

אוצר החכמה

אח"כ 1234567

המשתדל

ה מ ש ת ד ל

והוא

פירוש על קצת מקומות מן התורה

מלאכתו

שמואל דוד לוצאטו

איש מריסאטי

מרב"ץ תורה בפאדובה

מיטליער דעם ק. ווענעציאנישען אינשמיטוט'ס

1847

HAMISCHTADL

VIENNA

Francesco Nobile di Schmid ed I. L. Busch. 1847.

ה מ ש ת ד ל

ה ק ר מ ה

לדלות כליות חכמה הנעושות בכל חלקי העצב עלי סיכור גדולת הצורח אשר המליץ אותן, וכלי שיהיו מעיו ויתן לו תורה על דרך חסדיו; אבל מי שסם לבו כלור החלמים אינו רואה צנפלות העצב אלא הכרה, והוא אומר: *Natura finem nullum sibi praefixum habet, et omnes causae finales nihil, nisi humana sunt figmenta* (Part I. fine).

הפילוסוף הזה אשר לפניו היה שמו צקד הארץ לקללה, עלה צדור הזה לשם ולתפארת ולתהלה, עד כי ספריו אשר היו עד כה אסורים לצא צקהל, כדפסו צדור הזה שנית, ונתפשטו צאצאות, וגם תורבתו צלשון אשכנו וצלשין צרפת, ושם המהצר כוכר לתהלה ולצרכה, עד כי צימים האלה נכתבו תהלותיו גם צל"הק. אפס כי קדושת לשין העצבים לא נכתבה את ידי המליץ והמחזיר המפואר להביד צאד היעב מחשבות הפילוסוף, על כן הלצ"ט אותו צבדי קדם, ועשה אותו נאיש חסיד, אשר רק מפחד צחקליו חדל לצא אל צית תפלת צני עמו, אך לא חדל לצדך את ה' צסתר אהלר. אך זה דע צעיקי, כי לא הביד לקודלי תולדותיו כי הפילוסוף הזה אשר היה מודע ישראל, התרחק מעליהם, ולא חי עמהם, ולא מת ציניהם. גם להשלמת ספור קורותיו היה ראוי שיביד לנו ארך היתה מיתתו. והוא כי צחליו עלה להציא אלו דופא באמן מעיר אחרת, ויצא הדופא, ויצא צלשין הצית לקחת תרנגול זקן ולעבות מצמו מרק, להאכיל החולה לעת הצהרים ויעשו כן, ויאכל הפילוסוף וישתה. והיו אחרי אכלו, וילכו כל אנשי הצית אל צית תפלתם, ויניחו החולה לצד עס הדופא, וצמזם מהדרשה מאלו הפילוסוף מת, ונעט הכסף אשר היה על שלחנו לא מאלו, כי הדופא בגדו ושם צכליו וימהר וישצ אל עירו צלילה ההוא *).

המליץ המפואר, ידיו צעל תולדות הפילוסוף, מה מאלר היה צידו לפאד מליצתו ולהראות כח ונהל צ"הק, אם היה כותן לגד עיניו האיש הנשען על צינתו ומן ה' יסיד לצו, מת צחלי ימיו, צתחלואים צמזכים נשדים שנה, ואין איש סצירות מהכצו, לא שצה ולא צמים, לא אחים ולא קרצים. ואף לא אנשי הצית, רק דופא צוגד, שילל שללו וצוזו צו, ואולי ג"כ קירצ מיתתו; והוא האיש אשר הפילוסוף צחקמתו צטח צו ויצחרהו, ויקרא לו מעיר אחרת למען יצא וירפאהו.

ההתפלספות הזאת, העישה כח המחשבה עקר האדם, והמלמדת להשפיל תעלת הציית הלצ, התפשטה מאל צאנשים וצספרים, והיו תולדותיה התצצרות החשצון, התחצולה והערעה, והתמעטות החמלה והחמינה, האהבה והחסד.

ואני חלילה לי מהעלים עין מכמה וכמה תקנות שנתקנו צדור הזה לתועלת העניים ולטות כל מיני כרכאים; אבל התקנות האלה, קלתן מאל המלבים ויועלי ארץ, המשתדלים לתקן המעוות, ולמלא חסדון הכולד מפלת התמעטות החמלה והחמינה צלצ העם; ועל זה יתכן לומר וחסר לאמים חטאת, כי החסד שהצור עושה הוא אית על חטאות היחיד, שאם היו היחידים אנשי חסד ורחמים, לא היה הצור צריך להרצות צתקמות. וקלתן ילאו מתחת ידי יחיד סגלה, אשר לצס מלא אהבה וחסד, והם צהשתדלותם וציניעם אסמו חתימות, וצסליו רצים מהעשירים צצרות, לשקול את שקליהם מדי שנה צשנה, להעמיד החצרה החדשה, שמות כל החתומים נזכרים ונכתבים לתהלה ולתפארת, אבל הומלה והחמינה, וטהרת הכוונה, לכמה מהם היו למנה?

מן הלאומים ההזכרים נמשך ג"כ צקצת מדינות מיעוט לקיחת נשים, ורצו הולדת צנים שאינם מכירים אציהם ואמם; כי הזה עצב לצ האדם מציאו להתחצר אל אשתו צחצרה קיימת, לשנת יחדו לגדל את צניהם ולהעמיד משפחה, וצשמחה וצטו לצצ יסצלו צעד גדול צנים, מאהצתם שהם אהבים אותם, ומצמחצם שהם שמחים צהם; אבל המחשבה והחשצון מצגצדים על האהבה הזאת הטורה והקדושה, וקוראים לה אולת וחולשה, ומציאים את האדם לעמא עצמו צחצרת הנשים הנצלות, לו לפתות נשים צעולות, לצלתי העמים על שצמו משל צניו וצנותיו. והמהגר הדע הזה נתכשט כל כך, שכצ נמצאו קצת ערים גדולות שצציעות הצנים המולדים שם הם אסופים, ויש עיר אחת שצומרים עליה שמחלית המולדים צה הם אסופים.

ומן הלאומים האלה נמשך ג"כ מיעוט האמונה צלליהם, והתפשטות אמונת קדמות העולם,

*) Oeuvres de Spinoza, Paris, 1848, Tome I. page 46.

ה ק ד מ ה

בקשו ממני המדפוסים הנכבדים אשר צעיר המלכה יע"א שכתבו להם קצת דפים
צפירות התורה, להוסיפם בחומש נתיבות השלום, אשר נדפס לצם להוציא לאור עוד הפעם,
מהודר ומפואר מכל אשר היו לפניו. אז חשתי ולא התמהמהתי, ושמתי עיני ולצי על הפירותים
אשר כתבתי לתלמידי במשך י"ח שנה שאני מלמד מה פאדוזה צבית מדרש הרמב"ם, ועל מה שהוצאתי
לאר בצבורי העתים וברם חמד ושאר ספרים, וצירתי משם קצת פירותים שאמתם ותועלתם
בלויה יותר, עלי שיהיו כמלאים כצר צנתיבות השלום, ועל מה שכבר כתבתי ספחתי עוד ענינים
חדשים, גם צקלת מקומות צטלתי דעתי הקודמת שכתבתי לשעבר, והצאתי אחרת תחתיה; ואספתי
כל זה בספר הקטן אשר אנכי כותב לפניך היום, ונקרא שמו ציטל המשותף.

ודע כי אני צספר הזה, באשר צכל שאר מכתבי, אינני לא מן הזקנים, ולא מן החדשים,
לא תורני ולא מתפלספ, לא רצני ולא קדאי, אצל אני רודף אחד האמת, ואני מקבלה ממי שיאמרה,
אפילו הוא הפכות שנפחותים, ולא אקבל הכזב, אף אם יהיה האומרו בגדול שבגדולים.

והנה צפירות המקראות היתה כל השתדלותי להצין לעצמי ולאחרים מה היתה כוונת האומר
והכותב, וחלילה לי מלעוות הכתובים כדי להסכימם עם ההלכה. ומה שכתב רמב"ם צהקדמתו
אור לנתיבות ח"ל, ויאלם אם הדרך הנדלה לנו פשוטו של מקרא הוא סותר ומתנגד לדרך הדרוש
והמקובל ומועתק אלינו מאת חז"ל, עד שאי אפשר שיהיו סנייהם צדקים, כי הסותר נמנע, אז
ייחוצה עלינו לילך צדרך הדרש, ולתרגם את המקרא על פיהו, כי אינו חין לנו אלא קבלת חז"ל,
ווצאודם נדלה אור — אולי לצורך השעה כתצבך, אצל כצר הורונו דש"י ודש"ס, ולפניהם חבתי
התלמוד, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, וצנמה מקומות אמרו ויאלל מדרצן, וקרא אסמכתא
ויצטלאל; ועיין מה שכתבתי צספרי צית האור דף ל"ד ול"ה. ושם הוכחתי כי הענין המצדיל צין
הרמב"ם והקראים איננו פירוש המקראות, ולא כל הדרך אחר הפשט הוא קדאי או נוטה לדעת
הקראים, כי אמנם לא המדרש הוא העקר אלא המעשה. ושם התקוממתי ב"כ נגד מה שכתב דש"ס
(ולפניו מנחם צן סרוק ולפניו הקראים) צענין התפלן, ורק כדי להסיף הרחקה לאותו פירוש
העושה המצוה ההיא משל ומלילה הוצרכתי לחוות דעתי צסמות י"ג ע'. והנה אני צספר הזה (כמו
צכל שאר כתבי) היתה כוונתי להזכיר כל דצר צסס אומרו, וגם כשאמרתי דצר מדעתי ואנ"כ מלאתי
צאחד הספרים, הצאתי סם האיש שאמר אותו לפני; אך לפעמים יתכן שיהיה מה שכתבתי כתוב
כצר צספר אשר איננו צידי, או ב"כ צספר שהוא צידי ואני כתעללתי מלענין צו צעת כתבי הדרש ההוא,
כי הוא דצר שאין לו סוף וגורם אצוד זמן הרבה, ורק צקלת מקומות מצויינים צדקתי ולקטתי כל
הדעות הנמצאות צכל המפרשים הנמצאים אתי. וכל המכירים אותי ואת דרכי מן כ"צ שנים והנה,
ידיכני לכך זכות; ומי שירצה לדון אותי לכך חוצה, ויאמר כי פירוש פלוני גרוע הוא — אתי
הדעות צידו. זה תשע עשרה שנה היטצ חרה לי על דצר כזה (עיין כרם חמד א' עמוד י"ח),
אך עתה ת"ל אם יחדן כלצ לשונו, מקולו לא אחת ומהמומו.

ה ק ד מ ה

וכתיבת כבוד הצורא לכללות הנצלאים; והיתה זאת תחצולת שפיוחה, לא אמר מעולם אין אלהים, והוא תמיד נושא שם האלהים על שפתיו ככבוד ויראה, אבל אלהיו איננו הצורא, אך הוא כללות הנצלאים, כי לפי דבריו המוצאים למעלה אין דבר צעולם עשוי צוונת מכון, אך כל הנמצא אלהי והוא ויהיה צהכרה נלחי, והנמצא הזה אשר הוא לדעתו קדמון ונלחי, הוא מה שהוא קורא אלהי. והגיעה הסכלות והחליפות צדור הזה, עד שכבר היו ציטראל אנשים שכתבו כי שם צן ארבע אותיות, פירשו המציאות, כלומר כללות הנמצאים *). וגם אם לדעת הכפירה צאלהים אולי לא הרצה נתפסטה צקדצ העם, הנה גם צקדצ העם נתפסטה אחותה הקדוצה אלהי, היא הכחשת ההשגחה, עד כי לעב השלונים וצו הבאיונים ושתה מי שיאמר ביום אלהים שופטים צארץ, ושתאודע פלוני אידע לפלוני לשכר או לעונש על מעשיו. ונמשך מזה דצו ההולכים אחר צלעם, האומרים כחנן ועולם ידנו יעשו לנו חיל, צנח ידנו נעשה, וצחכמתנו וצחצונתנו כלליו, צחכמה צערמה וצמרמה, נעשה לנו מלחמה. כצול יחוס אין לו עוזר, נחמוס אלמנה אין תוהך צימיה, גר צא עסכן אשר אין דצרו נשמעים, כצטיח ולא נעשה, נתפאר צאשר אין צנו, עיני האנשים כנקר, כגורו כלחש ונשקר, כי האדם יראה לעינים, ומי הוא כליות חוקר?

והנה תכונת ל"הק היא מתנגדת לכל הלמודים האלה, כי יסודתה על סמרי הקדם, אשר אצני פנתם הן ברחם וגמול שמים, כלומר החסד והרחמים, ואמונת ההשגחה הנותנת לאיש כדרכיו, ושתי התכונות האלה מושלות צדצור העצמי וצלתו מתפרדות ממנו; צאופן שלא יתכן שיהיה אדם עוסק צל"הק וקורא צה וכות צה צלי שיקנה גם הוא חלק מה (אם מעט ולא הרצה) מן התכונות האלה. ואם שפיוחה הלך כל ימיו צדרכי אישורים, ומשפט וצדקה עשה, אע"פ שאמונתו וסצרותיו הן כדאי להרחיק אדם מן הדרך הישר ולהוליכו צדרך עקש; אין ספק כי זה נמשך לו אם מפאת מצו וטענו אשר ידש מאצותיו, ואם מצד ההרגל שהרגילוהו דצותיו (חכמי המשטורס היקרים והכבדים, וצתוכס הרב המפורסם צעל בצעת שאלו), ועל הכל מפאת ל"הק אשר אהב, עד כי צכלל ספריו נמצא ספר קצר וכצד על חכמת הדקדוק. —

עד כאן מה שראיתי להעתיק מהקדמתי הנצברת למעלה. וה' אלהי הממים ואלהי הארץ ישים אותי ואת קוראי הספר הזה מן הזונים ומזכים את הדצים, יתמו הדעות הנפסדות מן הארץ, ומלאה הארץ דעה את ה', לעשות צדקה ומשפט, צחמלה וחנינה, ולא צחצון וצצונה, ולתקות גמול אלהים, ולא לכצור ולתפארת מצד צני אדם.

פאדובה ה' אדר ראשון תר"ח.

שר"ל המשתדל

*) Zeitschrift für die Wissenschaft des Judenthums, Berlin, 1822. I. Band, Seite 3 — Salvador; Historie des Institutions de Moise, II. Parte, Livre I. Chap. I.

המשתרל

ל ס פ ר ב ר א ש י ת

בראשית

א (י"א). עץ פרי עושה פרי לבוינו, כל המפרסם שראיתי פירשו למינו חתר לעושה פרי ובעל הטעמים הוצע לראות מכלם, וחזר למינו עם עץ פרי, ועושה פרי הוא כמאמר מוסגר, כי חינו חלף תוספת ציחור לעץ פרי, ומלת למינו ולמינסו מליזה היא ממליצה. לה"ק, וענינה ממניס: הרצה, מכל תין שיהיה, בקו. חת. כל. עורב למינו, וחת הקן למינסו, החנפה למינסו, וחת הרצה למינו (ויקרא י"ח), שענינס. העורב והקן וכו' מכל מין שיהיו, וכן למטה וחת כל נפש החיה הרומשת אשר שרצו המים למיניהם וחת כל עוף כנף למינסו, וכן תולא הארץ נפש חיה למינסו צהמה ורמש וחיתו ארץ למינסו, וכן (ו' ב') מהעוף למינסו ומן הצהמה למינסו מכל רמש האדמה למינסו, וחס לכלס (יחזקאל מ"ז י') למינסו תהיה דגתס בדגת. בוס. הגדול רצה מחד, הדגה תהיה מרצה ותהיה מכל המינים, וכן צירושלמי (שקלים פרק ו') למינסו תהיה דגתס, למינו מינסו תהיה דגתס. הפירוש הזה כתבתיו זה י"ג שנים בספרי Prolegomeni עמוד 181, וזה שנתים ימים קייתי ס' הקבקים לצקעה, ומאחתי שגס הוא פירוש כן. ועיין למטה י"ב ב' : (יד) וחינו לאותות, המאורות והיו סגס לאותות השמים, כטעם ומאורות השמים אל תחתו (ירמיה י' י"ג) (ראש"ע), וטעם איתות סומנים, ואותות העולם קראום כן, מפני שהיה מאמינים שהם סומנים על מה שעתיד לזר, וכלו שאמר ירמיה כי יחתו הגוים מהמה. והנה ראוי הוא שיאמר תחלה והיו למינסו ולמועדים, ולצדקו אזכיר האותות שאינם חלף למינסו : חלף שרצה להחל צדוק (כמו למטה פסוק כ"ח), מפני שהאותות הם עקר המכוון בחלי הפסוק הזה, כי ראה הקצ"ה להודיע את ישראל כי גם אותות השמים אינם חלף כמו הימים והשנים, כלס מסודרים צדוקו, כשאר חקות הטבע, וכמו הלילה חרע וקליר וקור פחוס, וכמו שהיום וחלילה וסקור והחוס חיונס תחת ממסלת אל אחר, ואינס מודיענס העתיד לזר, כן גם אותות השמים : (ב) 'שרצו המים, שרץ כל מקום פעל עומד, ועקר הנחתו על תנועת ומרולת צעלי חיונס שאינס בצוהינס הרצה מן הארץ, חס שאין להס רגלים, ואס שיש להס רגלים, ונקרא שרץ (כדצדו רש"י ז"ל) כל דצר חי שאינו בצוה הרצה, צעוף בגון וצוצים, צרמשים בגון נמלים ותולעים, וצצעלי חרצע רגלים כגון חולד ועכצר וחומע, וכל הדגים. ואין טעם ושרצו המים שהמים ווליוחו ווליודו אותס, חלף שהמים יהיו נראים כמתנועעים, מפני תנועת השרצים המתנועעים צהס. וכן ושרץ היחור לצרדעים (שמות ז' כ"ח), שרץ חרלס לצרדעים (תהלים ק"ה ל'), היחור והארץ נראים כמתנועעים מפני תנועת הצרדעים. brulicare צלע"ו (ויחזקאל) : וכן והיה כל נפש חיה אשר ישרון (יחזקאל מ"ז ט'), הנחל נקרא שרץ, מפני שרולת נפש חיה אשר צו. וממליזה הזאת כמו נוצלת עלק (ישעיה ח' ל'), האלה נקראת נוצלת, מפני נצילת עלק : וכן רק הכסא חגדל מתך (צדחשית מ"ח מ'), חיה גדול מתך מחד הכסא, צכסא : וכן צהמולו חת צצר ערלתו (סס י"ז ל"ה), צצר ערלתו : שרץ נפש חיה, שרולת נפש חיה, כלומר ליצור נפש חיה : ואין שרץ זה כלל שאר שרץ שצמקרח שהוא סס למין השרצים, כי לא נאמר צהס מקום שרץ נפש חיה, ולא צהמה נפש חיה, ארעוף נפש חיה, חלץ ענינו שרולת ורצו, וכן צלע"ו brulicame ענינו ג"כ רצו, ואטעס, כי השרצים חפילו אחד או שנים, כשהס שרצים

הקדמה

והנה דברים ו' ה' הזכרתי ענין שכתבתי בהקדמת צית האור, ולא רציתי להאריך בהעתקת הענין, ולגלותי יהיו הדברים ההם בדברי הספר החתום, הנני מעתיק כאן קצת ממה שכתבתי בהקדמה הזאת, וזה לשוני: האדם צועדו הוא ציל מחשבה, והוא ג' כ צעל המון מעשים. נכח המחשבה הוא מבין דבר מתוך דבר, וממילא כל מלאכת מחשבת, ומבלה תעלומות החכמות; ועל ידי הכח הזה האדם הולך וחזק תמיד, ועולה צמעות התבונה מדרגה אחר מדרגה, ומפליא לעשות, לרדות ולמשול בכל אשר על הארץ. ונכח האחר אשר קראת שמו המון מעשים האדם הוא צבא צבא דעיו ומצטער צללתו, וישמח אם יראה כושע מלרתו, ומתוך כך הוא אובד הנדק והיושר; כי יקשה צעיניו שיהיה אדם מלער את דעיו ובחלו וחוממו; ונכלל הכח הזה ג' כ דנקות הנפש צמי שהיטיב לפי, לאהבה אותו ולהיעז לו. הכח השני הוא חזק צחלת הוית האדם, וכן צחלת הוית האותת, והראשון חלש צחלת הויתו, והוא מוסיף כח ובגודל צמטן הסנים וצמטן הדורות, והשני אינו עקצלת חספת, אצל תקצל הוא מבדעת, כי והראשון מהבגד עליו ומחליטו.

כח המחשבה צמילאותו החדשות אשר הוא מולא יום יום, ונתועלותיו אשר הוא מחדל תמיד לבני אדם, הוא מולא חן צעיניהם, והוא גידם להצוות צעיניהם הכח האחר שאינו מחדש מליאות ואינו מבדיל חועלות ולא מפליא פלאות כזהו, על כן יאמרו כי זה כל האדם, ולא יצינו כי כח המחשבה הוא חלי האדם ולא כלו, וצמטן על האדם מלך כח המחשבה לצדו הם נופלים צמטן סצרות מצייתות המקלקלות דרכי בני אדם, והן הנה הדעות הנשחתות אשר למד צמטן המדות (Ethica) הפילוסוף המפורסם שפינוזה (Spinoza).

האדם הזה אשר צפה מלא כי החמלה והחניכה היא נחלת פתמים יחילשה נשים (* muliebris misericordia) ואמר כי האדם החכם ראוי לו שלא יתכבד רק אחרי השכל, וראוי שיטעול כלל יהא מעיו לשום דבר, ולא תחוס עינו ולא יחמול: Homo qui ex dictaminacionis vivit; conatur (Par. IV. Prop. 50. Corol.) הודקה לעניים היא חובה מוטלת על הצדק, אצל יחיד אין ראוי שישבית כלל על העניים: quantum potest efficere ne commiseratione tangatur (Par. IV. Cap. 17.) P'aupe'rum cura integrae societati incumbit ואמר כי אין לאדם לנקש רק סמידת גופי ותועלת עצמי, כי זו כל התורה בלה: Conatus sese conservandi primum et (Par. IV. Prop. 22. Coroll.) Primum et unicum virtutis, unicum virtutis est fundamentum (Par. V. Prop. 41 De-seu recte vivendi rationis, fundamentum est suum utile quaerere (monstr.) ההרגל הזה לחשוב כח המחשבה כאלו הוא כל האדם, ולהעלות עין לכל מיני התבונות הלז, כאלו אין דבר טבעי אדם, או כאלו אין מעלה גדולה צי, אלא פחיתות; ההרגל הזה הציא לחשוב שאין האדם ראוי לשבח ולגנות על מעשיו, והיה כלדק כדע: Qui recte novit, omnia ex naturae divinae necessitate sequi, et secundum aeternas naturae leges et regulas fieri; is sane nihil reperiet, quod odio, risu, aut contemptu dignum sit (Par. IV. Prop. 50. Schol.) ואם היה הפילוסוף הזה דובר תמים ומבלה דעמו צלמת, היה מסיים כך: aut amore, laude, admiratione dignum sit. וכל זה אמר לפי השכל, אצל האדם צמה שהוא אדם הוא אובד המעשים הטובים ועושיהם, והוא מונח בהמם והעול ומחעצ עושיהם, ואם יתחכם ויתבגר על טבעו ולא יאבד ולא ישכח, לא יהיה עוד אדם, אך יהיה לזר החלמים:

ההרגל הזה להסתכל בדברים נכח המחשבה לצדו, ולראות צכל דבר הנדח טבעי, הציא את הפילוסוף להכחיש הציאות הנדח. הדברים הטבעיים הם הווים בהכרח, העין ד' זה בהכרח, והאזן שומעת בהכרח, וזו חיו מולדו כך בהכרח, מפני שכן היו צלצ וגאס; והעולמות סוצים בהכרח סציות מדכוס, וכן כל דבר אשר יצר הצורא צחכמתו הנפלאה להצלמת התכלית המכוונת צדדו ההוא, הוא נמלא כך בהכרח והיא עושה פעולתו בהכרח; אצל ההכרח הזה מה הוא? מי שיש צו לצ מרביש, כלומר כל אדם שלא הרג חלי נשמתו, אומר כי ההכרח אינו אלא מקצב, אצל הסצה היא הרצון העליון אשר סידר החלקים צאופן שבהכרח יפעלו פעולתם, וההכרח הנדח צממלים אינו אלא עדות על עולם יכלתו מל הצונא. מי שיש צו לצ מרביש אינו יכול

ולמלאכים ולנשמות עם רוחו דק מכל גוף הידוע לנו, ואע"פ כן הוא צעל לווה ותצנית וועיון ס' מלאכת מחשבת
 פסגת שלח לך: (ל) ולכל חית הארץ וכו', את כל ידק עשב לאכלה, נתן לאדם כל עשב זרע זרע וכל
 עץ פרי, ולשאר צעלי חיים רק ידק עשב הצומח צלי זרועה, והכוונה צום כי האדם יש צו דעת לזרוע, ולא כן
 שאר צעלי חיים; ואין להוואח מה כדעת Grolius שנאמר פרי העץ לצעלי חיים, ולא כדעת קלעריקוס שלא
 קצר משה בדיוק, רק צאמת הלשון מדוקדק מאד כי לא הסליט האל את שאר החיים על הזרעים ופרי העץ,
 מאחר שלא נתן צום דעת לזרוע ולנעוץ בכל מקום שירצו, כמו שנתן לאדם. והנה יש לשאול למה לא הזכיר
 אכילת הצמר לא אצל האדם ולא אצל החיות? וכבר האמינו רבים שלא הותרה שחיטת הצהמות קודם התבול
 חה רחוק מאד, מאחר שהאדם צעצעו וצהכנת גופו וצארת סגנו הוא מוכשר לאכילת העשב והצמר צום,
 ואם לא היה רצון הצורא שיאכל צמר, לא היה יוצר גופו מוכשר לכך. ונ"ל כי התר אכילת הצמר נכלל צלשון
 ורדו צדגת הים וגו', כי כן נח (ט' ז') אחר שאמר ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וכו' צודכם
 נתנו, סירש ואמר כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה. אלא שלאדם לא הולך לפרש יותר, ולנח מפני
 שהולך להזהיר על סמיכות דם האדם הקדים לומר שאינו חומר שחיטת הצהמות: (לא) והנה טיב מאוד,
 שלא הים אלא מה שרצה, וצעיור שרצה; וכל זה לקצו צלצנו שאין צר נגר רצונו יתצדק, ושאין יכולת נגר
 יכלתו, כי הוא אחד ואין שני. ואין הכוונה שהכל טוב, ושאין רע צמאיות, כי הרע נמלא צל ספק,
 חמס הכל לפי מה סגורה חכמתו ית', שהמלאח הרע המועץ צציל הטוב המפוצה, והכל הים טוב מאד
 ומסכים עם גזרת חכמתו, לא שהים רוצה צצר אחד ונהיה צר אחד שלא כרצונו. והנה צל סליק
 וצהא נחית, לנמדנו יחוד האל, ואחדות הצריחה כלם, שכלם מלאכה אחת ומעשה ידו יוצר אחד, וכל
 חלקיה מתחומים, איש את רעהו יעזרו; והצמר הים, כל עת שירצה האדם חקירה והכרה צפתיו
 העצב כן יוסיף להכיר כי חמת הוא, וצר אלהיו יקום לעולם:

ב (ד) אלה תולדות, אלה האמורים למעלה (רס"ו), זה האמר עד כאן הוא ספור תחלת
 הויות השמים והארץ, ותחלת ההויות תקרא תולדות, כמו צערים הרים ילדו (תהלים ל' ז') ורצים צין
 האחרונים (ולפניהם צעל מעשי ה') חומרים כי אלה תולדות אחד למטה, וצום הוא כי למטה לא צר
 צר לענין השמים, ואין יחוד אלה תולדות הים? והנה הפסוק הים קושר הפרשה הזאת עם
 הקודמת, והוא עדות צורה כי מי סכת צמאן ולמטה כת צם כן מכאן ולמעלה, ולא כדצרי החומרים
 כי חגלות מבלות הן סלקט משה והעתיק צספרו: (י) ואד יעלה כון הארץ, אין ענינו כסירוש המפרשים
 עין העולה צאור, אלא לחלוות העולה על טעם הארץ ומסקה פני האדמה צלחות תמידיות (ס' מלאכת
 מחשבת), ועיון מה סכתצתי צצבורי העתים תקפ"ט עמוד קי"ט, וס' ציאתי צם כן הצדל ארץ ואדמה,
 כי סס ארץ כולל כל עוצו העולם ופנימיותו וסס אדמה לא יכלול רק הפנים הנראים והנעצדים להוואח
 לחם (והחלוק הים מלאחיו אח"כ צם צס' הרבסום לצקעה). והעעס ואד יעלה וגו', לומר כי אע"פ שלא
 הים מער יורד ולא היו הזרעים צומחים, הים מהסגחת האל שמהים הארץ לחם קצת, שלא ימותו
 הזרעים והפרסים, אלא יהיו קיימים עד צציות האדם וירידת המטר: (י) ויצר ה' אלהים את
 האדם, אחר שהזכיר איך היתה הארץ צממה עד שלא צצא האדם, הזכיר יצירתו: ויפח באפיו נשמת
 חיים, ענין נשיכוה ידוע צלשון חכמים, כגון צצראשית צצה פרשה י"ד על כל צסימה ונשימה שאדם
 נושם צריך לקלם לצורחו, וצתלמוד (סוכה דף כ"י ע"ג) סתין נשמי, צם צלשון מקרא מלאחו (ישעיה מ"ג
 י"ד) אשום ואשאף יחד, אשום (משרש נשם) מורה הוואח האור, ואשאף הכנסת האור; והנה נשמה
 (כמו נפש ורוח) תחלת הורחחה הוואח האור מן הרוח, חה טעם חדלו לכס מן האדם אשר נשמה
 צאפו כי צמה נחשז הוא (ישעיה צ' כ"ג), וכמו שפירש רס"י אשר כל חיותו וכוחו תלויים צגשמת
 (האור: צנשימת) אפו שהוא רוח סורח וכו'. ואחר כן הושאל סס נשמה להורות על העלם המשכיל החי
 לנח, וקר"י אורו ג"כ רוח ונפש, חה טעם כי רוח מלפני יעטוף ונשמות חיו עשיתי (סס כ"י ע"ג)
 הרוח העוטף ולוץ גופם (שהגוף כלצום לנשמה) מלפני הוא, ואחי הוא שעשיתי הנשמות (רד"ק דון יחזק
 וקלעריקוס), ולא נמלא צכל המקרא נשמות צלשון רצים חוץ מפסוק זה. והנה צם הצהמות יש
 לכן נשמת חיים, וכן כתוב (צראשית ז' כ"ג) כל אשר נשמת רוח חיים צאפיו מכל אשר צצורה מנו, ואין
 סום מקום לחלק צין נשמת חיים לנשמת רוח חיים, וכבר מלאחו (תהלים י"ח ט"ז) מגערת ה' מנשמת

בראשית א

ומתנענעים על הארץ, נראים כמדושים, הם לקלות תנועתם וקולם רגליהם או העדרם, ומהם הושאל שם שרץ להורות על הדגים, כמו פרו וישרו (שמות ח' ז'): **בפש חיה**, מלת **בפש** תחלת הוראתה נשימה, והמלה הפוכה מן **בִּשְׁף**, וכן מלאנו נפשו גחלים תלכס (חיוז מ"א י"ג) שענינו נשימתו ורוח פיו. וכן **בִּשְׁמָה** וכן **רִיחַ**, תחלת הוראתה שאיפת האויר והולחתו, שהוא עקר חיי האדם וכל החיים אשר על הארץ, וחיה הוא פירוש לנפש, כלומר עלש השואף ומוליד האויר ועל ידי כן הוא חי: ומנהג הלשון לומר נפש סתם על האדם, כמו נפש כי תחנף (ויקרא ד' ז'), **נפש חיה** על שער צעלי חיים, כלומר עלש צעל נשימה, שיש בו חיות ולא יותר, כי האדם יש לו מעלות אחרות, הדבור והסכל, ושאר תכונות שאינן בשאר צעלי חיים: (כד) **ברבם**, כל תחלת הנחת השם באה על צעלי חיים צעלי חרצע רגלים וחובלי עשב, שאינם טורפים, כגון שור ושה, סוס וחמור, וזה הוראתו צפסוק זה, וכל מקום שהוא חלל **חיה**: ונ"ל שעקר הוראתו הפך האכזריות אשר בחיות, כי כן מלאנו צלשון סודי שם **בְּרָהֶם** מורה דך וטוב והסך הקושי, כי כן מלאנו צפסוקי מר אפרים (S. Ephraem) חלק שלישי עמוד 614 **תִּירִי לְטִיבוֹתֶיךָ דְּרָבָה בְּרָהִימִין בְּגִדֶיךָ**, והכוונה: הלא לנו לתת תורה לַמֶּת עונן, כי זה גם היסודיים שחתה מוסר אוחנו מתדככים ומתמתקים. ולפעמים הושאל שם זהמה לכלול כל צעלי חיים זולת האדם, כמו אדם ובהמה תושוע ה' (תהלים ל"ו ז'), ולפעמים חיוו כולל כל צעלי חיים, הלא צעלי חרצע רגלים, יהיו זהמות או חיות: **ורמש**, הם שרפים, שהם נמוכים ורומשים על הארץ, ונראים כאלו זגריים, שאין הילוכם ניכר (נש"י), ומהם נדל מן שרץ, כי חיוו כולל העוף והדגים (יוחן קלעריקוס), כי הרמש לרין שירמס על הארץ, כי קָמַס לשון רמיסה. אמנם שם **רמש** נאמר ג"כ על כל צעלי חרצע רגלים, כמו זו תרמס כל חיתו וער (נתיבות השלום), ולשון זה נ"ל שנאמר על הזהמות והחיות צנחנית מה שפניהם פונים אל הקרקע, ולא כן האדם וצנחניה זאת הוא נאמר גם על העוף, כמו ויגוע כל צער הרומש על הארץ צעוף וצנחניה ונחיה וכל השרץ השורץ על הארץ וכל האדם (צדאשיות ז' כ"א), והסתכל כי לא אמר וכל האדם, הלא וכל האדם, כי חיוו האדם וכלל צלל צער הרומש על הארץ, רק הוא מין נפרד ונצל מהם, וגם צעל הטעמים הנין כן, והפסוק צאתנו קודם וכל האדם: (כו) **בצלמונו**, לורת הבוף ותצנית חלקיו לא תקרא ללם, הלא תאמר או תצנית (וכדצני הרמז"ס צמורה ח"א פ"א), כי יאמרו יפה תאמר, לא יפה ללם, ויאמרו להורות על הרכבת חלקיו הבוף חת תצנית המשכן וחת תצנית כל כליו (שמות כ"ה ט') : הלא יקרא **צִלָּם** כל דבר העשוי לדמיון דבר אחר, כמו הציור על הנייר, העשוי לדמיון לורת אדם מיוחד, וכן כל פסל ומסכה העשויים לדמיון גוף מה, כמו שכתוב ללמי טחוריקם וללמי עכצריכס (שמואל ח' ו' ה'), ותעשי לך ללמי זכר (יוחקאל ט"ז י"א), ללמי כשדים (שם כ"ג י"ד), ומלת ללם נגזרת מן **צִל** (וכמו שכתב גם צדאשיות), כי כן הלא מצייר לורה, אשר הוא צדמיון הבוף, וממנו למדו צני אדם להתחיל צמלחכת הציור. והנה האדם הוא ללם חלבים, כלומר שהוא צל מה מתדמה אל האל, שהוא צעל הכחות כלם. והנה לכאורה יקשה לפירוש חות הצ"ת אשר צמלת צלמנו, וכן צפסוק צללם חלבים צדא חותו, וכן כי צללם חלבים עשה חת האדם; כי לפירוש, האדם עצמו הוא ללם חלבים, לא צללם חלבים. אך ראוי לדעת כי כן מלאנו צקלת מקומות צי"ת נוספת צמלה המורה על נשוא המאמר (Praedicatum), כגון כי צדע. הוא (שמות ל"ז כ"ג) הנה ה' חלבים צחוק וצא (ישעיה מ' י'), והוא צאחד (חיוז כ"ג י"ג), ציה שמו (תהלים פ"ח ה'), והצי"ת סוחת נוהגת הרצה צלשון ערצו. ונראה כי מליצת צדע, צחוק, צאחד, עקר הוראתה כאלו תאמר סלונו הוא צאותה תכונה שקוראים אותה צס רע, חזק, ואחד: אף כאן נעשה אדם צאותה תכונה שילדק לקראת צס ללם חלבים. והנה מלת צלמנו ומליצת ללם חלבים חיון ראיה שהתורה מלמדת היות האל צעל לורה חנוסית (Antropomorphismus). ואין להכחיש כי קלת מקדמונינו ויחסו לחל תצנית כתצנית אדם, וכן אמרו צצרכת חתנים (כתובות דף ח') אשר ילד חת האדם צלמנו צללם דמות תצניתו, ותצנית ודאי הוא **צִלָּם** הנאמר על צנין חלקי הבוף. ואע"פ כן לא היו קדמונינו מאמינים שהאל והמלאכים הם צעלי גוף וגוויה כמונו, וצדדיו כתצ רש"י (מכות דף י"ז) שאין המלאכים צס רש"י: הלא חמתת הענין הוא כי סכל פשוט צלתי גוף כלל, וצלתי שם לורה, ולא חורך ורוחצ וצדע כלל, הוא ענין שאי אפשר לנן אדם לציור ולא ותיישב צלצו, ואם הפילוסופים מדברים עליו, סוף סוף אין להם ממנו חלל ציור שולל, לא ציור חיוני, והתורה ניתנה לכל העם, והעם לרין שוכל לצייר חת חלבים ציור חיוני, לא ציור שולל. והנה הקדמונים היו מחשבים לחל

בראשית נח ג ד ז ח

ג

ג (ז) וידעו כי עירומים הם, אין תחלת הוראת מלת עירם על העדר הצנזר, חלה על גלוי מה שראוי להכסות (עיון מה שכתבתי צ"ע תקפ"ז עמוד קס"ה), והנה אחרי הכלס מן העץ התצטוו מגלוי גופם, והציוו שראוי שיתכסו: עלה תאבה, לשון יחיד, וצפסר תורה אשר ציד הכותים כתוצ עלי לשון רבים, ורבים חסדו הנסח שציוו-מוטעה, והם לא ראו כי שם יקלה צלסון הקדש לא יקבל רצוי, כי הוא כולל, כחצרו פקי, שלא נמלח במקרה צלסון רבים, רק אחר הגלות ציוו נחמיה התחילו לומר עלי זית צלסון רבים, וכן צלסון חכמים אמרו ג"כ פירות: (יג) הנחש השיאני, לשון השאה ענינו להציא אחריים לעשות דבר מה, על ידי הרחקת היראה שהיתה מונעתו מעשותו, וכן כאן הנחש אמר לה לא מות תמותון (עיון מה שכתבתי צ"ע תקפ"ח עמוד קמ"ג), וכן מלאתי חח"כ צס' הרבנים לצקעה:

ד (כו) אז הוחל לקרא בשם ה', כל לקרוא צסס ה' ענינו כמו צרו המקומות, הצור חל העם להכרז ולהודיע תארי האל ומה הוא חסן, כמו ויקרא שם אצסס צסס ה' (עיון מה שכתבתי צסמס ל"ג י"ט), והכוונה כי אז התחילו צני הדס לעשות צענינו ידועת האל והלרכים העוצים לפניו, וזה התחילו החכמים והישורים להכרז צקהל עם את האמת. וזה מתיצב בס לפי מה שאמרו ח"ל כי ציוו אנוס התחילה עצות. האלילים:

נח

ז (ב) מכל הבתמה הטהורה, חף על פי שכל מינו צעלו חיים הותרו לאדם, נדחה סבצר סיו הקדמונים מצדילים צין מין למין לענין הקרבת הקרנות, ואותס המינים שהיו מקריצין מהס קרצן סס ססותרס צאכילה לנשרל: וכן הוצ דעת הרמז"ן שלא הוכשרו צקרנות צני נח אלא צהמה טורה ועוף עסור, חלל כל המינים הטורים. היו צשרים צקרנותס, וסוסיף לנשרל שלא יקריצו חלל. מן הצקר ומן הלחן ומן התורים ומן צני היונה צלצד. והנה רלה ה' לקדש את ישראל ולעשותס מתלכת כהנים וצוי קדוש, שיהיה בס תהמת צנשרל חוסצ עלמו קרצ חל חלסו לא פחות וגס יותר ממה שהיו כהני שחר חומות חוסצים עלמס קרצים לחלסיהס, לפיכך לא התיר להס לחכול רק מאותס המינים שהיו חלל הקדמונים כשרים לקרצן והיו חללס מחלל בצוה, וחללי היו גס הסהנים חוללים מצשרס. ומה שרלה חלל להשאיר מן הטורה שצעה, היה (כיצרי רד"ק) כדי שיחללו מהס נח וצניו, כי הטורות רחיות יותר למחלל צני חדס, והמעמר (ג') וחלף מאיד) מוסיף כי העופות הטורים חונים דורסים, והס עקף לשני העיט, והיו נכרתים חס לא יקם מהס יותר: (ז) ויבא נח, נח צריך להיות צרציע, לא צחק, וכן הוצ צרציע צחומס כ"ו על קלף עם תרגום שצלי: (כד) ויגברו הכוים על הארץ חמישים ובאות יום, הנכון כדעת הרמז"ן ודון יצחק וצעל הרבנים לצקעה, כי צק"ן ימים חלו נללו חרצעים ווס הרשונים, והטעם: נשחרו המיס בצוהיס על הארץ ועל ראשי ההרים הצוהיס עד סוף ק"ן יוס, וחח"כ נשחרו ראשי ההרים הצוהיס צלתי מכוסים, והנה צמחה ועשרה ימים נתמעטו המיס שיעור ט"ו חמה שעל ראשי ההרים, צחוסן שלא יכלה עוד התצה ללכת על פני המיס, ונחה על הרי חרע. והנה צי"ז צחור החל הגסס ונמשך הגסס עד כ"ז צסיון, אז חלל הגסס, ועס כל זה נשחרו המיס בצוהיס ומכוסים כל ההרים עד י"ז צתשרי, אז נשחרו ראשי קלת ההרים מגוליס, ותנח התצה על הרי חרע, וצחחד צעצת נגלו ראשי שחר הרים הצלתי בצוהיס כל כך. ודע כי שרס גבר קרצ לשרס גברה (כי כצוה שמים על הארץ צצר חסדו על ירחור), והנה טעס וינצרו המיס, שנשחרו בצוהיס על הארץ:

ח (ב) ויסברו וג', זה הויף מיד אחר חרצעים ומו הגסס, אז נעלר הגסס וסחלו המיס לשור הלך. וסוצ. והטעם שהוכיר זה כאן הוצ כי תחלף רלה לסוים ספור ההשתתס שגרים המצול, ואמר וימח את כל היקוס וגו', ואמר שנשחיתס הארץ מכוסה צמים ק"ן יוס, וחח"כ התחול ספור טציתת ההשתתס, ואמר ויחזור חלבים וגו', ואמר שחלל הגסס וכו' וכו': (ג) ויחשרו הכוים, אין ענינו גירעון, חלל הקצצר, והכוונה: כי מקלס ק"ן יוס קלת מן המקומות היותר בצוהיס נשחרו צלי מוס: (ד) חלך יחסור, היו חולכים ועצדים גסמשחר מקומות שלא היו בצוהיס כל כך כהרי חרע: (יא) והנה עלי וית טרף בפירה, שרף הוא תרגום של עלה, חלל סעלס הוא סס כולל, ועקף סס לכל אחד ואחד צשרס, וסור

לך לך יב יג

ד

כ"ד ט'), לסדרה ולקללה (שם כ"ה י"ח), חולתם צורמיה, כלם כמשמעם, רק ולקח מהם קללה הוא ענין אחר, כי לא אחר והיו קללה. והנה אחר שאמר שלכדו הצלחתו יצרכו אותו, הוסיף ואמר ואצרכה מצרכיך, ואם אולי ומאח חיש נליעל קלל יצרכך, חזל יקנח צך ויקללך, אז מקללך אחר: (ג) ונברכיך בך, הוכון כפידוש רש"י, שהכוונה כמו צך יצרך וישראל לאמר ישמך חללים כחפרים וכמנשה, ולדעת זאת הסכים געזעניוס צאור. שלו, ונתחלה היה מסכים עם רחזענומיללער ואחרים שפירשו כתרגומו ויתצרכון צדילך, כי על ידו ועל יד זרעו ויורו האומות לאמונת היוחוד. והנה ונצרכו ענינו כמו והתצרכו, כי הנפעל מתחלתו חינו חלל התפעל צלתי דבש, כמו צנין אֶת־פֶּעַל צאדמי, כמו השמר לך שענינו שמור עצמך ו' וכנר התקומם האסורו נספרו **מועשה אפד** נגד החוטאים שעקר הוראת הנפעל היא להורות על קבלת הפעולה: (ו) והכנעני אז בארץ, מפני שהוא זה לומר חח"כ לזרעך חתן את הארץ הזאת הקדוש להבדיל לישאל כי גם צימי הצדקה היתה הארץ ההיא צד כנען: שלא יחשבו שאלו צימים ההם היתה צד אומה אחרת רעה וחטאה ושהאל הוריש האומה ההיא ונתן ארצה לכנעני, וח"כ יקשה לקחתה מידם, כי ירושה להם נתנה ה' לכן הקדוש להודיעם כי כשהצטוו ה' לאצרהם הארץ כנר היתה צד הכנעני: (ח) ויעתק, ענינו הפעל יתדות האהל לנכת ממקום למקום לסיכך הוא הפעול, ויפה כתב רש"י ויעתק משם חלו: והוא חל חח"כ להעתקת ספר קספד אחר, כאלו הסופר עוקר הכתיבה ממקומה ונותנה במקום אחר. וכן סורס נבח (אחיו של נסע, שענינו ב"כ עקירת היתדות ונסיעה ממקום למקום). ענינו עקירה, כמו צות באים יסח ה', והוא חל צלשון ערצי להורות העתקת ספר, ומה חללנו **לסח** ענינו העתקה. ודע כי הפרש גדול יש צין נסחא וגירסא, כי נסחא היא מתחלתה ס' ועתק ממסר, חזל גירסא היא למוד וקריאה צעל פה, כי צימי חכמי המשנה והתלמוד היו המשנה והתלמוד כלם מזכרים ונלמדים על פה, והיו שכתב רש"י (מליעל ל"ג) וי מפני שתלויין צגירסא ומשתכחים כלומר שתלויים צצכרון וצלימוד על פה. ועקר הוראת פעל גרס ענין עחינה ולעיסה, ועיין מה שכתבתי צצכס חמד צ' עמוד קע"ח. והנה צימי חכמי התלמוד היה נכון לומר פלוני גרים הכי ופלוני גרים הכי, זו גירסת פלוני חו גירסת פלוני, חזל עכשו שהתלמוד כתוב, חין כאן גירסאות, חלל נסחאות, ורש"י שצבר ראונו כי הטויז ידע עקר הוראת מלת גירסא, כתב חלף פעמים לא גרסינן והכי גרסינן, חזה לשון מושאל, מפני שקריאות התלמוד היתה מתחלתה צגירסא, כלומר צעל פה. ומכל מקום כשיהיה הדבור על ספרי הקדש ועל שאר ספרים שלא היו מעולם תלויים צגירסא, חין ראוי להזכיר חלוסי גירסאות, חלל חלוסי נסחאות: (יג) לכוען ייטב לי בעבדך, הוכון כדעת הר"ן (הציחו דון ילחק) ור' עוציזה ספורנו, שצאמרה שהיה אחותו כל אחד יקיה סוסכים אצרהם לתתה לו לחסה, חלל יצברגור, כי יחשבו סלכך הציחה, להשיחה לחמד מנכצדי הארץ, וחשד אצרהם שלא יקחום פתאום וציד חזקה, חזל ישאר ויתנו עמו צציתון זמן מה, והוא ישמט מהם צתחצולות עד שיסוד לחלצו: חזל מרוב ופיה צנמשך הענין צאוסן אחר, ונלקחה פתאום לצית המלך. והנה וחיתה נפשו צצללך הוא פירוש למען יוטע לי צעצור, וכן דעת רד"ק, ויפה הוסיף כי לא נחבון אצרהם שועשו עמו טובה אחרת, שהיו ממלך סדום לא רצה לקבל ממון, חף על פי שהחיל את כל אשר לו:

יב (ג) וילך למסעיו, ג"ל ענינו שהיתה הליכתו וחלקת צמסעות הרצה, שהיה נוסע וסורה ואחר ונוסע: וביולח צזה ללשוותם, שנחלקו ללשוות הרצה, למינהו שנחלק למינים הרצה. ואם היתה הכוונה שלן צאכסניות שלן צתחלה (כדעת רש"י ורחזענומיללער), הים לו להזכיר לשון חנויה, לא לשון נסיעה, כי המלון עשוי לחנות צו, לא לנסוע צו. ועוד ראיה גמורה לצדדי ווסער כל עדת צני וישאל ממדצד'סין למסעיהם (שמות ו"ז ח'), והם לא הלכו צדרך ההוא מתמול שלשום: (ח) ובין ריעי ובין דועיקך, הוא פירוש הקודם, חל נא תהי מריצה צימי וצין, כלומר צין דועי וצין דועיק, וכן הרצה ווי"ן ענינך כלומר, וכן למעלה ו"צ ו"ג, וכן ולזרעך עד עולם (כאן פסוק ט"ו), וכן למטה ו"ז ח', וכן כ"ד מ"ח, וכן שמות ו"ד ו"ט, וכן כ"ה ו"צ, וכן צמדצד ו"ג ו"ח, גם ו"ד ו"ד (ענין מה שכתבתי שם, וכן צדמה וצעירו (שמואל ח' כ"ח ג'), וכן צורמיה צ' ט', גם כ"צ צ"ב, גם מ' ח', גם מ"ו כ"ו, וחזקאל כ"ג צ"א: (יא) ויסע לוט מקדם, מלת אֶל־משמעת צמקומות הרצה, וכן כאן שיעורו ויסע לוט חל מקדם:

נח לך לך ח ט י יא יב

מקנל דבר, כמו כל טרפי למחם תינש (יחזקאל י"ז ט'). ורנ"הו (ואחריו יודיו החכם יס"ד) חומר כי פלג יקרא גם אחרי נסלו מן העץ, חזל עקב הוא צעורו על העץ, או אחר שנתלש ועודו רענן, והנה רחם נח כי העלה ההוא היה רענן (כי עץ היות לא יצול עלהו כל השנה), והצין כי לא מלאתהו קץ על סני המים, אך הוא תלשה אותו מן העץ, חס כן צהכרה היו החילנות צלתי מכוסים צמים, ומה ידע כי קנו המים. ומלת טיף היא לדעתי כעין מאמר מוסגר: והנה עלי זית (כלומר עלה לח ורענן) צמים, ודעת צעל הטעמים חוננה בן: (כא) חגי'ח, משרש ג'וח, מענין והניחותי חמתי כך וסרה קנאתי ממך (יחזקאל ט"ז מ"ז) קרצן העשוי לעיני חונת האל (coccijus). והנה המלילה הזאת הדבר יודע שאינה חלה על דרך דברה תורה כלשון בני אדם, לפי מלצ צינת חגשו הדור שהנציח עומד צו. ובאין ראוי לסתנוגן כי שמוראל הנציח חמר לשאלו החסן לה' צעולות תצחיס כשמוע צקול ה' הנה שמוע מזבח טוב, ומשם ואילך מלאנו הידיעה הזאת מפורסמת בישראל, דוד חמר כי לא חספון זנח וגו', חס ארעצ לא חומר לך, עולה וחטאה לא שאלת, וכל הנציחים אשר צימי המלכים כלם הרחיצו פה על זה. מעתה הנה הדבר צרור כשמש כי לא יתכן שיהיה ספר התורה נכתב צימי המלכים או משמוראל ולמטה, כי סתורה דברה כלשון בני אדם אשר שכלם עומד צמלצ שכל אחד מהלצ ישראל צימי המלכים.

ט (ד) אך בשד בנפשו דביו, צנפשו שהוא דמו, כלומר צעור צו דמו, והטעם שלא יאכלו צלח שחיטה. בן נראה פשוטו של מקרא זה, ויכלל צו גם כן איסור אצד מן החי, ולאו צפידוש איתמר, חלה מכללח איתמר, הואיל והאובל אצד מן החי הוא אובל מצהמה שיש צה נפסה ודמה, ועוד הואיל וצער צעלי חיים אסור מן התורה. חמנס שיהיה עקר הכתוב על אצד מן החי, לא יתכן, כי צער צעיו צעלי חיים שלם, לא חלק ממנו, וחס כפידוש רש"י, היה לו לומר הצער צה"ח, או מצער. ודעת צעל הטעמים חוננה בן, כי היה ראוי להטעים אך - צצר צתציר, והוא שם עליו זקף, ונראה שהיתה דעתו שהצווי לאסור הדם, ויהיה צנפשו כמו עם נפשו, וכטעם ולא תאכל הנפש עם הצער, או שיהיה לדעתו פידוש צנפשו דמו מה שהוא צנפשו (כמו דמו צנפשו הוא), מה שצו נפשו (והוא דמו) לא תאכלו:

י (ד) בתים ודודנים, צדצני היונים (ח' א' ז') וצתורת הכותיס כתוצ רודנים, ולדעתי לא דודנים שמש ולא רודנים שמש, חלה דודנים שמש (כמו שהוא צתרגוס ירושלמי) ולהקל על הלשון אמרו לפעמים דודנים ולפעמים רודנים (ועיין מה שכתצתי על דעוראל ורעוראל, צמדצד ח' י"ד), ואך Dardania ידועה, וזה היתה עיר Troja. וזה אחד מן הדברים שגנצ ממני בעזעניות ע"ה, כי צספרו Thesaurus ערך דוד (עמוד 322) כתצ כי לדעתו הנסח הכולן הוא רודנים צרו"ס, והס Rhodü, ואחר שנדפס ושעיה של רא' עם הערותי צראשו, ושס (עמוד 11) כתוצה מחשצתי זאת, אז בעזעניות צספרו Monumenta phoenicea עמוד 432 כתצ כי חין ספק חללו כי הכוונה על הדודנים חגשי טרויה:

יא (לא) ללכת ארצח כנען, נראה לי כי לא היה זה צמלות ה' כי לא היה תרח עוצד ה', חמנס ולא תרח מארצו לצצה מן הסצות, והצעורר ללכת ארצה כנען, ולא קוים עצמו ויטצ צחרן, וה' צה לאצרהס סיפרד מצית חציו וילך הוא לצדו:

לך לך

יב (ב) והיה ברכה, צני חדס וצברוך, כי כן המנהג לצרך את המלחמים, וכן מצינו צאצרהס כשהכה את חמרפל, צח חליו מלכי לזק ויצרכהו ויחמר צרוך אצדס לאל עליון, וכן דוד שלח את חגשיו לצרך את נל צשעת שמחתו והללחתו צציות לחו (שמוראל ח' כ"ה י"ד), וכן מלך חמת שלח לצרך את דוד כשהכה חס הדועצור (שס צ' ח' י'), וכן העוצרים הרואים צעל השלח קולר את קצירו היו חומרים לו ולאחשיו צרכת ה' חלובס וגו' (תהלים קכ"ט ח'), הנה ג"כ טעם צאצרי כי אצרוני צנות (צרחשית ל' י"ג), וכן כל גוים ואצרהו (תהלים ע"ז י"ז). גם מה שכתוצ (צכרוס ח' י"ג) והיה כחצר היויתס קללה צגוים וכו' כן חושיע חתכס והיויתס צרכה, חיונו חלה במשמעו, כשהיויתס צגלות היו מקללס חתכס, וכחצר תשעו וצדו חתכס, וכן להיות לשמה ולקללה (מלכוס צ' כ"ז י"ט), לשוניה ולקללה (ירמיה

שני חזם, וכן וחזונו חזם (ישעיה כ"ט י"ט): (יג) אחת אל ראי, חלום הרחוק, שרואה צלצון של עלונים (יט"), וזה כלפי מה שנחמד לה כי שמע ה' אל ענין: **הגם הלום ראיתי אחרי רואי, וכו** מצורה היותי-שגם הלום צמדצר אמלא מי שושגות עלי אחרי הפרוי מרוחי, מאצרכם חוהצו שהיה משגות עני? והוא מקרה קצר: הגם הלום ראיתי רואה ומשגות אחרי רואי. ראי הראשון שם דצר, ולכך נקוד חטף קמן: ראי השני ציוני עס כנוי, ולכך נקוד חלם:

י (יד) וער' זכר, י"ל (נגד הטעמים) מלת וערל עומדת צפני עלמה, חכר אשר לא ימול אח-צטר-ערלתו הוא פירוש ערל: ואם לא בן היה לו לומר חכר ערל: (יט) אבל ש"ה אשהך, מה שתרגם חנקלום צקושטא חזי זו מענין חזל (חצער ma), כי צלשון רומי verum עקר הורחחו הוא כמו צקושטא, ופעמים רבות ענינו כענין **אבל**, וכן כל **באמת אמר** הנמלא צמסנה, ענינו חזל חמר, וכן **בך** נגזר-מן **בך** שעיני חמת וליצ וסורחתו כענין **אבל**: ואחר שחמרו באמת להורחת אבל, הספר העטין ואמרו אבל להורחת באמות, כגון חמרו לכן חזל (עירובין ל' ז'), חמר לכן חזל (שם ל"ז), חמרו לר-חזל (שם מ"ח), ענינס אמת-ה"א: (כה) בהמולו את בשר ערלתו, ישמעאל לא מל את עצמו, חזל היות לחצו סימל חותו, וזה ידק הנסעל (שעקר הורחתו פעל את עצמו, עיון למעלה י"ז ג'), לחלו הוא מל את עצמו, ולפי זה גם חצרכם יתכן שלא מל את עצמו, חזל חמר לחחרים סימולו חותו:

וירא

יח (ט) הנה באהל, י"ל מפני שאין לה צניס והיא צושה, כטעם עקרת הצית (תהלים קי"ג ט') העקרה הושתצ צניתה ולא תרחם החולה מפני הצושה. כי חמס לא צחר חלוי כמלחנים שלוחים לצחרו, ומה להם לצחרו שתלד לו בן? חלח מה שחמר להם שהיה צהל נתן להם מקדס לצחר חותו שלא תהיה כל ימיה עקרת הצית, חזל עוד מעט תלד לו בן - חזל מחין היה לעוצני דרך לידע שהיה שמה שיה? חלוי שמעו חצרכם מזכיר שמה: (יז) וחי' אמר, חלצו (כדצני סלחצ"), וחניס דצרו המלחך לחצרכם (לדעת רש"ס והמצחר עיון דצריהם צפסוק הקודם), והרי זו הקדמה למה שכוה צח לומר שהמלחך חמר לחצרכם: זעקת מדום ועמורה כי דצו וכו', כלומר ה' מאהצתו את חצרכם לא רחם לכסות ממנו מה שהיה צלצו לעשות על כן היה למלחך שיחמר לו זעקת מדום וכו'. הדצור והמעספ נעשים על ידי שלוח, חזל המחשצה והרצון חונס על ידי שלוח: וחי' אמר, קודם לכן, כמו שפירש רש"י על והאדם ידע: (יט) כי ידעתי. למען אשר יצוה, כי לכך צחרתי צו כדי שיורה וכו', צחרפן שיחמרו דלך ה' וכו': כי לא צחר ה' חצרכם צעצור חצרכם לצד, חלח כדי שיהיה חז לעס קדוש (דון נחמק), וצחרת העס ב"כ לא היתה צעצור עצמם, חלח צעצור המין החנושי כלו: **לעשות צדקה ומשפט, צדקה** היא להטיב לזולתו, ומשפט הוא שלא לעשות עול לשום אדם (כו) כמה פעמים חזם עושה צדקה עס קלח, ועושק וחומס-את חחרים) ואין צורך לדחוק ולפרש כמו שפירשתי צצכורי העתים לשנת תר"ו עמוד ח' שחם יהיה חזם שופט אז ועשה גם משפט, להליל עשוק מיד עושקו וכו': (כא) והצעקתה, אז חפטר לפרש חס כלעקתה עשו, חעשה צהם כלב, כי לא תצח ה"ח להורות על תנאי (עיון מה שכתצתי צצה"ע תקפ"ט עמוד ל"ד ול"ה), ומה שהציח רש"י רחיה מן הטעם שצין עשו לכלה, חיינו רחיה, שהרי חף חס היה זה לגרמיה, לא היה חלח הפחות צצמפסיקים, וחייך יהיה כמו גדול תכח הטפח? וכל שכן שאין זה מונח לגרמיה, כי חייך חחריו מונח חחר, וחיינו חלח **פסק**, שאין לו שום כח צענין כחוח. המחמרים, חזל הונח להורות הפסקה צקריחה, לצצות פרטיות אשר חין צהן כח לחת מקדס לטעם מפסיק, כגון פגישת שתי חותיות שוות (להגדילן למעלה), או מלות דומות (חצרכם) חצרכם קדוש! קדוש, המול! ימול), ופגישת שמות הקדש עם מלות חול צלח מפסיק צניסם, וחלח יצח פסק להצדיל צין הקדש וצין החול (ויקרא חלחיס! לחור יום, ויננע ה'! את פרעה) וזו ליתן דיוח צין שתי מלות שחליתן קצרה ולריך להצין דצר. מה צין זו לו, או שחחת מהן מקצלת שני פירושים, ועל ידי הסמקם ורוחק אחד מהם, כגון הצכור! נדצ (צמדצר ג' צ'), שעינירסכור היה נדצ, או הוא נדצ, או שמו נדצ וכן צחש! לילה (דצריס ח' צ"ג); שעינינו צחש צלילה וכן כחך עשו כלח, הכוונה עשו צחלש וצח

לך לך יג יד מז

ומלאנו אל וחבריו מ"ס, אל מחזק למחנה תשלוחם, ויחל אל מנגב למעלה עקרבם (יחזקע ט"ו ב')
והכוונה נפע אל המקום אשר הוא מקדם לחזן כנען, כי סידם למזרח חזן כנען:

יד (יג) ויבא הפליט, זה"א הידיעה, חולי (כדעת תלמודי מהור"ד חזקיהו חי מיוחסטער)
הים מאנשי לוט, והוא נצדו נשאר מהם: (כג) כחולט, אשר ר' וואלף היינדהיים שהכוונה על חוטין
שקושרים זהם השער, כמו שאמרו בשבת (דף כ"ז) חותי למד וחתי פשתן שזכרשי הצלות ו לפי זה הזכיר
החלק היותר קטן וקל שעל האדם, מכף רגל ועד ראש:

מז (וב) ובן משיק בירי, משק מן-סקה, עיון תנועה והשמעת קול (עיון מה שכתבתי בזה"ע
תקפ"ז עמוד קס"ד), וכן יסק כל עמי, ותנועה ויתחבב כל עמי. ומלת **משיק** חין לה חח, וזאת כלח
להיותה לשון הנופל על לשון דמשק שאחריה: והחכם Quatremère אמר כי משק משקל: אך לא מלאנו
משקה חלל למלכים, ועוד המשקה היה משקה למלך, ולא לזית המלך: (ו) ורחאבון ברה"י, חס היה כחצו
ויאמרו היה משמע שבעשו החמין, ונאמרו ונאמין משמע שבער היה מאמין בזה"י: עיון מה שכתבתי
בזה"ע תקפ"ז עמוד קע"א: **ויחשיבה לו צדקה**, חזקיהו חשבה להקצ"ה לזקק וחסד (הרמב"ן, דלצ"ג, דין
ולחק, צעל העקדה, צעל תולדות ולחק, צעל מעשה ה', וס' הזכיר ח"ג דף קמ"ח): (ח) במה אדע
כי אירשנה, אחר שאמר והאמין זה' לא יתכן שיאמר כמה אדע להיותו מעיל ספק צדור, ואם היה
שהיה מסופק וחסד חמונה, הנה (כמו שהעיר הרמב"ן) לא עשה לו ה' שום חרות כדי שיאמין. והקדוש
חלו כי מאמין היה חזקיהו שהצטפת ה' חמונה שלמה, אך צדאותו כי כצד זה כמה כעמים שהיה ה'
מנצחו על כדור הזרע ועל כדור הארץ (י"ז צ' ח', י"ג ט"ו), ועדיין לא היה ה' נותן לו זרע, וראו
היה שמח חמה נסיון היה צדעת האל לנסותו תחלה, ויפק אחר שיקנה לו חזקיהו זכות זה והיה
כחיו לקיום ההצטחה הריא, על כן שאל כמה אדע, מה הדבר אשר כשאעשה אותו, צן אדע שאירשנה.
והקצ"ה הסביר כי חיונו שואל עוד ממנו שום זכות, כי קיום הצטחתו חיונו תלוו צדום תנחו, אך הוא
תלוו צדן הכבוד, כי לדין שיעצור עוד חרצו מאות שנה - אחר זמן מלאות קדוש להם ליוחן קלעריקוס,
אלא סבור חומר כמה אדע שחיו קדוש לירש אותה, מה יהיה לו סימן שצח זמן שאירשנה, ולזה הסביר
כי לדין שימות ושיעצור ת' שנה - ואמנם הצדית שכרת עמו לא היתה כדי שיאמין חזקיהו, כי כצד היה
מאמין זה', אל לפי שהיה הענין לעתים רחוקות רזה ה' שהיה לו הצדיות הנאים סמוך וצדתי מפקפק
בדבר, כדי שצמחך ת' שנה לא יתעצרו בגוים: וכן היה שהצדיות הזאת אשר כרת עמו נרשמה בלבו כל
לחיו חזקיהו ולחק ויעקב, והאמינו בכל הדורות ההם להצטחת ה', וכמו שמלאנו כי יוסף צשעת מיתתו
אחר לחיו וחלבים פקוד יפקוד חתכם והעלה חתכם מן הארץ הזאת אשר נשבע לחזקיהו ויעקב:
(י) ויתן איש בתו לקראת רעהו, מכל אחת מן הצהמות נתן צדור אחד לקראת הצדור האחר, ולפי
הדקדוק היה לו לומר ויתן מאיש, או לאיש, צדור לקראת רעהו, אל כן נוסבין בלשון הקדש לומר
מליה שלמה צמקם תאר הפעל, והנה צדור לקראת רעהו ענינו כענין תאר הפעל, נתן כל אחד
בחוסן זה, שהיה צדור לקראת רעהו, וכיוצא בזה והכני חס על צדום (תלמודי חסד לא - לו). ולדעת
תלמודי חלועז חליל חובל שיעור הכחצו ויתן חיש לקראת רעהו, ומלת צדור הוא מחמר מוסבגר, והוא
סידם למלת חיש, כי לא נתן הצהמה בלה חלל מחליתם, זה המכוס ופה עם צעל הטעמים שחצר חיש
צדור צמק:

מז (ב) בא נא אל שפחותי, דרך כבוד, כנוי לתשמים (כד"ק צטרטוס), והוראת המלות חוגה
חלל ציאת חס אל המקום אשר שם החשה, דרך יחוד, חף בלה צעילה, כמו ויעו לחצטלום-החלל על
הגב ויצא חצטלום אל פילגשו חזיר לעיני כל ושרחל (סמורל צ' ט"ז כ"ג) ודרך נקיות הוסחלו-על
המשכב. והמליח הזאת כשענינה צעילה חוגה גאמדת חלל על פעם ראשונה שאדם קרצ לחמה חזרת,
ומה שאמרה לחל חלל תצח (ל' ט"ז) סידורו חל חללי תצח. וכן וינחם דוד את שבע חסדו ויצח
חליל ויטכב עמה (סמורל צ' י"ז כ"ד), צח חל חדדה, וחל"כ טכב עמה. וצחציטג בתצח וחמלך לא
ודע, ולא נכתב לא צח חליל, כי היתה צדורו וצמטתו, רק לא דע חזרתה למשכב זכר: (יב) פרא
אדם, פרא סמוך לאדם, פרא שצמין האדם, וכן ופסיט-אדם צחח חמו, הכסיל שצדדס, היותר כסיל

וִירָא חַיִּי שְׂרָה כֹּהֵן כֹּהֵן כֹּהֵן

והוא מן ותשלם כל המלחמה שענינו במד וסוף ; וכן מלאנו לחל גומר עלי (תהלים ל"ז ב'), כי במל עלי (סס ו"ב ו'), וכן ויגמול סקדים, ענין במירה, וזלשון ערבי במל ענינו במירה :

כב (א) והאלהים נסה את אברהם, ידוע כי העמים הקדמונים עוצנו חלילים גם את צניהם ואת צנותיהם היו שורפים צאש לחלהיהם, והואיל ומעשים כאלה תועבה הם לפנוי ית', ולח היה גדעתו לזרות לעמו שיעשו כאלה, חזל זהפך לזה לזלתי עשות אחת מהנה ; הנה ראה ה' כי העדר הקרצנות ההם יהיה נחשב לגנות ומוס גדול לתורתו ולמחזיקים זה, כי ואמרו הגוים לושראל : הוה אהצתכם לחלהיכם ? וגם ישראל עלמס חולי תהיה דתם נחמה צעיויהם מפני החסרון הזה. לפיכך הקדים וגם את חת הצרהם (אשר כזר ידע את לזרו, וידע שיעמוד ננסיון), למען יכירו וידעו גם ישראל וגם האומות, כי עזדי ה' הנחמנים לו לא וכזר עלויהם לעשות גם זה וגם יותר מזה (כאשר הוא וזכות בן יחיד הנולד לזקוני חזיו ואמו), חס היה ה' שאל מעמם לעשותו, חלח שאלהי חמת לא והפך קרצנות באלה, ותעז יתעצם. והנסיון הזה, אשר הוא כזר האמונה ותפארת המאמינים, צחר ה' לעשותו צהצרהם חז המאמינים, כי שלא תזאר חמונת האמת צחזקת פחיתות, וחסרון הודיה והדמם, חפילו דור אחד — ויאמר אליו **אברהם ויאמר הנבי,** שזס גדול נפל צספרים צעמי התצות הללו, כי צח ויאמר חליו צמונה חקק, ולפי זה תהיה הכונה כי ה' חמר חליו שלשת המלות האלה **אברהם ויאמר הנבי ;** ואין ספק כי לרין לנקד ויאמר חליו צדגבא צציר, מפסיק פחות מהטפחח צצצרהם, וכן מלאתי חח"כ צחומס כ"י. על קלף עם תרגום, צצירי, וכן מלא גם החכם יוחן היונירין מיכעלים צכ"י אחד צצציר ערצורע, וכן רחיתי גם צחומס כ"י על קלף קטן וישן נרשן אשר ציר ידיו המצביל והצבון כמ"ר יוסף חלמני : (יר) ה' יראה עיון מה שכתתי צצה"ע תקס"ח עמוד קנ"ח וקנ"ו.

חַיִּי שְׂרָה

כב (א) שני חיי שרה, ז"ל כי טעות נפלה צלשון המדרש שהציר צש"י, ולרין לומר צת ק', צצת כ' לזוי, צת כ' צצת ז' לחטח, ומפני שחלח צש"י הנסחח הפוכה (צצת כ' לחטח, צצת ז' לזוי) ודחק לפרס שחיונה צת עונשין, והמלות הללו חיון צמדרש. וחח"כ מלאתי כצצרי צצירוס קדמון כ"י על צרחית צח, הנמח צקובן היקר הכולל פירוש ס' וצירה לר"י צצלוני חחתת הגצירים היקרים צני המטח כמ"ר **משה ארית טריאסטי ז"ל,** וכן כתוב צו : היה לו לומר מזה ועשרים ושצע שנה, חלח כך הוא חומר צת מזה צצת עשרים לזוי : (ר) **גר ותושב אנכי עמכם,** כצד פירשתי מה הוא גר ומה הוא תושב צצמות י"צ מ"ח, וחחן הכונה לומר הריני לפניכם כגר וכתושב ; ככל אשר תצרו, חס חני חסוצ צעיויכם כגר היוצב לצרו עם צני ציתו, הרשוני לקנות חכם קרקע שחין לו צעלים, וחקצור צו מתי, וחס חני צעיויכם כתושב היוצב צצותו של אחד מצני העיר, הרשוני לקנות קרקע צתוך צית הקצרות של אחד מכם. והס ענין חתה צעיוינו לא כגר חלח כתושב, חלח כנחח גדול וכצד, ואין חתה לרין לקנות חחת קצר, צי כל אחד ממנו צנפס חפלה יניח שתקצור חת מתך חלל מתיו. חזל חצרהם : לא היה חפץ שלמחר יצח צעל הקצר ויקצור חת מתיו חלל שרה, ולא יוכל עוד חצרהם להקצר חללה, וכל חסלו היה לקנות קצר מיוחד לו ולחלחיו, לפיכך ענה חותם וחמר להס : הני מודה לכס על חסדכם, חזל מחחר שחחם רוליס לכצדני ולהחחסר עמי, חל תתני לי צמתנה מקום קצר אחד, חזל הניחו לי שחקה צכסך חלקת שרה שתהיה לצית קצרות לי ולכל צני ציתי ; ויען רחיתי לעפרון וערה הרחוויה לקצרות, הני מפיל חתנתי לפניכם שתצקצו ממנו שימחול על כצורו וימכור מנחלת חצותיו לי, מה שחני לא חעיו סני לשחול מחתו, כי ידעתי כי הקסיתי לשחול (חח"כ מלאתי קצת מזה לרד"ק) : (ו) **שמענו אר"י,** המלה מתחלח היה צכניו היחיד, וצמחך הזמן והיתה כמו תחך של כצור, צלי חלוק חס המדצר יחיד חו רציס, וכיוחל צזה מלת Monsieur ומלת Madame. וכן כלפי חלח חומרים אר"י, צלח חלוק חס המדצר יחיד חו רציס :

כד (ג) אשר לא תקח אשה לבני כיבנות הכנעני, שחס היה מתחתן צזה, שז לא יתכן לושראל להוריס חת הכנעני מחצרו, חחרי היותם חחיס, כמו שלח התגרו מל"מה צמוחצ עמון וחדוס. והיה ג"כ מכוונת התורה צחריכות הספור הזה להרחיק חת ישראל מהתחתן צכנענוס.

ויהא יח ים כ כא

הקפסן ליתן דיוח זין שתי המלות, שלא יוצן שכלה הוא הפעול, על דרך כי חששה כלם בכל הבוים (ירמיה
פ"ו כ"ח), חזל יוצן שהוא תאר הפעל (על דרך צאש לילה), כמו כלם גרש יגרש חתכם מזה (שמות י"ח
ח'), זה קרוצ לפירוט רע"ס, ולא כפירוטו ממש, כי הוא פירש עשו כלם, שאין ציויהם מוחם,
וקרוצים לזה דברי רש"ע, ולפי זה לא היה מקום לאצרהם שישאל האף תספה לדוק עם רשע, כי אף
יתכן שיכריח לדוק עם רשע אחר שכבר נזכר לדוק עם כלם חטאו?

יב (ח) ויגדעו א'יהם, עון סדום היה (יחזקאל ט"ז מ"ט) גליון שצעת לחם ושלוש השקט ויד
עני וחזיון לא החזיקה, גם חז"ל צפרק חלק לזיוו רשעים כשנחשו עני וימללי לגל אורחים מצויהם: והנה
ציוי קדם היה דרך העולם לנהוג כבוד באורחים, והיו מקפידים להם כל לדיהם, וזהפך חשוי סדום (ובן
חנני הבצעה) לא לזד שלא היו מחזיקים ידם כלל, חלל היו מתעללים בהם במשכב זכר; ואם היה אחד
מהם מחספ אורחים אל ביתו היו נקצלים כל העם מנער ועד זקן, לא שכל העם יתעללו בהם, חלל
להתחזק עליהם. לזלתי ומלטו מידם, אף לשמחה ולעלות צחרפתם ולערס של אורחים: (לוח) בן עמי,
התפארה שיש לה בן שהוא מעמה ולא מעם אחר, כי גליו היה חללה להצעל לחנני המקום שהוא (ובן
דעת רע"ס). והנה De welie חומר כי כל הספור הזה צדו אותו ישראל משנחתם אף המואבים ואת
העמונים: זה שגוען גדול, כי הלא צהפך על ידו הספור הזה לעשו החומות הפך קרוגי ישראל ואחיהם,
ונאמר לישראל להתגרות בם, ואם היו ישראל מזויסוס תורתם מפני השנאה, היה להם לומר שאינם צוי
לזע, חלל חרע סדום. מלכד כי התורה לא קנתה מעשה צנות לזע, ומעולם לא מלאו שהיו המואבים
והעמונים נצוים וספלים צעיו ישראל מפני שנחתצרו חמותם מאזיהן:

כ (א) ויסע משם אברהם וכו', אחר קלעריקום שלא היה המעשה עכשו צהיות סדום צח תשעים
שנס, חלל קודם לכן. ומה הדיוח צז? כי סוף סוף צת ס"ה שנה היתה צלחתה מחזן. ותלמידיו
אחד לא - לי מוסיף כי פאן כתוב אצרהם וסרה, לא אצרהם וסרי, ושמש לא גשתו עד היותם בן ק'
וצת ל'. חמנס נ"ל פשוט כי אחר. סרה. ה' שתלד טרה אחרי זקנתה, צהכרה כי אחרי. צלותה היתה לה
עזרה וסז לה אורה כנשים, והנה חזרה חשה יפה כצתלה: (ג) דהנך בות על האשה וגו', חס תשכז
עמה ואם תעכז אותה חלל; כי חמנס חשת חיש הוא (תלמידיו מהג"ר דוד חי אשכנזי) ואצומלך לא הצין
שהוא על תנאי, ואחר הבוי גם לדוק תהדוב: (א) דק, צלל ספק, והוא דרך חמדן הדעת, באדם
המשער צלצו ואומר נראה ודאי שהענין חינו. חלל כך, וכמהו רק עם חכס ונצון. הבוי הבדול
הזה (וצרים ד' ר'), רק שנחתני ולא אהצתני (שופטים י"ד ט'), וכן צמלת אף, ואחר אף טרוף טורף (למטה
מ"ד כ"ח), אף מסין הוא את רגליו (שופטים ב' כ"ד), אף נגד ה' משיחו (שמואל א' ט"ז ר'): אין
יראת אלהים במקום הזה, חין הכונה שהיו רוצ העם עול וחמס, חלל שלא היו מהרים צהונחת הגר,
כי אף חס לא היו עושים חמס זה לזה, יתכן שיהיה זה ליראת המלך והשופטים, חזל המלך והשופטים,
לא היו משבוחים על הונחת הברים, ואין אהצת הגר חלל מירחת חלל, והנה היה אפשר לאצרהם לומר
דבר זה לאצומלך צלי שיהיה צזה חרוף וגדוף למלך ולהנהיגת מלכותו. והרואים שלא היו חנני הארץ שהיו
מהרים מהונחת הגר, ושלא היה לגביס מקום לצעוק אל המלך או אל השופטים שיעשו
משפטם, הוא ענין הצחר חסר בזלי עצדי אצומלך, ואצרהם לא מלאו לצו לצעוק על הצדר עד שצח חליו
אצומלך וצקז ממנו שיכרות צבות לו ולצדעו (למטה כ"ח כ"ה). וכל זה חמנס חינו מתנגד למס שחמרתני
למעלה (י"ט ה') שהיה דרך העולם לנהוג כבוד באורחים: כי אורה לחוד, וגר המתעכז לחוד, וגם חיש
הצח צבסו ומתחכסן צצית חיש מחנני העיר לחוד, וחיש הצח עם משפחתו ועם נכסיו לחוד: (טז)
ולשרה אבור, עיון מה שכתצתי צצה"ע תקפ"ח עמוד קמ"ד (ופירוטו צצר נכתב קודם לכן צפירוט
ידידי החכס יש"ר צסס חד מן הצריח); ומלת ואת ענינה ועס, ומלת כל שחחריה היא על
דרך ויד כל צו:

כא (ח) ויגבול, נ"ל מענין גבול, וכן תרגומו ותתחסינל, לשון חסל, שענינו גמר וסוף. ותלמידיו
מזה"ר אצרהם גרינו (Grego) חומר כי כן כל לשון גבול נזכר מן גמר, כמו שלם. שענינו גמל ונתן סכר,

תולדות ויצא כז כח

ז

תחול עליהם, צלי שיערך הוא את יעקב; אך הולך לדרך את עשו, למען יהיה לו יתרון על אחיו ויהיה גביר עליו. ואע"פ שיהיה עשו גביר על יעקב, תוכל זרבת אצרהם להתקיים בשניהם, ויהיו שניהם זרובי ה' וישבנו בשלום יחדו, כי ידע עצמו של יעקב, כי היה זאת תם וישב אהלם וסגלן ועל ענוה. ולפיכך זרבה אשר צרך את יעקב צמצמו שהוא עשו לא הזכיר כלל זרבת אצרהם, ולא האריך אשר נתן אלהים לאצרהם כמו שהזכיר לצמק, כי אמנם הזרבה ההיא שהיה מצדו באותה שעה, היתה מיוחדת לעשו, אבל זרבת אצרהם הוא לשני האחים יחדו. ורצקה צמצמה דצרי ילחק לעשו, הצניח שם צדעתו להת לו יתרון על יעקב, שאם לא כן היה מצדך את שניהם, או לא היה מצדך גם אחד מהם, וראתה שהיה זה עול ואמנם הנעשה ליעקב צנה החצו לה, וצפרט שהיה היתה יודעת מה שנאמר לה כי רצ יעצור לעור (ויאחזק לא ידע מה דצד); לפיכך התחכמה להפך ענת ילחק, והיתה לה התנוללות צמצמה הזו, כי לא היה אלא למנוע העול ולהקיים גזרת האל. ואחרי אשר הלניחה תחצולת רצקה ונתקיימה ענתה ונתצדק יעקב, ואחר אשר אמר לו ילחק אורריך ארור ומצדכין צרוך, אז הצין ילחק כי מאת ה' היתה זאת, ושאין רצון ה' שיהיה עשו גביר ליעקב, אבל צהפך שיהיה יעקב גביר לעשו, על כן לא חרס אמו ציעקב, אך אמר גם צרוך יהיה, כלומר אין ספק כי מה' יאל הדצר, שאם לא כן לא היה מללוח צמצמהו. הן אמת שאם היה ילחק מצד יעקב קודם שיצרכהו, היה גוער צו ואולי היה מקללו, כאשר דאב יעקב צאמרו והצאתי עלי קללה ולא צרכה; אבל אחר שנסתייעה מלתא ונתצדק יעקב צרכה אשר אין להשיג, כי אמר לו אורריך ארור, לא קלף עוד, אך אמר מה' היתה נצצה. וכשראה ילחק את עשו צוכה ומתאונן ומצק צרכה אחרת; וראה כי צנחתו ורס לצו לא יוכל לשכון עם יעקב ולהיות נכנע אליו, ולהשענו עמו בארץ אשר נתן אלהים לאצרהם, אז צרך אותה שאם לא ירצה לשבת עם יעקב, תנתן לו ארץ אחרת טוצה ושמנה, ועל צרכו יהיה וגו'. ואמנם אחרי כן, כשצא יעקב להפטר מחציו צטרס ולך אל חרס נהרים, וצחקק ילחק לצדו, אז לא הזכיר לו שיהיה גביר לחציו, כי לא היה צריך לחזור ולכפר לו הזרבה ההיא פעם שנית; אבל צרכו זרבת אצרהם, והיא הזרבה שהיה מן הדין שתחול על שניהם יחד, אלא מאחר שכבר זכה יעקב להיות גביר, ומאחר שהצין ילחק שלא יחסון עשו לשכון עמו, הך ילך אל ארץ אחרת, ראה ליחד זרבת אצרהם ליעקב לצדו. ואמנם כוונת התורה צספור המאורע הזה צכל פרטיו היה להודיע בו מה' היתה נצצה שיהיה זרבת אצרהם לישראל לצדס, ושאחצת ילחק לעשו, תחת אשר היה לה להצו לעשו יתרון על יעקב, היתה היא ענמה סצה שתחול הזרבה על יעקב לצדו, ושהיה יעקב גביר לחציו: (יא) ויאמר אבי, אמר אדוני אבי וצ"ל כי יעקב צצאו לפני אציו לא אמר אלא אציו, והמתין שיסאלהו מי הוא, אבל עשו חפץ לצוהו לפניו פירט לו למה צא, ולא המתין שיסאלהו מי הוא, אלא אמר מיד יקום אציו ויאכל; ועשם הדצר כי יעקב ירא היה שמא יכירנו ילחק לקולו, וכדי לנסות הדצר לא אמר תחלה אלא אציו, והיה צדעתו שאם יכיר את קולו ויאמר לו מה לך יעקב צני? אז ידצר לו צענינים אחרים, ולא יזכיר כלל ענין הזרבה; לא כן עשו שלא היה ירא שמא ימלא סקרן, לא הולך לכך, וגלה לו רצונו מיד: (כו) והאמר רבקה אל יצחק קצת! בחיי, הקר"ף זעירה, וצ"ל כי היה מנהג הסופרים צימי קדם, כשהיתה תצה מתחלת באותה האות שהתצה שקודמת מסיימת, היו משמיטין אחת מהאותיות הדומות, ואולי היו מצינין האות ההיא צחתם סימן, להודיע שהיא עומדת צמקום שתיס; ואחר זמן הוסיפו צין שתי התצות האות הצסרה, ולהיות המקום צר בתצה אותה זעירה, וכיוצא צזה ויקרא אל משה (ויקרא ח' ח'). והנה מהמנהג להשמיט אחת מהדומות נמשכו צה וכה קלת טעיות, קלתס נתקנו חצ"כ על ידי כתיב וקרי, וקלתס לא נתקנו; כגון והציו את ישראל (שמאל צ' ה' צ') צמקום והציוה, הנוני מצו את דצרי (ירמיה צ"ט ט') צמקום מצוה, הצטיו את ישראל (מלכים צ' ו' ג' ו'), הצטיו את יהודה (ירמיה צ"צ צ"ה), צמקום הצטיוה, לצלתו שצו (שם כ"ג ו"ד), לצלתו צאו (שם כ"ז ו"ח), צמקום וצצו, וצאו, עדיו וצא ויצצו (ישעיה מ"ה כ"ה), ואל ארמת ישראל לא יצא וידעתס (יחזקאל כ' צ"ח), צמקום וצאו, כי מלאו ימין (ד"ה ח' ו"ז י"ח) משפטו כי ומלאו, ודור מנגן ציד ויצקס (שמאל ח' ו"ט ט') וצ"ל צידו, ועוד צולת חלה:

ויצא

כח (יא) ויפגעו במקום, הכוונה פגע צמקום שפגע, ושם לך, כלומר לך צמקום שפגע; חע"פ שלא היה מקום ללון, עד שהולך לתת ראשו על האצנים; ולפיכך הוסיף וישכב צמקום ההוא, להביד לעור,

תולדות כה כו כז

תולדות .

כה (לא) מברה ביום, צחלה, קדם שאלעוין, וכמה קער יקטירון כיום החלז (שמואל ח' ז' ט"ז), ישנע לי כיום המלך שלמה (מלכים א' ח' נ"ח), דרוש נח כיום חת דצד ה' (שם כ"ז ה'), כלם ענינם צחלה וקדם לדצד אחר. ותוכן המעשה הזה לדעתי היה כי יעקב היה עוסק תמיד בצרכי הצית, ועשו היה אוכל בכל יום ממה שהיה מולא צצית, ולא היה עוסק חלל צלידו, אשר כלל ספק לא היה צו למלאות כל צרכי המשפחה, חלל לתענוג ומעט לתועלת (כמו צמירות העורות), חמס עקר אומנות זרע הצריהם היה צמקיה האון והצקר, ועשו לא היה עוזר זה חת אחיו כלל. ויעקב שהיה מילד על זה שהיה כל עמל הנהגת הצית מוטל עליו כלל שום שער, התחכם לשאול ממנו צעיה שהיה עיף שיתכור לו חת צנורתו, ויהיה זה שכרו. וחמס מה היה המצוקה צצקשת הצנורה? יש אומרים שגחל פי שנים צצכסי אצור (דברים כ"ח י"ז), או שהיה אצור מצרך אחרו צצכות יתרות על אחיו (צצחשית ח' ח' י"ח); וכל זה לא יתכן, כי הנה ראוי כי יעקב לא הגיד מעולם ליצחק אצור ענין המכירה הזאת, שהרי אחר אצור עשו צצורך, ועשו אחר אצור צצך צצורך עשו, ח"כ מה הועיל יעקב צצחצולתו צציות הענין צצתי ידוע לאצור? כי הנה עשו לא כתב לו שער שיהיה צידו לראיה, גם לא היו שם עדים, ולא היתה שם חלל צצועה; וכיון שאנו רואים שעשו לא חדל לקרוא חת עלמו צצס צצור צצצור עס אצור, וגם יעקב אחר אל אצור צצורך עשו, נראה וראוי שלא עלתה על לבו של יעקב לקנות שום יתרון על אחיו חלל יצחק צצום הנחילו חת צציו, או צצום צצרו חותם. על כן אומר אני שלא היה ענין המכר הזה חלל צצצע עשו כי אחרי מות אצור ויוח ליעקב שיהיה אפטרופוס ומנהיג חת הצית; ויעקב צקט זאת צצוניה שלא יוכל עשו לגרשו מציתו ומאצרו, צצופן שלא תוכל להתקיים צו וצצצרו צצכת הצריהם על ידועת הארץ, וענין זה לא היה צריך להודיעו ליצחק. והנה עשו קיים צצועתו, ואחרי מות אצור הלך לו אל ארץ אחרת, ולא אחר ליעקב שילך הוא וילא מציתו (וקלת מזה ג"כ צצצרי דון יצחק).

כו (ה) מצותי חקותי ותורותי, כל צווי, צין לדורות צין לצעה, נקרא מלוא; חקם ותורה חיון חלל לדורות. חקה הוא כאשר ואחר המוטל תעשה כן וכן; ואם יאמר אם יאדע לך כך אז תעשה כן, ואם יקרה כן אז תעשה כן, זה נקרא תורה. וילאחיו מאצרו והעקדה היו מלות, המילה הוא חקם, וההלכה צצרך ה' לעשות לדקם ומשפט היא תורה ה', ואע"פ שלא מלאנו שנלטה על זה מאת ה', הנה הצריהם ידע כי זאת היא דרך ה', והיה עושה לדקם ומשפט להיותו ידוע כי צחלה הוא חסן, נמלא שהיה שומר חותן להיותן תורה ה': **(ח) מצחק את רבקה אשתו, מעשי געגועים שאין אדם כשר עושה עם אחותו. מלילת **מצחק** את חין ענינה כמלילת **מצחק ב**. (צח חלל לצחק צי): המצחק חת רעשו, הוא מלחק עמו, ושניהם משתעשעים; והמצחק צצעהו הוא לצור מלחק, וחין חצרו מלחק, אך הוא מקבל מזה מק, לער או צצשת:**

כז (א) ויהי בי זקן יצחק, הנני מצטל מה שכתבתי צצ"ע תקפ"ט (עמק ק"ה עד ק"ו), שצצכה צצרך יצחק חת יעקב כשהיה צצור לצרך חת עשו, היתה לו לצדו ולא לצרעו אחיו; כי חמס נ"ל שצ"ס שלא חצר הצר צצירוש, היה הצצד מוצן מאצור שהכוונה לו ולצורו, כי כן מלאנו מנהג הציות צצמי קדם כשהיו מצרכים חת צציהם לא היו מצרכים חותם צצצכות שחלניה צצותם, חלל גם צצצם וצצ"ע היו מצרכים, כמו שראינו ויצרכו חת צצקה ויאמרו לה אחותנו חת היו לחלפי צצצם ויוצם וצצ"ע וגו', וכן ויצרך חת יוסף וגו' ויקרא צצם שמי וצם אצותי הצריהם ויצחק וידבר לצור צצצק הארץ, וכן כצצח יעקב לצרך חת צציו אחר להם האספו ואצירה לכס חת אשר וקרא חתם צצחצרות הימים; וכן כצחצח הצריהם לו ושמעאל יחיה לפניו, אחר לו ה' ולישמעאל שמעתיך הנה צצכתו אצותו וכו' ונתתיו לבוי גדול. מכל זה נראה כי סתם צצכת הצנים חיוניה לעולם צצמך ומי חיויהם, אך הוא להם ולצוקם לימים וחוקים. על כן נ"ל צצור כי ויתן לך האלהים מעל השמים וגו' יעצורך עמים וגו', הצויה שסתויהם הצצכות החלה לו ולצורו אחיו עד עולם. ולענין מחצצת יצחק, נ"ל כי ראה לצרך חת עשו להיותו חציו לו, כי ליד צציו, וראה ליחד לו צצכה והללחה ויתר מאצורו, וכמו שאמר לו הוא צציר לחיך, וליעקב לא היה צצעתו לצרך כלל, כי אחר צצצו: יעקב וצכון עס עשו, ויוצרו שניהם חת הארץ. אשר נתן חלבים לאצריהם, וצצכת הצריהם תתקיים צצוניהם, כי שניהם זרע יצחק וצני הצצירה, והנה צצכת הצריהם מעולם

ויצא וישלח לא לב

ח

רפסל מוכה), ורחל בנצחם, כי האמינה בהם שלא היתה עובדת ע"ז, כי מרץ מרץ לא היו אלה נעון גורל, והיה ארמונו גלי מורכב מחלקים רבים, והיו הסוואים מונענים חותם נדרים ידועים, ולפי מה שהיה יוצא במקרה על ידי הענוה ההוא היו שופטים כי הלא השזן כך וכן, ואין זו ע"ז כי אם לסי מחשבת הסווא, אם הוא מאמין שהתשובה צחה לו מחלילים ולא מחל יחד: (כז) 'יהגב א רי', בנצח את דעתי (כס"ו) דד"ק ור"ח' וגעענוים), ולדעת רמז"מן הנונה על בניצת התרסים, אך לא מלאנו מעל בנצ נקשר צוחם הפעול עם מי שנוצזים את אשר לו, חלל עם הדבר הנגנז (או האיש הנגנז, כמו וגונז חיס ומכרז). ולהיות כי לא האיש ודעתו הוא עקר האדם, ואחר ותבנז אותי במקום ותבנז את לנצי: (לז) 'שים בה, מה שמלת מכל כלי ציתך. שים בה נגד אחי ואחייך (דון יצחק קלעריקום ור"ח', וכן דעת צעל העעמים). ויוכיחו בק שביבו, וספדו הם מי משנינו הוא הפוסע והחמם את חני (סדלקת אחרי כאלו היותו מוחק ננצ), או חתה שהחלפת את מקברתי עשרת מונים: (לט) 'אנכי אחשבה, חנקלום לא תרגם במשמעו, רק פוסע: מה שהיה חסר מן המנין מידי תנקסהו, וצמקום בנוצתי ווס וגו' אחר שמרתי ציוס ושמרתי צלילה; ונ"ל כי שמע את ההמון מקסים: צי"ד שנים הראשונות מהוכן היה לו לשלם? והלא לא היה לו כלום; ואע"פ שאפשר להסיר שהיה ממעט במחלכו וצמלצו, מכל מקום חנקלום השמיע עצמו מן הקושיא, ופירש שמתוך שהיה לנצ תנקס הערסה מיעקב והיה גוער צו צחמה ויעקב לא היה לו לשלם, היה מוכרח לשמור ציוס וצלילה; וענון זה אמנם הוא נכלל דדצרי. הפסוק שחזר זה. גם ל"ל כי להיות מלת בנוצתי כתוצה צלח וי"ר, יתכן שהיה חנקלום קורח (ואולי כך היה הקריאה הנכונה) 'אנכי יאם וגבבתי לילח, והכוונה חני היותו משלם הערסה ומידי תנקסהו, והיה הענין כאלו חני הוא הבונז, צין חס נאצדה ציוס צין חס נאצדה צלילה. וחנקלום לא ראה להשמיע. אל העם המליח. הזאת שלא היו מציוס חותה, ותרגם לפי הענין שמרתי ציוס ושמרתי צלילה, כי מאחר שהיה מעלה עליו לנצ כאלו הוא בנצ, הולך יעקב לשמור יפה צין ציוס צין צלילה. ואינו רחוק שקריאת בנוצתי חניה חלל תקנת סופרים, שהחכמים הראשונים התקינו שהיה הקריאה כך, כדי להרחיק המליח התמוהה בנצתי ווס וגנצתי לילה: (מא) 'זה לי עשרים שנה בביתך, ולמעלה אחר צלח מלת לי, זה עשרים שנה חנכי עמך; הזכיר הענין צשתי צחיונות, צחיונות לנצ. וצחיונות יעקב. צחיונות לנצ אחר זה עשרים שנה חנכי עמך רחלך ועוזך לא שכלו וכו' וכו', כלומר חתם לא הביעך מלךי שום מק, חלל כל הטוב. ואח"כ הפך הדברים, וספרם צחיונות עצמו, זה לי עשרים שנה צחיונות עבדתיך וי"ד שנה צשתי צחיונות ושם שטס צלחך ותחלף את משכרתי עשרת מונים, ולולא חלחי חני שערני עתה ריקס שלחתי, והנה חני לא הביעני מלךך ר"ל רש"ל היום:

וישלח

לב. (ח). בה. תאמרון לארובי לעשו, אחר כן להם עד שיתצבר חללם שהוא חזונו, וידצרו עמו דרך מוסר העצד (רצ"ע), והשלוחים לא היו יודעים דאבחו של יעקב (רצ"ס), ויעקב לא ראה להבדל להם כל מה שאירע ציו וצין עשו, רק עשה עצמו צעיוניהם כמכנז אותו הדעה מאד, כדי שידצרו עמו דרך כצד. והמזכר לנתה"ס לא הצין כלל כוונת רצ"ס, וחשז שלא צא חלל לצד מלת לחמר: (ז) 'וגם הולך לקראתך, כסנורים שאין עשו צא חלל לכצרו, ולשמרו דרך, ואולי כן היתה צחמת כוונת עשו, ואולי ב"כ הציו מתשובת עשו שלא היה צלצו רעה ושנאה על אחיו, ואולי ב"כ ספרו ליעקב את כל הדברים אשר דבר אליהם, דצרי שלום ואחיה. אמנם יעקב לא צטח בכל זה, כי סחד צשמעו שהוא צא חליו צחרצע מאות חיס, והכתוצ לא ראה להחריך דצצרי עשו והמלחכים, מאחר שלא הועילו כלום, כי לא צטח צהם יעקב. וגראה (כדעת תלמידי מוהר"ר אצרהם תן מיונשטער) כי עשו לא אחר למלחכים שהוא רוצה לילך לקראתו צחרצע מאד. חיס, אך הם הציו זה ממה שראו וממה ששמעו מאנשיו, ועשו לא ידע שהציו זה, ולפיכך היה יכול להחמין שיעקב לא היה יודע שהוא צא לקראתו, ועיון למטה פסוק י"ז: (יז) 'ורוח רשימו, יתכן שהיתה כוונת יעקב לעורר את עשו לשלח למי חתה, שאם לא ישאל את הראשון ישאל את השני, ואם לא ישאל את השני ישאל את השלישי, ואם לא ישאל את השלישי ישאל את הרביעי, וכל זה מפני שאם לא היה עשו שואל לא היו חומרים לו דבר, כי אמנם לא היה יעקב את חנשיו שימסרו המנחה לעשו, חלל שילכו נדרכם ויעשו עצמם כצלתי מכורים אותו וצמחמונים שעשו הוא ערוין צצילו צהר שער (כדצרי ר' עוצדיה ססורנו, ואם יחלס וצמו

יצא כח כ ל לא

ובל זה הקדמה לספור החלום, כי לכך צא אליו החזיון לנחמו, כי הים צורח מציתו ויחידו, וגם הולך ללון על הדרך:

כט (ב) והאבן גדולה על פי הבאר, נתנו חזן גדולה על פי הבאר, כדי שלא יוכל כל אחד מהדברים להשקות לאחד כי אם נחצרת כל העדרים, כדי שלא יהיה אחד מהם מאבד את המים שלא לזרז. הן אחת שלא היתה גדולה כל כך שלא יוכלו שנים או שלשה לבגלה, אבל שנים ושלשה הם שומרים זה את זה, ולא יניחו לאחד לעצור על התנאי: **(ח) ויאמרו לא נובל**, נ"ל לא מחמרון כח; כי היו שם שלשה עדרי לאן, והוא רחוק שיעשה יעקב לזרז מה שלא יכלו שלשה אנשים, אבל אמרו לא נובל מפני התנאי שהיה צריכים, שלא יהיה רשות לאחד מן העדרים להשתמש ממימי הבאר צהיורו לזרז. והנה יעקב חללי שאל אם נשאלו עדרי' אחרים לזרז, ואמרו לו שלא נשאל חלל עדר רחל, וכשראה אותה מהר וגלל את האבן והשקה את לאנה: ואף אם לא שאל אם נשאלו עדרי' אחרים שלא נזר, הנה הוא לא היה מחוייב לשמור התנאי שהתנו צריכים, ומלך אחד דבר הבון עשה (אף אם לא היתה קרצתו) למחר לפטור את רחל, שהיתה נערה אחת בין כמה אנשים:

ל (יא) בגר, חין לזרז לחלק התנה לשתים, אך הכוונה במל טוב, כמו למטה בַּאֲשֶׁרִי, וכן צתרגום אלכסנדרו; ומכל מקום עומק הכוונה אינו חלל צא גר, כלומר הצן הזה צא לי במל טוב, וכן באשרי, הצן הזה צא לאשרי, כי עתה יאשרוני: **(לז) ויפצל**, הפרש הזה בלשון ערבי וסודי וגם בלשון חכמים חין ענינו קילוף, חלל סירוד וחלוק והסתעפות לכאן ולכאן, כגון (יומא כ"ט) מה חיללת זו קרינה מפלילות לכאן ולכאן (ועיין ערוך, ועיין בכורות ל"ט ובתוספות ד"ה או שראש הזנב), וכן יעקב חלק את המקלות לחלק לזן ולחלק שחור על ידי הקילוף, אך הפיטול חיונו הוא עצמו הקילוף, חלל הקילוף מפורש באמרו מחשוף הלצן וגו'. ויש לתמוה על בעצמנו כי נפרש פסל כתב כי קרצו לו שרש פלל, ונפרש פלל לא פירש חלל ענין קילוף: **(לח) אשר תבאן וגו'**, במקום שהיה מנהג האבן לזרז לשהות, הנקצות לנכח הזכרים, והיה דרך הנקצות להתחמם צוואן לשתות (מהרמ"ד), ובל זה פירוש לתחלת הפסוק, כי לכך הביג שם את המקלות, כי שם היו האבן מתחממות לנכח הזכרים צעת שתייתן. ובעל הרמב"ם לזקקה פירש אשר תבאנה כדי שתצאן, ולא ראם שא"כ היה ראוי להיות ויחממה צו"ר שח: **(לט) ויחמו הצאן אל המקלות וגו'**, נכח הדמיון, כמו שהוא מפורש שהדמיון פועל בנקצות וגורם להן ללדת מעין מה שגרשם דמיונו בחחק. ועיין Burdach בספרו Physiologie (ליוספיג 1837) שהציג כמה מעשים שהיו צדור הזה, המוכיחים צדירור כי כח הדמיון פועל על העוצר, לא לזרז צמן ההריון, חלל גם קודם ההריון. ודע כי בשנת 1727 קם רופא אחד, Blondel שמו, והדפיס בלונדון ספר בלשון אנגלי, בו נלחם נגד האמונה המסורסמת נענין יכלת כח הדמיון לפעול צגשים ההריות על הילדים אשר נקצין, והוא צספרו התעורר ג"כ לפרש ספור מקלות יעקב, ואמר כי לא צקס יעקב צתחצולתו זאת שהאבן על ידי ראיות המקלות תלדן כמראה המקלות, רק היתה כוונתו שצהיות המקלות ההם לעינו האבן צעת יחס, תדבק נפשו צנווים ההם, וכשתצאנה להזקק לזכר תצטרפה הזכרים אשר מראהם המקלות (עיין דובנא לזה צמנהדרין ס"ב צ'), ועל ידי זה תלדן נקודים וטלוחים, כי היו הילודים דומים לחצותיהם. והציג הרופא ה"ל סיוע לזכריו ממה שכתב (ל"א י') ויהי צעת יחס האבן ואשח עינו ואחלה והנה העתודים העולים על האבן עקודים נקודים וצדודים, ויאמר שח נא עינו וראה כל העתודים העולים על האבן עקודים נקודים וצדודים, הרי מפורש כי לא כח הדמיון היה הגורם, חלל מראה האצות הוא הגורם. ויש סעוד לזה גם מדברי רמ"ל בצראשיות דנא (הציגם רש"י) והזכר רוצעה ויולדת באלא צו, כלומר ביוולא צדור, לא ביוולא צמקלות. ולדעת הרופא המכר לרין לומר כי מה שכתב וישם דרך שלשת ימים וגו' לא עשה זה לזן מיד חלל הצדיל הנקודים והטלוחים ולקחם מיעקב ונתנם צד צנו, ואחר זמן כשראה שהיו לאנו של יעקב מתעצרות מהם ויולדות בהם, אז הכריזם ממנו דרך שלשת ימים. והגדתי כל זה מפני שכן האמנתי גם אני צמשך שנים דעות, וחללי עוד דברים יש צעולם שאינם מאמינים צפעולת הדמיון, ויהיה הפירוש הזה להם לנחת רוח; ואני אחרי אשר קראתי קצת מעניני המאגניטיזמוס, וראיתי עדות אנשים חכמים מאומות שונות, אשכנזים ורפשים ואיטלקיים, חזרתי להאמין בצדדים הרבה שהגידו לנו הקדמונים, ושהיותי מרחיק אפסדותם להיות צנתם בלתי מוצנת לנו:

לא (יט) ותגב רחל את התרפים, נ"ל שהם כלים שהיו קוסמים צהם לדעת העתידות והנסתרות, והיו נקראים חלמים, לא שהיו עוזרים אותם ממש, חלל שהיו חוששים שהאל או החלילים משפיעים על הכלים ההם ומודיעים הנסתרות על דם (קרצו לענין העגל שעשו ישראל, והעגלים שעשה וצעם,

האדומי היה חזק המלך (מלכים ח' י"ח ו"ד), ח"כ מלכות אדום לא היתה תכונתה צימיו דוד. כמו שהיתה צימיו המלכים האלה הנזכרים בתורה, ח"כ לפני מלך מלך לנני ישראל חין הכונה כי עד זמן דוד חזו שחול, וח"כ לא נכתב הפרשה הזאת צימיו מלכו ישראל ויהודה, כמו שחשבו קלם בעקבות הולחקי שהיה רח"ע: (ב) יאלה שמות אלו עשו, דעת החכם מיעלית ה"ל (והסכים צמו רח"ע) כי האלופים האלה חונס חלל תולדות יעוש ויעלם וקרח צי חלוצמה שלל נזכרו להם תולדות למעלה, כי לא היו מרוצים בחלוצמים, ובמשך הזמן נתרצו, עד כי צימיו הדד התפחדו לחלופים. וזה דחוק, כי כאן נזכר חלוצ חלוצמה, שגדלה שכולל כל חלוצי החלטה ההיא; ועוד נזכרו כאן חלוצ קמ חלוצ תימן, וחלטה נראה שחונס חלל צי חלופים. ואני אומר כי חלטה הנזכרים כאן הם שמות המשפחות שלל היו תחת מלך אדום, חלל מרדו צי ועשו עמלמן רעפוליק; וסנה צימיו משה היה מלך אדום על קלם האומה, וקלם מן הא מה לא היו תחת המלך, כי חס תחת יד חלופים (עיון מה שכתבתי בדברים ז' ד'). והנה האלופים הנזכרים כאן, שמותם שונים מאותם הנזכרים למעלה (ט"ו) — י"ח, רק שנים (תימן וקמ) שנים צמתי הפרשיות; ונראה כי המשפחות המורדות צמלך אדום היו רצס משפחות חדשות, שמתחלה לא היו מרוצות בחלופים, ולא היו חסרות לשיחיה עליהן חלוצ, ונשפחו חלופים נקשרים שנים מן המשפחות העתיקות, תימן וקמ. ומה שלל נזכר כאן עמלק, חע"ס שגם הוא צמני עשו, ולא היה משועבד למלך אדום; נראה שהוא מפני שלל היה בחבורת חלופי עשו, חלל היה לעם צמני עמלמן, ונראה שגם צימיו משה היה לעמלק מלך מיוחד, הנקרא חגב, שכן צלעם אומר וידם מחגב מלכו:

וישב

לז (ד) ולא יכלו דברו לשלום, המפרשים פירשו לא יכלו לדבר עמו לשלום, אך לא מלאו צדום מקום הפך, הפך, להוראת דבר עמי, דבר עמו; ונראה לי ולא יכלו שחת דברו לשלום, כשהיה מדבר עמלם חלופי דברו שלל, לא היו יכולים שחתו. מלאו לשון שחת נשמש אחד לשון לא יכול, כמו בזה עינים ורחם לז חותו לא חוכל (תהלים ק"ח ו'), לא חוכל חון ועלמה (ישעיה ח' י"ג), עיון סס פירושי: (בח) וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים, רצו העולם מאמינים כי אחי יוסף נזכרו חותו, ורצס"ס כתב כי לא כן היה הדבר, ואחריו החזיק החזקוני; וידדיו וכן דודי חל"ר שחלל חוים צן דוד לא לי זל"ל העמיק החקירה צמין הספור הזה וסיון לדעת רצס"ס. וכתב חלוי דעתו בחגרת (כ"ח כסלו תקס"ט), וחלטה דבריו צמיוס העמין הזה: בחל"ר חלוי חותו יוסף חותו מנחוק התנכלו להמיתו, ויחמרו וגו', ויחמרו לבו ונהרגו וגו', וישמע דחזון ויחללו מידם, ויעץ חותם להסליך חותו הצורה (למען חליל חותו מידם). ונעשתה עלתו ויחליוהו הצורה, וחל"כ וישבו לחכול להם, ויחחקו מן הצור שלל לשמוע זקפת יוסף צהתחננו חלופים, כעדות הכתוב אשר חלופי נרת נפשו צהתחננו חלופי. ולא שמענו. עודם חוכלים וישאו עיניהם ויחאו והנה חורחת ושמע חלופים, ויחמר ויהרס לבו ומכרנו וגו', וישמענו חתוי, כלומר הסכימו כלם כי אחרי כלותם לחכול וסדו, חל הצור ויעלו משם חת יוסף ויציאורו חל וישמע חלופים למכרו להם (כי לא נמלא רמ צכתוצים שהושמע חלופים היו צריכים על פי דרכם להגיע עד חלל צי יעקב), ויהי עד כה ועד כה, עודם מדברים צונייהם, דחוק מהצור, והנה צלי ידיעת חת מהם עצרו חכמים מדיוסם סוחרים (צמקרה אשר בקרה ה') חלל הצור, וימשכו המדינים ויעלו חת יוסף מן הצור ויציאורו חל וישמע חלופים וימכרוהו להם צעשרים כסף, ויציאו חת יוסף מלרימה. והנה אחרי חכלם וימחר דחזון לזד ויסרד מחחורו צלל חלופים, ויש צצרות חל הצור להעלות חת יוסף ולהסדו חל חציו צערס וביעו חחורו להעלותו ולמכרו... חלל... כהמם דונג מפני חס כן נמס לז דחזון ויהי למיס צהציו חל תוך הצור וחין עוד יוסף סס, ויקרע חת צבריו, כי חס צדעתו צחין ססק כן דוד חר חריה טורף צדי גורותיו ומחנק ללחיותיו טרפהו ויחליו חו כמו שהוא ראשו על כרעיו ועל קרצו חל אחד החורים חו לחחת המעורות למלחת טרף חוריו ומעורותיו טרפה, ולכן לא נמלא סס דס חו עלמות. ויש צחזון ציגון וצצלה חל חחור, וינעק ויחמר הס' גי חלל חיונו עוד, כי נטרף, ועלתי כעלחתם נצערך, וחלוי חנה חלוי צח, כי חלוי חסס יותר מכלם, כי צעלתי הסלחתם חותו הצורה, וחלל חלוי הסדות מיתתו. ויחמרו כן כל חחור, ויתמחו על הדבר הזה, כאלו חלופים חנה לודס סימות חחופים, אך לא חלל להם, כי סמחו צודיעת מיתת סחחם צלי סגיעת יודס צו, ולכן לא ענו דוד. וינעקו חחורו כן מה לעשות למען

וישלה לב לב לו לו

לו שהיה מנחה הסלילה לשר גדול ונכבד ששמו עשו, וכל זה כי חמר הכפרה פניו וכו'. ונראה שחס שחס בלון יעקב שיעשו עלמס כמכירים את עשו וסיתנו לו המנחה, לא היה חומר כי יפגשך-עשו אחד ואחלק, חלל היה חומר כי הפגש עשו אחי נתן לו העדר ההולך לפניו; גם היה לו לשום צמיהם דברים אחרים לומר שיקח מנחתם מידם, וכיוצא בזה: (יט) **ואמרת לעבדך ליעקב**, הוא העדר הזה; ודע"ם שהיו עושים עלמס כנלתי מכירים אותו, ולא סינדרו עמו דרך כבוד ויחמרו לו לעבדך ליעקב; וחמס חס היו עושים עלמס כמכירים את עשו, נראה ודאי שלא היו מכירים שמו (לחודי לעשו), ולא היה להם לומר חלל לחודי: (כא) **בי אמר אכפרה פניו**, הכוון כדעת רמז"ן ודע"ם שגם דבר זה חמר להם שיחמרו לעשו, להגיד לו שהוא מקביל פניו ברחות פני חללים במנחה (כמעט ולא ידחו פני רוקס), וכמו שאמר לו כי על כן רחמתי פניו ברחות פני חללים; ונ"ל רחיה לזה מה שפיוס המחמר חללי נשא פני, שהוא דרך כבוד ולשון נקיה, ואם היה המחמר הזה מה שאמר יעקב בלבו, היה לו לומר חללי תשוב חמפתי מעלי, כי זה היה הליך הגורר צנפסו של יעקב, לרמי חמת עשו. והנה ראה יעקב שעבדיו יעשו עלמס כמכירים עניני חרונהם, כמו שהוא דרך העבדים: (כה) **ויאבק**, מנחם רח"ע רמז"ן ודע"ם פירשו לשון אבק, וקלעריקום ודחו' רגעוניום מוספיקים כי קרוז לזה palaestra נגזר מן pale שענינו בלשון יוני עפר; ורס"י פירש מלשון חצוק, וכן בל' חרמית חצוק, ענינו חצוק וחצוק, ולזה דעתי נרטי. וגעו' נקט להסתיוע מתרבוט שחרוני, שמתורגס בגשששה עמה, והוא געו' מפרט אותו לשון גוש עפר, וזה שגס, כי גוש חינו אבק, חלל דת גושש גזר מן גש או גשש, שענינו בלשון הקדש ובלשון חרמי וסורי משמוש. והנה צפסר הכותים חין כתוב ויחצק, חלל ויחצק, ויחצק יתכן שיתרומכו מלשון גוש וחצק? וגעו' נפתח אחרי צוקסטרקף שהיה מלל לשני חתליטים שהיו עומדים ומתבוססים לפני המלך (ברחשית צדא פרסה כ"ב), עומד ומתבוסס עם צנו (סס ע"י), מתבוססת עם העליונים ויכלת להם (סס ע"ח), ופירשם מלשון גוש עפר והיה חס צרש גוש, וצחמית חינו חלל מפרש גשש. וקודם להם הרמז"ם צפירוס המסנה (חלה פרק ז') ואחריו הרע"ז פירשו ספינה גוששת, מלשון גוש עפר, ואחריו חלל מפרש גשש (וכן הביאו צעל הערוך) ומענין משמוש, כלומר שהספינה נוגעת בקרקע: **עד עלות השחר**, המפרשים כלם פירשו עד זה כמשמעו, ולי נראה ענינו סמוך לעלות השחר, וכמחר ויחלל עד מדרס, ודע חללי עד חלון בלעגניס (סופסוק ד' י"ח), דע עד חיל ערולמי, עד החללים יצא דבר שטיס:

לב (ח) מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי, יתכן שכבר חלל אותם עשו, אך עתה עשה עמם כנלתי יודע שהם סלוחים חליו, כי חסז שהעבדים הבידו לו זה-נגד בלון יעקב, ועשה עמם כאלו לא חמרו חלל שהם ליעקב (תלמודי מפרש"ב חח"מ): (יג) **ורמקום**, שרש רמק לא נמצא חלל צסני מקומות אחרים, קול דודי דופק (סיר השירים ה' ז'), מתדפקים על הדלת (סופסוק י"ט כ"ג), ונ"ל שהיו ענינו הכחת הדלת, חלל דחויי צכ כדו לפתוח, וכן מתדפקים על הדלת, דוחים זה את זה חלל הדלת:

לד (ז) כי נבלה עשה בישראל, נבלה על הרוב נחמר על מעשה שהוא בנחי לעשהו, אך לפעמים נמצא גם כן על מעשה שהוא חרפה וגנות למי שעושים אותו לו, כמו כי חס פניו חסח לנלתי עשות עמם נבלה (חיוס מ"ז ח'), וכן פירשו כחן, עשה בישראל דבר שהוא חרפה ונחלי למשפחתו (Cocceus): **וכן לא יעשה**, עניו הצחלות הסולכות בדרך לא היה נעשה הבון חלל שום חומה, והנה שגס צעשורו דבר זה לישראל נמצא מתרפס ומגדפס, והראה מיעוט חסיונות צעניו, ומחר חס ירלה ויחרוב אחד מהם על חס הדבר. וזה כוונתם לפי דעתי, כי חמס לא היה להם להתעצז חס-הנלל נבלה ועשה, חלל לבצורס חסשו וגנפסס פחדו: (יג) **במרמה**, חסצו כי מעולם לא יסכימו להמלך, ועל ידי כן יקפצו מהם ויחילו את חרותם; אך כשראו שנימולו ולא היה להם מנוס מלתתה להם, אז שמעון ולוי לבדם התעוררו ועשו להם לעשו צחק וצחמיה, לנלתי ויכרחו לתת את חרותם לחיט נלל חסר עמח חותה. חלל שתיס כוונתם מתחלה להרגם, לא ויתכן, סח"כ לא היה יעקב צעעת מותר מקלל חסס על שמעון ולוי לבדם (וקרוצין לזה דברי הרמז"ן):

לו (לא) לפני מלך מלך לבני ישראל, הכוונה קודם זמנו של משה, ואף על פי שציוי משה עדיין לא מלך מלך לבני ישראל, חיו זה כלום, כי הוא חומר כל המלכים האלה מלכו בחרס ועדיין לא היה מלך לישראל: כן דעת C. B. Michaelis ואחרים. ויתכן ג"כ לפרש לפני מלך מלך קודם שיהיו ישראל לעם אחד צחק ורחויים להמליך עליהם מלך, ומוד אחרי משה היו יכולים להמליך עליהם מלך. והנה החכם מוכחעלים קנ"ל הביא רחיה ברורה שחן המלכים האלה עד ימי דוד, כי המלכים האלה הם ממשפחת שונות, ולא אחד מהם מלך בן מלך, ח"כ לא היתה המלוכה מורששה חללם, חלל ציוי דוד מלאנו סלל היה הדבר כן, כי הדוד

וישב מקץ לו לח מ מא

1

כזה חזירע לזני חצויו , ליוסף ! והלירי הזה החמד בוחו , ולא יכול לדבר עוד . והנה שני המחמדים הראשונים הם מחשבות העל , והשלישי הוא תולדת ההתפעלות ; לסיכך צמחמר השני חיה רעה חכלתהו התחיל מן הפועל , כי צמחמו כחנת נני מכולל נדמים התחיל מתקט וחוקר צמכלו חיך נחיתה כוחת , וחשנ כי הפועל הוא נלל טעק חיה רעה שחכלתהו ; חכל צמחמר האחרון שהוא ילוד ההתפעלות לא חמר יוסף נטרף , כי הלירי הנגור צמכשו צמחמה טעה היה לערו של יוסף מן שני החיה , על כן התחיל ערוף עורף . והנה הלירי הזה (סדוף עורף) הוא מעלמו לירי מחחיז , יהיה הנערף מי שיהיה , חכל המחחז ויתגבר ויגע עד נפש כשהנערף הוא הנין החצו , על כן התפעלותו ויגורו נתן צמיו מלת יוסף , וחז נשאר שומס , ולא דבר עוד . והנה ידוע כי הדבור הוא נחוח (analysis) המחשבה וההתפעלות , והנה זו מעלה נלשון הקדש שאיננה צמחר לשונות , שאמסר להפטיט זה הפעולה מליורי הזמן והגור , ולדבר ענ הפעולה לדה , וחח"כ על הפעולה ענמה צמירוף חל הזמן וחל הפועל או הנפעל ; וכן כחן הזכיר תחלה פעולת הטריפס לדה , מררף , וחח"כ הפעולה ענמה צמירוף חל הזמן טעצד וחל הגוף הנפעל , מררף . והמעלה הזאת מוספת חחק וחוקף הרצה חל המחמדים כמו נלה לא חצכה , חנון יחנך , כחלו תחמר . Di piangere non ti accadrà, pietà sentirà egli di te וכן למעלה המלך תמלך עלינו חס תשול תחל ננו , יפה תרגס חנקלס המלכו חת מדמי למחלך ענלח , חו שולסן חת סגר למשלט ננח , וכחלו תחמר

Dunque regnare dovresti tu su di noi? Dunque signoria dovresti tu avere su di noi?

לח (א) ויהי בעת ההיא , הנכון כדברי רחצ"ע ורלצ"ג שזה היה קודם מכירת יוסף , והנה צעם ההיח דנק עם ויסצ יעקב צחון מנרי חצו צחון כנען , ושס היה מקום הספור הזה , חלח (כדברי תלמידי חסור לא—לי , צנו של שחצ"ל הנ"ל) , לא רלה להזכיר תחלה מאורע פרטי של יהודה שנפרד מחחיו , חן ולה להקדים מה שאירע לכל הנוספה , שהחחים כלס שנחו חת יוסף , חה גרס חכל גדול חל החז , ועכשוו מחזיר מה שאירע ליהודה לדור , וחח"כ חוזר להטלס מה שאירע ליוסף לדור תחלה וחח"כ לכל המשפחה :

ב (ד) ויהיו ימים במשכמו , שנה תמימה , כמו ימים תהיה נחלתו . והנה מחחר שיטצו שס שנה תמימה , ויחל סר המשקיס מנית הספר ציום הלדת חת פרעה (למטה ז') , ח' צ' (כדברי תלמידי מרר"ר משה הלוי עהרענרוין) גס היום שחעחו צו היה יום הלדת חת פרעה , וקרוצ הדבר כי לבדל הסעודה ולצויו הקרוחיס לשלחן המלך ציום חגו , אירע להס שנכסלו צחיה מעוות , והמלך קלף עליהס קלף גדול חפני שמיררו חס רוחו ציום שמתחו : **(ה) איש חלומו** , כל אחד חלס חלום פרטי , והכוונה שחיו חלומותם משונים זה מזה : **איש כפתרון חלומו** , שגס הפתרון היה פרטי ומיוחד לכל אחד מזהס , ודוגמתו חיס חסר כנרבתו צין חותס (למטה ח"ט כ"ח) , חיס כמתנת ידו (דברים ט"ז י"ז) ; ודקדוק המליצה הזאת כן הוא : פתרון חלומו של אחד מזהס היה כפתרון חלומו שלו , ולא כפתרון חלומו של חצרו ; וכן חיס חסר כנרבתו וגו' , כל אחד מזהס צרך חותס מה שדומס לצרבתו ולא לצרבת חצרו ; וכן חיס כמתנת ידו , כל אחד יתן כפי מה שיתן , כלומר יתן מה שירלה . והכוונה כחן להגיד כי הס ענמה הרבישו שאין פתרונו של זה כפתרונו של זה , ולסיכך היו זועמים הרצה , והיו נכספס למחז פותר :

מקץ

מא (א) ויהי מקץ שנתים ימים , שתי שנים שלמות מיום ילידת סר המשקיס מנית הספר , והנה היה חלום פנעה ציום לידתו , ולסיכך היה חושט לו הרצה , והחמין כי מן השמים צח לו לחועלת כל עמו . חה עעס וחין פותר חותס לפרעה , שלח חיס צחס מי שידע לפתור חותס לפרעה , לנחלתו ולהנחת עמו , כי זה הדח מה שהיה פרעה מנקה , שיצו מתוך חלומו דבר העתיד לצח על עמו , ושיועיל למלחיס חיותו מדע צטרס יצח , כי היה מחמין כי לא נחנס שלח לו החלחיס חת החלומות ההס , וצטרט ציום לידתו , חלח להזכירו על דבר שיועיל לו ולעמו חס ידעוהו וחהרו ממנו ; שאס חין חתה חומר כן , מי מנע חותס מחיור לו פתרון ככל העולה על רוחס ? ולפי זה יוצן למה נכנס יוסף לפת ענה למלך , כי זה חמנס היה המצוקס , לא לידע העתיד חלח לידע חוהו כדי להסמר ממנו , וכמו שכתצתי צצ"ה תקס"ו עמוד 200 : **(לח) ויקבצו את כל אבלי** , היה הגצויה מצעלי הסדות , וילצרו חיס החסופס על ידי שומרי החלוקות , וכן למטה ויקצון וכו' וילצור (רשצ"ס) , ולא דבר יוסף על מה שילצרו לחבור לחגשי שחר חללות , כמו שחשצתי צמיו נעורו (צ"ה

אילו גם את ראונו מתלוות חזיהם, ויעצלו את כהנת יוסף נדס וישלחיה לחזיהם, למען יחמין כי יוסף נטרף נטרס יגיע אליהם. והנה כאשר זאת בני יעקב אל חזיהם וראו חן התחלל יעקב עד מחרי על צור, התחרטו מיד על כל אשר עשו. ואולם, ומה לעשות? אם יוסף כבר נטרף והיו למחלל חיות הסדה, לא נשאר להם חלל לנחמו נדזרים, וכן עשו. והנה על פי הדברים האלה יתנחל כי בני יעקב שצטו ים אשר צחר לסגלתו חיוס רשעים מתכונת נפסס, ואיוס מחותס. שנחמר עליהם ויערוף לעד אסר ועצרתו שחרה נלת, ואף אם צרבע קטון חטוף מסנת הקנאה ויסנאה, כי הלא דרך חוט למעל, חיוס עומדיה ח"י צמדים, וקל מהרה יכירו חטאם וינחמו על כל אשר עשו, ויעררו כל יכלתם להנקות ממנו, וזה גדולה ממה שכתוב ויקומו כל צדי וכל צנותיו לנחמו, כי שצו כלם הציתה, חיוס לא נערר, לעשות ככל מחמלי כחם לנחש את חזיהם. ומה שלא הלכו לנקש את יוסף, כי כלם האמנו צחמונה שלמה וצלי שום נד ספק שנגרף, ואין עת תקרה להחזירו נחיים. ומה ששתק ראונו כאשר שמע את ענת יהודה למכור את יוסף, היה צדונה להסתיר מחמיו, מחסנתו הערזה אשר חשצ על יוסף למען לא יתנו עיניהם עליו לרחות מה הוא עושה בלכתו לצדו חל הצור, וצפרטו אחרי שמעו ענת יהודה, וידע חו דמה בלצו שלא יתנגדו ליהודה הגביר צחמיו ואחרי דצרו לא הסע וידמו למד עלתו, ואם יבלה להם דערו לא יניחיהו צלי ספק ללכת לצדו חל הצור, כאשר חשצ, מירחיתם סן ימנעם מלעשות צחמיהם כרונס. ויוצן ג"כ חן היה שלא הסיצו דצד לראונו כשאמר אליהם הילד חיונו, והיה להם לומר לו חמנו מכרנוהו; כי חמנס לא הסיצוהו דצד, צאשר לא מכרנוהו, ולא ידעו מה היה לו ויחר ממם שידע ראונו. ויוצן ג"כ למה חמר יוסף כי גרצ בגצתי, כי היתה כוונתו על המדינים, אשר צחמת בגצוהו והרחיקוהו מחן העצרים, כי לא חשר את אחיו שיהיו הם המוכרים חותו מתחלה למדינים. ומה שכתוב אחר זה והמדינים מכרו אותו אל מצרים, הם הם הישמעאלים הנפדים למעלה, כי ישמעאלים הוא שם כולל לכל בני חציהם עלתאי יחנק, ואפשר שהיו מצוי מדן צן חציהם, ואולם המדינים המוכרים את יוסף לישמעאלים, חף שנס הם מצוי חציהם, הם וצחי חששים חציהם אשר לא היו צחורחת הישמעאלים, וחיו אפשר שיהיו אחד המוכרים והקונים ולכן נקראו צסס לזוי פרטי קוחרים. ועוד רחיה כי הישמעאלים והמדינים אחד הם, כי סה חמר הכתוב והמדינים מכרו אותו אל מצרים לפוטופר, ואחר זה חמר ויקנהו פוטופר וכו' מיד הישמעאלים. ואחרי הדברים והחמת האלה לא יקשה לפרט פסוק אחד הסנוי פעמים, שנראה כסותר כל הצנן הזה, והוא מחמר יוסף לחמיו צהקדעו להם חני יוסף חחיהם אשר מכרתם חותי מצרימה, ועתה חל תעצרו וכו' כי מכרתם חותי הזה; כי הכוונה צו היא: חתם הסנותם מכירתו וצחי מצרימה, על דרך ויצן שלמה את הצית (חמר סד"ל יס להוסיף דוגמאות דומות יותר, כגון והורדתם את סוצתי ציבון שאלס (למטה מ"צ ו"ל"ח), חתם המתס חת עס ה' (צמדצ ו"ז ו''), ואת היגיר הזאת תשרף צאס, (ירמיה ל"ח כ"ב), וכן אחיו הסצו צשנחתס סומכר יוסף למצרים. והרחיה על זה הוא כי על כל פנים הם לא מכרנוהו למצרים, והיה די שיאמר חשר מכרתם חותי, וצן חמר חח"כ לא חתם שלחתם חותי חנס, וידוע שהם לא שלחוהו, חלל גרמו שישולח למצרים. ואם נרלה לפרט הפסוק כי גרצ בגצתי, בדרבי המפרשים, שהכוונה על אחיו שגצוהו ומכרנוהו, חז נרל ג"כ לומר כי יוסף צרחותו המדינים מושכים ומוכרים אותו כחדינים, לא ידע צחמת מי הם הגננים, סחקו, חס המדינים: ואולי חשצ צדעתו כי אחיו מתחלה מכרנוהו למדינים, ולכן חמר להם צהתדעו כי מכרתם חותי. ואם חחמר, חס אחיו לא מכרנוהו, למה שתקו כשאמר להם כי מכרתם חותי? תשובתך צדך, כי לא יכלו אחיו לענות חותו גם לשחלת הערד חזי חיו, כי צהלו מפניו, ואין יפחו מלח להתוכח עמו צענין חטאס? עד כחן לסון ידיר נפסי שחב"דל ז"ל, וגם כי חיוני מסכים עמו צכל פרטי הפירוש, הנה צעקר הענון דצרו ודצרי רש"ס צונים צעוני, ונ"ל כי המושכים את יוסף מן הצור היו המדינים, והם מפרוהו לישמעאלים, וצני יעקב לא דחו זה ולא ידעו מכל זה מחומה, ויוסף האמין כי הם מכרנוהו למדינים וחמר להם לצד משפחה מן הצור, ואחיו לא חמר לו מעולם כי הם לא מכרנוהו, סהרי קיס להו צדרצח מניה, כי כוונתם היתה סומות צצ"ר, ואין חחמר לו: חל תחשוב כי חמנו מכרנו, כי חמנס היה בלצנו סתמות צצור, וחח"כ צעלת יהודה ססחלל למכור חותן, והמדינים קדמו ומכרו חותן. וטעם כי גרצ בגצתי, על אחיו שמכרנוהו (לפי מה סחחמיו יוסף), והם צמכרס חותי נחלחו בוננים חוחו מחציו: (לב) ברתבת בני וגו', תחלה צרחותו את הכמת חמר כחנת צני היא זאת, חח"כ צהתצונו על חס אשר עליה ועל מה סחחמר לו סחלחן הכמת, ויוסף עדין לא סע לציו, שיער בלצו כי חיה יעה חכלתו; וצצוהו לפניו הרעיון הזה, מיד נכמרו דחמיו על צו, ונלחור צחמיו כאלו הוא צוחה את יוסף צין מלעשות חחיה, וקרא צמד נפסו ערופ סודף חסך | כלומר מקרה חחור

מסור, מקלו כפל חידור, לצי הססיקו דרך וכו', וכן המלה סגורה כלסונס תמיד להוראה זו, בגון חס חזן נחש יסיונו; וכן נחשתי וזכרתי ה' בגלגל (למעלה ל' כ"ז) מכל מה שקרה לי אחר שנחת אללי שפסתי כי זכרתי ה' בגלגל, וכן (מלכים א' כ' ל"ג) והאנשים ינחשו וימחרו וגו', היו מקטזים לדבריו זכרונה גדולה לרחות חס יתן להם בתפלתו חות לעזרה או לרעה, והיו כחדס המנחש, היושט ומלסה חזק יהיה הנחש, חס לטות ואס לרע: (טז) האלהים מצא את עון עבדיך, עשה עמנו כנודה, כי ראה שחס היה מכחיש לא היה מועיל כלום, והיה מקליפו יותר, ואחר שראה שאין תקנה להליל את בנינו, נחר שתייה האשמה על כלס יחדו, ולא על בנינו לדור; וזכרנו כי בתחלה אמרו חסר ומלא חתו מעבדיך ומת, ואע"פ שהחיש חסר להס חסר ומלא חתו יהיה לי עזר, הנה חס היה נשאר לדור עזר מי יזילכהו חסר לדוריו חס יראה להעליל עליו פעם אחרת? והנה חס מאהבתו את בנינו, ואס מפני שערב חתו לחציו, ואס מפני החרטה על מה שעשו ליוסף, נחר להיות הוא ואחיו בעצדות עם בנינו, ואולי נמנך הזמן ומלאו מקום לדורו חס כלס יחדו:

ויגש

(יח) ויגש אליו יהודה, אחר שאמר להס דרך מצה ואחס עלו לטלס חל חצובס, הדביס בנסחו עת לבקש ממנו דבר לסניס משורת הדין, מלך החמלה והחנינה. ואמנם עקר כוונת יהודה במחמרו אשר הוא נל לדבר בחציו יוסף הוא מה שפירס בסוף דבריו. ועתה יש נל עזך תחת הנער וגו', למעלה אמר ליהנמו עזדים לחציו גם חנחנו גם אשר ומלא הבניע ציו, חס לא רלה יוסף לקבל, כי היה זה תעשה עגל סתעונוס מי שלא חטא; ועכשיו יהודה מבקש ממנו שיתראה בחליפס, וישלח את בנינו לחציו, ויקח יהודה במקומו, חס מפני שהוא היה עקב נשקילו, וכמו שזמון שאין הלס יכול לסרוע חוצו נפרעין מן העקב, כך עכסר סנינון לא יוכל לססאר סס נלתי. שימות חציו, ותראה לקחת יהודה במקומו:

מז (כא) ואת העם העביר אותו לערים, חקלום והמסרסס פירשו מעיר לעיר, ואמנם לסירוס היה לו למקרה לומר חל ערים, או מעיר חל עיר, לא לערים, כי הסרס גדול יס נין שמש חות הלמ"ד וצין שמש מלת אל, ומעולם לא תמלא נתי"ך מ... ל... חלח מ... אל, כמו מיוס חל יוס (נמדצר ל' ט"ו), מן הקלס חל הקלס (סמות כ"ו כ"ח), רק נחסתר מלחנו מיוס ליוס ומחדס לחדס, ונצבר היוםס ומלחנו מעיר לעיר, ואין מנחין רחיה מססרי הבולה. וכן סרס עבד לא תסול אחריו חות סלמ"ד, חלח מלת אל כבון ואעצרה חל צני עמון (סופסיוס י"ג ב'), ונעצרה חל מלך פלסתיס (סמחל ח' י"ד ח'). כי הלמ"ד לא תנח חלח לענין הסנחה והתועלת, ומלת אל תנח תמיד להורות על המקום, כגון מי יעצור לנו חל עצר הים (דברים ל' י"ב), עזרו לכס חל חזק אחת ה' (יהושע כ"ג י"ט), מלת לנו ולכס נספלה על צני חדס שלסנחתס תהיה העצרה, ואלל נחמר על המקום שאליו תהיה. ואומרים והעצרתס את נחלתו לבחו (נמדצר כ"ז ח') כי חזן הנחלה עוצרת ממש ממקום למקום, רק הנחת אחתה תעצור מלחס לחס. על כן לא יתכן שיהיה פירוש לערים מעיר חל עיר, ועל כן נ"ל נדעת תלמודי מוסר"ר משה הלוי עהרענריוך כי מלת לערים הוא מלויס נפני ענמה, וחנינה קסורה עם העצור, חך הוא על דרך תפקדו חותס לנצחיתס (נמדצר ח' ב'), צני שמעון למספחותס (סס כ"ו י"ג), ונקדחתס צנקר לסצטיכס, וקצר למספחות, תקצר לנתיס, וקצר לבצרים (יהושע ז' י"ד), סענינוס: חלוקיס לנצחות, למספחות, לסצטיכס וכו', חך כחן חלוקיס לערים, כלומר שלא הסריד חנסי עיר אחת, ולא שלא קאת מלחסי העיר חל מקום אחד וקאתס חל מקום אחר, חלל העצור כל יוסצי עיר אחת חל מקום אחד, וכל יוסצי עיר אחת חל מקום אחד, כדי שלא להסריד צין הסצקיס, ולנלחו הסחיק חיס ממידעיו ורעיו. ומלת העצור קסורה עם מקלס נצול מלריס ועד קלחו, העצור חת סעס מקלס חל קלס, חך נהעצרו חותס לא לקחס חתך אחד, חלל לקחס חגורות חגורות, והיו כל יוסצי עיר אחת לחגרה אחת:

ויחי

ממ (א) באחרית הימים, יס נקרוס, ויס נרחוק, כמו מלת אפר, חס ענינו כשינכסו לחן. לרשתה; ואמר להס נדרך נצחה קאת לאשר יקרא חותס, יס נחלוקתס, ויס נחללחתס נחלחתס עם חותיהס

מקץ מא מב מג מד

הנ"ל עמוד 108), כי העקר חינו חלל שלא תכרת הארץ דרעצ: תחת יד פרעה, זרשותו, כלומר באולרותו
 כל עיר ועיר: אבל בערים, הוא סירוש הקודש, ולצדו דר תחת יד פרעה, כלומר ולצדו חלל כל עיר
 ועיר: ושומר, דבק עם וילצרו, וכן דעת זעלי הסעמיס. חע"ס שיש הצדל ציון בדר לאכל, כי דר הוא
 הדגן המנוקה מן התפן, וחלל כולל כל מין מאכל, צפרסה הזאת חיון חלוק ציוניהס, ומה שדקדקתי צצ"ס חינו
 נדק, שהיו אחי חספ-חמרו נרדה ונסצס לך חלל, וכבר צאו למצרים וראו שאין מוכרים שם רק צר: ונראה
 כי יוסף לא צר רק צר, ומשה הזכיר לסעמיס השם הפרטי צר, ולסעמיס השם הכולל חלל: (בר) את כל
 אשר בהם, הנוי מצטל מה שסירשתי צצ"ס הע "האולרות אשר היו ציון המצרים וצעדיהס, כלומר כל עיר
 ועיר" כי רחוק הוא שיהיה מלת צהס כמו ציוניהס (או עמס כסירוש ראצ"ע), חלל כ"ל כי את כל אשר צהס
 הוא כע"ל לאולרות, ואינו מקרא קצר (כדצרי המצחר), חלל צאמרו את כל אשר צהס, הכי הוא כאלו חמרו
 את כל האולרות, כי מה הוא חולר? מה שנותנים צו עניינס מה:

1234567

מב (טו) חי פרעה, נתחצטו המדקדקים צדקדוק מלת ח"י, ר' יהודה חויב (ואחריו בעזעניוס)
 חומר שפוא שס דבר כמו חויס, והנפרד ח"י, וצמייכות ח"י; חס-רחוק מאד, כי הנה שס חויס מלוי צמקרת
 כתמיס ומאס פעמיס. ותמיד הוא צלשון ציוס, כמו פג"י, וצסו מקוס לא נמלא צלשון יחיד, ולמה רק
 צמייכות יאמרו אותו צלשון יחיד? לכך נטיה ד"ק מדקדק זו, ואמר כי שס חויס הוא צלשון ציוס לעולם,
 ולא יתפרד, ואמר כי ח"י הוא כמו ח"י, חלל שיו"ד השרש נעלמת, ועמו הסכוס המצחר; חס חמנס יתכן
 חס הים השם ח"י, כמו מ"י (צמייכות מ"י), חלל השם הוא ח"י ציו"ד דבושה, ואיך יתכן שישמיטו
 וי"ד דבושה? ואנו צראותי וחי אחיך עמו (ויקרא כ"ה ל"ו), כ"ל כי מלת ח"י חיינה שס, חלל פעל, ובס
 ד"ק חומר שזה הוא פעל, חלל שלדעתו הוא עבר, וצא על משקל פעל, חס גס כן דוחק גדול. וצראותי כי
 על כל פניס חיון מנוס שיהיה קלת זרות צתצה זאת, חומר חני צי להיות מליצת חי סלוי וחי נפסך שגורה הרצה
 צסו הסמוך כשהיו רוצים להשצע, צאה צמלת ח"י זרות שאין כמוס צכל ל"ס, והיה השמעת אות האיות"ן.
 והנה וחי אחיך עמן משפטו לפי דעתי ח"י, וכן חי פרעה עעמו וחי פרעה, חי נפסך ענינו תחי נפסך.
 ולפי זה יוצן למה נשתנס הנקוד ציון חי פרעה, חי נפסך וציון ח"י ה', כי חי פרעה וחי נפסך הם זמן עתיד,
 והכוונה סיחיה המלך (כלומר סימות) חס לא חעשה כך וכך, ואין השצועה על הזמן הסווה עתה, כי היות
 המלך חי עתה, זה דבר ידוע; חמנס ח"י ה', הוא ציוני, והשצועה הוא על הזמן הסווה, כלומר החל
 הוא חי (כלומר צהס ח"ו) חס לא חעשה כך וכך, כלומר כמו שאי אפשר שלא יהיה החל חי, כן לא יהיה
 הדבר שלא חעשה כך וכך. רצל וישצע צחי העולם (דניאל י"ג ז') חינו חלל שס התחר, והכוונה צמי שהוא
 חי לעולם, וכמהו ושלוי עולם (תהלים ע"ג ו"ג), שהס שלויס ושחניוס תמיד. ור' יעקב לומצרתו טעה צדצרי
 הרמז"ס שחמר (יסודי תורה סרק צ') כי לכך חיון חומרים ח"י ה' כמו שאומרים חי פרעה, מפני שהוא וחיוו
 אחד, לא יתפרדו; והוא לא הציון כי חיון ענין לזה כחן חלל חי העולם, כי כחן חיון המלה סמוכה לשם החל,
 חלל להעולם, שענינו נאחיות, ומלאו לצו להביא צתנ"ך שלו (וינויחה ש"ט) והדפיס וישצע פ"י העולם,
 והשחית הכוונה כי חי העולם לא יורה חלל שהעולם הוא חי. וצעל ויעתר ילחק (סימן קל"ח) עליו חל חי
 העולמיס, האריך ולא חמר כלום, ותחלת דצרי סיו סכלות, כי חמר כי חויס הוא דצרי זוגי:

מג (כה) שלום לעבדך לאבינו עודנו חי, חמר שחמרו לו שלום לעצדך לאציו, לח"י
 צריכיס לומר כי עודנו חי, חלל הכוונה: צאמה הוא יושצ צצער גדול, חלל מכל מקום עודנו חי, וצאמרו כי
 שלום לו לא היתס כוונתנו לומר שהוא יושצ צלום ושלום, חלל שהוא חי וצריא (תלמודי חלועצר חלום חלגל):

מד (ה) והוא בחש יבחש בו, לא יחוש חריוני על מחיר הגצוע, כי צמה נחשצ הוא, רק נחש
 ינחש צו, כי הוא חשך הוא שותה צו, והוא תמיד מנחש צו, שאס יסול חצרו הוא לו לסומן דע, ואס ישצד
 הוא סימן יותר דע, ואס יחצד ממנו הוא סימן דע עד מאד. הסירוש הזה הציוצ גס ד"ק, חלל הציוצו חצרי
 סירוש חמר, כאלו הוא מוספך צו, ולי נראה כי הוא לצד הכוון, כי שרש בחש חיון ענינו חלל כקצלת דצותיו
 (סנהדרין ס"ה וס"ו). לקיחת סימן מן המחרע על מה שעתיד להיות, כאמרס מנחש זה החומר פתו נקלס

סוֹבֵחַ אֶחָד תִּתֶּנָּה (עַד יִגְדַּל שָׁלֹחַ זָנוּ) זָלַח מֵלֵךְ כִּי יִצַּח שִׁילֹחַ, שֶׁסָּע עִיר, וְסָס הַשְׁלֵךְ יִהְיֶה
 גִּירָל לִיִּשְׂרָאֵל וְחֵלֶק לָהֶם אֶת הָאָרֶץ, וְסָס הַשְׁכִּינוּ אֶת אֶחָד מִוְעֵד (יִהְיֶה י"ח); וְהַטָּעַם כָּל כֶּךָ יִהְיֶה יִהְיֶה
 חֲסִיד וְנִכְזָד זֶחֱיוֹ, כִּי גַם אֶחָד שִׁיזַח יִשְׂרָאֵל שִׁילֹחַ וְיִחְלֶקוּ אֶת הָאָרֶץ זִבְרָל, וְחִישׁ חִישׁ יִתְחַן זִנְחֵלֹתוֹ, עֲזִיזִין
 יִהְיוּ כָּל הַשְּׁזָעִים נִשְׁמָעִים לוֹ וּמִכְזָּדִים חֲזָתוֹ, כַּעֲנִיִּין יִהְיֶה יַעֲלֶה (שׁוֹפְטִים ח' ז'), וְגַם אֶחָד זָמָן יִמְלֹךְ דָּוִד
 וְתִהְיֶה הַמַּמְלָכָה זִיִּהְיֶה: (טו) דִּן יִדִּין עָמֹר, יִרְזֹז רִיזָט, כְּמוֹ שְׁפָטִי חֲלָהִים וְרִיזָה רִיזִי (תְּהִלִּים ת"ב ח'),
 שְׁפָטוּ יִתּוֹם רִיזֹו חֲלָמָה (יִשְׁעִיָּה ח' כ"ג), דָּנִי חֲלָהִים (זִרְחָשִׁית ל' ו'), וְדִין עָמֹר וְחֲזִיזִין (מִשְׁלִי ל' ח ט'):
 עָמֹר, זָנוּ שְׁזָעוּ: בְּאַחֲרֵי שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ מִפְּרָשִׁים (אֲחֲרֵי חֲנֻקָּלוֹם) כָּל שְׁזָעֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַחֲד, וְלָפִי זֶה הִיָּה
 רָחֳוֹי לְקִירוֹחַ קִיָּחָד, וְרָחֳז"ע פִּירָשׁ בְּאַחֲד מִזָּנוּ הַבְּזִירֹות; אֲחַמָּס הֵיכֵן תִּלְחָדוּ שָׁלַח יִהְיוּ זָנוּ הַשְּׁפָחוֹת זִכְלָל שְׁזָעֵי
 יִשְׂרָאֵל כְּזָנוּ הַבְּזִירֹות? וְלָדַעַתִּי שְׁזָע עֲנִינוּ קִלִּין וְשׁוֹפֵט וְרָחֵשׁ, כְּמוֹ וְקָס שְׁזָע מִיִּשְׂרָאֵל (זִמְדָּר כ"ד י"ז), הַדָּרָז
 דְּזָרַתִּי אֶת אֶחָד שְׁזָעֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לִוִּיתִי לָרַעוֹת אֶת עָמִי אֶת יִשְׂרָאֵל (שְׁמוּאֵל ז' ז'), רָחֲשִׁיכֶם שְׁזָעִיכֶם (דְּזָרִים
 כ"ט י'), יִוְחֹלִי עֵקֶר הַמֶּלֶךְ מַעֲנִין שְׁרָזִי הַמַּחֲשָׁלָה, וְיִהְיֶה שְׁזָע זִמְקָס תִּוְמָךְ שְׁזָע (עֲמֹס ח' ה' ו'), אִו
 זַעֲל שְׁזָע. וְיִתְכֵּן גַּם כֵּן לִפְרָשׁ זָלַח חֲסִירוֹן שׁוֹס מֶלֶךְ, כִּי שְׁזָע הוּא כְּמוֹ לִחְזֹות הַמַּעֲרָת, כְּכֵן רָחֲזִין וְשִׁמְעִין
 וְקִרְחִים שְׁזָעִים, וְזָנוּיָם וְקִרְחִים מִטָּה יִחְזֹון, מִטָּה שְׁמָעִין, וְהִנֵּה שְׁזָע עֲנִינוּ רָחֵשׁ הַמַּשְׁפָּחָה, וְהַשְׁחָל לִשְׁחָר
 רַחֲשִׁים וְנִשְׁחִיָּים; וְמֵן שְׁזָע נִבְזָר אֶחָד כֵּן שְׁרָשׁ שְׁפָט. וְאַחֲרֵי כֵּן הַשְׁחָל לִפְעָמִים שֶׁסָּ שְׁזָע לִהְיוֹתֹת מִטָּה וְהַשְׁפָּחָה,
 כְּכֵן עֲשָׂה חֲנָשִׁים לִמְחָה לָלֵךְ שְׁזָעֵי יִשְׂרָאֵל (שׁוֹפְטִים כ' י'). וְהִנֵּה אֲמַר דֵּן יִשְׁעִי אֶת זָנוּ שְׁזָעוּ בְּאַחֲד מִרְחָשֵׁי
 יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹפְטֵיו וְמוֹשִׁיעֵיו. וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים זֶה עַל שְׁמָעִין, וְרָחֳז"ס מִפְּרָשׁ עַל שֶׁהִיָּה שְׁזָע דֵּן מִחֲשָׁה לָלֵךְ הַמַּחֲנֻת,
 שֶׁהִיָּה הוֹלֵךְ זִבְרָף הַדְּגָלִים, וְהִיָּה לָרִיךְ לִהְלַחֵם זָמִי שִׁיזַח לִנְצַח הַנְּחָשִׁים. וְהַנְּכֹון זֶה לִהְיוֹת דֵּן יִשְׁעִי עַל הַנְּכֹון
 לָלֵךְ הַלָּסוֹן (מִדֵּן עַד זֶלַח שְׁזָע), אֲשֶׁר מִשֶּׁס תִּשְׁתַּח תִּמִּיד הַרְעָה לִיִּשְׂרָאֵל מִפְּנֵי חֵיל אֲדָם וְנִצָּל, וְהִנֵּה אֲמַר שְׁחִישִׁי
 אֶת-זָנוּ שְׁזָעוּ בְּאַחֲד מִמוֹשִׁיעֵי יִשְׂרָאֵל, וְשִׁיָּהִיָּה כִנְחָשׁ עָלֵי דָרָךְ נִבְזָר הַחֲוִיז (תְּלַמִּידֵי הַחֲכָם יַעֲקֹב ח' פֶּאֶרְדוֹ ז"ל):
 (יח) לִישׁוּעַתֶּךָ קוִיָּתִי ה', כִּשְׁחָ לָרִיךְ אֶת גִּד, עֲלֶה דַעַתּוֹ לִוְתָר גַּם עָלָיו לָשׁוֹן הַטָּפֵל עַל הַלָּשׁוֹן, כִּי גִד
 עֲנִינוּ מִלֵּךְ סוֹד, וְהִיָּה יִכּוֹל לִוְתָר: גִּד, טוֹז יִהְיֶה גִדִּי, אִו גִּד יִהְיֶה אֲחֵר, וְכִיּוֹלָח זֶה; אֵין נִמְלֵךְ מִיד מַעֲלָתוֹ,
 וְרָחֵשׁ כִּי זֶה' לָדָו רָחֳוֹי לָזָרוֹת, וְלֹא זִמְלֹות וְזִנְצָלָה הַשְּׁמִים; עַל כֵּן אֲמַר לִישׁוּעַתֶּךָ קוִיָּתִי ה', וְלֹא לִישׁוּעַת
 הַמֶּלֶךְ; וְמִיד זָקָס וּמִלָּח לָשׁוֹן אֲחֵר הַטָּפֵל עַל הַלָּשׁוֹן, זָלַח הַזְכָּרֶת הַמֶּלֶךְ, וְאַחֲרֵי גִד גִּיד יִבְרָדֻט (אֲדָמוֹ חֲזִי
 ז"ל), וְיִכְּכֵן מִלָּח. וְלָפִי זֶה יִהְיֶה הַפְּסוֹק הַזֶּה לָרִיךְ לִמְרַכָּה טַפְחָח, כִּי כְּמוֹ לִישׁוּעַתֶּךָ אֲחֵר לֵה', לֹא לֵחֵן:
 ב (יט) כִּי הִתְחַת אֱלֹהִים אֲנִי, הִקְ"זָה זָחוֹן לָזָרוֹת וְכִלְיוֹת, וְהוּא דֵּן אֶת הָאָדָם לֹא לָדָו עַל
 פִּי מַעֲשִׂיו, אֵין גַּם עַל פִּי מַחֲשַׁבוֹתָיו, אֲחִנֵּן בֵּן אֲדָם אֵין לוֹ חֵלֶל מִה שְׁעִיָּמוֹ רִחֲוֹת, וְכֵן אֲנִי לֹא חֲרָבִל
 לִשְׁפֹּט אֶתְכֶם. עַל הַכּוֹוִיָּה, חֵלֶל עַל הַמַּעֲשֶׂה; וְהִנֵּה אֲנִי אֲחַס אֶתְכֶם חֲשַׁנְתֶּם עָלֵי דַעַה, מַחֲשָׁה שְׁלִכְס לֹא נִתְקַיְּמָה
 חֲזַל מַחֲשַׁנְתָּ הַחֵל נִתְקַיְּמָה, וְהוּא הִיתָה לְטוֹבָה, וְהִנֵּה אֵין אֲחַס אֶתְכֶם לִהְשִׁיבֵם לִשְׁפֹט עֲלֵיכֶם לָפִי וְלִזְקָס מִמֶּנִּי
 טְלִיחָה וּמַחֲלָה, כִּי חֲנִנִי רָחֵם זָכָס חֵלֶל שְׁלֹחֵי הַהֲשָׁבָה לְטוֹבָתָה עִם דַּעַה וְהִנֵּה זוֹ אֶחָת מֵן הַטְּרוֹת
 הַגְּדוֹלוֹת הַנִּמְשַׁכּוֹת מִהַאֲמוּנָה זִחֲלָהִים וְהַשְׁבָּחָתוֹ, כִּי הָאָדָם שְׁלִיט זִמְעָשִׂיו, חֲזַל הַשְׁלֵמַת הַפְּעוּלָה חֲיוּנָה
 זִידוֹ, חֵלֶל זִידֵי שְׁמִים (עִיּוֹן מִה שְׁכַתְּזִתִּי זָס' וְקִרָח כ"ח ז'), וְחֵס זִוְתָס רָשָׁע לִלְחָק וּמִזְקָס לִהְרַע לוֹ,
 ה' לֹא יַעֲזָבוּ זִידוֹ, וְשִׁנְחָת הַרָשָׁע תִּהְיֶה סָזָה לִהְלָחֵת הַלְדִּיק; וְמִי שְׁזָחָת אֲמוּנָתוֹ לֹא יִכְעַס עַל שׁוֹס אֲדָם
 וְלֹא יִשְׁנָח שׁוֹס אֲדָם.

(ד"ה), וכן נש"ס בתע "חית אשר יקרא חתכם, ענין בצורתם והללחתם" ואין הכוונה כלל על ימות הנושית, כי הנושית שהיו מלפנים צימו יעקב לא היתה חלה ויאלת מצרים וכדום הארץ. והרמיה הצרורה שאין מלכות אחרית הימים חמורה תמיד על ימות המשיח, הוא מאמר כלעם אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, ומחלץ כנר חזר מכמה וכמה דורות, ונבואות כלעם (דרך כוכב מיעקב ומחן פהתי מואב) חיינה חלה לימי דוד. וירמיה באחר (מ"ח מ"ז) ושנתי שנות הוצא באחרית הימים, און ספק שלא חמר חלה על זמן צית שני. והנה ידוע כי יש אחרון ואחריו עוד אחרון (ואת לאה וילדים אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים), וכן אחרית הימים הוא שם מלטרף לזמן התקצר; והושע היה עומד באחרית הימים לגבי יעקב, ודוד היה באחרית הימים לגבי כלעם, ורש"י היה באחרית הימים לגבי חכמי המשנה והתלמוד, ואנחנו באחרית הימים לגבי רש"י — וכבר היו אנשים צין האחרונים. מכאשר הכוונה שאמרנו שלא חמר יעקב הפרשה הזאת, רק אחר כמה דורות נכתבה; אך כל משכיל יראה ויצן כי אי אפשר להעלות על הדעת שאדם צימו דוד, או אסילו צימו משה, יתעורר להטיח דברים נגד שצט ראובן ושמעון, ובפרט נגד שצט לוי שכבר היה מקודש, וחומר צמודם אל תצא נפשי וגו' ארור חסם כי עז וגו', על מעשה ישן נושן שכבר נשכח, ויקרצלו דבריו אשר צדה מלצו, ולא יתדעמו השנאים בהם וימחקו דבריו, אחר שלא היו הדברים ההם צקלה חללם מיומות יעקב; ובפרט הכהנים צנו לוי שסמו ונפשו אחרת, איך קיימו הדברים האלה וספר התורה, אם לא שכן קצלו מאבותיהם כי כן חמר יעקב צמת מיתתו? (ג) יתר שאמר, אחרון מעלה וחטאות, כמו הלא שאתו תצעת חתכם (חיוצ ו"ג ו"ח): ויתר צו, ויתר צו שאת הוא שם דבר, ועז הוא שם התאר, על כן יתר הראשון הוא סמוך (יתרון של שאת), והשני נפרד, והוא תאר הסעל, כמו גדול יתר מאד (ישעיה נ"ו ו"ג). והסתכל איך מתוך שצחו צא קטש חטש לספר צגנותו: יתר שאת הוא שצח, יתר עז הוא תוכחה קלה, ואח"כ תוכחה קשה סמו כמים חטא: (ד) אחרית, אחרון אחר לה השלים מאמר, והסך פניו לצד אחר ואחר ילועי עליה: (ה) מכירותיהם, צלשון סורי מבר ענינו נתינת חשה לחים, וקוראים לחורם מבריא, ולאחריוסין מבריא, זכן צתכוס, ומה' חשה השכלת. (משלי ו"ט ו"ד) ומן חלה מתמכר חתתה לגברא. וכאן נ"ל הכוונה: הסתתרות שער עס ספק היה להם כללי לעשות צו חמם, כי על ידו בן. בדבר אותו ואת כל אנשי עירו. ואף על פי שמתחלה כשדברו אל שכם ואל חומר לא לך נתברו (עיון למעלה ל"ד ו"ג), מכל מקום סוף הענין כך היה שעל ידי הסתתרות עשו חמם; ויעקב לא חמר בלי מרמה, חלה בלי חמם. ומה שכתבתי צחוה צר עמוד קי"צ לדרך תקון: (ט) מטרף בני עליות, הוא מאמר צפני עלמו, אהה צנו עולה צלום אחר שטרפת טרף; והוא מסל לקוח מן החיה שורד מן הכר וטורף טרף, ואחר ועולה למעונתו (קלעריקום ורצאעגמיללער). ואין למדש אהה דומה לגור חיה כשאתה עולה מלטרף טרף (כדעת ראש"ע נש"ס ורמב"מ), כי לשון טרף חיינו סעל על האדם האלם, חלה על החיה הסורפת, א"כ גם מאמר זה הוא מסל, והם שני מאמרים, הראשון למסר (גור חיה יהודה), והשני לגכח, דרך חזה: ברע רבץ באר"ה וגו', מאמר אחר, והוא למסר, לסבול צחו, כי הכזה היה הדבר מסוד והיה השצח מתמעט, אם היה חומר אי יקומך, כי (כדברי תלמידי יוסף. וי. הלוי) זה היה כשחל אותו: מי הוא שיהיה צבור מתך? והשאלה הזאת אע"פ שהיה דרך סלידת הסור, מכל מקום לא תתכן, כי ידוע שהיה יסוד: איך אדם צבור ממנו; חלל באחריו מי יקומנו, הוא גבוהל לכל צג אדם סמו. מי סיקומנו? זה מובין כי צור לו שאין אדם שיענה יש מי סיקומנו, או חנו אקומנו: (י) לא יסור שבט מיהודה, שרצו המלוכה: ומחוקק. מקל הממשלה (צעפעהלסטאצ), כמו צמחוקק צתשענתם (צמדצ כ"ח ו"ח): מבין רגליו, כך היה מנהג מלכי קדם, שהיה המלך יושב על כסא רם, וחחת רגליו הדום, וצק רגליו מקל הממשלה (הערדער, בעזעניוס ויליוסופהן): לא יסור, לא יחדל ויספוק, כמו וסר מהם סעע (ויקרא ו"ג ג"ח), וסר ממני כחי (סופטים ט"ז ו"ז), לא תסור מעליו חולתו (משלי כ"ז כ"ג); לפיכך אין הכוונה כפירוש הרמב"ם כל זמן שהיה שצט ציסמאל ויהיה ציהודה, ולא יסור ממנו לסצט אחר, חלה בגובה צהחלטי, לא יספוק שצט מיהודה; חלה שעם כל זה אינו הכוונה עד סוף כל הדורות, שסתמיד יהיה שצט ציהודה, כי לא על סוף כל הדורות נתנצח יעקב אציו, עיון למעלה פסוק א': עד כי, לא חלצו המלות האלה להורחת הזמן, חלה להפלגת השיעור (a segno che), וילך הלוד וגדל עד כי גדל מאד (למעלה כ"ו ו"ג), עד כי חדל לספור (סס מ"ח מ"ט), עד כי יגעה ידו ותדצק ידו חל החצ (שמואל צ' כ"ג ו'), הפליח להעזר עד כי תתק (דציו הגמים צ' ב"ו ע"ו); חלל להורחת הזמן אומרים עד אשר (עד אשר תסור חמת אחיך) עד אם (עד אם דברתי דברי) רחן עד אשר אם (וגד אשר אם שאלו ערים), או עד ואחריו מקוד. (עד

המשתדל

לספר שמות

אוצר החכמה

שמות

א (י) הבה בתחבמה לו, נעשה עלמנו חכמים בשלור, ונפעל עמו בערמם. חכמה תכרח
 בלסון הקדש הסנהגה בשכל לעמח התכלית המכוונת, ויש חכמה כללית, ויש חכמה פרטית. החכמה
 הכללית היא הסנהגה לעמח התכלית הכללית, שהיא הלכות האדם בכל עניונו צימי חייו, ולהביע אל
 הסלחה הכללית הזאת לריך טקסים הנגבת האדם תמיד בתצוגה, ושימשול צילורו ויתנהג תמיד בצדקה
 ובשרון ויראה ה' וזה הוא פתח חכמה במקרא. ואחכמה הפרטית היא הסנהגה לעמח תכלית פרטית,
 תמים מה שתהיה: טובה או רעה, כמו ויונדז חיש חכם מאד (שמואל ב' י"ג ב'), חיש חיש וודע
 להצנח בשכל להסיג תמיד מצוקסו, יהיה מה שיהיה, וכן כאן נתחכמה לו, נעשה עלמנו חכמים על
 דבר העם הזה להסיג מצוקסנו שלא ירצה בחוסן טיובל להלחם בנו. חזל אל תתחכם יותר (קהלת ז' י"ח)
 הוא לענון החכמה הכללית, אל תעשה עמך חכם יותר מדאי בחכמת הדק, בחמור שם אל תהי צדיק
 הרבה. ורנה"ו (בספרו בן נעול) לא הצדיל צין החכמה הכללית והפרטית, ולפיכך הולך לשגש קלח
 בחוצים וזה בכללם, וחשז כי זה צתפעל להורות שלא היתה חכמה חלח צדמיון פרעם ויועליו; ושקר
 הוא שיהיה הסתפעל מורה כלל על פעולם מדומה ובלתי אמתית, ובפסוק יש מהעשר ואין כל מפרוש
 ואין רב (משלי י"ב ז') מלות ואין כל ומלות ואין רב הן הן המורות כי פעולת הסתעשרות והסתעשרות
 חיון בחמה כי חש בשקר, לא שיהיה זה כח הסתפעל. כאשר כזר העיר על זה צעל עוף עץ עזות
 דף כ"ט: **ובלחם בבוועלה מן הארץ**, רש"י ורמב"ם סירסו ולא טעו לנו לחזד עזדנו, ויפס טען
 הכורס כי עדיון לא היו ישראל עזדים, והוא מפרש ועלם מן הארץ ויקח עמו את כל הסון והכרס
 חסר רכש צהרנו, ובס זה בלתי לודק, כי הונס ורכושם הלא שלחם היה, לולא היה למכרים שום זכות
 עליו, מלכד שחם בן העקר חסר. ואנכון כי המלך החדש שקס על מכרים היה ירא ממדות המכרים,
 אך היה צרות שחם ותחילו למרוד יכס צהם ויהקוב גדולי המורדים, וכל העם ישמעו וייראו; אך
 יותר היה ירא מצוי ישראל, כי להיותם נכרים וברוס צהרן שהיה, ולא היתה נטעם דנקם צהרן מכרים
 כמו המכרים, קרוב היה שיתקוממו נבדו כשתודמן להם שעת הכושר, ואף חס חבצר יד המלך על חווייו
 ועליוסם, לא יוכל להנקם מהם, כי יעלו מן הארץ והיה אל חרץ החוויים אשר הסתעשרו עמם:
 (טו) **למילדות העבריות**, דעת רז"ל ואנקלום ורש"י ורמב"ם ורז"ל שהיו המילדות החלס מזרע
 ישראל, ודעת המתרגם החלסנודי והיורונימוס ויוסף פלאוויוס ודון יחזק שהיו המלדות מילדות
 את העבריות, וכן נראה, כי חין יתכן שיהיה לצנות ישראל להכרות את כל בני עמם, ויחמין שלא
 תבליגם הדבר? וקלעדוקס טוען שחם לא היו עבריות היה לו לומר לעבריות, ורז"ל הביא ויתר שיהיה
 לו לומר את העבריות, ואין זו טענה כי זאת טיובל היה לומר למילדות את העבריות, אך אפשר גם
 בן לומר למילדות העבריות צתשמט מלת את, כמו האדם האובל הבאוסר (ירמיה ל"א ל'). ומה
 טעמו מהם שכתוב ותירחן המילדות את החלסים, חיונה טענה כלל, כי את ה' חין כתוב כאן, חלן

סרס ילד הוא ננס כדרך חסרי נז"ן, תם על דרך לשון חרמית, כמו תִּנְדֵּעַ מן ידע, וידענו כי חרמית לפעמים מוסיפין ת"ו צרטים הנחיס כדי שתשאר ההצגה האחרונה נשוא נע קודם החנועה, כמו שז"ל צלמים, כגון צננין אֶתְּפִלָּה, אֶתְּקֶם, יתוֹיִן נח"ו דנועה, וצפורי אֶתְּתַקֵּם אֶתְּתַרְיִם; ומה יש חרמית סרסים המתחילים נח"ו שחינוך צעירות, כמו חֲתָנָה שענינו הניח (ומה חשנחתה), כגין מתנחי להו סימני (ערובין נ"ג); וכן כאן מן ילד הִתְצַיֵּב צמקוס הֲצִיב, ומה וַתִּתְצַב: (טו) וישב בארץ מדין, כתב רח"ע כי חנני מדין היו סרס חל משמעת פרעה, ולפיכך הולך תשה להיות דועה לחן, כדי שלא לעמוד ציוסוד, וזה הנל, כי כהן מדין לא יתכן שיהיה תמיד חזן לעיר, והנה חין ספק שהיה חיש תשורסם צעיר, וחתניו לוקחי צנותיו היו גם כן ידועים, ולפי מחשבת הרחנ"ע היה ראוי למשה שיתחתן באחד מדלת העם בני זלי סס, לא סיקח צת הכהן: (כג) וימת מלך מצרים ויאבדו בני ישראל, גם צחוי המלך היו נאנחים, אך לא היה אפשר להם להתחסם ולקרוא לוס ועלמה, כי לא היה ווס מנוחם, ועתה צמות המלך והיו המלרים עושים לו חלל ומסער, נקבלו גם הסיודים ולקרו חל ה' (תלמידו מוס"ר חרבהס חי מיונסטער):

ג ברוצי'אך את העם וגו', ענין אחר הוא, והוא צווי טועסה זכר לאותו אות שהיה הראשון טעסה לו האל, וזה על ידי סיקדס הסר ההוא ויעצוד האל סס, כמו טעסה משה, ויכן גינצ תחת הסר, וישלח את נערי צני ישראל ויעלו עלות וגו' (למטה כ"ד ד' וס'), וכאן לא הולך להניד לו כי צהר ההוא ותגלה ה' לכל העם ויטמיעם את דצרי, רק אחר לו תם שהיה צו כדחי לחזק את לנו שיחמין כי על ידו ילחו ישראל ממלרים, כן נראה לו: ברוצי'אך, צמן הולחך כי צהייתם צהר סיני, ועדיין לא הביעו חל ארץ נוסצת, עדיין חין יליחת מלרים שלמה. המקור עם צי"ת ענינו צוין הסעולה, והמקור עם כ"ף ענינו אחר הסעולה, ענין נכורי העתים תקש"ט עמוד צפ, וכן תלחחי אחר כך לר' שלמה פאסנהיים (יריעות שלמה חלק ח', דף ד' עמוד ג' וד') וכן גם כן לניסעניוס (חית ב'), ומה שכתב כאן רמזנ"ן הוא דבר צטל והצוטל, והלכו אחריו דחו' ואחרים: (יג) ואמרו לי בזה שיבו, יפה העיר הרמזנ"ס (מורה חלק ח' פרק ס"ג), חין היתה לענין ההוא רחוייה זאת השאלה, עד שינקס צמה זה ישיצ עליה? כי הנה לא ימלט הדבר מהיות ישראל כצד ידעו הסס ההוא, או לא שמעוהו כלל; ואם היה נודע חללס חין טענה לו צהגידו חיותו, כי ידיעתו צו כידיעתם; ואם היה צלחו נשתע חללס, תם חרקים שזה סס האל, אם היה ידיעת שמו רחים? ודעתו ז"ל הוא כי משה אחר חולי יצקסו ממני שחוכיה להם מליחות האל, ושלמה השיבו ה' צאמרו חחים אשר חחים, וסינרבו הנמלח אשר הוא הנחלח, כלומר מהויצ המליחות. ורמזנ"ן אחר כי צרצות ימי הגלות והסעצוד לישראל כמעט נשתכחו תסס הסמות הקדושים, וחצרו לחיות כאשר הנויס המחזיקים צלח הסמים, כאלו חין חלום זולתם, חזן משצט לוי, והוא רמזנ"ן חרגס חחים אשר חחים העלס העומד לעולס ועד, וקירצ לזה פירס הסס הזה רצנו סערים גחון. ואנו חומר כי חנחנו רוחים כשצח תשה חל העס ועשה לפניהם החיותות, ויהמן העס וישמעו כי סקד ה' את צני ישראל, חס כן לא היו לא צלמי יודעים מליחות האל, ולא צלמי יודעים את ה' חלחי חיותם, כי צדבע צדחותם החיותות לא יתכן סיקנו מיד ידיעות חלו, חלח סועילו החיותות לחמת להם סליחות הסליח, לא זולת זה. ונראה לו כי משה ידע כי ישראל ידעו את ה' חלחי חיותם, וחמנס חסצ שיסאלו צחיות תחד תִּתְאַר עלמו צלחו חיותו, כי לפי סעוליתיו הוא נקרא (וידועס הוא צלסון הקדש מליחת הקה"ה צסס פלוני והכוונה היות צחחר פלוני, כמו אחרי כן יקרא לך עיר הוצק, שענינו חו תהיי עיר הוצק, ורצים כן). ותגלית השאלה היא לדעת מה היא כוונה האל צלחו את משה חליהם, שמה חולי לא יהיה הענין לשונתם צהלט, חלח להעניט את המלרים, ואחר כן חלל לא יליל את ישראל, או תהיה כוונתו ית' לדבר אחד חתם סיהיה, וצחלנת תם שמו סס סחלים תם הוא החחר אשר צו נגלה חליך, ומה ססס אשר קרא לעלמו, שמתנו תוודע כוונתו; כציכול כארס השחל חין היו פניו סל פליני וחין היה קילו וחין היו תוועותיו צססס סדנר חליך הינרים חללה, כי מוס תִּתְבַּר מהצנתו וכוונתו; והאל השיבו חחים הוא סמי, ופינס וחחר אשר חחים, כלומר החחר סצו חני נגלה לך ולסס הוא זה, חחים, כי חמנס חחים (אשר חחים הוא פירוס סס חחים); וסעעס חחים עמנס. חחים נמלח לכס, תדחו תמיד כי יס ה' נקדנכס (ייפירס חמתיו ז"ל

שמות א ב

את האלהים, וכל מי שיש לו אלוהים (יהיה אלהי אמת או אלוהים שקר) הלא יירא מהמדות עולליות של
השאר, יהיו מאתם עם סימיו, ודומה זה נחמד בעמלק ויוצג כך כל הנחשלים אחריו ואתה עוף ויגע
ולא ירא אלהים; ותלמידו חנינו הכחם ר' יעקב חי פארוזי ז"ל מוסיף שאם היו מעם אחד יצאק לומר
שעשו זה מיראת האל ולא מחבבה, אך אם היו עצמות חין לורך להזכיר יראת האל, כי כל אדם
חושב בני עמו. גם מה שטענו מהמדות ספרם ופועם שאינם מלכיים אלא משרשים עצמיים, איננה שנים,
כי לדעתו המילדות האלה לא היו מלכיות ממש, אלא מארץ גושן שהיתה קרובה לארץ כנען (עיון
צרחית מ"ו ל"ד), וקרוב שהיו מדברות ספת כנען ושמותן כנעניים ועבריים. והנה הדבר ברור כי
עם דב ועלום לא יתכן שלא תהיון לו אלה שמים מילדות בלד, על כן ראש"ע (ואחריו רא"ז), חומר
כי שמים אלה היו שדות על כל המילדות, ור' עזריה ספורנו חומר כי פרעה דבר תחלה עם המילדות
שהיו צעיריו ואחר שהן לא עשו דבר, לא נטח עוד בחרתן של שאר מקומות; וזה רחוק צעירי, כי
ישראל היו בארץ גשן, לא במלכיים, ואין לפרש ותמלא הארץ אותם שנחשזרו בכל מלכיים, כי גם למטה
מלאנו רק בארץ גושן אשר הם בני ישראל לא היה צורך ואינו חומר כי לא ראה פרעה לדבר עם כל
המילדות בפעם אחת, שהם היו כלן הורבות ולדג ישראל בזמן אחד, היה סודר ניכר ומתפרסם, לא כן
אם היו שמים מהן הורבות אותם, ולא כן האחרות, היו יכולים לומר מקרה הוא, והיה צדעתו לזיות
כן לכל המילדות צו אחד זו לסירוביו, כדי שלא יודע הדבר: (טו) וְהַמִּתָּן, מן הַמִּית יחמד הַמִּתָּת
גם הַמִּיתוּת, כמו הַקִּבֵּת וְהַקִּימוּת, ונמלכיים ונמלכות לא נמלא צמקרא בשם שרש מנחי ע"ן.
הן ראוי לומר הַקִּבֵּת (צחטף בגיל, לא צלירי כמו שכתבו נתיבות השלום, כי זההרבות המלך
צתנועות, וירך הטעם ממקומו. לריך שתשתנה אחת מן הצנועות לשוא אם אין שם מונע. ועיון תולדות
רמזמ"ן דסום וויען, דף אחרון) או הַקִּימוּת, וכן כאן היה ראוי וְהַמִּתָּן (לא וְהַמִּתָּת), כי לא
ואמר שְׁבִיתָ, בְּתִנְנִי, אלא שְׁבִיתָ, בְּתִנְנִי) או וְהַמִּתָּן, או וְהַמִּיתוּת, וזה וְהַמִּתָּן צחירק על
דרך צר צר, פֶּתַח, פֶּתַח. והנה צמות האלה שהם מן הכפולים (צו מן לד, סת מן פחת) החירק
זה על נכון, כי היו צלמותם אֶרֶץ, פֶּתַחָה כמו בְּגָדֵי בְּגָדָה, ולהיות מלת והמתן דומה באלו
היה מן הכפולים, שהרי גם היה ראוי לשתף תו"ן (וְהַמִּתָּת) אמרו אותם צחירק על דרך הכפולים.
ואין ליחס הזרות הזאת לצעלי הנקוד באלו מלכס צדו אותם, כי אמנם מלאנו והמיתו (שאוהל ח' ו"ו
ל"ה) צו"ד, והוא ראוי סכן היתה קניחת הקדמונים. וכיוצא בזרות הזאת מן מִזְרַג מִזְרָגִים, וגם
הוא נמלא צו"ד (דברי הימים ח' כ"ח כ"ב): ואם בת היא וחיה, המסורר הגפואר Schiller חמד בו
צו ישראל היו מלכיים ועל כן מאמר אותם המלכיים, וצחירותם שאין עוד להם תקוה להרפא. כי
הלרעת היתה בהם מלך ומצטן, שתחכמו להשמידם. ולא יסיו אל לצו ולא דעת ולא תצונה לאחר:
ואין אם כן החיו כל נקמה? אם היתה הלרעת דקה צדע ישראל מצטן ומחידיו, היתכן שלא תהיה
גם צננים? אם כן מה תעשיות אלה חלפים נשים מלרעות? היתכן שכלן תעננה לצלתי היות לחים?
היתכן שלא יכסלו צהן קלת מחנשי מלכיים? וכבר מלאנו בתורה צן אשם ישראליות ואור צן אשם מלכיים.
והלא אם היו מניחים להן הגזרים הישראלים, היו צעליהן שומרים אותן, לצלתי תדקנים צחנשי מלכיים,
וצחיותן צלח זכרים, ומסך צחכרה כי לרעתן תתפשט צל המלכה: (בא) ויעש להם בתים, נראה
לי שהיה המנהג כי רק הנשים שלא היו להן צנים ולא היה להן טיפול צחיתן, היו מילדות, וה' נרך
את המילדות האלה, ונתן להן צנים, ופרו ורבו והעמידו צחים, כפירות דר"ק:

ב (ב) ותרא אותו כי טוב הוא, טוב כמשמעו, וקוראים טוב לתינוק כשאינו צוכה ולועק,
ואם היה לועק לא היה אפשר לצפרו, כי היה קולו נשמע מרחוק, ומפני שהיה טוב יכלה לצפרו
(אדוני חני ז"ל): (ד) ורתצב, תזה זרה, כי משפטם תתצבצב: ואולי אפשר לומר כי קריאתה
ותצב, כלומר ותצב, והיה חזרת לאם הילד, כי היה העמידה שם את אחותו, לדעת מה יהיה
צנה, כי לא נתנתו שם בדי סימנת, כי לא יתכן לאם שתמית את צנה צדדים תפחד סמח וומת, לולא
שתצד לו מיתה יפה, וכאן אף המלכיים לא היו עושים צו דבר אחר אלא להסליכו היחורים, והוא על
לדי התנה היתה מציאותו למות צדע שהיה מיתה קשה הרבה מיתה הטניעה צמים. והנה ידענו כי

והניח מלת חלסין צלח נקוד, ונקד מלת דחילח צליו החי'ת ולי נראה בהפך שנסח חלסין (סחיו גם כן ברסת חווינסח סחנחתי צחוסז בר) סח עקר, וסחי'ת צחורק, ענין מורא: (בב) ושאלה אשה משכנתה, חין ספק שהיה זה מעשה תחנולח, כי הם לא אמרו להם שלא לסר עד, חלח ללכת דרך שלשת ימים ולסונ; בס לשון סחלה ידוע סחוח על מנת להחזיר (וכי יסחל חיס מעס רעסו ונסצר חו מת, צעליו חין עמו סלס יסלס, כ"צ י"ב) ורסצ"ס פירס וסחלס צמתנה במורה כמו סחל ממני וחתנה גויס נחלתך (תסלס צ' ח'), ויסס כתצ רחצמ"ן (י"ח צ') סחין לורך להוליו הכתוב מוססמער, וכצר נתנו חז"ל תסונס נכונס סצדין נטלו מתסמרים מה סססחילוס, עכ"ל. וסחמתיצו זו תחצולה מחת ה', על דרך סיס לך חורצ לעיר מחחריס (יסוסע' ח' צ'), עבלת צקר תקח צידך וחמרת לנציה לה' צחתי (סחוחל ח' ט"ל צ'); וס' רצס צמספס ונדק סלח יסחו יסרחל מתסרים ריקס, ועס עקס לוח להספסל, כי מלצד כל מה סנסתעצרו למסרים ועצדוס עצודת סרך צסכר סצללס וססומיס, סנס סיו מניחיס חללס סמטלסלס סלח סיו יוכליס להוליו עמסס, וססודת וסנתיס, וכיולח צוס כתצ בס כן סחכס סככרי Justi. חמנס יס מסיציס; סן חמת כי צדין נטלו יסרחל מה סססחילוס סמסרים חסר ססתעצרו צסס, וססר סניחו צידס צנסעס מסס סמטלסלס וסקדקעות; חלל חיק ילסס ה' מעסס רמיה? וסלח סלרוי סוס סיס עוסס רוסס קסס ורע צלצ צני יסרחל, כי מנס ילמדו לסון תרמית, ויסחיתו מעלליות, וכי לא סוס ה' יוכל להעסיר חת עמו צלח סילקס מעסס עקדס? — חומר חני כי יסרחל ססצלו מה ססצלח תחת יד סמסרים, וסכירו מעלליות סרעיס עמסס, כססר נלסור על סמעסס סוס וכססר קיימו חותו וסחלנו מן סמסרים כססר דצר חליות מסס, לא נרסס צנספס כלל סוס לז היתר למעסס מרמס ועקדס, חלל צספך נרסס צנספס כי ה' יסיו לחוס כסעל, ויעניס סרעיס וסמתחכוריס על רעיסס. כי חמנס צני יסרחל לא עסו סדצר סוס מלצס, וחוליו מרור ססוקתס להסרחק מתליקיסס ומחרך חובלת צניסס, לא סיו מתעוררים כלל לדצר סוס, חמנס עסוסו מפני סכן לוס חותס מנהיבס סמדצר להס צסס ה', וסנס מה סנרסס צנספס סוח כי ה' סונח חנסי עולה וחת דכחו רוח יוסיע ויוסיצ, ועל ידו זה נרסס צנספס סחס בס סס צעס סלצחתס ידכחו חחריס, ה' ינקוס נקמתס ויתן חילס צידס, וכמו סססורס חחר כן מסס כמס פעמיכ סיוכרו כי עצדיס סיו יוסדס ה'. וסעד לכל זה סוח כי בס כחן וגס למסס (י"ח ב', וי"צ ל"ו) סתורה מצחרת כי מחת ה' סיהס לתת חת חן סעס צעיני מרים צחוסן סססחילוס, כלומר ססכירו צני יסרחל כי סמסרים ססונחיס חותס לא סיו ססחילוס להס כלי חמדתס חס לא מרצון סחל על ידי נס; ומן סיעס סוס מפורס בס כן למעלס (י"צ ל"ס) וצני יסרחל עסו כדצר מסס, ללמוד כי לא מלצס וססעוררותס עסו כן, חלח לעסות מלות מנהיבס ומוסיעס, וססנחר חס כן כי סמעסס סוס לא סיס מויק ומססוד לצס ונספסס, חלל צספך סיס מחוק חת לצס צירחת ה' וסחצת סדק. וסו צעלמו סיעס סרלס ה' סיסברו וסרחל חת סצעת סעמיס, למען יקחו מוסר חיק ה' מעניס עוסי סרעס, וכמו סחמר להס מסס כי חת כל סתועצות סחל עסו חנסי סחך חסר לסניכס ובו ותקיח סחך חת יוסציה, וסמרתס חת מסמרתיו לצלתי עסות מחקות סתועצות חסר נעסו לסניכס (ויקרח י"ח); ולסיכך בס כן סוכירס סתורה מחמר ה' לחצרהס ודור רציעי יסונו סנס כי לא סלס עון סחמורי עד סנת, להודיע כי סכרתת סחומות ססן לא תסיהס חלח מפני רסעתס, וקודס סתתמלח סחתס לא יוכלו יסרחל לקחת חת חרלס מידס. וגס ממה ססוח חומר להס (דצריס ט' ד') חל תחמר צלצך צסדוק ה' חלסין חותס מלסנין לחמר צלדקתי סניחני ה' לרסס חת סחך סחחת וצרסעת סגויס סחלה וכו', נראה צצירור כי כן סיתס דעתס נוסי לחסר כי סללחת כל עס סוח לפי מעסיו וצגורת סחל וססגחתי; חס כן סדצר צירור כי בס זה ססמסרים ססחילוס כספס וססס סיס צעיני יסרחל סנס מחת ה' לסענא חת חלו ולתת סכר עוצ לחלו, ולא סיס חססר סילמדו מוס כלל לססחית דרכס ומעלליות:

ד (י) לא איש רברים אבבי, כצר סתקומס רסצ"ס נכו ססצרת סמסס סיס עלב וסמר: "וחין דצר זה צדכרי סתנחיס וסחמורחיס, וחין לחוס לססריס סחילוניס" וסוח חומר סלח סיס מסס צקי צלסון מרים; וגס זה צחמת לא יתכן, חחר סנתבדל צמסרים וצנית סמלך. וסרצ"ע קייס ססיס עלב, וסירס וסורתיך חסר תדצר סויסס צסור מלות סחין צסס סחורתות סכצודת עליו; חס כן יקחס נח לנו סרצ"ע מה סן סחורתות סחין נמלחות צסרסיות סחמר מסס צחוני כל סעס מלצד סוס בדוק כלפי מעלה,

שמות ג

חני אהיה עמכם (זה), כי לא אעזבכם עד אשר אס עשיתי את אשר דברתי לכם; נתתי את
 ועל הכוונה הזאת אני שולח אותך, כי במדתי דעתי לבחול אתכם על כל פנים, ולא יהיה רגע שלא
 אהיה עמכם, גם לא יהיה מי שיעמוד לפני, אבל תמיד תראו כי יש ה' בקרבכם, ולא תאמרו חיה
 ה' ? כי תמיד אהיה. והנה השם הזה חינו חלה לנורק השם, אמנם אין זו תשובה מספקת וכללות
 לשאלת מה שמו חס תלקח צמחלט; על כן הוסיף ואמר כה תאמר אל בני ישראל. ה' אלהי אבותינו
 וכו' שלחני אליכם, זה שמו לעולם וזה זכרו לדור דור, אבל שם אהיה חינו חלה צמחית השליחות
 הספרית הזאת להזיחם מתלדי. ותלמידי מוס"ר אצרכם חי מיונשטער, אומר כי שאלת מה שמו
 קרובה לשאלת מי ה' אשר השמע דקולו, כלומר מי הוא האל הזה ששלח אותך אלינו, ומה לו לשלוח
 לנו שליח, ואחר ששמו אהיה וחסתיר פניו מתנו צבן אומן הרצ הזה, וכל הרצ הגדולה אשר אנחנו
 צה, מה שם ומה זכות יש לו עלינו, שישלח לנו שליח לנורא אותנו לעשות דבר מה ? זה הוא מה
 שחשד מהם שמה ואמרו לו ישראל כשיראוסו צה אליהם שם ה', ויחשדו כי מסתמח חינו צה חלה לנורא
 אותם תורה ומצות. והנה צמיתו צמדין לא היה יודע חס עדיון הס צומחים צחלתי אצותם ומחמינים
 צו, וחשד שמה צרו הלחן ואריכות הלרס צבר נתיאשו מן הרחמים; וזה השיבו ה' אהיה אשר אהיה,
 כלומר הן אמת כי עד עתה לא עשיתי להם שום טובה, ואין לי שום שם וזכות עליהם, וכצדק לא
 פויתו להם לכלום, רק פויתו להם כאלו חינו, אך מן היום הזה ושלחה אהיה להם מה שאהיה,
 אעשה להם מה שאעשה, ואקנה לי עליהם השם ואזכות אשר אקנה, לכן כה תאמר לבני ישראל אהיה
 שלחני אליכם, מי שעד עתה צדקו כלום חינו כלום לכם, אבל הוא אומר מה שלח פויתו אהיה, ומה
 שלח עשיתי אעשה, הוא השלח אותי אליכם. והנה התשובה הזאת לא נאמרה חלה צמחתי חס ישראל
 ואמרנו למטה מה שמו, והס לא אמרו לו בדבר הרע הזה, כי עדיון היה לכם דוק צחלתי אצותם,
 ומחמינים היו צה שהיה צקצלה חללס כי פקוד ופקוד חללים אותם. והאל הצוחן לנורא יודע כי
 לא ואמרו בדבר הזה, ולפיכך הוסיף ואמר לו כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותינו חללי
 אצרכם חללי יחזק וחללי ועקצ שלחני אליכם; והוסיף ואמר למטה (ולא כדו שיאמר לישראל) זה שמו
 לעולם, ואינו צריך לשם אחר, כי מה שעשיתי לאצרכם יחזק ויעקצ הוא רחיה מספקת להודיע צכל
 דור ודור גדולתי ומדותי: (יח) בקרה עלינו, כשאדם מתחווה למלוא דבר מה, ופתע פתאום יזדמן
 הדבר לפניו, ואמר על הדבר ההוא שנקרא לפניו, כלומר שזדמן שם כאלו היה מי שקרא לו, כמו
 ונקרא חצמלום לפני עבדי דוד (שמואל צ' י"ח ט'), נזדמן לפנים כאלו קראו לו צה ויהרגו, וכן
 הקרה נח לפני היום (צרחשות כ"ד י"ג), עיון צבורי העתים. תק"פט עמוד 88. והנה לשון נקרה נכזר
 מלפון נקרה, חלה סחצדילו לפעמים צמחית וכתצו צה"ח אותם שעינים הזדמנות, וכתצו צחל"ף אותם
 שעינים קרויה ממש. וכאן נקרה עלינו, נזדמן לפנינו אנחנו עצדו הספלים ליראה את שמו. ורצו'
 אומר כי הוא כמו נקרה צחל"ף, כמו כי שמך נקרא על עירך ועל עמך ואצרכם, ושחין לפרשו עיון
 גלוי סכנים, כי ה' לא נגלה לזקני ישראל, חלה למטה. ואני אומר שחין זו טענה, כי ה' נגלה לישראל
 על ידי סגלה למטה, מלצד כי המלוכה ההיא לא תתכן צלה מלת סס, ולפי דרכו סס ה' היה לו לומר:
 (יט) ולא ביר חזקה, חלה ציד חזקה, כלומר רק צעל כרהו (רס"י רלצ"ג וקלעדיקום ואמתרגס
 החלכסנדי והיוונימוס, בס Pagninus) וקרוצ לשמוש זה של מלת ולא הוא מה שמלחנו נלא ילך נח
 חתנו חמנו חחי (שמואל צ' י"ג כ"ו), ולא יתן נח לעצד משה למד פדיוס אדמה (מלכים צ' ה' י"ז)
 שעינים חס לא כן, לפחות. ורצ"ע רמצ"ן רמח"ן ורצו' פירשו ואף לא ציד חזקה, ואס כן מה
 טעם ושלחתי את ידי וגו' ואחר כן ישלח אתכם? חלה הספלות סס סס חיד החזקה, וסכתו אומר
 שחחר הספלות ושלחם, חס כן ציד חזקה ושלחם ולא ימאן לשלחם, וכן צמקוס אחר מסורס כי ציד
 חזקה ושלחם וציד חזקה יגרסם מארצו (ו' ח'); ואחר המאורע הסכתו מעיד צמקומות הרצה כי ציד
 חזקה הולחנו ה' מתלדים, ורסצ"ס פירס ולא מתוך יד חזקה סלו, לא מפני סכחו חזק לסיני, חס מסכים
 עם מרגוס חנקלום לפי נסח רוצ הספרים, ולא מן קוס ר' חיליה תקיף (ועיון חוהצ גר עמוד 48);
 ולפי זה היה לו לומר ולא מיד חזקה, או ולא מחזק ידו. ונחומס כ"ו על קלף סצדיו הסכתו קורס סנת
 קע"ח כתוב ולא חלחין מן קוס דחילא תקיף, הסופר עירצ סחי הסמחאות, וסנקדן נקד מלת ולא

בס הכורס), ומפני שהנינו מדגדגו לא ידעתי את ה', שלא ידע צמח כחו גדול, הוסיפו ואמרו פן יפגעו וגו', כלומר ידענו כי יש צורך להעניש דגדגו חו צדק: (ח) ואת מתכנת הלבנים, עיון מה שכתבנו על ושמם צורת תכן (הפסרת והתחנן): (יד) ללבון כתמול שלשום, מהרש"ד תמה על חקלום שחלק תמול שלשום לשמים. נכד כוונת הכתוב, ותלמידו חליעזר חליה חגיג משוג כי מעולם לא נתכוון המהרש"ס לפרש תמול שלשום יום תמול ויום שלשום, אלא כמו שמלות תמול שלשום כלשון הקדש הן מליצה המורה על הזמן שעבר, לאו דוקא על יום תמול ועל יום שלשום, כן מליצת מהרש"ל ומדקדקו כלשון חרמית הוא מליצה מורה על הזמן החולף, לא על יום תמול ועל היום הקודם לו. ואחד מתלמידיו היום רואה להצדיל צין אהמלי צל"ף ותמלי צל"ף, והיה אומר כי תמלי נאמר על יום אהמול נאמר, ואהמלי נאמר על יום שלשום; והפסתי ומנחתי שאין זה חמה. ורע כי תלות תמול ואהמול מלשון חרמית נבדל, ועקר המלה אהמלי, שענינו נשלים, כלומר היום שכבר נגמר (וכבר כתבתי זה צהרתי לישעיה סהדסים ראשונה ללער נדחש פירושו בשנת 1836).

וארץ

ו (כו) על צבאותם, עיון למטה י"ז נ"ח: (כט) וידבר ה', הוא הדבור עצמו האומר למעלה/ עיון דס"י, אך לא נכללו הפסוקים בהווייתם, אלא נסגרו לשון קצת, וזה חות כי לא במקרה ועדות סופרים נכללו, אלא המחבר ככל חותם נכוונה:

ז (ג) ואני אקשה את לב פרעה, חפסר לפרש כדגדגו הראשונים (רמז"ס ורמז"ן ואחרים) שהענין במשמעו, כי לעולם פשעי פרעה היה מן הדין למוע ממנו דרכו הסתוה (עיון רמז"ס הלכות הסוה"ס פ"ו); ורש"י ז"ל בנר קדם וכתב הפירוש הזה, אך הוא צקולר לשונו הוסיף צו דגדגו נכבד, והוא כי מניעת דרכו הסתוה מפרעה לא היה לעולם פשעיו כלל, אך נוסף לזה סבה אחרת, והוא כי בלוי היה לפניו יתצרך שאף אם ישוג לא תהיה הסתוה שלמה; עיון דגדגו הקלרים כי נעמו. ואפסר גם כן לפרש כדעת רמז"ן קלעריקום ורמז"ל שלא היה צום עונש אלהי וגם מה, אלא כי פרעה עצמו הקשה את לבו, אלא שכל המעשים ויוחסו אל האל בלוי מה, כי הוא הסבה הראשונה; ואני מוסיף כי המעשים המיוחדים בספרי הקדש אל האל הם המעשים הנזכרים שפנתם בלתי מוצנת לנו, וכן כחן קושי ערפו של פרעה אחריו ראוהו כמה חותות ומופתים הוא דגדגו זר ומתמים מאד, על כן יוחם אל האל, וכיוצא בזה ולא נתן ה' לכס לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה (דגדגו כ"ט ד'), וכן כי ה' אומר לו קלל את דוד (שמאל צ' ט"ז י'). ור' מעדים באון (האמונות והדעות מאמר ד' פרק ד') פירש כי ה' חזק את לבו כלומר נססו וחיותו, לנלתי יאמר וימות במכות ההן עד שיכלים ה' שאר המכות, כמעט כי עתה שלחתי את ידו ואך חותך ואת עמך דגדגו ותכחד מן הארץ וחלם צעזר זאת העמותין צעזר הראותך את כחי (ט' ט"ו וט"ז), וזה אמנם רחוק ממשמעות מליצת חקשם את לב, אם אין הכוונה אלא לעמידהו בחיים, ובעל העקרים (מאמר ד' פרק כ"ה) כתב כי הרשע צווח עליו המכה הוא מתחמד וסז אל ה' מיראת העונש המוטל עליו, כמו שאמר פרעה חטאתי הפעם ה' הצדיק, וצעזר שזם הפעל דומה לאונם ואינו צחירו, הנה ה"ל מחזק את לבו כשנותן לו לב חו לדיון לתלות צהן המכה ולומר שזזה במקרה, ולא על לב ההשגחה האלהית, חס כדי שיסור מלבו המרדן סקנה מחמת המכה וישאר על טבעו וצחירתו מנלי הכרת: (ט) יחי לתבין, נראה לי שגם התלות האלה המך מאמר מזה, כי משה היה לריך לומר לאהרן שיטליך מטהר לפני פרעה, והיה גם כן לריך לומר לפני פרעה: יהי המטה הזה לתנין. ולפי זה יפה נכתב יהי טהור לשון לזוי, לא יהיה טהור הודעת העתיד. ומן הטעמים אין להוכיח שדעת צעזר הטעמים חיונים כן, ושלפירושי היה ראוי שיהיה אהרן צוק, שהוא מפסיק יותר מהטפחא אשר תחת פרעה; כי אמנם כן דרך הטעמים בכל מאמר צעל שני חלקים, פעל אומר הקודם למחיר הוא צח בטעם פחות מאוהו פעל התנה שנסוף החלק הראשון מהמאמר. כגון ויאמר נקרא לנערה ונשאלה את פיה: (כ) ויהפכו כל רמזים אשר ביאור לרם, דעת חייבאחרין, ואחרים אחריו כי אדם וכל שאר המכות הם ענינים טבעיים שהווים צמחים בכל שנה ושנה, ואמנם כוונת משה היה שצין פרעה כי ה' אלהי העגרים הוא הפעל הענינים ההם, וכי הוא המושל בכל הארץ; והנה ידוע כי מימי נילום אחר סגנהו ורצו על אדמת צמחים

שמות ד ה

סינחר ה' לפנות שלח לכת תורה לעמו, אדם שינערך לצחור המלות שיוכל לנטח אותן. והאמת כי לא
 היה משה חיש דברים, צעל כח הדבור, מרחיב פה ומחזיק לשון נפני מי שיחיה, ולח יחת מפני כל.
 והמים עם מל שכתבו עליו והמים משה עמו אחד מכל האדם אשר על פני האדמה, וזה דומה צד מל
 למחמר ורמיה הנה לא ידעתי דבר, אלא שרמיה היה יכול להוסיף כי נער חנכי, ומשה היה זקן, ויותר
 היה הענין קשה עליו, אחר כמה שנים שהיה דומה את האלון, ללכת לפניו גדול ולרד עמו. והנה ה'
 הסיניו מי שס פה לאדם או מי יסוס אלס וגו', כלומר הלא צירי להסיר מחך כדודת לשיך, ועתה לך
 ואנכי אהיה עם פך וזרתיך אשר תדבר, אשים הדברים נפך עד שתהיה חיש דברים שיועור הדלוי, ולא
 יחסר לך כח הדבור; אלא הסניו הזה לא היה נמשה נרנע שהוא פתחוס. אלא מעט מעט, כי לא היה
 שנוי בשתי אלא רוחני נכחות הנפש ובצורת הלך, על כן לא הרביש או משה נאותה שעה שום שנוי צענמו,
 ועל כן חזר ואמר שלח נח ציר תשלח. והנה לנו עוד רחיה על מיעוט אומן לנו באותה שעה, ממה שאמר
 לו ה' (פסוק י"ט) לך סוז מלרים כי מתו כל האנשים המצקשים את נפשך. ואם היה משה עלב, לא ימלט
 סה' רפאו או לא רפאו, ואם רפאו היה משה מרביש צענמו הסניו הזה מיד, ולא היה מוסר עור, ואם
 לא רפאו יהיה מלמר מי שס פה לאדם מלמר לחוק והחול ח"ו. ויש מפרשים ידעתי שאתה עלב, כי אני
 נכונה עשיתיך עלב, ואף על פי כן אני מלך ללכת; ונני לא יר"ה שאין זו תשובה הסונה לפייסו שילך,
 כי הלא יאמר משה צלוי חס רליוו שאלך צליותו, ורפא תחלה את מומי. גם מה שאמר למשה הלא
 אהרן אחיך הלוי נראה דבר שטעמו ידעתי כי לא יסרב כמך, אלא יקבל עליו לדבר; ואם היתה הכיונה
 הלא אהרן חינוו עלב כמך והוא ידבר. היה לו למר הוא ידבר, צלח מלת ידעתי. ורמזמן צפסוק י"ב
 פירש קרוז למל שפירשתי, וכאן צפסוק נראה שהוא מקיים שהיה משה מנמס וקלת הדבר היו כדודת על סיו:
 (ובג) הנה אנכי הורג את בנך בבירך, יקשה כי הנה זאת היא האחרונה שנמכות, ומשה לא הילדים
 לשדעם אלא לוסף, ולמה הכירה לו כאן? ואמר אני אחזה לו כי הנה משה אמר ליתרו ואחיה העורש חייס,
 מוכח מה שלח הניד לו דבר מליותו ה', רק אמר כי נכסף לראות צית חניו, חס כן צהוליו עמו את
 חשתי וזה צניו שלא ידעו דבר מענין השליחות, חין ספק כי חשתי וצנו גדול כשיראו שילך לפניו מלך מלרים
 לדבר לו לשלח את ישראל, ויחאו את לנו ויעכנוהו מעשיית שליחותו, מיראס שמה פדעה ימיתו וזה ידע
 זאת ורע צעניו על שהולך חשתי וצניו עמו, ונפרט כי משה כנר נפתה על עלית חשתי והיה כומע לעלתה
 יותר מן הדלוי, כי חתר מילת צנו, אחר עצור שמנת ימים, שאם היה צחך שמנת ימים ללדתו, לא יתכן
 שהלא חשתי עמו לזכך, חס כן נראה ששמע נקולה למול אותו צן י"ב סנה כהשפט הושמעאלים והמדינים
 (ו:מו שהעיר Deyling ולצניו גוסעליוס) על כן אמר לו ה' כוצר הזה, למען יצין כי גם הוא חס לא
 יעשה שליחותו, נאוסן שיהיה סנה לעכז ויחאת ישראל ממלרים, גם הוא כך יהיה ענשו, שיהרג ה' את
 צנו כדורו, וכן היה כי צהיותם צמלון, והיה רע צעניו ה' כי הולך הוא עם חשתי וצניו, ויפגשהו ה' וינקש
 המיהו, אומר אני שהכונה להמית את צנו כדורו הנזכר למעלה שתי פעמים; ואז משה אמר לנסורה שאירע
 להם זה על שאלך למול את צנס הקטון, ואז נסורה חסה ולא התמהמהה ומלם את ערלת צנס, לא
 הצן החולה הנרמז צנווי המיתו וצנווי ויפגשהו, שהוא היה הצן הגדול שכנר נומול, אלא מלם את הקטון
 בלא הכיע לי"ב סנה ולא מלוהו, וחגע לרגליו סל משה, והאמר כנבז משה חתן דמים אחת לי, בלעזקה ולא
 בלעזקי צנוו הגדול חולה, ואתה סנת מיתו, חולי חסנה כי טרח סדרך היה סנת חליו; וכשראתה כי מיד
 רפה חזלוי המור, אחרה חתן דמים למולות. ולהיות כי עדיון קרוניס היו למדין, חזרה לסורה עם צנים
 לניז חניה, ומשה הלך לצור, והה היה רצון האל, כדי שלא יהיה למשה מעכז לעשות שליחותו. וזה טעם
 אחר שלוחיה (למטה י"ח צ'), כי כאן שאלך והלכתי אל צית חניה:

ח (ג) אלהי העברים בקרא עלינו, הורחאו כאן אף על פי שהוא צל"ף, כמו למעלה
 (נ"י י"ח) צה"א ונבלה עלינו, ומה שכתבתי בצכורי העמים חקס"ט עמוד 88 טעות היתה צודי, כי מלינת
 נקרא שמו עלינו לא תקום ולא תהיה צלח מלת קס, כמו שכתבתי למעלה (ב' י"ח) נבד רחז'. אמנם נראה
 כי כשמעם שהוא אומר לא ידעתי את ה', חזרו וסירטו כי האל הזה הנבלה חליהם הוא אלהי העברים,
 שהיה מפורסם יותר, מלמד כי כן ליה ה' אותם לומר ה' אלהי העברים, לא אלהי ישראל (וכמו שהעיר

יא (א) בשלחו, אחר שיתן לכם דעות לילך, לא ימשיך לו זה, חזל יגרש אתכם וינחץ אתכם למחר ללכת. ודברי רמזמ"ן כאן צעלים, וענין למעלה ב' י"ג: (ג) ויתן ה' את חן העם, אחר מספר הציווים הזה, הניד גם כן כי ה' עזר את עמו בדבר הזה, וכמו שאמר מלפנים ונתתו חן חן העם הזה צעונו מלפנים, כי כרחוק התלמידים את המכות הבדולות והנסלחות הנאות עליהם בדבר משה על חודות וסרחל, התחילו להכיר מעלת וסרחל, שיש להם חלשים מוסייע ורצ, והתחילו להצין החמם שהיו עושים עמם, ושגם וסרחל בני חכם כמורה; כי חמם כן דרך בני חכם הסדוויים והלחם, נראה להם שהענינים המדוכאים חיוני בני חכם כמורה, וראוין רע צדוקים מכאור על מכאורם; חזל כשיתחילו החמללים לעלות מעט ממולת ספרותם, אז יתחילו המלניחים להחשיבם ולרחם עליהם ולחשוב אותם, וכטעם ויהי אחר הדברים האלה ותשא חשת חזונו את עיניה אל יוסף (צרחית ל"ט ז'): (ד) בחצות הלילה, קצות הוא שם דבר, חלל שהוסתתם הצי"ת אחר הצ"ח, והיה משפטו כצחצוח הלילה, כלומר קרוב לחצי הלילה, כמו תחלתו כיום מדין (ישעיה ע' ב') צמקיס בבי"ם, ואחריו כנור סיניך (שם ח' ב"ם) קבבאר, עורי כימי קדם (שם נ"ח ע') כצומק, וצניתיים כימי עולם (עמ"ס ע' ו"ח), כצומק, כימי הנצעה (הושע ע' ט') כצומק, כימי מועד (שם ו"ז י'), כצומק, כסדן רחצ יאחיו (חיוז ל' ד') כצומק, ושגם אל צית חצית כנעוריה (ויקרא כ"ג י"ג) כנעוריה:

יב (ו) בין הערבים, חין סעק כי הוא צין השמשות כדעת הקדושים ורחצ"ע, כי כתוב צין הערבים תאכלו גסר (למטה ע"י ו"ט) וכתוב ויהי צערך ותעל הסלך, וכן מדבס הנקלום צין שמיא. ודעת רבותינו כי זמן שחיטת הפסח תתחיל מאחר חצי יום הוא חמת גם כן, כי נפסח דורות היו חיובים לשחטו כלם צעורה ולזרוק דמו על המזבח, ולא היה אפשר להשלים ענין זה צומק השמשות, והיו מתחילים אחר הצהריים; חזל נפסח מלפנים היה כל אחד סוחטו צציתו, כל ישראל צעמה אחת: (יב) ועברתי, להיות המגפה הזאת מסונה מכל שחר המבסות צמה סלח מתו חלל הסכורות לצדם, וגם צמה שמצורות ישראל לא מת אחד, לפיכך היא מיוחסת אל האל ית', כאלו היה הוא עוצר מצית לצית ומנחין צין צבור לשחינו צבור, וצין מצרי לישראל. ומכל מקום חין סתורה מצוירת את האל כאלו הוא עצמו מכה, חלל האל היה עוצר, ועמו המלחך המסחית, וסלח היה חומר למסחית את זה תכס, והוא היה בצי"ח; כן משמע ממה סכתו למטה (כ"ג) ולא יתן המסחית לצח אל צתיכס לנביץ; ומה שאמר רז"ל חני ולא מלחך וכו', הסוונה סלח נמסר הענין לשום מלחך סיכס צלח צווי סרטי מהאל, כי הוא לצדו וידע תעלותות ומצחין צין צבור לשחינו צבור: (בא) משבו, לכו, כמו ואחריו כל חכם ימשיך (חיוז כ"ח כ"ג), לך ומסכת צהר צבור (סופטים ד' ו') (קולעיוס וקלעריקוס). והנה משה צפרטה הזאת לא הזכיר כלל לישראל ענין חכילת המלות ואיסור החמץ, אף על פי סכנר נצטוו על זה צפרטה שלמעלה. והנכון כי ה' הזכיר למטה ענין חכילת המלות ואיסור החמץ, כי ידע שיצאו מבורסים ולא ימשיך צלקס להחמין, חזל משה לא חמד להם דבר מזה, כי לא היו יכולים להצין למען יאכלו מצות; רק אחר שיצאו סירש להם איסור החמץ ומצות המצות, כי אז הציוו כי זה לזכרון חנם שגורשו ממלרים ולא יכלו להתממהם. אף אף על פי סלח אחר להם משה איסור החמץ, מכל מקום נראה שאמר להם (והם לא נכתב) שיאכלו את הפסח על מצות ומדורים, גם כי לא הניד להם שיאכלו מצות שנעת ימים. ואכילת הפסח על מצות נראה שגם הוא מענין החסון, שנחייצו לאכלו בחסון. וכן מלחתי אחר כן לצעל הסודים סכתו למטה (פסוק ל"ט); אז נמי כפסטים כי גורשו ממלרים הוא טעם למען חסותו מצות, וחלו נשאריו היו מחמליין אותן, שנפסח מלרים לא נצטוו באכילת מצה חלל על לילה ראשון, עד כאן לשונו. וכן סר"ן נסדק ערצי ססחים כתב זה לשונו: מצה זו' על סוס סגבאלו, שנאמר ויאסו את הנצק ולא יכלו להתממהם, שאלו יכלו היו מחמליים אותו, דפסח מלרים לא עשו חלל לילה ויום אחד כפסח סני, ולמחר היו מוחרים בחמץ וצמלחם, ולפיכך חלו וכלו להתממהם היו מחמליין עיסותיהן לצורך מחר, סלח המחר צנל יראה, חזל מתוך סלח היה להם סנאי חסותו מצה, וכבר לחותם באולם נצטוו באכילת המלה, עד כאן לשונו. וראוים גדולה סלח נצטוו צמלרים על ציעור חמץ הוא מה סכתו וישא העם את צלקו טרם יחמץ, שנראה סלח היה חלל מפני החסון, סלח יכלו לחסותו מפני שהיו ממתינים סוחמץ, והם כנר נצטוו על המלה היו אופים צלקס מיד אחר הלשם, ולא היו ממתינים סוחמץ; והנה כי גורשו ממלרים ולא יכלו להתממהם וגם לזה לא עשו להם, הסוונה

וארא בא ז מ י

נחמה נראים כחזמים ועצים (אם מחזמות אדמת כוס סהם נחים משם / ואם מרוז משרלים סהםם מחזמים המים כס נשאר חרות ובורמים לחמון העם להחמין ציריות דם מן השמים / עיון Encyclopedie ערך Puisse prodigieuse) ויעלה נאסם / כס רעים סם לשתותם / והנה חייבהארן חומר כי מסה ואחרן לח ססיונו תימי היחור כלס חזמים ברבע נטיית המעם, חלל החזמוו נתחנולה כלי אחד **שפילאף** מומי היחור, וכוונתם שחלל אשר לקקם להחדים המים אשר בכלי הוא החלל אשר הוא סנה לחזמוות מומי היחור, והוא החומר למרעה טיסלח חת עמו, ויסה הסוג על זה רח' כי לענין הלקיחה מומי היחור וספיקתם על הינשה לח סים חלל לעיני ישראל (ד' ט') חלל עשמו לעיני מרעה לח סים הדבר כן, כי לח לקחו מומי היחור, חך נטם ידו על היחור ומיד כל המים אשר היחור נהסכו לדס ז מלגד כי לח יתכן סיחשוו משם להטות לז המלך חליו על ידי ענינים טעניים הסווים בכל סנה / חס לח סים עומס לסניו חוים מופת היולל מנוסב טעולס. והנה ידוע כי כס נמעשה הספלותה חלל חוהז לשמור דרכו הטבע נמקלת / וכן נמכות מלרים יתכן לפי דעתי סמךרך חרן מלרים להיות זה כיוולל נמכות החלל נדד מה, קלתן נסנה זו וקלתן נסנה אחרת / חסם כי נסנה היחור נתקנצו ונחו כלן, וכס נתחדש נכל אחת ממן חוים ענין סלל סים מדרך הטבע. וכן כחן נמכת הדס חנו רחאים סנתחדש נחזמוות המים סהם חוים ענין לרוע, עד סמתם הדנה סנהם, מה סלל מלחנו נדדרי. ערצרי אחרות ומים, וזו רחיים כי נחנס המים והססדס סים חוק ברנה וותר משאר קנים, וסים יולל מן המנסב הטעני, ונחלו נהסכו המים לדס ממש: (כז) **בצפרדעים**, ידוע כי אחרי סוג נילוס קחור, אחר אשר סרוס חת חרן מלרים, נולדים נטיט הנשאר מיו סרלים סרנה, וכתנ צוסחרט כי סים הנס ח) כי נתרנה כל כך מין הספרדעים נפרט, ז) כי נחו ברבע שחמר משם, ב) כי עוזו המים אשר סס משכנס ונחו צונסה וננתים, ד) כי נכרתו כחשר חמר משם למיעד אשר קנע לו סרעה. וחייבהארן מלעער ומתערס כי סוס אחד מעוצרי אחרות ומים אשר כתנז נעלינו חרן מלרים לח הסביח על הספרדעים, ולח הדוענו דבר זה סנכל סנה וסנה סם מתרצים ונחים צונסה. קחל עד סוכן סביעם עוזת סניס סל הנופר סנה, סחור חומר כי רנני הספרדעים ונחוס ננתים הוא ענין טעני נמלרים, הנוסב נכל סנה וסנה, חף על סו סלל סים חדס סהעיד חו סוכיר דבר מזה:

מ (יר) את כל מגפותי, הוא סנדר, ולהיותו משחות סתנחאם, ומניח הדעז, הוא קסה מכל המכות וכלן נכללות נז; וחח כוונת רס"י סמכת נצורת סקולה כנבד כל המכות, וכן הוא הנסח נדפוס לסנחנה ונחרנה ספרים כ"י, לח מכת נצורות, סחין לח ענין כחן, ועיון ר' חלום מרחיו: **אל לבך**, לח חמר נן כמו שחמר ונענדוד ונעמך. כי מכת נצורת חיונה נרגשת למלך כי לח יחסר לחמו, חלל סים נובעת חל לזו, כי יול לו נצרת עמו (תלמידי מהר"ם עסלענרויך): **(יר) הוסדרה**, נחמר הלסון סזה נתחלת ויסוז חרן מלרים, כי היחור סוטף חותם בכל סנה, ולח סיתם רחיים ליוסרג עד סיסדוה נמלחכות מיוחדות לכך; וכיוולל נזה נחרן כסדים סהיתם מכוסה צומו פרת, נחמר עליס חסור וסדס (יסעים כ"ג ח"ב, ועיון סס סידוסי), וכיוולל נזה עיר וניולחח על ומים וסדוה, ועד סיוס הדרכים אשר על ססת המים נקרחים נעיר סחור *fondamenta* סענינו וסורות: **הוסדרה**, חס סים מקור (וחו סיתם סח"ל רחיים למסוק) סים לו לותר למן יוס, לח למן סיוס, עכסו כריך סיהים זמן עזר, והנה נסיותו זמן עזר, חס סים ננין נסעל, סים משפטו **בוסדרה**, ואס סתפעל **התקשרה**, וסכמ"ך דבוטה, ואס **הקסעל הוסקרה**; עכסו חיוו חלל ננין הקסעל, וסור חזיו סל ננין נסעל, וננו סל הקסעל, אשר ממנו נמקרח **התקשרה** (סוסעים כ' ט"ו). והנה חין ספק כי נעלי המסוקת טעו נמס חלס זו נכלל י"ח מלין ולח מסקין ס"ח נסוף תינחח, לומר סרחויות למסוק וחין נסן מסוק; ומכל מקום סנה זו רחיים על נקיון כסיהס, סלל סלחו ידס להגים מסננה ולסוסוק סמסוק סלדעתס סים רחיו להיות נתינחח סללו:

בא

י (וכא) **וימש חשך**, מלינח כמלונת ימססו חסך ולח חור (חיוז י"ז כ"ה), סטעמו ימססו נחסן. חף כחן ויהי חסך עד סימססו נחסך כחמר ימסס סעור; וכן נתרגום ירוסלמי ויהיו ממסמסין נחסונה. **וימש** הוא ננין ספעיל, יברוס להס סימססו:

המקרה הזה עמנו וכי יבור אחך גר וכו', המול לו כל זכר, שלח היה מקנל עליו כל המלות, ולא מלאו תורה אחת יהיה לכם ולגר צענין כל המלות בכלל, חלל צענין הפסח (כחן ונמדנר ט' י"ד) שחם ירלח לעמיתו לא יעשו חלל בשי המלות, ולא יחלנו ערל; וכן צהקצת הקדננות, שחם ירלח לסקריו חסא, כאשר תעשו בן יעשה (נמדנר ט"ו י"ד — ט"ז) ויהיה מקנל עומלח בכל ישראל, וחם היה רולח להסער, היה לריך לחסר הפרה בכל ישראל (שס י"ט י"ד). חמנס מלאנו (שס ט"ו כ"ו) ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר צתוכס, בן החורח צנני ישראל ולגר הגר צתוכס תורה אחת יהיה לכם לעושה צננגה (שס שס כ"ט), והנספז אשר תעשה ציר רמס מן החורח ומן הגר (שס שס ל'), וכל זה נרלח שחור צגר טנרננו נימול ונכנס בכלל ישראל, והוא הנקרה בר לרק חלל שלח כל גר הוא בר לרק, כאשר הולחתי ממקרה זה (וכי יבור אחך גר), וחם בן מה שלטויו לחסר חת הגר ושלח להונותי, הוא לכל גר צסחס, חסילו חינו גר לרק: (בא) על צבאותם, הכוונה כי ה' היה על צבאותם, כלומר שהיה מנהיגם, כטעם ועל צבאו נחשון צן עמינדנ, וכן למעלה (ו' כ"ו) הולחו חת צני ישראל מארץ מלרים על צבאותם, הכוונה חתם תהיו מנהיגיהם:

יג (ו) שבעת ימים תאכל מצות, השמרינן הגיהו (וכן מתורגס צתרגוס יוני המיוחס לשצעים זקנים) ששת ימים תאכל מצות, לפי מה שכתוב צדנרים (ט"ז ח') ששת ימים תאכל מצות, ולא רחו כי קודם שיחמר צמסנ תורה (שס) ששת ימים תאכל מצות, כנר חמר (שס ב') לא תאכל עליו חמץ שצעת ימיט תאכל עליו מצות, ואחר שחמר ופנית צנקר והלכת לחסלך, חמר ששת ימים תאכל מצות, כלומר מלגד היום הראשון, ואחר כן הוסיף שהחורון שנהס שהול יוס השציעי, יהיה עזרת, וכחן שלח דנר צסרנות על היום הראשון חמר שצעת ימיט תאכל מצות, ואחר כן הוסיף כי החורון שצאותם השצעה ימים יהיה חג: (ט) והיה לך לאות על ירך וכו' כי ביר חזקה וגו', לפי הפסע עקר המלות הוא שיהיה לנו חלעדה על זרענו וטוטפת על מלאנו, ויהיה כתוב צהן המחמר הזה: ציר חזקה הולחנו ה' ממלרים, והנה המחמר הזה כולל שני עקרי תורת משה, שסם שכר ועובש, כלומר חמנות ההסנחה, וברירת עולם, כלומר כי יעקז נחר לו יה, וחסרו לח יסר מעמנו, וצרותו נחמנת לנו לעולם ועד:

בשלח

יד (ה) ויהפך לבב פרעה ועבריו אל העם, חין הכוונה שנסתנה לכם, חלח כמו נהפך חל הרודף, חף כחן חמר ססכירו שהס צורחיס, פנה לנצס חליהס, כדרך שחם פנים לנצו לכל דנר שהיה צידו וחצו ממנו, כי כשהיו ישראל תחת ידס לא היו מכירים כמה היתה פצודתם הועילה להם, ועכשו טנרנו התחילו להתנוון צדנר וחמרון מה זלחת עשינו וגו': (יא) מה זאת עשית לבו להוציאנו ממצרים, והלא צעיניהס רחו כל סמכות אשר סנה ה' חת מלרים ונחו כי לא משה פעל כל זאת. והנכון לדעתי כי לפי דעת חנשי הדורות הסס היו כהני החל וכל העומדים צסודו יכוליס לפעול סעולות למעלה הן הטנע צכח חלחי גס צלח לווי החל עמנו, כי לפי דעתם היה החל כורת צרית עם כהניו היודעים דרכי עזותה, והיס ניסת להס ועושה רלונס (ועיין מה שכתנתי ציסעית ח' י"ח, צהסטרית דנרים), לפיכך היה חספר לישראל שצאותו הדור להחמין כי מכות מלרים וקדיעת יס סוף היו חרות ומופתיס למעלה חן הטנע, ושעס כל זה לא היתה ילוחתם ממלרים צרנין חלחי, חלח צרלון משה. (יב) הלא זה הרבד, לא מלאנו שחמרו לו כן, והכותיס חסיסו חמר פסוק (ו' ט') ולא שמעו חל משה מקולר רוח ומעצוד קסא: ויחמרו חל משה חל נח ממנו ונענדה חת מלרים כי טונ לנו עזוד חת מלרים ממוחנו צמדנר. חל חין יתכן שצחך לער העצודס הקסא תעלה על לנס סכנת המדנר? וחם היה שחסרו למות צמדנר, חס בן מה שלח שמעו חל משה לא היה מקולר רוח ומעצודס קסא, חל היה מחכמת ותנונס וויסוד הדעת, כדחנו למות צמדנר. והנכון כמו שחמרו צמכילתח: והיכן דנרו? ירח ה' עליכס חספוט (ה' כ"ח), כי חו התרעמו על ססכניד סרעה חת עולם וחמרו למשה: חס לא צלח חינו עוזיכ חת מלרים צסלוס. וחמנס סוף המחמר כי טונ לנו עזוד חת מלרים נרלח (כדעת דון יצחק) שהול סירוס ותוספת שהוסיפו עתס. וחמנס מה שחמרו ממוחנו צמדנר, ולא חמרו ממוחנו צחרצ מלרים, הוא חסני שהס לא עלה על דעתם

סלח הספיק נלקס להחמין, ועל כן לא חסר אותו, ולא היה להם לזה לחכול חלח נלק: (בט) וח' **הבה בל בכור**, דעת חייבהארן כי מתו צחולי *Variole pastifera* הצח לסיקוס צחקן מזרים וממית הצחורים, ויפה הסיו רחמנומיללער כי לא ימות הצחורות נפרט. ואחד מחכמי ישראל צאשכנו בלה דעתו צרמו (נמסר הנדפס צנרלין זה חמש עשרה שנה) כי משם הרב הצחורות על ידי חסיו לאחר הלצנה, ושהיו הצחורות בכל בית וצית נפרדום מיתר חסיו הצית, ושהיו חלל הצלילים, כי היו קדושים לחלסיהם, והיו חללם גם כן צהמות מוקדשות להקדיו, תחלמנה ססתי סקר! סהרי מלנד כי עליו להצית רחום ססיו הצחורות וישנים צצית או צחד מיוחד, הנה לא יוצן חיו מלחו לצו של משם להקדיום ולהביו סדנר חל פרעה סימות כל צכור? והלח לא ימלט שקלת מהם נסמרו צלילם ססוח, לרחות חיו יסול סדנר. ועוד צכמה חסיו עטה מהם סדנר סזה? כי הוח לוח לכל העם סלח ילחו חוס מפתח ציתו עד נקר. וחולי יחמר כי צני לוי היו עמו, חמנס לא ימלט ססיו קלת מצני לוי סכנים לצני סחר ססנטיס, והואיל והיו מתחצרים לחכילת סססח הוח וסכנו, לא ימלט סיחיהם אחד מישראל רוחם כי אחד מצני לוי חיונו צצית. ומי יעלה נדעתו ססיו צישראל חסיוס כל כך צצורי לצ צח צצתי סמלרס חדוניהם, גם צצית פרעה, להרוב חת צבוריהם, וחנחנו רוחים חיו רכי לצ צלח עמדו נגדס נסהסליכו ילדיהם ליחור, וכסממרו סלח לתת להם חנן וכסממרו חותם חוניהם על הים. ומי יחמין סלח הים צית פרעה סבור ונמחר, סיוכל חדס להרוב חת צנו צכורו וחיס לא ידע, וצפרט חחר ססוזהר סייוות. וחיו יתכן חסיוס הנכנסים צצתיס צחסון להרוב הצחורות, סיפנו להרוב צכורות הצהמות, ומה תועלת היה להם צזה? וחיו יכניסו עמם צסכנה סיורוע סדנר, כדי להמית הצהמות? וכן צכור ססני חחר צצית הצור, מה רחם משה להעיותם. חחר סלח היה לו צזה סוס תועלת? וחיו נכנסו חסיוס צצית הצור? וחסילו יחומן סכל זה היה, היחומן סלח נודע סדנר, ולא היה סוס מלרי סרחה חחר מסליחו משה צח חל ציתו או ילח מנייתו, צחוסן סיורוע סדנר לעס ולמלך? כי חיו ספק סחס נולד לפרעה סוס חסס כי צני ישראל סס המכים צבוריהם, לא היה מסלחם צסלום, חלל היה מתנקס מהם צחף וצחמה ונקלף ביול. רחם כמה צטולים, הכוסרים העתיסס על עמם כדי סלח לקצל עליהם כי ה' עושה נסלות נקרצ החיו למען עזה כיוס סזה להחיות עס רצ סתהים ידועת יחודו ותחריי מסתמרת נקרצו לתועלת כל ויסני חנל: (לד) **בושארותם**, חף על סי סתחלת הורחת הסס סזה על הכלי סנו לטין הצק ונותניו צו ססחור, כי מסחרת נבזר מן סחור (כדעת וון ילחק), חף על סי סוס צסי"ן חס צסי"ן, מכל חקוס כחן נרחם סהכיוות על הנלק סנתערצ צו ססחור, כי לא יתכן סילררו העריצות צסמלותם, וצססן יוצן למס נתנו סנלק צסמלותם, ססוח כדי סייתחמס ויחמץ. וחנקלוס חרבס מותר חלוותסון, מה סנשסר צערינות, כלומר סנלק סנשסר חחר סססו סמלות סחכלו עס צצר סססח, וכן רס"י (מן סתכילתח) סירו מלח ומרור. ורצצ"ע סירס כלי עץ. כי חמוריהם היו טעוניהם צנדים; ומי ססוח חוהצו יחמין לו ססיו חצותינו חמוצים כל כך סייעמיסו כלי עץ על סכמס, וחח סנצדים על חמוריהם: (מח) **וכי יגור אתך גר**, דעת רז"ל כי צנר לרק מדנר, סחקצל עליו כל ספורס כלח, חחנס מן סחקרר סזה מסמע צצורר כי בס: קודס סימול נקרח גר, חס כן סנר לא קצל עליו כל סמלות, ולא מל וחיונו צכלל ישראל. והנה לסי סורחת סמלות היה נרחם כי גר סחות מתוסצ, סססוסצ נתיסצ צחרן, וסנר צח לגור ולחזור חחר זמן לחריו, ולסי זה חיו צתוסצ חחר סתס לא יחכל צו, וצנר חמר כיומול וחו יקרצ? ויוחן דוד מיכחעלים כתצ כי סנר חיו לו קרקע, וססוסצ חיו לו צית. וחיו חומר כי תוסצ הוח מי סנח צנמו צלח חסס. וצניס, והוח מתיסצ צציתו של חחר מישראל (וזה טעם תוסצ כהן, ויקרח כ"צ י') והיה לו כעצד ומסרת (כסכיר כתוסצ והיה עמד עד סנת היוצל יעצד עיון ויקרח כ"ה מ'); חלל סנר צח עס כל צני ציתו, חסחו וצניר, והוח יוסצ לנדו עס מססחמרו, לא עס חחר מישראל כמו ססוסצ, ולסיכך חמר סמול לו כל זכר, כלומר מחנסי ציתו? וחיו ספק כי גם ססוסצ חס היה רוצה לימול היה חוכל צססח, חלח סססכיר זה צנר, מסני חחרוס סלח די סימול הוח חת עממו, כי לריך סימולו גם צני ציתו ומס סכתוצ (ויקרח כ"ה מ"ה) וגם מצני ססוסצים ומסססחמס חחר עמכס, צנר ספורט קס חסר הולידו צהרלכס, כלומר סנשח ססוסצ חסס מח"מ n"ח 1234567 **תוסצת** או סססח כנענית, לא סנח נסיו, ולסי זה חיו ספק כי ססוסצ לא היה עוצד ע"ז, כי היה צצית סישראל, ומליו ססססירהו ססורה לחכול מתנאות סנת ססמיטה ככל ישראל וכעצדים (ויקרח כ"ה ו'). והיה נענש חס היה הורב נפס, והיו ערו מקלט קולסות גם חותו (צמנר כ"ה ט"ו). וסנר נרחם מן

חינו גדל כלל נקלסו הנזכר. ודע כי ענין 'בשלה' מי יס' סוף נשאר נקלסו גם חלל קלח בווי הארץ.
 כי כן Diodorus Siculus (Bibliotheca 3. 39.) הזכיר כי חנני חומה אחת המתפרנסת מדגים
 (Ichthyophagi) היושבת חלל יס סוף חיה להם נקלסו מחנותם כי פעם אחת נעסם כל חיה ההוא
 להרצו. ורנ"סו ע"ה לפי מה שחלל נספר החכמה המיוחס נסקר לשלמה המלך, העמים על ספור
 התורה חותות ומופתים שלא ללורך, ואמר כי קרקע חיה הפנשל והבניה עלמו למעלה, ומי חיה
 נקעו ונעמרו משני לדי הדרך החזק והוא וקמו כמו נד עד שעברו ישראל, וצח המלכים נסל פתחוס
 קרקע חיה למטה והמים נסלו וכסו את המלכים? עיון נפירוס ידיו החכם וס"ר. ועיון נפירוס רח"ע
 (למטה כ"ז) דעת חזי שהיה חומר כי הכל חיה על דרך הטבע, ותשובות רח"ע על חלומותיו.

מו (א) אז ישיר בשרה קלח מן החוקרים (De Vette Nachfigall) וחרים) עשו הסירה הזאת
 מחומר נזמן הרצו למטה, ותחלה חמרו כי לא יתכן שיחנך פתחוס, בחותה טעה, וזה (גם חס
 נחמר כי משם מלכו חמרה להודות לה' על החזקתם הגדולה שעשה לעמו) לא יקשה עליו כלל, חמרי
 שאין הסירה הזאת (וכן כל שירי המקרא) חסורה נכנלי המסקל והחרות, חלח כלס דבור חפשי, חסר
 לכל חסר יהיה שמה רוח המסורר וקמית נפשו ללכת ולך, ובחסר מלחמו יעקז ומטה נעת מותם חמרו
 נרכותם, וכן דוד חמר כמה מזמורים צהיות רוחו מפורסת נצרחו מפני שחול ואצטלוס. ועוד
 הקטו ממה שנזכר בסירה צית המקדש (נציחמו ותטעמו וגו'), והם לא ראו כי מחשבת משה נהוליו
 את העם ממלכים חיה נלא ספק שיורחו את ה' ויעשו לו מקדש. גם הקטו חין יתכן כי נטעה קלה
 ילמדו כל ישראל את הסירה הזאת עד שיוכלו לשורר חותה, ותחמה; חמנס נצר נחלקו נצותיו ז"ל (סוטה כ"ז)
 ז' ביאד שרו על חיה, ולצו חומר לו כי משם חמר חסירה לה' כי גלה גלה סוס ורכבו רמה ציס, וישראל ענו
 סוס ורכבו רמה ציס, משם חמר עזי חמרת יס ויהי לו נטועה, וישראל ענו סוס ורכבו רמה ציס, וכן
 חמר כל כל פסוק ופסוק (ולפעמים חמר חצי פסוק) לא ענו ישראל חלח המלות האלה סוס ורכבו רמה ציס;
 ונקל חיה להם ללמוד חרצו תינות חלה על סס; ודגמח לזס מלחמו מזמור הדוד לה' כי טיז כי
 לעולם חסדו (תהלים קל"ו) מלות כי לעולם חסדו כפולות נכל פסוק ופסוק. וכן נסירה נצורה נראה
 לו כי העם היו עונים חמר כל פסוק ופסוק נרכו ה', וכן סירת דוד לפי מהדורח תינוח שהוא הנסח
 חמר נספר תהלים שנראה שנתקן לסורר נז צצית המקדש. חומר חני שהיו עונים חמר כל פסוק ופסוק
 חרחמך ה' חוקי, ומזה נחשך לשלשת הסירות האלה מה שהן כחוצות נצורה מיוחדת חרוח על בני לננה
 ולננה על בני חרוח, לנכר כי מתחלה נכתבו תחת כל פסוק ופסוק המלות שהיו עונים, כגון

נפרוע פרעות צישראל צהתנוד עם נרכו ה'

נרכו ה'

החינו רוחים

שמעו מלכים

נרכו ה'

וחס תחמר? חס כן לנה לא נכתב מזמור קל"ו חרוח על בני לננה נשלשת הסירות האלה? תשובתך
 נצרך: כי סס לא חיה חספר לעשות כך, כי המענה קוח חמר כל טור וטור. וחמנס לענין שחמרת
 כי שירי המקרא חונס חסורים נכנלי המסקל והחרות, חלח כלס דבור חפשי, חין זה המקום להוכיח
 חמתת הדור הזה, ויתנחל חיה צמקוס חמר, וכנר נדפסו קלח מדברי נצריענט 1840 ליעערהטור
 נלחטט עמוד ו' ז' כי כ"ח מ"ז מ"ב מ"ר, ונצרי ר' עזריס (נפסרו תחור ענינס) ורמנח"ן נפירוס הפסוק
 הזה, נטלים ומצוטלים. (ו) נאדרי בבח, סרס אד"ר חח לשרס אד"ר נעצרי ולשרס ח"ור נצחמי ולשרס
 ח"ר נצורי, טענינס ענין סנצו והקפה, ונחורי נכח כמו נחור נצורה (תהלים ס"ה ז') ומח אד"ר
 סס לננס המקיף את כל הגוף, ומזה חורי תחלת הורחתו נחור, ויחשחל להורחת החוק והחוקף,
 כמו חחורך ולא ידעתני (ישעיה מ"ה ה') טענינו חחוק חותך. (טו) נבג"ו, נחמו נצור הננס נחור
 חמים, והוא חסל, כחלו חצו חוק לנצ ויהי למיס, נטעס ויחם לנצ העם ויהי למיס (ישעיה ז' ה')
 וקרוז לזס כתב חונידיוס (Ex porto I. 2. 57.)

Sie mea perpetuis liquescunt pectora curis,
 Igribus admotis ut nova cera solet.

בשלה יד

לערוך מלחמה עם המלכים הדוניים, ומיד נטו לזם לנוס, ולא היה לפניו חלחל היס והתדבר, והיה נראה להם כי על כל פניסחין להם חלחל מיתם, ומתה הצין זה ואחר להם שלח ויראו, כי ה' וילחם להם במלכים. (יט) ויסע מלאך האלהים, כל דבר שהקנ"ם עושה זו שליחותו נקרא מלאך ה', ככתוב עושה מלאכיו רוחות משרתיו חש ליהט (תהלים ק"ד ד'), ובענין שכתוב רוח סערה עושה דגרו (שם קמ"ח ח'), וצמרט הענינים היואלים מדרך הטבע, כמו עמוד הענן סחים מעשה נסים, והנה ויסע עמוד הענן הוא פירוש ויסע מלאך האלהים (וביולא צום צנראשית כ"ד מ"ח). פירוש זה קדמון הוא, הזכירו ראש"ע ודחם אותו, ופירש מלאך האלהים הוא הסר הגדול (?). הסולך צענו, והוא שכתוב עליו וה' הולך לפניו יומם; והוא לא סצין כי וה' הולך לפניו יומם צעמוד ענן לנחותם מדרך וילחם צעמוד חש וגו' חין סכוונה כי ה' חו מלאכו היה הילך ממש לפניו, חלחל ססליכת ה' לפניו סיתם על ידי סליכת עמוד הענן ועמוד חש לפניו, כי סעמודים סחם סיו מלת ה' כלומר מעשה נסים, ולא היה לא ה' ולא מלאך הולך לפניו ממש, חלחל סיה ה' צרלנו מולך לפניו סעמודים סחם ועל ידי כן היה כאלו הוא הולך לפניו; וכטעם וירא ה' צחל צעמוד ענן (צמדצר ל"ח ט"ו), כי צענו חרחה על סכפרת (ויקרא ט"ו ז') לא סיה ה' נראה, חלחל סיה מתגלה על ידי הענן ססיה מחתו כלומר שלא מדרך הטבע. ואחריו כתבו כל זה מלאכיו כי כדעתי כן סיה בס כן דעת סמעמרי וכן נראה סחיתה בס דעת צעל סרכסים לצקעה: (כא) ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה, קריעת ים סוף לפי מה סחיה ססופרת צתורה סיתם מעשה נסים מעורר עם סענינים סטצויים ססרי חש לא סיה חלחל דואה לספתמם כלל צכחות הטבע, רוח קדים עזה למ? וסכתוב אחר צפירוש כי ה' הולך את סיה על ידי סרוח סעזה. וכן כתב רש"ס: כדרך חרץ עשה סקצ"ה ססרוח מיוצ ומקרים את סססרות. על כן צכוונה לסרש חין סיה סדצר, קלעריקים ואחריו רצ"ס חמרו כי צני יסרחל עצרו ציס סוף לצד קלחו סלפוני לצד Suez ופי סחירות (וכן סיה קצלת סיסמעללים) ועצרו צו צטעה ססרוח חורר לחורר ומימיו ססרים (refluxus), חמנס צנטות ממש את ידו על סיה שלח ה' את סרוח סעזה ונצנה מלפין לדרוס ועכנה את סמיו מלמסר לסוצ למקומם, צחופן סנמסך סססרון לסעות סרצם וותר מן ססיעור סנהוב? ואחריו כן מפני סחם סיה כח סרוח לצד מיוצ סיה, לא יוצן חין ווכלו צני חדס לעצור צו ולא תסחם סרוח. ודוגמת זה סצוא קלעריקים סחירע צהולנדא צשנת 1672 ססיו סחנגליוס צמלחתם עם ססולנדיוס, ונצנה רוח חזקה וסמסוכס חסרון מי סיה עד י"צ סעות, ולא יכלו סחנגליוס לצוא סיצסה, וסחי תטועה גדולה לחנסי סולנדא. והוא קלעריקים וססולכיס אחריו חומרים כי חין רוח קדים זה מוצחי ממש, חלחל לפניו, וסחמנס לסיות רוח הקדים צמקומות סחם עז וקסה, סיו קורחוס כל רוח קסה צסס רוח קדים, כמו צרות קדים תסנר חניות תרמים (תהלים מ"ח ז'), רוח הקדים סצרך צלל ימים (ויחזקאל כ"ו כ"ו), צרוח קדים חפיוס לפני חויצ (ירמיה י"ח י"ז), סנה צרוחו הקסה ציוס קדים (יסעיה כ"ז ח'), יסחחו קדים וילך (חויצ כ"ז כ"ח). חמנס סחכס וססט (Allgem. Geographie I. 91, 92) חומר כי לא סיה צקריעת ים סוף מנצח כלל לחזרת מי סיה לחורר כמכתב סטצעו (refluxus), חלחל ססיה סענין כלו על ידי רוח סערה גדולה וחזקה מחד, ומה סוקסה חין וכלו צני יסרחל לעצור ציס צומן ססערה, הוא חומר כי ססערה סיתם ציוס הקודס וצלילה סלפנו, וסמה את סיה לחרצה, וממש סעציר יסרחל ציס חור עצור זעס ססער' וקוד' סיסונו סמיו למקומם? והוא מפרש ויולך ה' את סיה וכצר סילין. וסיה חין סיסיה, חין ספק ססיה סענין צמעסה נסים, מעורר עם דרכי הטבע, וכצר הוכיח סחכס Niebuhr, חסר סיה סס צשנת 1762 (Description de l'Arabie) כי לא יתכן כלל ססיה סענין כלו צדרך טצע, כי חף על פי סחוח עמנו עצר ציס סוף חלל Suez על סגמל, וסערציוס חסר עמו סלכו צו צרבליהם, וסיו סמיו מניעים רק נכד צרכיהם, סנה לא יתכן זה לעס רצ כיסרחל, וססוירות ססולכות מן קסירח לסר סיני מעולס לא עצרו ציס סוף, חף על פי סחם סיה זה חספר סיתם צום תועלת לסם; מלצד כי ידוע הוא כי זה ג' חלפי סניס סיה סיה עמוד ורחצ ממש סחוח עתה, וקרקע סיה נעסה צמסך סדורות על ידי סחול סנוסף צו, גציה סרצה ממש ססיה מקודס. ולענין מה ססוקסו קלת חין וכלו צני יסרחל לעצור ציס סוף חחרי חסר צקרקעיותו סרצה קלרואלן, בס לזה כצר ססיו סחכס יועצור סנוכר כי חין זה כלל צקסה ים סוף Suez, כי סס סקרקע כלו חול ונוח לעצור צו? וכן סעיר סחכס סל"ל כי בס סוף (Alga) סקלל לרוצ ציס סוף

בכתוב ציטוט (ה' י"ז), רק אחר שחללו את המן עד צוהם כל קלף חרץ כנען, מקום שהיו סם ציפוף יתנו סל. תסח. ומה נעמו דבריו דענו מעדים גאון (בהקדמת ספר החמונות והדעות) כי. נין המן נפלה מכל שחר הנסים, כי דבר המתמיד יותר נפלה מהנספקו, כי לא יעלה דעת תחזולה שתכלול עם מספרם קרוב לחלף חלפים אדם חרזעים סנה לא מקדנר, כי אם ממזון מחודש יחדשהו הנורח להם בחור, וחלו היה סוס פנים לתחזולה לקלף מזה, היו מקדומים חלו הפילוסופים הקדמונים והיו מכלכלים תלמודיהם זו, וגם לא יעלה על הדעת שיחיו המן בני ישראל מסכימים לנדות מלנס הענין הזה ולהוריש לנניהם הספור הזה אם לא היה כן בחמת, ואף לא שיחיו נניהם מקנלים מהם הספור הזה, אם היה שהם התפרנסו על דרך טבעי, עיין סס 5 ועל זה יש להוסיף כי ענין המן היה ציר ישראל לבחון אותו בכל יום ויום לדעת אם היתה למטה סוס תחזולה זו, כי לא היו סם קולות ונדקים שיעכנסו מחקור היעצ חין היה הדבר, באופן שלא ילויור ננס הזה סוס חשש ציוף. על כן הוא לדעתי יסוד חמונותו בתורה מן השמים.

יז (ט) אנכי בצב על ראש הגבעה וגו', להניח עליכם תשועה ה' דרך נס, כי כן היה משה עושה האותות והמופתים נטיות ידו צמטהו; ולהיות זו המלחמה הראשונה, וישראל לא היו מלומדי מלחמה היה מן הצורך לחזק את לנס לנטוח צה', ועל כן היה מן הצורך שתהיה תשועתם דרך נס (תלמודי חג"ס עהרענרייך). ואמנם עלה לראש הגבעה, כדי שיהיה רוחה משה את המלחמה, כי כן כל הרמת יד צמטה היתה נכח הדבר אשר צו יהיה הנס. ואחננס שיהיה המכוון להתפלל, זה חינו, כי פרישת כפים לחוד, והרמת יד צמטה לחוד. ואם כדעת רש"ס שהיה הענין על דרך סנושאין נס צמערבות המלחמה, אם כן היה להם לשום משה משה על נס גבוה, ולהילכו לשני העם. וזרחה לי כי לכך לא ילא משה לפני העם, כדי שלא יהיה מקום לתלות תשועתם בדרך טבע על דרך שפירש רש"ס, אך יהיה הכל מעשה נסים כשאר הנפלאות שעשה משה. (יא) וזירה באשר ידים בשוה ידן, כי כניכול הכל היה תלוי בהרמת היד צמטה, כלומר שהיתה התשועה מלת ה' ודרך נס כשאר האותות והמופתים שעשה משה. ובשרחו כי נלחון המלחמה תלוי בהרמת יד משה, תמכו צידיו מזה אחד ומזה אחר, והוא על דרך שהקרינים קרננות ועושים ענודות כדי לפייס את החל ולמסוך עלינו השגחתו לטובתו; ואם על כל פנים לא היה חסן ה' צמטה ישראל לא יצטר מחני לעזות שאף אהרן וחור לא יעזרו כח לתמוך צידיו. (יב) ויקחו אבן וישמו תחתיו וישב עליה, לא שלא היה יכול לעמוד על רגליו, אלא כדי שלא יכבד על אהרן וחור לתמוך צידיו, כי זהויתו יושב והם עומדים היה הדבר יותר קל להם ממה שהיה אם היה גם הוא עומד (תלמודי יוסף שנתו צמטיני). (טז) כי יד על כס יד, קלעניקוס רצה להגים על נס יד, ופירש כי משה קרא למזנה ה' נסוי, כי עמלק שלא יור נגד נס ה', על כן מלחמה לה' צמלק; וצמלקו נס. ה' היתה הכוונה לנצחות ישראל, שהם לנצחות ה', וגם למטה משה הנקרא משה האלהים, וכל זה בחוק מחד. ודע כי הכותים הביאו וכתבו כי יד על כס יד, הרי מצוה כי גם קודם עזרה סים כתוב נס, ולא נס.

יתרו

יח (א) וישמע יתרו, למטה (כ"ו) כתוב וישלח משה את חותנו וילך לו אל חרצו, וצחותם הספקודים (י' כ"ט) צנים השניות כתוב ויאמר משה לחיצב צן רעואל המדיני חותן משה, אם כן עדיין היה צמחנה ישראל; ואם יאמר אדם כי רעואל ולא חוצב הוא חותן משה, כנר מלינו צספר סופטים (ד' י"ח) מצנו חוצב חותן משה, וכנר נחלקו צזה צני ר' חיוח ור' יהושע צן לוי (צנחים קי"ו) חד אמר יתרו קודם מתן תורה היה, וחד אמר אחר מתן תורה היה, ולפניהם גם חכמי המשנה אמרו מה שמועה שמע יתרו? ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע (ולא מתן תורה, כי קודם מתן תורה צח), ר' אלעזר המודעי אומר מתן תורה שמע. וכנר היו מן החכמים שנצחו לכרות הקשר סוס אשר היה קשה להם להתירו, ואמרו כי חוצב חינו יתרו. הראשון אשר הלך בדרך הזאת הוא המדקדק הנכבד ר' יונה צן גנאה, שאמר כי חוצב הוא צן ליתרו ואח לנפורה, ואמר כי גם אחי האשה יקרא לנעלה חותן (הציה דבריו דל"ק צסדס חתן, ודחה אותם). ואחריו החזיק צפירוש מלת חותן רמז"ח.

בשלח מו מו

ונראה כי שני הפרטים האלה מוב ומסמ נדלים זה מזה צמח שיקרא נחוב זה שניחן על ידי סמים, כמו נרצנים תמוגננה (תהלי' ס"ה ו"ח) והשישי הרים צבים וכל הצנעית תתמוגננה (עמוס ט' ו"ג), שעניו תלכנה מים, וכן שערי הנשרות נפתחו והיכל נחוב (נחום ז') אחרי ששערי הנשרות נפתחו המים שוטפים ההיכל והוא מתמוגנן צמים; וחולי כך (נכר בטעמים והנקוד) נחובים דאגה (ירמיה מ"ט כ"ג) נחובים של דאגה. ונתם הוא זה שניחן על ידי האש והחום. כמו וחס השמש וחס (שמות ט"ז כ"ח), היה לני כדוג נחם נחך מעי (תהלים כ"ז ט"ו), כהמש דונב מפני אש (שם ס"ח ג'), הרים כדונב נחשו (שם ל"ו ה'), ונחשו הרים תחתיו וגו' כדונב מפני אש (מיכה ח' ד'); וכן צדש מסה, ישלח דצרו וימסם (תהלים קמ"ז י"ח) שעניו על ידי חום השמש. וטנים נראים כיוצאים מן הכלל, צדמעתי ערשתי אחסם (תהלים ק"ו ז'), ונחשו ההרים מדמם (ישעיה ל"ד ג'), אך בס האלה הכוונה על החום, כי הדם כשהוא לח הוא חם, וכן צדמע חמה היא, ואמר כי דמעתי מרובם מאד עד שיצוק לומר חשחם בכל לילה מטתי, ומלכד זה גם כן חמה כל כך שהיא מתמסמת צדמיתה את ערשו, אשר חולי כלו או מקלתו היה כסף וזהב. חלל נענין הפחד היו חומרים בלא חלוק נחוב ונחם. מאחר שאין המליצם הזאת חלל לשון מושאל, כי חומרים שהלג או הדם נהפך למים, בלי שדע חם זה נמשך מרובו החום או מרובו הלחות. (יז) **תביאמו ותטעמו וגו'**, דעת צ"ט נכונה מאד, והמפרשים לא הבינו כלל; וזה שיעור הכתוב: תביאמו (ויקודם לכן הטעמו צהר נחלתך) חלל מכון לשנתך פעלת ה' אשר הוא המקדש אשר בוננו ידך. תביאמו דנק עם מכון לשנתך והוא בית המקדש, וזה לשון צוה צלי קצר אות מצמח, על דרך נחו שערו. צדמם (תהלים ק' ד'), כי רחמם ביום צהר מקדשם (מיכה ח' י'), וכמהו רצים, חלל הנטיעה נקשרת צהרם עם צ"ח המקדש; והנה והטעמו צהר נחלתך הוא מחמר מוסגר, ועל כן צה תביאמו נטעם רציע התעוררו מן והטעמו: **בהר נחלתך**, כל ארץ הרים נקראת הר, כמו הר יהודה, הר חפרים, וכן הר הטוב הזה (דברים ג' כ"ה), ועשה ה' לצאות לכל העמים צהר הזה (ישעיה כ"ה ו'), וכל צהר הזה (שם שם ז'), כי תנוח יד ה' צהר הזה (שם שם י'), שהכוונה על כל ארץ ישראל: **נחלתך**, ארץ ישראל נקראת נחלת ה' כאלו הוא אחוזתו וחלק יורשתו החיצים על האדם (ונפרט חלל הקדמונים, כנראה מענין ננות מלכים ח' כ"ח ג'), כמו צהר ביום נחלתך (תהלים ע"ט ח'), ונחלתי שממם לתועה (ירמיה ז' ו'), כמו שנקראו ישראל חלק ה' ונחלתו להודות חציצתם עליו: **בוכון לשבתך פעלת ה'**, נקראו השמים מכין שנתו של הקצ"ח (מלכים ח' ח' ל"ט מ"ב ומ"ט, ותהלים ל"ג י"ד), וגם בית המקדש נקרא כן, מכון לשנתך עולמים (מלכים ח' ח' י"ג), ופירוט מכון **מקדש** (וכן בלשון ערני **מבואן**), וכן השקטת ואניטם צמכוני (ישעיה י"ח ד), צמקומי ודוד שמום המלה הזאת להורחם הזאת הוא נטיר ונדודר ממנואר. חמסם נדודר הפשוט חומרים **מבואנה**, **מבואנות**, להורחם היסוד והנפים, ועל ההורחם הזאת מלאנו צהר **מבואנים**, יסד ארץ על מכוניה (תהלים ק"ד ה'): **פעלת**, הכינוה ונורת-צמחשנתך, כמו הוי חוצצי חון ופועלי דע על מצבנותם (מיכה ז' ח'), אף בלז עילות תפעלון (תהלים נ"ח ג'), מי פעל ועשה (ישעיה מ"ח ד'): **בוקרש**, דגש הקו"ף לתפארת הקריאה, ונראה לי ששמוהו כדו סיחיה השוא נע, וזה כדי להרבות הצרות התיצה, וזה כדי סיחיה נשמע יותר ניבון הזקק הגדול, וכיוצא בזה צמלת **הצפיה** (לתעלה ז' ג) להיות המלה נטעם סגולתה וחין לפניה מלה נטעם משרת, רלו להרבות הצרות התיצה כדי להשמיע יפה ניבון הסגולתה, אף על פי שאין הטעם הזה מתווצ חלל כל שאר הדגשים לתפארת; וכיוצא בזה הוא מה שהלפיד שוא נח צחטף פתח צמלת **התמלך** (ירמיה כ"ז ט"ו), כדי להרבות הצרות התיצה, נעצור נבון הזקק שאין לפניו משרת: **בוננו יריך**, חין ענינה כמו פעלת (כדעת רח"צ), חלל לשון העמדם וקיום, כגון וכוננתי את כסא ממלכתו (שמואל ז' ו"ג), חללים יכולים עד עולם מלה (תהלים מ"ח ט'), והכוונה שהאל ישמור מקדשו סלח וחרצ.

מו (טו) מן הוא, מה הוא; **מן** צקמן ענינו בלשון סורי **מה**, ו**מן** נפתח ענינו **מן**: (לה) ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה, חין שום קליה לומר (כדעת קלח) סלח כתח מסה את המקדש הזה, כי כשה נסוף ימיו היה יכול לכתבו, ונפרט אחר סלח כתח ויכנות המן

ויתרו לא נח' חלל' פעם אחת, והיה אחר מתן תורה, ושאמנם נח' הספור הזה כחן חן למקומו, לסנות פרטיות (עיון רמז"ס למטה י"ג ורחצ"ע כחן), אשר חין כח' נח' להוליד מן הלז' התמיהה הגדולה על כתיבת הספור במקום הזה. כי על כל חלל' מפרטים אחרים הסכימו כי צווח ויתרו לא היתה חלל' קודם מתן תורה, ושחזרתו לאחר לא היתה עכשו, חלל' נשנה השנית. ואמנם הספור האחרון הכולל הליכת ויתרו אל חצרו, חר' גם שלטה מקראות סלפנו הכוללים מנוי הסופטים, הם חן למקומם, ונכתבו כחן להשלמת הספור, והם כחן דרך כלל, וצמקום אחר (צמקם צהלותך וצמקם דברים) הם מפורטים דרך פרט. זאת דעת רמז"ג ודון יצחק אברבנאל ור' יצחק עראמה ור' עובדיה ספורנו וניקולאוס דלירא (נפרטה סוחר, לא כן צמקם צהלותך), וקלעריקום וידיוי החכם יס"ר (צמקם סוחר, ולא צמקם צהלותך); ור' וואלף מאיר בעל המעמר הוסיף חוק לפירוט הזה ואמר: הלל' ידענו כי כך דרכם של תורה להסלים הספורים על דרך כלל במקום אחד, ולסביר אחרות דבר צדאסיתו, כמו ויאמר משה אל אהרן קח נגנת חחת (לעול ע"ו ל"ג), שנה הלווי הזה נשנה השנים אחרי שהוקם המשכן, וסזכירו הכתוב כחן, וכן רמזי ישראל חללו את המן ארבעים שנה (שם ל"ה) ועוד ארבע כמותו, עד כחן לסונו. הן חחת כי חין סגורן דומה לרחים מכל לדיו, כי לווי הולגת ומשך זמן וירדת המן לא חזרו ונכתבו בתורה במקום אחר, בענין הליכת ויתרו אל חצרו שכתוב כחן וכתוב פעם שנית צמקם הסקודים, וכן מנוי הסופטים שחזר ונכתב צמקם דברים. ואמנם הספילה הזאת היא המדה ה"ג ממדות ר' אליעזר זר' וסזי הגלילי, רמ' לסונו: מכלל שחזרו מעשה וחיוו חלל' פרטו של ראשון, כולד ויצרח חללים את האדם צללמו זה כלל, ואחר כך פרט מעשיו, שנאמר ויולד ה' חללים את האדם, ויסל תרדמה, ויצן את הללע, השומע סזור שהיה מעשה אחר, וחיוו חלל' פרטו של ראשון, עד כחן. והדעת הזאת היא נכונה צעיוי צהתרת הסתירה אשר צין פרטה זו לפרשת צהלותך, גם רצנו סעדים באון אחר כי יתרו קודם מתן תורה נח', ואנחנו לא נדע אם דעתו כדעתנו, או דעתו סלך וחזר, כדעת רמז"ג; כי לא ידענו מדצרו הגלון חלל' המעט שהציה מהם הרחצ"ע. ואמנם רמז"ג לא נח' להכריע צדד' שנחלקו צו חכמי המסנה וספתלמוד, ורק אחר (למטה י"ג) שחף לדצרו החומר ויתרו קודם מתן תורה נח', סלוחו אל חצרו לא היה עד שנה שנים. (ר' אל המרברד אשר הוא חובה שם, כלומר אל יר' האלמים, המדצר צריך להיות צרציע, מספיק פחות מן הספסח סתחת שם, כמו שכתוב צתנך צ"י על קלף שהיה ציד רמז"ג, וכן מלחתי צמקם אחרים צ"י: (כא) שרי אלפים וגו', לדעת רמז"ג כל עשרה מישראל, היה להם סר אחד, וכל חמשה מהסרים ההם היה עליהם סר חמשים אחד, וכן על זה סדך; ותמה על זה רחצ"ע, שחם כן ילכך סיהיו סמויות הקהל כלס חנשי חיל ירחי חללים חנשי חמת סונחי צלע, מם ססור רחוק הרצם מתנהגו של עולם. והיה פירט צלסון הנשמע לשני פנים, ורמז"ג ודון יצחק ססיוו עליו, וחולו חין כוונתו כמו ספניו הם, חך כוונתו כחחד מן הספורים שחמר דון יצחק צמקם הזה, וסור סנקראו סרי חלפים חותם סרים ספעס חר' סתלך נתן להם חלף חיש סומרים חותו וסרים חל משמעתו; וכן על סדך הזה סרי סחלות חולתם. ודון יצחק אחר עוד פירוט אחר צמקם הזה, וסור כי טעם סרי חלפים עלה וצית דין גדול של חלף חיש, וכן צית דין של מחם, וכן על סדך הזה. ורמז"ג פירט סרי חלפים סתחתם חלפים הרצם / וחיוס רק אחד לכל סצט, וסרי מחות סתחתם מחות הרצם, וכן סרי סחמשים וסרי העשרות, סיו סחתם חמשים הרצם ועשרות הרצם, ולזה דעתי נוטס, וחני מוסיף כי סחלת סנחת ססמות האלה היתה צחמת להורות מי סתחתיו עשרה, חמשים, מחם, וחלף, כדעת רמז"ג, ורחים לום סר חמשים וחמסיו (מלביט צ' ח' ט'), ואחריו סור חומר תוקד נח' נפשו ונפס לעציוך חלל' חמשים צעיוניך, חך אמרו גם כן סרי חלפים, למי סתחתיו חלפים הרצם, וסר מחות למי סתחתיו חלפים הרצם, חך סחות מחלף, וסר חמשים למי סתחתיו יותר מחמשים. וסחות ממחם, וסר עשרות למי סתחתיו יותר מעשרה וסחות מחמשים. חך צוחת לא חלפים עס רמז"ג צחם שחמר כי סרי חלפים לא סיו רק אחד לכל סצט, ונחם לי כי נסחיו סמיות לחוד וסרי חלפים לחוד, וסרי חלפים סיו על חלפים הרצם חך לא על סצט כלל, גם לא על קלת חלפים סצט זה וקלת סצט אחר. וסלמודי מוסר"ל חצרים חי מיוגסטער מוסיף כי נרחם סספרים חלל' לא סיו מקועצדים חלל' לחלל', כי לא אחר ססרי העשרות וסחיו סדד סקסיה חל סר סחמשים, חלל' כלס וספטו סס חר' וסחיו חל' משה; רק לסי חכמתם ומגלת מדותיהם סוסקין

יחזקאל

חלל שהוא חומר (בפרשת בהעלותך) כי יתרו חוצצו היו בני אחים / ולפתחם בני רעואל. גם
 ראש"ע, אף על פי שהוא מודע כי חוצצו הוא יתרו, הוא חומר שהיה אחי לפתחם, ולא חצו. ויבדעת
 הזאת צעיון מלת חותן רחוקה מאד, כי לא מלאנו צדוק מקום חותן וחזקתה לפתחם זו, וצדוק מלאנו
 (דברים כ"ב) ארור שוכן עם חותנתו, והנה אחות האשה מותרת היא צמות לחותם, ואין תנא
 קלם נלשון הנשמה. לשני פנים, שמעפטיהם שונים זה מזה, האחד אסור בכל זמן, והאחד אסור
 בזמן מה ומותר בזמן אחר? ואמנם רוב החכמים, חדשים גם ישנים, מישראל ומשאר אומות, נחקר
 מעל דרכו של ר' יונה, והסכימו בדעת רז"ל כי חוצצו הוא יתרו, ורעואל חצי יתרו, וחצי חצו של
 לפתחם. ואמר הרמב"ן כי חוצצו הוא סם חדש שקראו ליתרו כאשר שם לתורת ישראל, כי זה דרך כל
 המתגייר, כי לעצדיו יקרא סם אחר. ואינו נחוק שהיה חוצצו סם חדש שקראו ישראל ליתרו, אם
 מלשון חציצות, ואם מבשרה אחרת נלתי ידועה היום. אך מה שהרמב"ן והחרים חומרים כי יתרו
 נתגייר, זה אינו נראה לנו: שהרי אם נתגייר איך השיב למשה לא כי אם חל חצו וחל מולדתי חלק?
 ואין ספק כי משמעות המלות האלה הוא הליכה לחלוטין, לא הליכה על מנת לגייר בני ביתו ולחזור.
 וגם אחר הדור שהוא חצי מולדים כי חצי הקיני אף על פי שהיה יושב בארץ ישראל, היה נשלוט עם
 יצין לורר ישראל. ואינו חומר שהיה בית חצי מקיני ארץ חת וצין, כי מעשה ועל מעיד הסך. מזה,
 חלל יצין היה נשלוט עם בית חצי, וסיסרף נטח צועל, וזה דבר שאין הדעת סובלתו, אם היו הקינים
 גרו לך והיו מעורבים עם ישראל מכמה זמן קודם לכן. ורצה מזהם הנה צימו שאל היה הקיני צחק
 עמלק? היתכן לגרי לך שיקצו דירתם בקרב העם המתועב, אשר לזה ה' למחות את זכרו? ועוד הנה שאל
 אחר חל הקיני ואחיה עשית חסד עם בני ישראל בעלותם ממדבר, ולא אחר ואחיה שומר תורת ה' ואלהיו חללה
 ומה שהענין את המפרשים הוא ענין משפחת הכהנים שהיה בקרב ישראל (ירמיה ל"ה), ובדברי הימים (ח' ז'
 נ"ה) כתוב מהם הקינים הצאצאים מחמת חצי בית רבנן, ורז"ל בספרי (פרשת בהעלותך) ובסוטה "וארצם אדריין ק"ח,
 למען הראות מעלת הכהנים, שאין ראוי לצוותם חליה, והם שנים לישראל בכל דבר, וראויים לישב אפילו
 צמחאדריין, אמרו כי הקינים שצדרי הימים הם הם קיני חותן משה, וזה אמנם דרך דרש ואסמכתא,
 ואשרי השומע אל המוסר הטוב היוצא ממנו. ואולם בדרך הפשט נראה כי הקינים שצדרי הימים
 והכהנים שצדריהם חצי יהודים היו, ואין להם שום התחשבות עם בני קיני חותן משה; ואולי נקראו
 גם הכהנים קינים מפני שהיו יושבי אהליו ונעים ממקום למקום כמוהם; ואם תראה חומר כי חלל
 וחלל נקראו קינים על סם קין שהיה נע ונד בארץ. והנה נא מקרא אחד נראה כמסויע את
 האומרים שבני קיני חותן משה נתגיירו, והוא מה שכתוב "צדוקים (ח' ע"ו) ובני קיני חותן משה
 עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר צנג ערד וילך וישב את העם. ואמנם אחרי כל
 מה שראינו למעלה לא יתכן לנו ללמוד מן המקרא הזה שהיו בני לך, חלל שהיו גרים תושבים? אך
 צחמת מתקסק חצי מיד צעיון הכתוב הזה אם הוא במחשבת היוסדטים, כלומר אם ענינו שבני קיני
 ישבו עם בני יהודה, כי לא מלאנו להם פירוש מספיק ומדויק על לשון המקרא, ואולי המכוון. זו
 הסך ממה שחשנו, והיה משמעות הכתוב הזה כי בני קיני היושבים באהליו ונעים ממקום למקום,
 היו לו צמקיה שריוס חלל עיר התמרים, ובשראו כי בני יהודה יוצאים למלחמה על הכנעני, הם שהיו
 חנסי שלום (ולפיכך נקראו צחמית שלמה) התרחקו ממקומות המלחמה, ועלו משם והלכו למדבר
 יהודה אשר צנג ערד, והלכו וישבו עם העם, כלומר עם העם. לקי והכנעני יושב הארץ. ומלות עלו
 מעיר התמרים את בני יהודה ענין מזה בני יהודה, ומ"ס מעיר התמרים מוסכת אחרת עמה, ויתכן
 גם כן לפרש עלו מעיר התמרים אשר היו סם את חנסי יהודה, שקודם לכן היו עם בני יהודה.
 ואחזנה חל ענין הפרשה ואומר כי אחרי ההודאה שחוצצו הוא יתרו נחלקו המפרשים בהתרת הסתירה
 אשר בין פסוק זה לפרשת בהעלותך. ודעת הרמב"ן (ואחריו החזיק רצנו צחיי, גם ראשענמיללער) כי
 יתרו צא חלל ישראל שתי פעמים, אחת קודם מתן תורה ואחרי הנזכרת כאן, וסלך לו, וחזר אחר
 מתן תורה, והחזרה הזאת לא נזכרה בתורה, רק נזכר צחומם הסקודים שאמר לו משה נוסעים אנחנו
 לכה אתנו, והוא הסוב לא כי אם חל חצו וחל מולדתי חלק, והסלך לו משה חל נא תעזב אותנו,
 והוא (לדעת הרמב"ן) נתרצה לו ונשאר עם ישראל. ולפירוש זה יקשה מאד: שלא נזכרת חזרת יתרו, אחר
 סגור פסוק (למטה כ"ז) הליכתו חל חצו. ורש"י וראש"ע ורד"ק (נחלת ספר-סופטים) אמרו קי

ואם תהיה ואחרון וסגנון מוקני ישראל, כי תצלי העם הם עומדים במקום העם כלו. וכמה דברים נאמרו תחלה דרך כלל, ואחר כך נחפרו דרך פרט, והפירוט הוא העקב, ואין בכלל חלל מה שצפרט, כגון ועזרו לעולם (למטה ב"א ו'): (כד) לך דר ועלית אתה ואחרון עמך, נראה לי שהיה משה חסן להשאר על הסף, ולסיכך היה נשמתו מלרדת ולהעיד צעם וס' לח דלם, ואמר לו סידר, ושחמנס אחר השלמת מתן תורה יעלה אל הכר ואחרון עמו והוא מה שחמור למטה (כ"ד) ואל משה. אחר עלה אל ה' אתה ואחרון וכו', ואמנס בשעה מתן תורה נראה לי צדור סלח סיה משה נהר חלל עם העם, ספרו אחריו לו דבר אתה עמנו וגשעם, וכן דעת דון יצחק. חלל שהוא מפרש והכנסנו והעם אל והסרו על אותם שעה שעלו משה ואחרון והזקנים, ואין נראה לי כן, חלל במשמעו אל והסרו עתה בשעת מתן תורה. וסחר היסודים פירוט ועלית אתה בשעת מתן תורה, אתה מחיצה לעמך וכו', ואין צכתו רמו כלל לחילוק מחיצות בשעת מתן תורה, חלל כלס כחחד כקטון כגדול וסחעון. ומה שחללו כי אחר מתן תורה נבט משה לצדו אל הערסל, וכחן הוא אומר ועלית אתה ואחרון עמך; דע כי כשנבט משה אל הערסל לא בשלמה עזיין נתינת התורה, כי ישראל אמרו לו דבר אתה עמנו וגשעם ואל ידבר עמנו חללים סן נמות, ואז משה נבט אל ה' לקבל מה שנשאר מהתורה, ואז קבל פרשת המשפטים עם חמשה ספוקים שלמים, וכחן נאמרו ועלית אתה ואחרון עמך לא היתה סכיונה לחותם עליה, כי העליות סהיו לא סיה לה מקום חלמלל ספחדו העם ולא יכלו לקבל התורה כלס מפי הקד"ה; חלל סעליות סחמורס כחן (ועלית אתה ואחרון עמך) סיה אחר סחלמלל קבלת התורה, שחן סלכו גדולי העם לסחחחות לעותן סחורס וס' ולתת לו תורה על סחורס. אחר נתן להם; וכחן כסרלס ה' את משה מפרס מלרדת, אחר לו חל פלטער חס עכסו תסיה כחחד מן העם, כי עוד יבא זמן סתבט אל ה', וידעו כל ישראל כי אתה ואחרון קרובים חלי וותר מכלס:

ב (ב) אנכי ה' אלהיך, המקרא הזה הוא (כדרכי מן יצחק) הקדמה למלות ואחרות סחחתיין, וסכיונה (כדרכי רמח"ל) חנכי סמוצר והתפרס, חני הוא ה' חלסין אחר סולחתיין מחן מלרים, ורליו לך לעצור אוחי ולא אחר זולתי. ולפירוט זה רמו צמכילתא צחמס: למס לא נאמרו עשרת סוצרות מתחלת סחורס? מלסו מלל למס סדנר דומס, למלך סכנס למזינה, חנר לסס חלמלך עלוכס, אחרו לו כלס עסית לנו טונה סחמללך עליו? מס עס? צנה למס חס סחומס, והכניס להס חס חמים, עסס להס מלחמות, אחר להס חלמלך עלוכס, אחרו לו סן הן, כך הוליס הקד"ה חס ישראל ממלרים, קרע להס חס הוס, סוריד להס חס חסן, חני להס חס חסל, סעלס להס חס סנחר, עסס להס מלחמת עמלק, אחר להס חלמלך עלוכס, אחרו לו סן הן. כלומר חני סמוצר חלכס, חני הוא ה' חלסין סולחתיין מחן מלרים, ועסיתו לכס כמה טונות, ורליו לכס סתקנלוי עלוכס. למלך, ותסמעו כקלוי. וסנה לפי זס מלת חנכי סיה נוסח סחחמר, ועלות ה' חלסין אחר סולחתיין וכו' הוא סנסוח; חר גס כן דעת צעלי סעעמים. וסיה חססר להססיק סחלות סחלס דרך אחרת, ולחצר מלת חנכי חלל ססס, ולתת חחת ססס טעס מפסוק, וסיה חנכי ה' הוא סנוסח, וחלסין אחר סולחתיין וכו' הוא סנוסח, ותסיה סכיונה: חני סוקרס ה', חני לצדו חלסין סחסגיה עלך ססבחה סיוחדות, אחר כנר סולחתיין מחן מלרים. ועל סדרך חוס פירס רנ"ו צפירוסו לחכמת סלמס (דף ל"ג) וס"ל: כלומר סמע ישראל, חנכי ה', חף כי חין חל מלעדוי, חני חלסין ציחור, ונסיבן ותלכך, לכן אתה חיוצ לעצדוי צחורתי וצחלותי סחורך, מס סלח צויתו לסחר עמים, וצסירי ספחרת חלק ססי כתצ: חס חלסין כל סחרך נקרחתי, חלסו כל בווס ולחלויס יחד, כן חלסו ישראל תקרחתי, כי חנכי ה' חלסין. גס סרלצ"ע סדציק ססס חוס לחנכי צחמרו: וטעס זס סדצור סיחמין ותסיה חמונת לצו צלי ססק, כי זס ססס סנכצד ססור נכתז ולא נקרח, הוא לצדו חלסיו. חלל נראה לי סחס סיה סענין כן, סיה רליו סיחמר חנכי ה' חלסין אחר סולחתיין (לח סולחתיין), חר חנכי ה' חלסין כי סולחתיין, חר חנכי ה' חלסין חני סולחתיין. וסדרך סרלסון אחר הוא דרך צעלי סעעמים, הוא סנכרן לדעתי וסנה ספסוק חוס חולי הוא דצור חחד מעשרת סדצרות, חך חיונו מלס, גס צעל סלכות גדולות לח חוס חותר צכלל סחלות; וסרמ"ס עסחו מלס, ולדעתו הוא לווי לסחמין צמלוחה חלל, וסלכו אחריו מלצ"י. סחלות ועסותו מלס, גס כי חין דעת כלס סיה צסבצלת סחלס סנרמות צו, ולדעת צעל ססר סחלות סגדול הוא לווי לסחמין כי חותו סנתן לנו חס סחורס הוא ה' חלסין אחר סולחתיין מחן מלרים, ואמנס חנחנו לח

יְהוָה יִחַי

על האשים רבים זה על מעט. ורצ"ע צוהורו הקצר קוצר מה שריחק ציורו הארוך, וקיום שמיניות
מחנה יסדהל היו חכמים: (כד) **ישמע משה לקול חותבו**, חן ספק שחם סים מתחלל הכחמו
דרך סלדס, ולא סים מתרחם אל העם וטומע דצריחם בקסון כגדול לא סים לז העם נרעם חליו, ולא
סיר מקנלס תורתו ומלותיו; לסינך לא חמר לו ה' סועטס הדבר סזס, רק סניח לו סיעטסו חמר
סכבר-נסו סעס חת לנצו וחת דרעיו ודנקו צו: (כז) **ישפוטו חם**, צטורק צמקוס סזס, וכן לא
תעצורו מזה (רות ז' ה'), ולדעת רחצ"ע סטורק צמקוס חולס, כחלו סמלס צמק ססוק, סוחל וחינ
חחרים רק מלס זעירס (סס), ודוגמח זס חסתלו צו (חורז ו'ג' ע') צלירי מסני ססססוק; וזס לא ילדק
צמלס תעצורו סחין חחרים מלס זעירס, וצס תסתלו חין סלירי צו מסני ססססוק, חלל מסני ססמלס מן
סכסוליס (מלסון חוכח וחסלולח). וסנס רס"י ו"ל סער צלדק צי וסססור, וציחור, וסססור, סצפסוק כ"ג
סס לסון עתיד מחס, וסכוונס צסס דרך צווי מוס לריך סועטור, חצל וסססור, וציחור, וסססור, סצפסוק
זס סכוונס צסס להגיד מוס ססיו עוסיס; ורצ"ע צפחזותו לא סצין, וחסס צי כוונת רס"י לסנדול צין
וסססו לוספוסו, וכחצ: ורצנו סלמח רצס להסריד ציניחם ולא עלתח צירו" וחס סקר סחין לו רבליס:
יח (ב) ויחן שם ישראל בגר הרר, חמר סחמר דרך כלל סחנו צמדצר, סירט וחמר סחנו
נגד ססר, חסר צמדצר ססוח, וסוח סר סיו, צי על סמו נקרח סמדצר מדצר סיו, ורצ"ע (וחריו כמחל"ן)
חסס צי ויחנו צמדצר כחמר על כל וסכחל חצל ויחן ססוח לסון יחיד נחמר על סוועטוס וסס רחסי
סמטות ססס חנו נגד ססר מסני כגודס; וזס חצל, צי חמנס הדצור על העס צלסון יחיד חין סמפור,
צי לנצר על קלת מוס, חצל צססר סכוונס לנצר על כלל העס צצחונת סויותס כלס כגוף חחד (עיון מוס
סכחצתי צצכורו סעתיס תקס"ט עמוד ל' ו"ח), וסנס כסחמר סחנו צמדצר חמר ויחנו-צלסון רצנס,
צי צמדצר גדול ורצח ודוס סיו נדחיס כוחידוס מסוריס כס וסס, חצל כסחמר סחנו נגד ססר, סנס
ססר סיס כמרצו כללס וכלס סוניס חליו, וסנס סס חבורס חחת וגוף חחד, צי כלס עניניס ולצס חל
ססר ססוח, סכבר ידעו ססוח סר סחלסיס, כנרחס מוס סכחצו לאעלס (ו"ח ה') חל סמדצר חסר סוח
חונס סס סר סחלסיס, לסינך כחצו צלסון יחיד ויחן סס וסרצל (כל העס כחיס חחד) נגד ססר:
(ד) **ואביא אתכם אלי, אלחתי אתכם מרחות מלרים**, וסנחתי חתכס צרסחתי, כלומר למקוס סחין
עליוס חדוניס חחריס זולתי: (ו) **ממלכת כהנים וגוי קדוש**, מסני ססיו סביס סחלחיס סחלחיס
קדוציס וסציוניס לחלחיס; וסחלחיס עוסיס להס כל חסנס, חמר צי סחומח כלס תחיס קדוצס חל-סחל,
סיסיס ה' קדוצ חלית צלל קרחס חליו, ומסגיה על כל עניניס, כחלו כל סעלס סלס קדוציס וססס,
וזס רק על ידי סחירת מלותיו: (ח) **ישב משה את דברי העם אל ה'**, סז לסניו חל ססר עס
מסוצת העס; וסנס סכל גלוי לסניו, ו"ח סחלו מוס ענה לך העס, חן מיד צצח מוס לסני ה' חמר לו
ה' סנס חנכו צח חלוק צעצ סענן וגו' וחו סגיד מוס דצרי העס חל ה', וחמר לסניו דצורו סל עולס
צנוך חחמיניס סס ומקצלין עליחם כל חסר תדצר (סרמח"ן), וכצר גלו דעתס ססס מחמיניס ססדצרוס
סחני מדצר להס צסמך, דצריך סס, סחס סיו לסוססקיס סחח מלצו חני צודס, לא סיו חומריס כל חסר
דצר ה' נעסס, חס כן חין צורך סיסמער קולך למען וסחיו צי, צי כצר סס מחמיניס צו: (ט) **חבר**
אבני בא אליך בעב הענן, סנס עד עתח סויתו מסמיעך חת דצרי צלל סוס מחוס, צי חונך לריך
לרחות מרחות וסלחות, למען דעת גדולתי; חצל צסעס סחח רוצס חני לצוח חלוק צעצ סענן, ולנצר
חחן מתוך סחס סענן וסערסל, צי סכל העס ורחו סמרחס סכדול ויסמער חת קולי דצרי עמך, ויקנו
חמונס קויות לעולס גס צי וגס צך, וסנס כחן רחו לו ענין מעמד סר סיו, חן לא סירס לו כל
סענין צסעס חחת, צי לא חמר ב"ר ב"ר עמחס, כמו ססיס מן סרחו חס סויתס סכוונס (כדעת רחצ"ע
לסרמ"נס) על עסרת סדצרות, חצל חמר דצרי עמך, וסכוונס (כדעת רצנו סעדיס גחון וסחריס) על
מס ססיס קודס מחן תורס, מוס ידצר, וסחלחיס יעננו צקול, וחו סגיד מוס לסניו לסונת העס,
לומר סחין צורך לכך; צי חמנס לא ידע מוס סכוונת סחל לסמיע סחורס לכל העס, וחו חמר לו ה'
לך חל העס, וקדשחס וכו' צי ציוס ססליו ידע ה' לעניו כל העס על סר סיו, וצח רחו לו צי
ציחחו צעצ סענן לא תחיס לתכלית סנוכרת צלצר, כלומר לצי סחליו צמסס, חצל סללס סקצ"ח לזכות
חח וסרצל לענין חמר כדול ונכד חחר, סנעצורו רחו סויתקדשו סני וחס, וסחח סיסמער סחלחיס וססיו
חח: (יג) **המה יעלו בהר**, סחס כחמער, העס סחס, וצסעת מעסח סלדס מי"ס חסר ועלו.

כי אנכי ה' אלמך אל קנא. ואמנם למען הקפיד הקצ"ה כל כך על חמנות יחודו ומה חיוכפת לו אם נעזר ונלחץ?
 ופי עבודת האלילים גורמת הססד הקצון המדיני? — כן הדבר, וזה לפי מה שאומר: העולם הזה חסר
 חנכונו צו חס יצחק נצחית חלקיו זה לעמו וזה לעמו, הכל יודעים כי ימלא צו מן הרע הרבה; אמנם
 חס יצחק נצחית כלליו, כל חכם לציון כי אך עוז הוא, כי אין צו שום רע בעלם, חזל כל הרע הנחלץ
 צו תכליתו העממיות הוא לעצמו. והנה המחמין בחל יחיד אפשר לו לזויר צלצו עוז בעלם ושלם בכל מני
 שלמות, ומן הצור הזה תנא לו התולדה שהוא גם כן הוא העצו והטובים, ושונה הרע והרעים, ומה
 ימשך להיטיב דרכיו, להיות לרצון לחליו; אמנם המחמין בחלקות הרבה, כלומר התקבל עליו לחלוא
 כחות הטבע כל אחד לעצמו נסדר מולתו, או קלת מן הנצחיים חיה סיהיה, לא ימלט סיהיה לו חלוא
 אחד או רעים רעים, צטעס, או בעלי חסרון ופחיתות מה, ומה ימשך גם הוא לנשות אחר הרע או
 אחר הפחיתות הריה, ויחשוב כי על ידי זה יהיה לרצון לחלוא פלוני אשר חלוא דרכיו, וזה ידוע ננסיון
 לכל מי שקרא קורות העמים הקדמונים ונעשה. ומלכד זה הנה לא יתכן שיזויר שלם בתכלית השלמות
 חלוא חלוא יחיד, אמנם חס יצוירו חלואות הרבה, הנה כל אחד מהם בהכרח חסר וצלתו שלם, כי כח
 חסרו יבציל את כחו; ומה ימשך גם כן שיזוירו למעלה קנאה שנאה ותחרות, כידוע מחמנות גוי קדם
 ומה ימשך בהכרח הססד המלכות צין בני חס. ועוד מלכד זה, חמנות חלואות הרבה גורמת פירוד
 הלצות צין חסוי חומות מתחלפות, כי חסוי חומה צו העובדים חלוא פלוני ושנאו חסוי חומה חסרת
 העובדים חלוא אחר, ויחמיו כי אין להם שום קורבה עמהם, ובחלו לא בני חס הם כמוהם, ורק
 מחמיו יחוד יודעים כי זה אחד לכלו וחל אחד צרחו, וסני חס כלם חסונים לפניו ות'. ונחמת רק
 אחר סתפסטה תורת משה בעולם החלו החומות להכיר כי כלנו חסנים חסיו חננו. על כן על כל
 הדברים החלוא רבה ה' שתתקיים ידיעת יחודו ציטראל, וחיים עליהם כל החיומים החלוא, ובסם עליהם בכל
 מני ציוס, לצלתי יעצרו חלואים אחרים, וכל זה אמנם לא לתועלת ישראל צפרט, כי חס לתועלת המין
 החסוי צללו, כי מישראל תנא תורה וידיעת יחוד ה' תתפסט מהם מעט חלל בני חס כלם, עד כי
 צלחיות הימים תמלא הארץ דעה את ה'; ומה נעמו דברי ר' יהודה הלוי (כתרי מאמר ד' פ"א כ"ב)
 צלחיות: גם מה שיש לחלואים צו סוד וחכמה כחכמה צברגיר הצרע אשר יסול צלחן וסוד משתנה ומתחלף
 צנחא חל הארץ וחל המים וחל הצל וחל ישאר לו שום רושם מוחס כסו מה שידומה למצוי חליו; והנה
 סוד אשר יסנה את הארץ והמים חל טבעו וכו' וכו'; וכן תורת משה, כל אשר צל אחרים ישתנה חלוא
 צלחיות ענינו, ואם הוא צנחא דוחה חותה. עד כאן לסוגי. והנה תצין כי הסוד הזה אשר לחלואים לא
 היה אפשר שיפורט צחורה, כי סרסומו היה הססד המכוון, כי לא היו ישראל פורשים מכלולי החומות
 הקדמוניות וסומרים עמם מהתדמות חלואים, חס לא היה ה' מקרצם לעצדתו צלל הדרכים אשר רחם
 צחמתו לקרצם. ובס עתה הענין הזה אין ראוי לצחרו לעם הארץ. ואמנם חס היתה נחוצה לתורה לטובת המין
 החסוי כלו, למען צח ה' להגלות לצני ישראל לצדם, ולא בגלה למין החסוי כלו? הנה זאת שאלת המחשבים
 החסונים להכרם עם זה היכל תורת ה' עד היסוד צו. ואמנם צטול הסענה הזאת חסנו מהם סוקס, לפי
 מה שאומר: הגלות ה' לואדם או לבוי להודיעם יחודו יהיה צהכרה ללא תועלת, כי כל מי שסורבל צלחיות
 חלואות רעים, גם חס יבנה לו ה' ויחמר לו שאין סם חלוא חלוא אחד, לא יתחיו חלוא ססוד להטות
 לצנו חליו ולקבל ממנו חמנות יחוד, כי לעולם ישאר צלצו חסס ויחמר שמה חלואים הזה לכצור עצמו
 חומר כן, כדו שלח העצוד וולתו, ולחמר חלוי יצח חלוא אחד ויחמר לו שאין חלוא חלוא, או שגם
 הוא חלוא כמוהו; לפיכך כסיו כל החומות מורבלות צלחיות רצוי חלואות לא היה אפשר שיתבלה ה'
 חלואים, כי היה סבלותו להן לשוח ולהצל, ולפיכך אחרו אשר עמד הצדדים חסיו וצרו צינתו הכיר שאין
 חלוא חלוא אחד, מיד כבלם עליו הקצ"ה וקצרו לעצדתו, והצטיחו סירצת את זרעו ויעשה חסו לבוי גדול,
 למען יהיה זרע החמנות החמתית נסמר צלחיו ולא יאצד, וסודו למול את צסרו, למען יהיה סוד חסיו
 גדול מכל גויי הארץ עוצדי חלואים, ולא יתערצ צהם; וכאשר צנו בני יעקב וסיו לעם, ועדם מחזיקים
 מלכות סמילם וצלחיות יחוד, הולואם תצית עבדים ונתן להם החורים, למען יסיו עם לצדד יסכון ולא
 יתערצ צסאר גויס, אך יתקיימו צלחיותם וצחיותם אשר הוא חסיו, הכל לטובתם צלל זמן, ולטובת
 המין החסוי צללו לעמיד: (ד) אל קנא, תחלת סודת סרט קנא היתה לסודות על ספיקת המרחם

יחזי ב

מלחנו. בתורה לוי על האמונה, ובפרס הורה זקן סלח הוא הרב חסדאי ז"ל (כדו סל ר' יוסף חלצו) כי האמונות וסדעות חזק לרצון ולנחירה מזה צדן (עיון ספרו חור ה' מאמר שני כלל חמישי סדק חמישי); תלמד (כי כמו שספור דון יצחק) מאמר חזקי ה' חלסיך אשר הולאחתיך ובו' הוא דמות ספור מה שקרה, ואינו לטון המורה על מלח. ואמנם למח חמר אשר הולאחתיך מארץ מצרים, ולא חמר אשר צדחתי את השמים ואת הארץ, הסעם הוא כי יליאת מצרים היתה עדות לישראל שאלהים הוא המושל בשמים ובארץ, ולולי הקדמת האותות והמופתים מהיכן יתצדד להם כי אלהים הוא הוא סדד את השמים את הארץ? והלא כל העמים היו עובדים אלהים אחרים, וחולי כל אחד מהם היה מוחזק שאלהיו הוא צדד הכל. והואיל ואין מדרך תורתנו לזכות על האמונה, לא היה ראוי לו ית' לומר חזקי ה' חלסיך אשר צדחתי את השמים ואת הארץ, בלי סיבה שום ראיה לדבריו, ומאמר אשר הולאחתיך הוא הראיה על חמת אלהותו ית' (זהו היה התשובה שהשיב לשאלה זו ר' יהודה הלוי ז"ל בספר הכתרי סימן ט"ו עד כ"ח מן התאמר הראשון), חלל סעדיין יש לטחול: היה לו לומר אני אשר הולאחתיך מארץ מצרים, אני הוא אשר צדחתי את השמים ואת הארץ. ותשובה זה כי צדחת העולם הוא עוצה ששמה ה' לכל בני אדם בשום, והוא נותנת שכל בני אדם יעצדוהו, ולא יאסך ממנה חיוצ לבני ישראל בספר לשמור מצות והקיים דבס אשר לא צום לשאר חומות; חלל יליאת מצרים היה חסד ששמה ה' לבני ישראל לבדם, וממנה יאסך להם החיוצ לעצד חותו ולשמור מצותיו, כדברי המכילתא שהצדחתי למעלה (וקדו לזה כתבו רח"צ"ע ורח"מ"ן). וחלל מה שאמרתי כי הספוק הזה חולי הוא דבור אחד מעשרת הדברות, הוא כי חף על פי שאין ספק כי הדברות עשרה, כי כן כתוב (למטה ל"ד כ"ח) ויכתב על סלוחות את דברי הדברות עשרת הדברות, הנה צדדן חלוקתן יש ספקות, כי לפי חלוק הספרות בספר תורה חזקי ולא יהיה לך עד לשנתי חינו חלל פרסה אחת, חלל לא תחמוד צית דעך דבור תשיעי, ולא תחמוד חסת דעך ובו' דבור עשירי, והוא (כדברי דון יצחק) דרך זר מאד, אין ראוי לקבלו. חלל צדדנוס ירושלמי המכונה לוינתן לא תחמוד חינו חלל דבור אחד, וחזקי הוא דְּבָרָא קדמא, ולא יהיה לך הוא דברא תנינא, וכן היה מנהג האשכנזים והלרפתים צימי קדם לקדו צדד הסדעות עשרת הדברות עם תדנוס זה, וצין חזקי ללא יהיה לך היו מפסיקים צפויים ארמיים ואחר כן היו חומרים דוצד תנינא כד הוה נסיק וכו' לא יהיו לך חלום חוחרן וכו', וסני לא תחמוד היו עושין חותן דבור אחי' כן הוא צמחור ויטרי וצקל ספרים אחרים כ"י נסנים מאד, ועיון ד' וחלל הוידענהיים צחומס מודע לצינה צסוף ספר שמות. בס חכמי התלמוד מזכירים חללי ולא יהיה לך כספי מצות, ומסתמח כוונתם בס כן למנותם ספי דברות, וה נכון חלל ספק יותר מדרך האחר המסדוד לא תחמוד לסתים: (ג) לא יחיה לך, כמו שאנו חלסיך ציחוד כלומר מנסיך ומסביח עליך, כן חתם תקבל חותי עליך לאלהים ציחוד, ולא תקבל עליך אלהים אחרים לעצד: על סני, כל לטון על קני, על קני, על סניך (כשאין ענינס על הסנים ממס, כמו ויסול על סניו) כלס לטון צער, נוק, סחד חו כעס, כמו וימת הין על סני תרח חצו (צדחסית י"ח כ"ח), על סני כל אחיו נסל (סס כ"ח י"ח), ועל סני כל העס חכד (ויקרא י' י"ג), וימת כדו וחצוהו ובו' על סני חסרן חצוהס (צמדצד ב' ד' בסידוס רח"צ"ן וכמסורס צדדו היםים ח' כ"ד צ' ונגד הנבינה), תת סחוד וירחתיך על סני העמים (דברים צ' כ"ד), על סני בן הסנחאס (סס כ"ח ע"ז), חס לא על סניך יצרכך (חיוצ ח' י"ח), חל יעו חנוס (יססעו בוים) על סניך (תהלים ע' כ' ונגד הנבינה), ועל סניכס חס חכוד (חיוצ ו' כ"ח), סעניו על חסכס ועל חמתכס תרחו שאינו מכוד וסחחמת חתי; מי יביד על סניו דרכו (סס כ"ח ל"ח); וכן כל לטון סלח מעל סניו, הסיר מעל סניו, הסליך מעל סניו, ענין כלס הרחקת דבר סדחיותו מלערת חותנו, וחלל לכלס חמס וסוד יסמע צס על סני תמיד (ירמיה ו' ו'), ויולא מכלל הסורחס חותת לטון עצד על קני, כמו ותעצדו המנחם על סניו (צדחסית ל"ב כ"ח), ויעצדו ה' על סניו (שמות ל"ד ו'), ועצדו על סני המלך (סמחלל ב' ע"ו י"ח), שאין ענינס חלל עצד לסני סלוני; וכן צסרס חלל ססורחחו כסרס עצד, כמו ורח על סני יחלוק (חיוצ ד' ע"ו) סעניו עצד לקני, חמנס חוץ מלסון עצד וחלף כל לטון על קני כשאין הסדחחו על הסנים ממס, הוא תמיד לטון צער, וכן כחן לא יהיה לך אלהים אחרים על חסו ועל חמתו, כלומר להכעיסני, וסעסס כי דע סדד זה חכעים חותו, כמו סחמר למסס

רעות פרטיות ומיוחדות לו, לא לנר שמוס חזיו ימסך עליו כדרך הטבע. לסיכך נראה לי שחין לנת
מסוטו של מקרה, וסכונת כי צחטחים הגדולים המעלים חמת האל וקנאה, כך הוא המדה שתנאה על
זרעו של רשע רעות גדולות מזהילות הרואים; והעונש הזה ימסך עד שלטה או חרצת דורות, כי כל
זמן שיהיו חסיו הדור זוכרים את הרשע שכנר מת ואת חטאיו אשר עשה, וראו חמת ה' ספוכה צרעו.
והמדה הזאת היא אחד מסודות ההסנחה הנספרת בכל המאורעות הסוות בעולם, והאלהים עשה סידרו
מלפניו, כי כל אדם חוסר את זרעו, והרשעה שמה חטאיו יצאו רעות גם לנניו, תעצבנו חס מעט ואם
הרשע מלכת תמיד צמרירות לנר, ואף חס לא תעצבנו, הים הרואים את צניו מדוכחים צענו יעקרו חרה
עליו, ויהיה האים למסל ולסנינה, ורבים ישמעו ויראו ולא יעשו במעשהו. חזל הרע הזה הנח על הצנים
צעון אצותם חוננו רע מוחלט ומתמיד, כי הוא וכחיו וחנש ימחן וידיו תרסינה, ומי שכל עתותיו וכל
קורותיו צידו, חין רע מוחלט יוצא מתחת ידו, ולא יצטר מחנו להמסיך טונות גדולות מצנן הרעות
והצרות, והדצרים חרונים, חין כחן מקומס. כללו של דבר, סקידת עון אצות על צנים חוננה להנקס מן
הרשע, חלח להועיל לנני חס לנלתי יחטאו, לסיכך חוננה צחמת מקלקלת סודת הדיון, וצנו של רשע חס
סקול וסקל כעסו וטונתו סצחו עליו מיוס הולדו עד יוס מותו, יודע כי לא נעשה עמו עול וחמס
חליט, רק מלחמה קלת רעות וצרות מזהילות הרואים, להרחיק מן העצירה. ולסיכך צטר ודס מתסר
על זה סלח לענוס צנים על אצות, כי האדם חין צידו לחנוס המחן אסר ימחן, חזל מה סהוא עול צצר
ודס הוא מססט צדק צחדון הכל, סהכל צידו. ועדות צרורה לצדדי הוא מה סחנו רואים צרשע צן לדיק, כי
הים כחן הוא חומר ועושה חסד לחלסים לחונניו וכן מלחנו צדור (תהלים ס"ט) לעולם אסמר לו חסדו וכו'
וסחתי לעד זרעו וכו', חזל וכו מפני זה הצנים החוטאים לא יצאו חטאם? — חס יעצור צניו תורתי וכו'
וסקדתי צצט פשעס וצנגעיס עונס, וחסדי לא חסיר מעמו. צכן צצור כלו, הים ה' כרת צרות עס אצותס
צצרעו חחדיו, ולא ימחסס ולא יבעלס לעולם; וכו צצול זה לא ענש חותס צחטחאו? הרי מצוחר כי
חצצת ה' את האצות חוננה מקלקלת סודת סדיו ויוסר סמספט, ואס צצרת טונס כך הוא, קל וחומר
צצרת הסודרענות (אסר מספוק זה עמנו מוכח סמדה טונה מרובה סימנה הרשע, כי סקידת עון אצות
חוננה חלח על צנים על סלסים ועל רצעים, ומדה טונה היא לחלסים, כלומר עד חלף דור), הלא חין
ססק כי צסקור ה' את עון האדם על הצן לא צצול זה יטס מססט צצר, כי סלס ומחוני מססט לה',
והצצת סלוחיס למקוס לקיוס סקידת עון אצות לחיוס על צני חס, צלו סיהיה השפט סנן מעוקל ומעוות
צחמת. ויהיה ציחי ורמיהו ויחזקאל סהיו הנצחיס חומדים חל העס בי ה' מסליכס מעל סניו צבלל חטאות
חנשס סחטטיו את ישראל, סהיהת למסל צפי סהמון אצות חכלו צוסר וכו', והים זה לקלת העס למצטול
עון לנלתי סרצ צתסוצה; על כן הולך ויחזקאל להסקיוס נבד המסל הזה, להצצירס כי סלוד תמיס סעלו
כל דרכיו מססט, וצן לא יסח צעון חסר עונס מוחלט ומתמיד, רק הנפס סחוטחת היא צמות, ומי סחיו
חוח חטאות אצותיו צידו חיה וחיה, על כן ראו להס לסרצ חל ה' ורחמס: צלמו סחחס דצדיו סרצו
והסיו וכו' הסליכו מעליכס את כל ססעיוס וכו' להם תמותו צות ישראל, כי לא חספון צמות חמת וכו'
והסיו וכו' — לשנאי, עס סונחי חני נוסב כך לסקור עונס על צניהס, וכן ועושה חסד לחלסים לחונני,
סכונס עס חונני חני נוסב כך לעסות חסד עס צניהס עד חלף דור, ומלת לסנחי ומלת לחונני חחרות
חל האצות (כדעת רלב"ג), לא (כדעת רחצ"ע ורש"ס וחולי בס רש"י) חל הצנים. וחכיו סתלמוד סחמרו
כסחוחיון מעסי אצותיהס צצדיחס לא חמרו זה לסרס מלת לסונחי, חלח לסרס צחס סכחוצ מדצד, לוחר
כי ענין ססקידה חזחת חיו חלח כסחוחיון וכו' לא סיהיה זה סידוס מלת לסנחי, וכן חקלקוס תרסס לסנחי
לסנחי, וחחר כן סוסיק (דרך תוספת ולא לסרס מלת לסנחי) כד מסלמין צניח וכו', וחין סתוספת חזחת
(כחשר חסר רמז"ן וחולי בס רש"י) לסרס מלת לסנחי סככונס חס הצנים סנחי, סחס כן סיהיה לו
לססמיו מלת לסנחי לבמרי, סחול ומלות כד מסלמין וכו' סן סן סידוס מלת לסנחי. ולא חכחד תחת
לסוני כי צתרגוס כ"י על קלף סציו חסרה מלת לסנחי וסוסוסוס צליון, חזל חין זה חלח סעיות סוסק.
סחרי צדקתי צסרסת וסחחון, וסס חין סמלה חסרה כלל. והנני מצטל מה סבתנתי על עון אצות צחוסר
בר עמוד י"ט. ויהיה וסחורו סת עונס ואת עון אצותס (ויקרא כ"ו מ') הוא כססמעו, עונס ענין אחד,
ועון אצותס ענין אחר, יתורו על מה סחטחו וסס על מה סלח חטאו סס חלח אצותיהס, וכן מלחנו מסוסר
צנחמס (ס' צ') ויתורו על חטאותיהס ועונות אצותיהס, וחחר כן מוכיר וסולך צחורן את חטאות אצותיהס

[illegible]

קדושה, לרומם את ישראל, עד שיחשיבו את עצמם ממלכת כהנים וגוי קדוש, צהירותם שונתים ציוס אשר שנת צו חלל ממלכת הסמים והארץ; ומן הלא הזה היתה הסנת הות צין ה' וצין ישראל, כלומר שהיה הות וסיומן לברית אשר ציוו וצינונו. ומלך אחר יש צהירות הסנת תועלת גדולה צתיקון הסדות וצחללחת החומה, וצטחיות הרליגיוזון, כי הנה ידוע כי כל אדם סוצה לפעמים ממללחתו ונחנה צמנוחה, וסנה חס כל אחד ואחד ינוח ציוס סירלה, לא תתסך מן הסנוחות הסרסיות החלה סוס תועלת אחרת מלצד הסנחה הסרסיות של כל אחד ואחד, חלל חס תהיה מנוחת החומה כלל ציוס אחד, ימסך מזה סיכלו להקצן יחורו לחכול ולספור, ולצד חלה עם חלה, ותתצנה החסנה ציוסס, ונס יוכלו לסמוע תורה ותוכחה מפי סקנים וסחללס¹⁰ וסוס הסנת מסוס הססיר וסעני, סחלון וסעצד, קטון ובדול סוס צו, ועצד חססי מחלניו; וס¹¹ להרחיק הנחות מן הססוריס, ולסזכורס כי כלנו צנו חז אחד נחנו. וסנה כלן רמו רעסס סעקרי (כי ססת ימים עסס ובר'), וסס לא הוס דצד זס כתוצ צתורס לא הוס מקוס להסנת הסכלית הסכוונת, שהיה לחזק כלצנו חמונת היותנו עם סכלה; חלל סעסס סעני שהוס מלצ הסלחת החומה ותקון מדותיה, לא נוצר צתורה, כי חין הסנת הסכלית סהיה, תלויס צידועת הסוונס. וידוע כי זס עקל גדול צדרכי סתורה. וסנציחוס וסחמי ישראל, חמור מעס ועסס סרצס; צססך מדרכי חכמי יון וססלכיס אחריסס, סחומריס סרצס ועססס מעס: (יג) לא תבאף, חין ניחוף חלל צחסת חוס, סנחמר אשר ינחף את חסת רעסו מות יומת סניחף וסנוחסת (ויקרא כ' י'), ואומר חחסס סמנחסת תחת חוסת תקח את זריס (יחזקאל ט"ז ל"ז), (רס"י) וסעות הוס ציר רחצ"ע ססכחיס דצד זס. ונסתיוע מזה סכתוצ ותנחף את סחזן ואת סען (ירמיה ב' ט'), וסחז לא הצין סחיו חלל מסל וסכוונס על עצודת חליליס שהיה נחסלת לניחוף, כי סחוחס נחסלת כללו הוס חסת חוס עמו יתצדק, כמצוחר צכל ספרסס סהיה (ירמיה ב'): לא תענה ברעך עד שקר, רד"ק רחז' ובעז' סירסו עד כמו עדות, ורחצ"ע אחר סחפס כלצו סניס רצות, סירס חסת עד סקר לח תענה צרעך, חס סכל, סחס לא יעיר חין וסיה עד סקר; וצציחורו סקלר סירס לא תענה צרעך, וחסס עד סקר, כלומר לא תענה צרעך צחיותך עד סקר, לא תענה צרעך מסקר, וקרוצ לזס סירס רתצ"מן לא תענה צרעך דצד סעל ידו תהיס עד סקר. וסחס לי לסרס לא תענה צרעך עניית עד סקר, כי ספעל מוסך אחריו סס סנגור מחנו, כמו סן חוסן סמות (ססלס י"ב ד'), סעמו סן חוסן סנת סמות; וכמו סכתצ סס רחצ"ע: כי ססחות צכח ספעלס; וכן לוסס (כ"ז כ"ה) חס חצול תחצול סלמת רעך עד צח ססמס תסיונו לו, כנוי סזכר סצמלת תסיונו חתר לסס חצול סצכח ספעל חס חצול תחצול, וכן וצרך ולא חסיונס (צמדצד כ"ב כ'), סעמו וצרך צרכה ולא חסיו צרכתו, וכן וצרוצ יועלס תקוס (מסלי ט"ו כ"ז), סעמו וצרוצ יועלס עלה תקוס סעלה: (כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי, סחקצע לך לסזכיר את שמי, סחלון לצנות לי סס מוצח ולסספלל סס לפני ולתת תודה לסמי, חס חוס ענין סזכרת סס סחל, כחשר תלחנו. לצד צן מכיר סמך (יסעיס כ"ו י"ג), וסחחנו צסס ס' חלסיו נזכיר:

משפטים

כא (ב) כי תקנה וגו', סתורה אשר דרכיס דרכי נועס ורסחיס, סתחס מספסיס צחססס העצד וסחחס אשר ציומי קדס היו נחסציס כצחמה, ולא הוס ססוסס דן דינס ורצ ריצס נבד אדוניסס: (ח) וספרה, יסחלל סחלון חלל קרוציס סופדו חותס, חו דודס חו צן דודס יבאלנס, חו אחד מכל צני מספחתס ומכל צני סצטס יבאלנס: לעם נכרי לא ימשול למכרה, חיוו רסחי למכרה לחוס מסצט אחר סחין לו קורצה עחס וסס יקנס חותס יססעצד צס, לא כן חוס מספחתס חס יסדה חותס יוציחנה לחרות, חו יקחס לו לחסס. ויצד תלחנו עם סענינו סצט, כבון לקחל עמיס (צרחסיות כ"ח ב' וס"ח ד'), גס חוס יסיה לעס (סס מ"ח י"ט), עמיס סר יקרחו (דצריס ל"ב י"ט), נדיצו עמיס נחססו (ססלס מ"ז י'), ומלחנו נכרי סענינו זר חף על פי שהוס מיסחלל, כבון כי חוס נכרי יסכלנו (קחלת ו' צ'), ועלצין צצות נכרי (מסלי ה' י'), נכרי ואל ספתין (סס כ"ו צ'), וכן כל נכריס סצססר מלני. וציומי קדס סהיו להס ספרי הווחסין היו כל צני סצט אחד מכיריס קורצתס זס עם זס, וכל מי ססיה מחותו סצט יתכן סיגחל את צת סצטו, חלל צני סני סצטס לא היו נחסציס כקרוציס, חלל

יחז ב

מפסיק ט"ו עד ל"ה. לפיכך גם מה שכתב צירמון (י"ד כ') ידענו ה' רשענו עון חזותינו, חנונו חלח חסר וי"ו, רשענו ועון חזותינו, והכוונה בכל זה כי מאחר שכך הוא מדת הקצ"ם לקקוד. עון חזות על זנים, הנה הנא להתודות רחמי שיתורה לא לצד על חטאתיו, אך גם על חטאות חזותיו, כי גם עליהם הוא חייב עונש וצוידוי וחטא ותשובה יתכפרו לו חלו וחלו. והנה ידיו החכם המסורר יש"ר ב"י צצוריו העתים לשנת תר"ו אחז צפירוש סכתתיו באחז בר, וקירב את אשר ריחקתי, והכחיש מכל וכל פניו עונש הזנים בכלל חזותם, ועל מה שאמר דוד יוכר עון חזותיו אל ה' וחטאת חמו אל תמח, ועל מה שאמר ישעיה סלינו לצניו מנוח צעון חזותם, אחר שאינם חלח על כל מלכות השיר; וזו חנה תשובה, כי אמנם מדברי המסוררים שכל אומה ולשון. דים מה היו חמונות הבוי הסוח צומי המסוררים הסס, ולולי שפסטה צימי דוד חמונת עונש הזנים. ת חזותם, איך יעלה על דעתו לומר דבר זר כזה, יוכר עון חזותיו אל ה' וחטאת חמו אל תמח? וגם החכם בעזענוים צפירוש ישעיה כתב כי פסוק יחיו מתוך נצילתי יקומון (ישעיה כ"ו י"ט) אף אם יסורס דרך משל וחליה (כמו שהוא בחמת), מכל מקום הוא רחמי שאמונת תחית המתים היתה מסורסת ציטראל צימי סכות. וחולס ידיו החכם המסורר ל"י צחר לעוות עלינו את הכתובים צכוונס טוצה להסיר תלונת מעל חלחיו, וכדי להפכים התורה עם הפילוסופיה. ואמנם הנה כבר קדמתי והסנתי תשובה לחותם טענה צחמרי "חצל סרע הזה הנא על הזנים צעון חזותם חינונו רע מוחלט ומתמיד וכו' כללו של דבר פקידת עון חזות על זנים חיונה להנקס מן הרשע וכו' וצנו של רשע אם סקול וסקל כעסו וטוצתו סצחו עליו מיוס הולדו עד יוס מותו, יורדע כי לא נעשה עמו עול וחמס וכו' עיין למעלה. והנה ידיו החכם יש"ר ב"י חומר (סס עמוד ט') כי אף אם יקרה לפעמים לחיו סזה פרטיית ססלדיק יחצד צלדקו צצור רוע מעללי חחרים, עוד לא יתכן צצניל כן ליוחס לחלחי עולם אשר כל דרכיו מספט לך מדע זו שיענים תמיד הזנים צצור חטאת חזותיים וכו'. וחני חומר גי סחלוק הזה צין תיור לסחיו תיור חיו חלח תנחומין של סצל, ואס נניח סיקרה לפעמים עול צעולם סוכיה לדיק חוצד צלדקו, אף אם לא יהיה זה חלח חחת לחלף סנים, כבר פפרנו צהנחם, שאס יס חלחים סופטים צחרן לא יצור חמנו לעשות מספט גם צפעס סהיה. וסחמת סיה כי חיוסצ על חוב סחרן ויוסציה כחגנים, הוא ירדע סחין סוס עול צעולם, לא תמיד ולא לפעמים, וסחמתצונוים צפולדות סדורות יציו צי כל מה סהיה לא סיה חלח לטוצ, ואף אם סעומדי צומן סחחורעות (כבון צומן נירון קוסר, דחטילח ור"בספיאר וצצריסס) היו סדצרים עול וחמס צעיניסס, סנה אחר זמן נודע כי סכל סיה לטוצת סחין סחנוסי. וכן פקידת עון חזות על זנים סיה לטוצת סחין סחנוסי, ואס סיה עול למרחס עינונו, חי סענין כן צחמת, כי סוח יכחוצ ויחצס ימחן וידיו תרפינה, כמו סכתתיו למעלה. וסמעמר (כ' דוחלף מחיר) אחר (ויקרא כ' ה') כי סוקד עון חזות על זנים סוח סצניו וצני צניו, ואס גם דוד רציעי ירחה, ימותו כלס ועינו רוחות. חצל מסמעוט סכתוצ חיונה סימותו, חלח סיקצלו עונס, ואס כדצניו, סיס סכתוצ חומר ערירוס ימותו, חצל סוקד עון חזות על זנים מסמע זלח ססק סחכוונה על עונס הזנים, לא על עונס סחנות: (ח) זכור את יום השבת, סצכירה סחחת חין ענינה (כמו סכתתיו צצוריו סעתים תקס"ט עמוד 90) זכור מה סנלטויות כבר צמדצ סין לקדס חת יוס ססצת, כי חמנס לסון זכירה חינונו תיוחד למס סעצד, כי נמח גם צמה סעתיד להיות, כמו לא זכרה חחריתם (חוכס ח' ט'), לא זכרת חחריתם (ישעיה מ"ז ז'), יען אשר לא זכר עשות חסד (תסליס ק"ט ט"ז), צרוצ רחס תזכור (חצקוק ג' ח'), וסנה זכור ענינו להצח כמו סמור, כלומר סיס חל לצך יוס ססצת, סתסיה מלסס מתי וצח, כדי לקדשו, ולא יסור מלצך, ולא תחללסו מסני ססכחם, וחמנס סקידוס סתיקנו רז"ל סוח כענין כל צרכות סחלות, ססחקינו סגסיה חרס מוצך עוצר לעסיותן, וזה כדי סלח יעסס סחלות כחלות חנסיס מלומדס, חלח יסיס חל לצו כי ה' צוה, ויעסס סדצד צכוונה לעסות רצון צורר: לקדשו לעסותו נצל מסחר ימים, סלח תסתס צו להנחתך לעסות כל מלחכתך, אך תתנסו לצכוס כקצן וכתרומס, כלומר תמסוך ידך מלחנות צו לצרכך ולעסקך, ויסיה כלו מוסרס לצכוד סמים, לסצות צו לצכוד סחל אשר לך על ססציתם צו: (יא) כי ששת ימים רבו, מלות ססצת רחוי לחלק צה צין סציתת סיסרסחלי לסציתת סעצד וצחמס, כי זו מכוונת לעלמס, לחמלס וחחיה עליסס, וזו חיונה מכוונת לעלמס, כי מי ססוח צן חורין יוכל לסצות כל זמן סידלס, חצל סיה לענינוס חחרים. וסנה רחסונה מלות ססצת סיה בכל חיסורו

והיה האיש גורע הנחת חשתו, כבון חס חמר הוא צנברו ויהיו צנברו; ומה נכבד מחמרם צנבר סמפסין עמון (פרס ל"ח). והסך מזה מלך אחד דרכי הנבלים, מחינם מצקסים רק הנחת עלתם, וחס משופטים תמיד לנפש זמם, ונשיהם נמאסות צעיניהם ויושפות עבונות חלמונות חיות. והסך מזה מלך אחד דרכי המתחלמים, אשר האדם היה להם כשפחה לשרתם, ויבסם לשמירת נדירותם (לל וצבול חלל בשומלח גופו צדיו וחוק ציורת וכו' וכו' הלכות דעות פרק ד'). חלל מי שתורתו היה תורת משה והמסנה והתלמוד, הוא חושב את חשתו כבוסו ומכבדה יותר מבוסו, ועליו הכתוב חומר וידעת כי שלום חללך (יצמות ס"ז). ^{אוצר החכמה}

כב (ז) אם לא שלח ידו, רש"י רמז"מן ונח' סירטו ישבע סלח סלח ידו, וכן למטה שבעת ה' תהיה זין שניהם חס לא סלח ידו צמלחת רעהו; והנה רמז"מן ונח' חומרים כי חס לא הוא לטון שבעה, ושעות גדולה טעו, ספרי כל חס לא סלח שבעה עינים לחיוז ולא לסלול, כבון חס לא כאשר דברתם צחוני כן חששם לכם (צמדנר י"ד כ"ח), חס לא כאשר דמיתו כן היתה (ישעיה י"ד כ"ד), חס לא חשיתך מדבר (ירמיה כ' י'), כה ועשה לי אלהים וכה יוסף חס לא סר לזה תהיה לפני כל הומים תחת יוחז, (שמואל ז' י"ט י"ד), וכן הוא בהכרח, כי כל החומר חס לא כוונתו כך וכך יצא לי חס לא עשיתי או חס לא חששם כך וכך, והטוניה כלל ספק לומר שצמחת עשה או יששם כך וכך. וצמחן כשכחוניהם לסלול חומרים חס צלח מלת לא, כבון חס מחוט ועד סך ועל ואם חקק מכל אשר לך (צדאסית י"ד כ"ג) סלח חקק, חס תשקור לי (סס כ"ח כ"ב), סלח תשקור לי, ורצום כאלה. והנה צמחרו חס לא סלח ידו חס היתה הכוונה לטון שבעה, תהיה הכוונה שיבע שצמחת סלח ידו צמלחת רעהו; לפיכך חומר חני כי חין חס לא החומר כאן לטון שבעה, חלל כמשמעו, חלל שהמקרה קצר, וסיעורו ונקרצ צעל הצית חל החלסים למען יתצבר חס לא סלח ידו צמלחת רעהו, והצירור הזה לא יהיה על ידי שבעה, חלל צחקירת הסופטים ולפי ראות עינם; ואם הם ישפטו שסלח ידו וסחרו הנגז, אז ישלם שנים כחומר צמסוק סלח זה:

כב (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות, נראה שמדבר צעדות כמו שהיה הענין במקרה הקודם וצמחן המקרה הזה ולא תענה על ריו, חלל סמסוק הכתוב הוא צמקוס ריו, ותחלתו סלח צמקוס ריו, כבון להעיד על ראובן שחלל שבת, וזה חמר לרעות, כי צמקוס ריו מה שהוא רע לזה הוא טוב לזה, חלל להעיד על ראובן שחטא, והוא לא חטא, חין זה שום טוב חלל רע: ולא תעבד על דיב, הנכון כחצ"ע כשיהיה ריו זין חנסיס, לא תעוד עדות על מה סלח רחית, וחין לך לסמוך על רצום המעידים, ולהעיד מה שאתה לא רחית, כי חולו תלח מזה הטיית משפט. ואם תחמר: והלא כיון שיש שם רצום המעידים, תוספת עד אחד לא תיעזב ולא תזיק, הנה יתכן שום הנוסף, חס הוא צחקת כשרות ונרום לדיונים סלח ירצו צדירות וחקירות כל כך כמו שהיו מרצום חס לא היו שם חלל מעדים האחרים: לבטות, להטות, לשון הנופל על הלסון צמתי הוראות שונות, על דרך כי יבער חיס סדה או כרס וסלח את צעירה, (למעלה כ"ז ד'); ודעת רז"ל אחרי רצום להטות שמוזל לפסוק הדין אחרי סרצ (כתובות) חסמכתא היא, וחין ספק כי חי חסמר לפסוק הדין חלל על פי סרצ, כי רחוק הוא שתהיה דעת כלם שום; חמנס המקרה הזה חינו מדבר צמסופטים, חלל ציחור סצח להעיד. ורש"י ז"ל עזר דעת רז"ל וציקס לנצח המקרה על פי פסוטו, חלל שפירט בס הוא סכתוצ צדיין ולא צעד, והואנך לפרט על ולא תענה פירוש דחוק מאד. ויש לתמוה עליו סרצ, חין חטל שחם סנדון ישאל את הדין על משפטו חין לדיון לענותו דבר הנוטה אחרי רצום החולקים עליו. חלל יחמר לו הדין לפי מה שהוא לפי דעתו — והלא זה דבר הנורם תקלות סרצ, וסלכת רווחת היא צמסנס (סנסדרין פרק ג') ומניין לכסילח אחד מן הדיונים לא יחמר חני מוכה וחצרי מחייצין, חלל מה חששם שחצרי רצו עלי, על זה נחמר סולך רכיל מבלה סוד. ויותר יש לתמוה על צעל הסמ"ג סלחחין קל"ה וקל"ו סעתיק דצרי רש"י חלל ולא העיר עליהם דבר, וכן סרצ ר' חלית מזרחי וחצרים לא סעירו על זה כלום. ותלמידי מוסר"ר חרדכי מורעוזה חומר כי חמסנס מדברת צמסם דיונים, כלומר צכסרים, סחין כוונתם לסנות חספט, חלל מוכים ומחייצים כפי מה שסוח חממת וסיסר לפי ראות עיניהם, חלל רש"י מדבר צדיונים רשעים, כמו שחמר חס רחית רשעים מטוס חספט. ותלמידי מוסר"ר משה סליו סהרעגרויך חומר כי לדעת רש"י חין סמסוק כלו חזסרם לחדס אחד, חלל לסני צני חרס, לא

משפטים כא

זרים היו זה לזה. ואחר כן צמח הדור הזה נשכחם הקורבן שזין חטאי שנת אחד, ואין גם כן שנת
 אחד זרים ונכרים זה לזה, ולא היה אחד שיסדס כי הם שאלו הקרוב אליו; לסיכך תוצרכו רז"ל למד
 לעם נכרי לבצר אחריו, כי ידעו כי כל איש מישראל, חף הם הוא מאותו שנת, נכרי הוא להם, ולא
 יסדס להוציאם לחרות, אלא הם יקום אותה ויעצדנה לו לשפחה: בלבדו ברה, כשמוח צובר זה,
 שאינו לוקחם לו לחסם (כי סמוכר צחו לה היה מוכרה אלא לתקום זו סמךדון ויעדס לו), חינו
 רשאי למכרה לחסם נכרי שאינו קרוב אליו, סיקחנה להשתעבד זה ולא לסדותה: (י) ועובדה, דקרו
 דברי ראש"ע שהחלה מלשון עת, ומלת עת חסרס נר"ן, וכן מלאנו שחומרים כלסון חרמית קען, קענת
 נר"ן, וקענת כלל נר"ן; חמס נראה לי כי מלת עת חין תחלת הורחתם על סומן, אך תחלת הורחתם
 כהורחת הסרס אשר ממנו לוקחם; והנס שורס ענה הונח תחלס על הדצור המתיחס לדצור וולתנו,
 ומורה גם כן זמרת שתי כחות בני אדם שחזרתין אלו כנגד אלו, ומורה גם כן עשוית דקסת וולתנו
 ותלוי שחלתו; ומן הסרס סזה מלת יען סמורה על יחס סמסוצ דהטרפות אל סצתו, גם מלת קען
 סמורה על יחס סמעס דהטרפות אל סחכלית סמצקסת על ידו; וכן מלת קען חין עקר הורחתם על
 סומן, אך היה מלס קוסרת סנמסך מן סמדוצר עס הקורס, כטעס הם כן אפוא, כגון חיתי בצר
 וצמלכותך וכו' וכו' כען דניאל ופקרי ופסרה יסחום (דניאל ה' י"ח ו"ג), וכן ואנח סמעט עלך די
 תכול ססרון למססר וקערין למסרה כען הן תכול כצח למקרה (סס סס ט"ז), וכן חתיעעו כל סרבי
 מלכותה וכו' כען מלכח חקיס אסרה (סס ו' ח' ט'), וכן כען ידע להוא למלכח די הן קריתח דך
 תצנח (עזרה ד' י"ג), כען כל קצל די מלח סיכלח מלחנח וכו' על דנס סלחנח וסודענח למלכח (סס
 סס י"ד), וכן כען סימו טעס (סס סס כ"ח); וכיוצא בזה מלת עתה, כגון חתס עתס צרוך ה' (צרחסית
 כ"ו כ"ס), ועתה חרור חתס (סס ד' י"ח), וולתס רציס; וכן מלת וקענת חו וקענת (עזרה ד' י'
 י"ח וי"ז ח' י"ג) נראה לי סורחתם כמו קען חו וקענת, וסיתס סבורח צפי סחרמיוס דתחלת חברותיסס,
 אחרי דריסת הסלום. והנס סומן להיורה מן סצוריס היורה מוססעיס, לה הונח לו סס עכתי אלו
 דצחינת מך ססוח צעמח חצל קרחו סמו עקת, עקת, ועת, וסכוונס על סתנחיס סרחויוס לכל דצר
 ודצר לפי מה ססוח, אשר דסתחמתס וכן סדצר ססוח לענון מה, כטעס עת להסוצ ועת לסנח, וסחר
 עתיס סצקסלת (ב), וכן וסריך צעת וסכלו (סס י' י"ז) דתנחיס סרחויוס, וכן והנס עחך עת דודיס
 (יחזקאל ט"ז ח'), היו צך סתנחיס סרחויוס (סדיס נלנו וסערך צמח) למסכצ דודיס, וכן ודצר צעתו
 מה טוצ (מסלי ט"ו כ"ב); וכן מלת עונה כלסון חכמים, ענינס סתנחיס סרחויוס דצר סמסכיס חותו
 לצצר מה, כגון סמקדיס סיירותיו עד סלח צחו לעונת מעסרות (סיחס סרק ד', חלה סרק ב') סירס
 סרע"צ (צמס' חלה) כל אחד כמססס סמסרס דסרק קמח דמעסרות, עד כחן לסונו; וצמעסרות (סרק
 ח') ספורס: מחימתו סיירות חיונות דמעסרות, סתנחיס מסיצחילו, סענינס וסחצסיס מסיצחיסו וכו'
 וכו'. ואחר כן סוסחלה מלת עונה להורות על סומן כלל, כמו ססוסחלה מלת עת, עיון צערוך, ערך
 ען, ססו. ואחרי סדצריס וסחמת סחלה חומר חני צי וענתס הוא סתנחי סרחו לה צמס ססח חסס
 דעולת צעלי וססתנחי סזה הוא סתסמיס כלל ססק. והנס סתורס ססירס חת סחדון סלקח חמתו לחסס,
 סחף חס יקח לו עוד חסס חחרה חינו רשחי לברע חקס סל זו, ולא מסני סחציס עני עד ססוברח
 למכרה לו לחתס ססוס קלה צעינו. מסיחרת סחציס עסיר, אך רחוי לו סיזכור תמיד כי בסלקח
 סרסחונס ססתעבד לה כלל ממורוצכל כחותו, וקורס סיקח ססניס לרוך סיורחס חס ממורו וסחתיו כרחי
 לסתי נסיס, וחס לחו חין לו ליקח חסס סניס, וכל זה חמרס תורס צני סנשח חת חמתו, וקל וסומר
 למי סנשח צת חורין, ססוח חיוצ כלל ססק דסחריס כסותס ועונתס, לפי סייעור ממורו וסחותו, וסחורס
 לה נכנסס דסרטי דצריס סחין להס סוף, ורז"ל עסו כמו טעסו כלל. סחר חלקי סחורס, וסגצילו
 ססייעוריס, סחס יסחוח סצעל מסייעור סמוצל לו לפי מה ססוח אדם, תוכל חסתו לצח לצעוק סמס
 לסני צית דין, והס יחקרו חס מוסע הוא חו חורס הוא, וחס מוסע הוא יצו עליו לחת לה חקס חו
 יסלחנח מציתו. והנס חז"ל דחכמתס וצדקתס רחו כי חסס חיונח כלו, ולא נצרח להועלת חחיס
 ולסנחחו כלצד, חצל חיס וססתו סני סותמיס, סתחצרו דצנאנס לעזור חיס חת רשחו דסחצס וסחורס,
 ולא לצד ססניחו סלח יסוס חחיס גורע חק חסתו, חצל ססניחו גם על ססרטיס היורה קליס, לצלתי

תצוה

כח (א) לכהנו, חין סו"ר כנוי, חלה על דרך לשון חרמית לְקַטְלָם, לְקַטְלוֹתָם; ולזהו כחן אחר הפעל חלה לו סחיה מלה זעירה, עשו כנוי מחוצר, ואמר לכהנו לי כדרך סחומים לְקַטְלוֹתָם. ואמנם סחיה לכהנו פעל וולא (לעשות אותו כהן) חינו נראה כי לא מלאנו בָּהֶן חלה פעל עומד, מלמד שחס סחיה וולא, סיה לו לומר לְבָהֶנְסָ לִי. והנה הכהונה נכרת צבדים, ומזה כחתן יכהן סחר, לסיכך סירס מיד הצבדים אשר יעשו: (לש) **מעשה רוקם,** נראה לי כי מתחלה לא סיתה מלחכת הרקמה נחט, חלה סחיו מלכודים האורה צבד צפנו עלמו ואחר כן סיו מדקקס חותה על הצבד האחר. ומזה חצני סוך ורקמה (דצרי סומים ח' כ"ט ז') חננים סמדקין חותן על סקיר, לננו, עיון סירוסו לישעים נ"ד ו"ח, והנה סרס רקס קרוב לסרס קרס, סענינו סעוחת העור, ונלסון חרמי ענינו תקון הצבד על ידו סלחו סעוטהים ומחצרים עליו. ואחר כן סתחכמו לעשות הרקמה על ידו מחט, נלה תוספת צבד על צבד, ונשאר למלחכה זו סס רקמה, כיומי קרס. ואחר כן סתחכמו לעשות חלורות צחדיבה עלמה, וקרחו למעסה זה מעסה חוסט, לרוב סחכמה וסעיון סולרבת לס.

כס (ב) והגשם אותם תנופה, סתנופה סיה סגססה וסולכס וסוצסה, כי סכסן סיה מקנל מיד מציחי סקרבן ומצניה ומולין ומציה, לסיומן ססדצר וולא מרסות קצעלים לרסות גצוס, וכן חסרן קנל חת סלויס ססיו נחוניס לס' מלה צנו וסרלל וסניף חותס (צמדצר ח' י"ח ו"ח), וכן. נכל ססלמיס סמקריצ חת וצח סלמינו לס' ידיו מציחינים חת חסי ס' חת סחלצ על סחזס וציחונו, חת סחזס לסניף חותו מנופס לס' (ויקרח ז' ל') סטעמו וציה חת סחזס כדו סעליו וניף סכסן חת סחלצ לסני ס'. וסנה סחזס נח סיה מסטס חלה כדו לסעוה עליו סחלצויס ססיו לריוכיס מנופס כי סיו נקטריס על גצו סמוצח, ולכך נקרח חזס סתנופס, וסיה נשאר לכסן כמו ססל ססיו נותניס צו סצכוריס. חצל ססוק סוח מרוס לס', וסחל נחנו לכסן, על כן נקרח סוק סתרוסס. ונפסס סוחת ססיה סתחלת סקרבנות וחנוך חסרן וצניו, נלס ס' סיוודע כי ססוק סוח חלק גצוס, על כן נקטר גס סוח, ומסס ססיה מסטס כססן לא קנל רק סחזס, וסניף גס חותו ונשאר לו למסס, ולסון מנופס נאמר גס כן לסורחת סספרסס ונתינס לגצוס, כי כל דצר הנייתן לגצוס נקרח נלסון סגססה וסרמה, כנון חסר סניף מנופס וסס (למסס ל"ס ל"צ), לכל מנוסות צני וסרלל (צמדצר י"ח ל"ח), ועיון מס סכתצתי צצריס ס"ו יו"ד, וסס נדסס נטעות מלס יונית, וצריך לומר מלה רומית.

כ י ת ש א

ל (יב) כי תשא את ראש בני ישראל, ומיס רצויס סיתה דעתי נוטיס לעזת רלצ"ג ודון יחק ססמלויס סוחת לא סיתה חלה לסעס, וגס רחיתי כי מחמר ולא יסיה צסס נבך צסקוד חותס נראה כמכחיס ססירוס סנה, כי מסטעותו סיה סתמיד ולא ספסס סוחת נלצר וחול סנבך צנמיס נלה כופר, ואך חס כן ססיה מלות נחונת סכפר לחותס סעס נלצר? חצל סייתי חומר כי נלס סקצ"ס לחלליס חומת סעין סרע ססיהס מפורסמת ציסרלל, צלי לסתקומס נגדס מכל וכל, ולסיכך חמר למסס כסתחנה חותס עכסו צריך סיתנו כופר, ואס לא יתנוסו יסיה צסס נבך, יחצל סקה חת כסך סכסוריס ונחת חותו על עצודת חלל מועד וסיה לצני וסרלל לזכרון לסני ס' לכפר על נססותיכס, ומסס וחילך לא יסערכו עוד לכופר, כי סמסכן אשר חדניו עסוייס צכסך סכופר יעמוד לזכרון לסני ס' תמיד ויכפר על צני וסרלל גס כסותסקודו. ולסי סמחטסה סוחת סיה מס סכתצתי זה סנה צספר צמדצר (ל"ח ל') וולא מוסס כי תשא חת רחט, כי חיונה מלויס לדרורת" וסיוס כ' תמוז תר"ל רוחס חנכי סחין ססירוס סנה מוכרח כלל, כי צסוף ספרסס (ולקחת חת כסך סכסוריס) חין סוס רמו סתסיה סכססה ססיה מועילס לדרורת, וגס לא נוכר כחן כלל סיעסו צכסך ססוח חדני סמסכן, וסיה רחוי סיוצח צכתו מפורס צחר סיסצ סססיוס וסלחס ווכלו לסתסקוד נלה כופר, כי כסך סכסוריס סיתנו צססס ססיה יעמוד צמסלן לדרר דורות, וסיה מכפר עלססס צכל זמן סיתסקוד, חס לא נחצאר ולא נרמו כחן כלל. ומחלוצת לזכרון לסני ס' חין סוס רחיה סתסיה סכרונה וצרון לומיס סצחיס, כי סנה כמיה וציוס סמחחכס

משפטים תרומה כג כה

תמים אחרי רצום לרעות סוף חזקתם לדיון שצחו צעלי הדיון לפניו, וחזרו רוצים להטות משפט, ולא תענם על רצו סוף חזקתם לחכם אחר שחינו דיון או שחינו צחותו צית דין חלל צצ"ד אחר, וכוונת רצ"י שחס סגורן סיוולא מצות דין חייב יצא חלל חכם אחר ויסלחו על חותו המשפט שספטו חותם סדיונים, חין לו לסחת להם פנים, חלל יחמר את המשפט כחשד סוף: (יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, אחר ספטלים סמלות סצין חדם לחצרו חור למלות סצין חדם למקום, וסיוס צמה ספתח למעלה צסוף סרסת יתרו (כ' ב'); וסנה סס סזסיר על עשיות סללמים וסוף על עשיות חוצח לכצרו ית', וחל"כ סזכיר סמשפטים סצין חדם לחצרו, ועתה חור לסזסיר על ענין סחלילים ולצוות על כצרו ית'; וסנה וצכל אשר חמרתו חלילס תשמרו, סכוונה על לא תעשון חתי חלסי כסף וחלסי נהצ וכו' וכו' עד סוף ספרסס, ועוד חני חלום חתכם סלח תזכירו סס חלסים חחרים לתלס ולתסחרת, על דרך סחמר צטמו ית' (סס כ"ח), צכל סמקום אשר חזכיר חת סמי, ועיין מה סכתצתי סס וסוסף לא יסמע על סין, וסוף כחסמעו לא יסיה סס סחלילים וסמע על סין, כלומר חסילו לסרקיס ודרך ערסי, חך לעולם סדצר למד מענינו סחין סחיסור חלל לסזכיר לתלס ולתסחרת או דרך תסלס ותחנה, ולא סתסיה סזכרת סס סחלילים חסורה צחלע, כי סנה ססס חמר כי כל סחיס אשר חלך חחרי צעל סעור: (יט) ראשית בבורי ארמתך וגו', מחמדן סדעת נרחה לי ססיה מנהב קלת סעמים או קלת חנסיס גם מצני יסחלל לסקריס צכורות לחנם מצוטלים צחלצ חמס, כי כמו סנותנים לכסן ראשית סנו כן יתכן סיהיה טוצ ורסוי לסקריס ראשית חלל, וסנה סיו סוחטים סכצור וסיו מצטלים חותו צחלצ חמו וסיו מחלילים חותו לכסנים (חז סיו נותנים לו סכצור וסחלצ וסוף סיה מצטלס יחד וחוללס, וסס תרלס חומר ססיו מצטלים וסורסיה סכל על סמזח), ועל ידי כן סיו נותנים לבצום ראשית סנולדים וראשית סחלצ יחד, לפיכך חחר סחזכיר ראשית צכורי סחדמה סזכיר גם כן צטול סגדי צחלצ חמו, ויוצן גם כן למס סזכיר סצטול ולא סחכילה, כי סצטול סוף סעקר ולא סחכילה, וסס חין צטול חין חכילה. וסחמס סטעס למס נחמר סמנהב סיה חף על סי סחכוונה צו לסס סמיה, סוף (כדעת רצצ"ס ורצצ"ע, ויוצן דוד מוכחעלים) מפני סיס צזה חכוריות לצ צטל סצן צחלצ חמס, וסוף על דרך חותו וסח צנו לא תסחטו ציוס חחד. וחף על סי סחחר סחחיעת סגדי מותרת, מה חוכסת לו ולחמו צחוח מסקס יצושל? מכל מקום סמעס סיה מקנה סכונה רעס צנפס סחדס סעוטס וסרוסס. סגע צעלמך סחיה חדם עוטס עלמות חציו תרוודות, וכלגלתו קערה, וסחל צסס, סנה חין זס מוזק לחציו סמה, וחף על סי כן מדת חכוריות סוף, וסמעס סיה מפסיד מדת סחמלס וסחוניס צו וצרוחיו. וקלת מן סקריס סירטו לא תניח לבדי סכצור סיתצטל ויכל צחלצ חמו, חלל ציוס ססמיני תתנו לי; חמס (כחשר סעיר רצצ"ע) חס מלחנו סרס צטל צטול סתצחות סחוס ססמס מצטיל חותן כחלו סוף חס, לא מלחניהו צכדול צעלי חיוס סחין כדולס על ידי חס או חוס חיוני.

1234567 h"m

תרומה

כה (ב) ויקחו לי תרומה, מלום לכלל סחומס סוסקידו סקידוס לקצל מיד סמתנדוס. וכמו סחומר תכף מלח כל חיס וכו' תקחו חת תרומתי חלח סתרומס אשר תקחו מלחס, וכן חמר מלח וס"ס ה') קחו מלחכס תרומס לה' (סחנטי סחומס סמתוניס לכך יקחו מלח סחומס ויקצלו מידס מה סיתנדו) כל נדיב לצו יצויה חת תרומת ס' (ליד סמתוניס); ונרחה כי סעס לא ססקידו סקידוס, חלל סציו חל מלס עלמו, ככתוצ (ל"צ ו') ויקחו מלפני מלס וסס סציו חליו עוד וגו': (יח) ברובים, כמו סמוך רכוצ, כסצרת Gusselius וסחכס יס"ר צכורי סעתיס תק"צ עמוד ז', רק לא לסיותס מורכבים מלורות סונות (כדעת ריס"ר), כי לסון סרכצס לסורחה כמו סוף לסון סצדו להס סחחרוניס; חך נקראו כן מפני ססס רכצ חלסיה, כטעס וירכצ על כרוצ, ולתצנית סמרכצס סכרוצוס זס (דצרי סיומס ח' כ"ח י"ח): (לא) כפתוריה, חולי מן כף תור, כלומר כף טור, סרסס ססועס, ודוגמת זס צמסנה צמסנת כלחיס רחס תור וסיונו מענין תורי זס (כדעת סרצ סס. סרק צ' מלסנה ז') , ולא כל קרן זוית נקראת רחס תור, חלל קרן זוית סמכס על קר יסר (כזה י) נקרא כן, כי סוף דומס לרחס טור צעל סתי קרניס:

כי תשא לב לב

מן

נראותו כי העם היה כרוע כי פרעה אהרן (באמרו כי חב לה' מחר), צלופן סהיו (לח: כדי סיהיו) מוכנים להיות נכבדים וננעמים בחן הקמים עליהם, חז עמד ואמר מי לה' חלו, ולא דאב סמח תהיה מלחמה נמחנה: (לר) וביום פקדי ופקדתי, העסה כשעסה, כלומר העסה צלח מן הזמנים, וכן ושמע חיסה ציוס שמעו, ושמע כשישמע. הרי זו מלואה ממלואות לסון הקדש, וקדוש לזה כי וסול הוסל, וסול מי סיסול, מי סיהיו; ושמע הסומע, ושמע מי סיסמע, מי סיהיו; וכן ואנתי חת אשר חסון ורמתתי חת אשר חרם:

לב (יג) הודיעני נא את דרכך, חסר יו"ד, ואון ספק שכוונת משה לומר דרךך.

כלומר הודיעני חת כוונתך ואיך התנהג בהנהגת העם הזה, חס תצא שכוונתך עמנו, חס לה; והכוונה לומר חס תתן לנו דעות להקים המשכן חס לה. כי אמנם פרשת תרומה ותורה הכוללות מעשה המשכן באמרו למשה מיד אשר מתן תורה צוהר ציוס וס ראשונים, ומעשה העבל ברס עיכוד לעשויות המשכן, כי סיו כנופס למקום, ולא סיה' ה' רואה להסרות שכוונתו צקדס, ומשה לח סביד לעס לווי עשויות המשכן עד שנתפוס להם המקום, עיון רש"י למעלה ל"ב ו"ח, ומלות ללוותו הכתובה באותו דבור סיה' משיצסת, ודריך לומר ללוות חו ללוותו, עיון סידורי להפסרת לו. וסנה נתרצה ה' לשאלת משה, וסיו סני ולכו וסניחתי לך, כלומר חני צעמי חלך עמכם ואצלה חתכם חל סמנוחה ואל סכחלה, כלומר תעסר לי מקדש וחתהלך צקדכס. וכססמע משה כך הוסף לשחול חס חין סניך סולכיס חל תעלנו מזה, כלומר מחחר סככר נתפוסת לצח צקדכו, חל תסיענו מכחן חסילו מסע חחד צערים יוקס המשכן: (יד) הריאני נא את כבודך, סככו כדכדי רש"ס שלא סיהת שאלת משה חלה סיכרות לו ה' צרות על מה ססצטיו, כמו סעשה לצדכס כסאמר צמה חדע וכחוד סס וסנה תנור עטן ולסיר חס אשר עזר צין סבוריס חלה, וסמין ליה ציוס סהוא כרת ה' חתל חצרים צרית חף כחן סחל משה מסקצ"ס קיוס צרית, ונתרלה לו סקצ"ס להקחות לו צכריתת צרית, כדכתיב ויעצור ה' על סניו, וכחוד צכרית סנה חנוי בורת צרות: חס כן למח לח חמר למשה כמו סאמר לצדכס קחם לי עבלה מסולסת וכו' כדי לעצור צין הצתרים? יס להסיו סיהת כצור סמים מתחלל צעיני ססמון חס סיו רוחיס חת משה תעלה לרחס הר סחלהיס צמחות חו סכרי צמחות, חלה תרחס כי צח סצורי מסורס גס סלחן וסצקר חל ידעו חל מול סהר סהוא; ועוד סיה זס נתן מקוס ללני סדור לומר ססצית עמו צמחות לחכול צרים צמסך חותן חרצעים יוס סאמר סלחס לח חכל ומיס לח ססס. ולדעת קלת יסכן גס כן להסיו כי ענין חצרים סיה כלו צמחות, ונתוח סצמחות סיה גס סוא רק מחמה, חל צמסס רצנו סיה סעיין צסקין, וענין עצרת כצור ה' צין הצתרים צסקין חיונו כצור כלסו תעלה: (יט) אבי אעביר כל טובי על פניך, כצורי סיעצור לסניך לכרות עמך צרית וסיה סמרחס סיתר יקרה סספסר, ומכל מקוס לח תחשוב סחכרות צרית לכסות על כל סעעים, כי כסחיס מתהלך צקדכס (ססעסו לי מסכן) לח חסון ולא חרם חלה על סחצווס לכך, ולסיוך צעצור כצורי על סניך חקרה צסס ח', חסרס לך תחבי ומדותי, למען תדע ותודיע ליסרלל. ולא ותצרכו כלצכס לחמר סוכל ה' יס צינו, וסוא וכפר על כל עונותינו; ואחר סככר יסיו מתסרים, חסון חת אשר חסון ולא וסיה להס להסרעס עני כחלו ספרתי חת צריתי אשר כרתי חתס, כי צריתי חתס סיוח להיות סכונתי צקדכס, חך לח להעלס עניי מכל ססעיהס. ואמנם סולרך לכל זס מסני מחסצת סבוריס הקדמוניס, סעצורת סקדכנות סוא כסחד סמעור סקחיס, וכמו סאמר ירמיה סכנוז רצוח ונחוף ונחחס ועמדחס לסני ואמרחס וללנו: וקראתי בשם ה', מלת בשם סמוכס (צמח דס'), וכן למעס ל"ד ס', וקריחס צסס ה' סחמורה כחן חין ענינה נצל מכל סאד קריחס צסס, וכל קריחס צסס חין ענינה קריחס לחדס כני סינח (רועען), חך טעמס חרמת קול, כלומר סריס קולו צסכרת סמו סל סלוני, וסח לתת לו כצור ולהביד סצחו ומעלותיו, כמו סודו לה' קרליו צסמו, וכן צחצרים ויקרה צסס ה', וכן כחן וקראתי צסס ה', חסרס תחרי ומדותי, ודעת צעלי סטעמיס נפלחח ממני. ולסעמיס הקריחס צסס סיה לסודיע ולסרסס סחני צוחריס צסלוני, כמו דחס קראתי צסס צלחל (למעלה ל"ח צ'), קראתי צסמך לי חתס (יסעיה מ"ג ח'): (כ) לא תוכל לראות את פני, סמרחה אשר חמרתי לסעצור לסניך, תרחס חותה צעצרה לסניך, חך לח תוכל להסחכל צסניס, כי זס חי חססר לטצע צן חדס צלי סיוחות; וכל זס חמנס סיה כדי סלח ולמדו צני יסרלל לעסות תמונה:

כִּי תִשָּׂא לֵב

וזמורדיכם ונרחשו חרטיכם ותקעתם צחלוצרות על פולוציכם ועל זנחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלטיכם (בחדר י' א'), שאין הכוונה לזכרון לזמיר רעים, אלא לכל פעם ופעם (כל חב וכל ראש חדש) כשתתקעו על זנחיתם והיו זנחיתם לזכרון לכם לפני ה' ודומת מה שזא צפסוק הקודם והרעותם צחלוצרות ונזרתם לפני ה' אלטיכם וכן (למעלה כ"ח כ"ט) ונשא אהרן את שותו בני ישראל על לזו וכו' לזכרון לפני ה' תמיד, כל עת שיהיו על לזו יהיו לזכרון לפני ה' וכן מנחת זכרון מזכרת עון, הוא לחותם שעה בלזד. וכן כחן צאמרו ולקחת את כסף הכפורים ונתת אותו על עזרת אהל מועד והיה לזני ישראל לזכרון לפני ה', חין שום הונחם שיהיה הכסף ההוא מכפר לכל הדורות, אלא כשיתנוהו יהיה להם לזכרון לפני ה', ויכפר עליהם לחותם שעה להזילס: מן הנבף. לפיכך נראה לי כי ונתת אותו על עזרת אהל מועד, חין הכוונה על מלחכת המשכן צפרט, חן הכוונה על לרכי המשכן זין. להקמתו וזניו, וזין ללורך הקרצנות ולכל העצודה הנעצדת זו; והנה זמן הקמת המשכן הועיל תלסף לעשות זו האדנים, ואחר הקמת המשכן הים הכסף משמש ללורך הקרצנות. והנה התורה לא הבזילה כחם תהיה התרומה אשר ידמו בני ישראל ללורך קרצנות לזור, אלא לותם שכלשך ותפקדו יתנו מחלית הסקל ללורך העצודה, והניחם זיד ראשי העדה לסקוד את העם כשירצו, וכל זמן שיפקדום יבזו מהם את כסף הכפורים; והם צטוצם מבלות כל קצעו לתת שליטות הסקל צטונה לעצודת זית חלטינו (נחמיה י' ל"ג), ואחר זמן כסלא היו כל כך עניים קצעו לתת מחלית הסקל ככחוצ צתורה. ואצלה לבוף העטון, והוא ענין עין הרע, ואומר כי קלת מן המתפלספים כגון רל"ג צקטו לפרטו על דרך השעע, ואמרו שהחידים היוצאים מעיני המצוע. אל פני האיש הנסקף ויכלו להיות ארסוים ולהזיקו או להחיתו, הכל לפי טצע המקבל; וחכמי דורנו צהפך, רוצם לועגים על חמונה העין הרע על דברים אחרים רעים הצלתי מוצגים על דרך הטצע. ולרעתי אלו ואלו טועים, אלא העולם חוננו מתנהב על פי חקות הטצע החמרי לזדן, אלא יש עוד חקות אחרות, חקקה חותן החלמה העליונם. צתחלת הצריחם, על סוהן תסוצוים תקצות המחודעית, להצוה על בוי ועל אדם יחד הטוצות והרעות המעודות על ההשבה; אשר יצט חליתן הותפלספ, ויאמר מקרה הס, ויצט חליתן הסמון ויאמר מעשה נסים המה; וצאמת פץ תסוצוים טצעוים הנמשכים צהכרת מסוצתם הטצעיות, אלא המסוצוים נסוצותםם כלם מסודרים מתחלת הצרוחם צחכמת המסדר העליון ות' סמו; והוא סבוצם שיהיה סקור קסה ומקריפ צטנת התקע"ג, למען הסיל מלך ערין, ולהסקיט ארן ומלוחה, הוא חקקה צתסלכות קורות אלצור וסחיוד בורת לפבי שבר גארן, וממנה ימסך בוי כשחדס (אז סבוי כלן) עומד צרוס הסללחם ומתנחלם ומתפלח צה, ומצוה קנחם כל צרוחי יקרה לו סיתחסך עליו הבגלב, ותצוהסו סוחם לא ידע, וססמון ויחס זה לעין הרע, ולפעמים ויחס זה לקללת הסוצוים, ולפי סאמת חין העין מזקה, ולא הקללות מצויות רעם, אלא המספט לחלטים הוא, והוא בור וחקק צסדר הסתללות תקצות הטוצו והרע, סבחות אדם תספילנו וספל רוח יתמוך כצוד. ומסורר לרפתי חמר

Du triomphe à la chute il n'est souvent qu'un pas.

(Voltaire, la Mort de César.)

והמעמר כתז כי חנטי קצור ההוא הולרכו לתת כוסר מסני שחטחו צעבל ונתחיוצו כליונם; ולא זכר כי סלווי סוז קצם למעשה העגל: (לר) בטרף ושחלת וחלבנה סמים, קח נטף וסחלת וחלצנה מוצחרים סיהיו רחויס לכנוי סמים, ותם על דרך סחמר למעלה קנמן צסס וקנה צסס, כן נראה לי לפי הפסט, ודעת הטעמים צדעת דל"ל:

לב (ד) ויאמרו אלה אלהיך ישראל, העגל לא נעשה לעצום זרה ממם, ולא קבלוהו עליהם לחלוה, אלא סיהיה כלו מקבל ספע. אהל. ויעמוד להם למכהיב צמקוס מטה (ואחרן לא היה מספיק להם, כי גם הוא צן חרס). וכן דעת הכוזרי מחצר ח' סיומן ל"ו, ורלצ"ע וכמז"ן וחזקוני ורלצ"ג, ועיין צכורי סעתים תקס"ח עמוד ס"ט). (בה) כי פרעה אהרן, עיין מה סכתצתי צכפורי סעתים תקס"ט עמוד קכ"ג, והגנו מקויס תסכתצתי. צענין הורחם סחלות פרוע, פרעה, לסחלה, אלא חנו מצטל מה סכתצתי. צענין כוונת אהלן, ונראה לי שאין לזרך למר כי צחרתם חמר להם לעשות חב, כדי להחיתם צעודס טרודים צמתחתם, אלא מנבון כדצדי תלמידי מוסר"י חצרתם חי מיוססעטי כי אלה

המשתדל

ל ס פ ר ו י ק ר א

אוצר החכמה

ויקרא

א. (א) ויקרא אל משה, לענין האל"ף הזעירה עיין מה שכתבתי על קלתי בחיי (נחשית כ"ז מ"ו): (ב) מן הבהמות מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, כל זה מאחר מוסגר, ואדם כי יקריז דבק למטה חס עולם קרצו וכו'. וכאן ראיתי לחוות דעתי בקלרה על עניני הקרצות. הקרצות לא היתה תחלתם כללית, אלא זרעון חנוכי, כי התנדנו בני אדם לתת תודה לאל על חסדיו עמם, או להציל לפניה מנחה לשכך חמתו, ולבנותו למען ימלא שאלותם, כי לא יתכן לאדם להתנהג עם אלהיו כי חס על דרך שהוא מתנהג עם מלך צדק ודס, ואם צווחם להציל מנחה לאלהים לא מאחר תחנולם אלא שיסדרוהו באס, כי צטרפתם היו מולאיים היתה מרשותם ומרשות שאר בני אדם, ומרשות הסגמות והחיות והעופות, וגם צהירות נטרפת ועשה עולם למרום, הים נראה להם כאלו עליה אל האלהים. ואזר הנשרף לכבוד האל קראו לו קדש, מן יקוד אש, ואחר כך הושאל לשון קדושה לענינים אחרים:

נח"ח 1234567

התורה האלהית אשר אין תבניתה ללמד את העם חכמה ודעת, אלא להדריכם במעגלי דק, לא ציטלה מנהג הקרצות, לא שלא היה זה נכחה, אלא מפני שאין המתנהג הזה רע מלד עצמו, ולא תזיק לבני אדם ולתקון מדותם, אלא הוא מועיל להם, שאם היתה התורה מודיעה את העם שאין חסן להם בעולות וזבחים, מאר יאמרו מה חסן להם? כי נזרק ומה צלע כי נתם דרכינו? ולהיות אחד מיסודות התורה, האמונה שהאל תשביח על מעשי בני אדם, ואורכו עישי העוץ ושונא את הרעים, היה מן הסברה שלא יאוייר האל צחכלית הרוממות כפי מדרגתו האמתית, אלא כניכול חושפל מעלתו מעט, ויאוייר צמחשת בני אדם כמלך גדול המצין אל כל מעשיהם ושומע לעקתם, ומקבל מנחותם. והסברה הזו לא היה צדור הסוד כלל, אלא הוא כלל דור ודור צדור. ואם צמקוס הקרצות היה האל מלוא על התפלה והזמירות וקריאת התורה והשמעת דברי מוסר, ולא היה מלוא על הקרצות, לא היתה גדולת האל ויראתו נרשמת כלל ההמון, כי היה נראה להם שאלהי העמים שעובדיהם מקרבים לפניהם כמה זבחים, הם גדולים ונכבדים מאלהינו שאין עבודתו אלא צדורים בעלתא. כי כן היה מדת ההמון כלל דור ודור, ולא המון העם כלל, אלא רוב בני אדם כך היה מדתם, היתה מכבוד האל? המכבוד את עצמו, ומבדיל מעלתו; ואמנם מי שפלא מעצור על מדותיו ואינו מתקט גדולה לעצמו אינו חסוד בעיניהם. ואלהי האמת אף על פי שאינו צריך לכבוד צדור ודס, הנה לתועלתו ולטובתו הולך להציל יראתו כללנו לצלתי נחטח; ואחר שנימים הסם לא היה אפשר שתנח יראתו כלל העם צולת קרצות, ואם עליהם. ואם פרו הקרצות שהיה הצדור מקריב צמקדש היה זה, שהיה מתרשם כלל ההמון כי אלוה ומלך גדול שוכן בקרנס, ושם חנינים אלוה, ואם להם עזרות סרלויות לפניו, ושםם צעפותם העזרות הן צמלותו, הם מתרנים אלוה יוס יוס, ומחשיכים עליהם תמיד אהבתו:

כִּי תֵשֶׁא וַיִּקְהַל פְּקוּדֵי לֶד לֹו לַח מ

לד (ה) ויקרא בשם ה', זה כלל, ויעצור ה' על פניו ויקרא וגו' הוא הפירוש דרך פרט:
(ו) ה' ה', ה' הוא ה', זה כלל, כי אם צן חרצו חרות כולל כל מדותיו, ואחר כך מפרש מה הן
 מדותיו הכלולות בשמו. והנה כפצח לפרט מדותיו ית' אשר תחלה שהוא חל, וצטט זה בכלל הכללות.
 והבגורה והחכמה, שהן המדות שהיו גם בגוים מיוחדים לכל אלה, ואחר כך פרט המדות הפרטיות
 לחלמי ישראל. והתחיל צדוקים, וסכוונים זו הדגשת החמלה והאכזבה, הם צדק. ואחר כך חנוך,
 וסכוונים זו הנטייה להטיע צפול למו טריון. ואחר כך אהרן חסיד, שהם יראה דבר נגד רצונו חינוך
 נוח לבעוס, ואחר כך רב חסד, שערטי רצונו הוא מרצה לחשוב אותם ולעשות עמם חסד. ורב חמה,
 אחר שנעשה ארס לחד הוא נחמן לו ואמונתו רבה מאד, והוא נולד חסדו גם לצניו עד חלפי דורות.
 ואם יחטא חיס לו, הוא נוסח עון ופסע וחטא, אך נקם לו ינקם כי הוא סוקד עון. חצות וגו'.
 והנה הכלל העולה מן המדות האלה הוא שהוא חל חסן להטיע, וקסם לבעוס, ואף על פי כן הוא
 מעניס החוששים: **(ז) ילך בא ארבי בקרבנו**, כי עם קשה ערף הוא וסלחת, חזר משם ושאל
 שאלתו העקבית, שהיא שהמים שכינת ה' בקרב ישראל, כלומר קיטן להם רשות להקום המעטן,
 והעצודם תהיה מכפרת לחטאתם ולעוונותם, ואז כרת לו צדק, ולא הזכיר צדקוה הצדק ענין הליכות
 שכינתו בקרבם, שכבר הצטיחו עליו (פני ולכו והניחותי לך), חזל הזכיר המעלה היותר גדולה שתמסך
 להם מהיות שכינתו צדוקם, והוא שיעשה להם חרות ומופתים, וזה טעם הנה חנכי כורת צדק נגד
 כל עתך חשפה נפלאות וגו'.

ו י ק ה ל

לו (א) ועשה בצלאל, המקרא הזה דבק למעלה, והוא לסוף עתיד, עיון חושב בר עמוד
פ"ח; ורס"י ז"ל צמכות דף י"ג הציון שחינונו לסוף עזר, וחשב שהוא לסוף זיווי, ולדעתו חינו חלח עתיד
מת, כלומר ידעתו כי צלחל והאליחז ושאר החכמים יהיו כדאי לעשות חסד כל הלכות עבודת הקדש:
לח (ח) הצובאות אשר צבאו פתח אהל מועד, הנסים הצחות לצד צד לעמוד
עבודה צהל מועד, כלומר שהתנדבו לצד יום חו יומים חו עשרה ימים חו יותר סתח חסל חסס סמים
נקרא חסל מועד (למעלה ל"ג ז', וסס חו סכל מצוחים תרומתם, עיון למעלה ל"ו ג') לעשות מלכות
בתרומת הקדש, כגון לעוות חס העוים, חו לעשות צחאר הלכות הצריכות למלכות המסכן. וכן הנסים
הלוצחות סתח חסל מועד דני עלי (סמח"ל ח' ז' כ"ב) חו צחות סס-ליום חו ליומים חו יותר, לעמוד
עבודת הקדש. לצד ענינו זמן קצוע לעבודה, כמו הלח לצד לחנוס עלי חרן וכיומי סכור ימיו
(חיונ' ז' ח'): .

פ ק ו ד י

ב (לח) ואש תהיה לילה בו, זנולה היא חם בתוך הענן; הענן היא תמיד, זיוס וזנולה, חלה מזנולה היא חם בתוכו, ועיון במדבר ט' כ"ח:

הנני מעביר מכל קורא סימחוק מספרו שתי סורות שכתבתי במשכנל לספר ויקרא צמחן ו' מסוק
י"ד, ונמקום אחר חל"ה חלחיק יותר על טעמי המלות הסן על מחצת צמחן תעשה; וכלן די לי
שחודש כי נסחת הספרים נכונה, ונסחת כ"י סלו חונה חלח טעות מספר:

לצריכת הש"ס הישראלי השלם
והאבזק למופדיה-תתלמודית
(מיטתו של הרב מאיר בייאלין ז"ל)
מ.מ.ר.

המשרד לביטחון המדינה

ויקרא א ב ד ה

ב

שחטם מציח לחזונו להתרועה לפניו, לכפר עליו, כלומר למען יכסה על חטאיו שהחטא עלתו חיו יודע
 נחם, או לנקט ממנו חסד, והוא ירח שחט יגרום החטא הצלתי יודע, למוע טחלתו: (ט) וקברו
 וברעיו ירחץ במים, להסיר לכלובם לכבוד גבוה (דון יחזק): (יב) ונתח אותו לנתחיו ואת
 ראשו ואת פדרו, לא היה מנתח שחט ולא חלניס, חזל היה כורת שחט (כי נשחטם חין שחט
 מתסדר מן סגוף) וסיה עושה ממנו נתח אחד, והיה חותך החלניס נכבין וסיה עושה מהם נתח אחד,
 לסוכן כריתת שחט וחתיכת החלניס נכללת בפעל ונתח: (טו) ובמצה דמו על קיר המזבח,
 לפי סדר העוף הוא מועט, ואין צו די לקצלו בכלי ולזרקו על המזבח סניג, לכך צוה ונחל דמו על
 קיר המזבח; ובס' נחטחת העוף שנחמר (ה' ט') והוא מרס החטאת, לא היה מקינל כללי, ומזה הטעם
 לא סיתם המליקה חלל נחטח המזבח, כדי שלא יחזק מהרס כלל (דון יחזק): ובמצה דמו, קודם
 שיקטיר, ואף על פי כן חין לזרף לפרט וכנר נתח, חלל תחלה הזכיר ההקטיר, שהיה לעקר, וזח"כ
 חזר להזהיר שצננות המליקה ימלא סדר על קיר המזבח: (טז) את מראתו, ימנן שסרסו מרא,
 אשר ממנו מריא, שהוא שם לנחמה מסוממת, וכן חסדק הוא המקום שחכמים סם המהכל:

ב (ב) את אזכרתה, שרש זכר-תחלת הניחתו על הריח (זכרו כיון לצנון, וכן זכר כל מנחותיה,
 ענינו יריחו), והה"כ הושלל על הזכרון, כי זכירת מה-שחינו עדי-לפנינו הוא דומה להרבתה הריח
 שנשחרת אחרי עזר הדבר מנכר סניגו. ורמז"מ פתח בספר, כי הריח נקרא וכן מפני שהוא דומה
 לזכרון השומר רשמי הדברים אחר העלמם מן החושים והוא לא זכר כי כל המלות-המורות על פעולות
 הנפש ועל כל מה שחינו מורגש נחוש, כלן מלות מושגלות, וסונחו מתחלתן על ענינים מורגשים, והמלה
 המורה על הריח קדמה נזכרה למלה המורה על הזכרון:

ד (ב) כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' ועשה מאחת מהנה, המומין סחלה נ"ל ענינו
 כמו נגד (כי תחטא נשגבה נכר מלות ה' ועשה נכר אחת מהנה), ודובמתן וחטאת נשגבה מקדשי ה'.
 וזה אשר חטא מן הקדש ישלם, ולא רשעתי מחלתי, וקרבנ לזם וסויתם נקיים מה' ומשחלל:
 (ג) לחטאת, הקרבן הנח על חטא נקרא אשם, חזל הוא נקרא חטאת כשמזין מדתו על קרנות
 המזבח, כי הסוזה נקראת חטוי, כמו תחטאני נחוצו. וכן חנקלום (למעט ו' י"ט) תרנס הפסן שמחטא
 חותם, כסח ומכסר נדמה, הזכיר סדר סניג היו הסויות. ורק נקרבן עולה ויורד נשחטני מציח עשירות
 החיפס סלת לחטאת, חין סם חטוי כי חין סם דם, ומכל מקום נקראת חטאת מפני שהיה נחה תמורת
 הכנסה או צני היונה: (ג) ואם כל עדת ישראל ישגו, כמשמעו, כל הקהל; תם חמנס לא יסיה
 רק נשגבת המנהיגים והסופטים, חזל סכתוב לא הזכיר הסנהדרין, ולא סזכיר כלל סוכחת צית דין, כי
 כוונת סתורם על סגבת הקהל, וסיה זה נכל דרך סיהים, חס סתהים הסגבה מפני סוכחת צית דין, או
 סוכחת סכהן סגדול, חו גזרת סחלך, חו סתהים ללא כח וללא מורה:

ח (א) ושמעה קול אלה, ענינו שנשבע לשקר, ואחר ושמעה, מפני סכן סיה סמוכה סלח
 לצטח סחלה וסקללם נסיו, רק חזרים סיו משציעים חותו, והוא עונה חמן, כמו סהים סענין נסוטה;
 כי חמנס סרצה סיו סקדמונים נסרים סלח לסתוח סיהם נדבר רע, ומכאן נחספה מלינת אש ואם לא
 נשנועות, גס מלינת כח יעשה לי חלהים, נלי סיספרסו מה יעשה, ומזה כל לסונות סל ננו כנון כי
 גחן נחלת חת חונוי ה' (סמוחלל צ' ו"צ י"ד), וסונחיהם סל וסרחל. חזל סנועם סחין עמם חלה וקללה
 סיה סנסצע מוסיחם מסיו, ונקראת סנועת נטוי, כי סיה סנסצע נטח חותם נסיו, וסיה לסרע או
 לסויעצ לעצמו. וסנה המקדח סזם מדבר נמי סרחס וידע ויכול להעיד נשצול חזרו ולסליל ממנו מיד
 חזרו סמכחם צו, וסכתוב חומר סחם'יסציעסו חזרו למען יגיד וסוח לא יניד, וס"ל עונו. וסנה סחוטה
 סזם מויד סוח, וחין כחן סעלס דבר, כמו סיש נסלסס מקרחות סחחר זס, ולתם נגדל סמחיד סזם לסיות
 עונו מתסכר נקרבן, ככל ססגבות? חומר חני כי מי סרחס ולא יניד סוח-נשובג, כי סוח חומר נלנו: וס
 לי להסעצר על ריג לא לי? ומו נתן כח לסלורי זס להסציעני, ולהסריחני סחביד מה סחחרלוי להניד? —

וִיכָרָא א

1234567

וְאֵתָהּ הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא יֵשִׁיחַ כָּל אֶחָד זֶנֶחַ זֶמֶחַ לַעֲמֹר, חֵן כָּל הָעַד יִקְרִינוּ אֶת קִרְוָנֵיהֶם זִמְקוֹס מוֹחַד אֶחָד יִנְחַר זֶרֶ' ה'; וְלֹא הֵיחַ זֶה חֲלוּלָה כְּדֹי לַמַּעַט מַעֲשֵׂה הַקִּרְוָנוֹת (כְּדַעַת תְּרַמְז"ס זִמְרָה חֲלָה ב' ס' ל"ג), חֵן הֵיחַ לְטוֹנָה הַחוּמָה וְהַלְחָתָה, וְלַתְּקוֹן הַמְדוּת, וְלַשְׁתִּירָת הַרְוִיבִינָן, כִּי זִהִיֹּת לְכָל הָעַם מִקְדָּשׁ אֶחָד, יִתְקַצְצוּ כָּלֵס לַמְקוֹס אֶחָד, וְיִתְקַשְּׁדוּ לְצוּתֵס זְקָשֶׁר הַחֲחוּס, וְיִסְיוּ תָמִיד לַאֲבוּדָה אֶחָד, וְלֹא יֵשִׁיחַ כָּל שָׁנָה וְכָל מַשְׁפָּחָה לַעַם זַמְנֵי עָמְרוּ. וְהֵס הֵיחַ כָּל אֶחָד זֶנֶחַ זֶמֶחַ לַעֲמֹר, הֵיחַ מַסְמִיק לְכָל אֶחָד סִיחִים הַחַל מְרוֹאֶה לוֹ וּמִקְצֵל זִנְחִיר, וְלֹא הֵיחַ לָצֹר דּוּחָב כָּלֵס לְשֹׁאֵר זִנִּי חוּמָתוֹ, תַּחַת שְׂרָצוֹן הַתּוֹרָה הוּא סִיחִים הַבְּמוֹל כָּלֵלִי לַחוּמָה, וְכָל יִשְׂרָאֵל עֲרִיצִים זֶה לָזֶה. בַּסּ הֵיחַ אֲסָשֶׁר שְׁתַּתְּקַלֵּל הַעֲבוּדָה הַחַל מַשְׁפָּחָה חֹר שָׁנָה, וְיִמְחִירוּ אֶת חֻקוֹתֵיהֶם, וּמַעַט מַעַט יִלְכוּ זַחְקוֹת הַבוּיִס, וְיִקְצְעוּ לָהֶם מִנְחָבִיס נִתְעַנִּיס לַפְּנוֹי ית', וְבַסּ אֶת נְיִיסָם וְאֶת זִמְרָתֵיהֶם יִנְחֹרוּ; וְזִהִיֹּת הַעֲבוּדָה רַק זִמְקוֹס אֶחָד, סְקַלְקוֹל יוֹתֵר דְּחוּק, כִּי תִלְעָרֵךְ לָזֶה סְקַמְתָּ הַחוּמָה כָּלֵה (וְעִיִּין מַה שֶּׁנִּתְחַדֵּי נִמְדָּר ס"ו ט"ו):

וְהֵנִיחַ קִרְוָנוֹת הַנְּצוֹר הַסּ כְּדֹי סִיחִים לִיִּשְׂרָאֵל תִּשְׁכֵּן וּמִקְדָּשׁ לַעֲבוּדָתָהּ הַחַל, כְּדֹי סִיחִיִּרְשֶׁס זִנְנִס בִּי ה' זְקָרְסָם, וְהוּא מִלְכָּס וּמִנְסִיבָס, הַתְּשַׁבִּיחַ עַל מַעֲשִׂיהֶם וְהַבְּמוֹל אֶתֶּם כְּדָרְכֶם וְכַעֲלִילוֹתֶם, וְלֹא יִתְרַסֵּס זֶה זִנְנִי הַתְּמוֹן זִנִּי עֵינֵן מוֹחַס סִימָתוֹ חֲלוּי. לְסִיכֵךְ הַלְּוָךְ סִיחִים הַמִּקְדָּשׁ כַּתְּנִיִּת הַיִּכָּל מִלֵּךְ, וְהַלְּוָךְ סִיחִים זֶרֶ שִׁלְחָן וּמְנוּחָה, וְעַל הַסִּלְחָן מַעֲרַבָה לַחַס, וְסַבְלִיס הַשִּׁיכִיס לְשִׁלְחָן, קַעֲרוֹתֵיו וְכַסְוֵתֵיו. וְאַחֵר סִיחִים הַמִּנְחָב לְהַקְרִיב לְחִלָּסִים מִנְחָה חֵן הַדְּבָרִיס הַנִּחְלָלִיס, הֵיחַ מִן הַרְחוֹי שֶׁנִּיחַ לַעֲמֵי מִלְכָּנוּ תִינִי חֲכִילָס וְסִתִּיָס, וְהַגִּסְכּוּס כִּנְבֵּד הַסִּתִּיָס. וְהַלְּוָךְ סִיחִיו לְמִלֵּךְ מַסְפִּיחִיס הַעֲרֻדִיס זִיחֵיו וְעוֹמָדִיס לַעֲמֵי, וְהַסּ הַכְּתִיבִיס, וְאַחֵר מַעֲסֵס רֹחֵס סִנִּי הַתֵּלֵךְ קוֹשֶׁז רַחֲסוֹנָה זַמְלִלוֹת, וְהוּא סִכָּחֵן סִבְדוֹל. וְהַלְּוָךְ סִיחִיִּרְשֶׁס הַמִּקְדָּשׁ. וְכָלֵוֹי וְהַקְּסִנִּיס וְכָבוּיִסֶם מַסְוִחִרִיס זִיחֹד וְאַדֵּר לְכַנּוֹד וְלַתְּסִחִרָת, לַמַּעַן תִּתְּלָסֵס זִנְנִי הָעַם זִיחֵלֵת הַמִּלֵּךְ הַסְּכֹכֵן זִיחֵי, וְהֵיחַ יִדְחֵיו עַל סִיחִיהֶם לְזִנְתֵי וְחַעֲחוּ. וְהֵס זַתְּחִלָּה זִסִּיחִים כָּל אֶחָד זֶנֶחַ זֶמֶחַ לַעֲמֹר. הֵיחַס הַעֲבוּדָה מַסְוִרָה לְכָל חֵדֶס חֹר לְזַכּוֹרוֹת, עַמְסוֹ שִׁחִין מִקְוִיצִיס רַק זִמְקוֹס אֶחָד, הַלְּוָךְ מַתְּקִיֹס הַעֲבוּדָה זִיחֵ מַשְׁפָּחָס אֶחָד הַמַּעֲרַבָת זַסֵּס הַחוּמָה כָּלֵה. וְהַמַּעֲרַבָת הַחוּמָה הַמִּקְדָּשָׁה לַעֲבוּדָתָהּ הַחַל רַחֲוִי מַתְּקִיֹס סִנִּיֹס מַשְׁחֵר מִלְּחָכּוֹת וְעֲבוּדוֹת; וְלִסִּיֹּת עֲבוּדָתָהּ זִיחֵי ה' זַסֵּס הַחוּמָה כָּלֵס רַחֲוִי מַתְּקִיֹס מַרְגִּסָתָס תַּעֲמוֹנָתָה לָהֶם חֲחַת הָעַם. וְהַתְּנִס לֹא הֵיחַ רַחֲוִי סִיחִים כָּל כַּפֵּן וְכָל לֹוי מִקְצֵל סִיחִיס קַעֲרוֹת, וְהֵיחַס כְּדִידִיק בְּרַסֵּב; חֲנָל סִיחִיחַס הַתּוֹרָה זִרְסוֹת כָּל חֹס וְחֹס מִסְּוֹחַל לַתַּת מַתְּנוֹתֵיו לְסֵל כַּסֵּן וְלִכָּל לֹוי סוֹכֵלָס, וְהַתְּחֹר כִּךְ יִשְׁתַּדְּלוּ הַכַּפִּנִיס וְהַלּוּיִס לַהִיֹּת תִּירָצִיס לְקַהֵל זַכְּשִׁרוֹן דְּכִיחִיס וְזִיֹּשֶׁר מַעֲלִיָּהֶם:

וְהַתְּנִס קִרְוָנוֹת הַיִּחִיד כָּלֵס לַתּוֹעֵלֵת הַיִּחִיד, זִכָּל הַעֲתִיִּס אֶחָד יַעֲבֹד עֲלוּי. הַסּ תְּזוּחֵסוֹ טוֹבָה, יִתֵּן תּוֹרָה לָהֶ' וְיִקְרִיב קִרְוָנוֹ, וְזֶה יִתְרַסֵּס זִנְנִי כִי מַחַת ה' הֵיחַ לֹר הַטּוֹבָה, וְיִצְטָח זֶרֶ וְיִתְקַן מַעֲשִׂיו, כְּדֹי לְהַמְסִיק עֲלוּי תָמִיד אֶתְּחֵיו וְהַמְלָתוֹ. וְהֵס יֵשִׁיחַ זִנְנִי יִתְסַלֵּל לְחַל וְיִדּוֹר נִדֵּר שִׁחֵס יִחְלָצֵסוֹ יִקְרִיב לַפְּנוֹי קִרְוָן, וְכַאֲשֶׁר יָרַח וְהִלָּלָה יַעֲתוֹד לוֹ יִסְלַס נִדְרוֹ, וְיִתְרַסֵּס זִנְנִי כִי ה' הִלָּלוּ. וְהֵס יִחַשֵׁחַ זַסְבָּנָה יִזִּיחַ קִרְוָן, וְיִתְרַסֵּס זִנְנִי כִי חֲלָהִיר סִלַּח לוֹ וְהוּא רָצִוי לַפְּנוֹי כַּתְּחִלָּה. וְהֵס לֹא הֵיחַס גִּסְרָס לַסְּבָב, הֵיחַס הַחוּשָׁח חוּמָר זִנְנִי מִי יִלְוִנִי מִיד הַחַל הַקְּסָה הַזֶּה? כִּי תִנֵּה עֵתָה זִנְנִי דַעַת מַעֲתָתִי, וְחִרָה אֲסֹר זִי וְיִשְׁלִיכֵנוּ מִלְּפָנוֹי, וְחִין לוֹ תִקּוֹס לַהֲסִיב חֲחַתוֹ; הַסּ כֵּן לִמָּה אֲשַׁתְּמַר עוֹד מַתְּסוֹחַ תִּיֹסֶס וְהַלָּה? וְהַתְּנִס הַחוּשָׁח זִיחֵוֹן לֹא הֵיחַ תִּזִּיחַ קִרְוָן, כְּדֹי סִלַּח יִתְרַסֵּס זִנְנִי כַּתְּחִשְׁבָת הַבוּיִס סִקְדּוּמוֹנִיס, סִתְּחַל לְקוֹץ שוֹחֵר מִן הַסְּוִחִיִּס וְסוֹלַח לָהֶם סַעֲוִיחֶם:

וְעוֹד תּוֹעֵלֵת אֲחֵרָה. הֵיחַת זַקְרָוֹת הַיִּחִיד, וְהוּא כִי מִלְּזֵד הַחֲלֵק הַמְּבִיעַ מַהֵס לְכַפִּנִּיס, הֵיחַס גַּס מַה סִּנְשִׁחֵר לְזַעֲלִיס הֵיחַ הַזַּעֲלִיס מוֹכְרָחִיס לְחַכְלוֹ זַחֲזֵרָה עַס זֹלָתָס, כִּי לֹא הֵיחַ רַסִּחִיִּס לְהַסְחִיר מִמֶּנּוּ עַד הַמְּחִירָת חֹר עַיִ הַיֹּסֶס הַסִּלִּיִּס, וְהֵיחַ לֹא לְמַלּוֹח זַסֵּר הַזֶּה לְהַסְחִיר לְזִיחֵתָס חוֹן לִירוּסָלַם וְלִחְכְלוֹ עַס זִנִּי זִיחֵתָס; וְהֵיחַס הַתְּסַלֵּס נִדְרוֹ לָהֶ' עַל חֲסֵד אֶחָד עֵשֶׂה לוֹ הֵיחַ מוֹכְרָה לְשִׁמַּח עַמּוֹ גַּס אֲחֵרִיס, וְעַל יוֹי זֶה הֵיחַ מַתְּקִשֶׁר זְקָשֶׁר הַחֲסָה עַס חֲנִיסִיס אֶחָד לֹא יִדַּע תַּתְּמוֹל שִׁלָּסוֹס, חֹר לַפְּסוֹת הֵיחַ מַהֵס מַסְעוֹדָתוֹ הַעֲנִיִּיס וְהַתְּנִיֹּנִיס, וְעִיִּין לַמַּעַה י"ט ס': (ד') וְבִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עֲלָיו, חִין קִרְוָן מַכְסֵר עַל עוֹן, חֲלָה עַל סַבָּנָס חֹר קִרְוֹ לַסְּבָב, וְהַעֲוִלָס (אֶחָד זֶס הַכְּחָנֵן הַזֶּה מְדָנָה) חֲחִינָס עַל חַעֲוֹ מוֹחַד, חֵן הֵיחַ סִיחִיִּרְשֶׁס

הראשון והשני) עונו יסח. זה הוא תשמעות הכתוב, חזל זו נחמת חומרה גדולה; שמי שחלל מצטרף הזבח בתוך הזמן יסח עונו כאלו חלל פגול, מפני שחזר בן לא נסדף הותר והיה כמו שחלל מתנו ביום השלישי; ועל זה תמה ר' אליעזר (נחמיה כ"ט) אחר שהוא כשר וחזק ויפסל? לסיכך הולכנו חכמים להוציא הכתוב מפשוטו, ולסרס: שאין הקרבן נפסל בחילולת יום שלישי, חלל חס כן נשעת הקרבן היתה כוונת הצעלים לחללו בשלישי, ולכן דרשו המקרי: אותו לא יחסצו לו, חזרה לצעלים שלא יחסצו נשעת הקרבן לחלול מצטרו. ביום השלישי, והנפש החוללת תמנו (חס קודם חילול ירעה מחשבת הצעלים) עונס תשח. אחרי כתיב שנים שחיותי מתמים על רז"ל, למי (כדברי רש"י) עקרו הכתוב הזה מפשוטו, היום (סוריס, תר"ז) זכיתו להצין מה ראו. על ככה. וכן בכל מקום שטור רז"ל מפסע הכתובים, כשאין הדבר דעת יחיד, חזל הוא דבר מופתם בלי חולק, חיינו טעות טענו, חזל הוא תקנה שתקנו, לפי לורך סדורות, ומי כמוהם ריביתאטור? חזל תקנותיהם היו נחמיה עמוקה, ונידחת ה' והתנה החדש, לא להנחת עמם תו לכודם, ולא להנחה חו צעירי נטר ורס: (כר) וחלב נבלה וחלב טרפה וגר, זה נחמר על דור המדבר שלא היו חובלים בשר חלל שלמים, ולא היה להם חלב מותר בהנחה חלל חלב של נבלה וטרפה (ולפיכך חמר חז"ל נדס: בכל מוסדותיהם, כלומר בין צדור הזה וצין צדורכם חל הארץ) וואחיל ופזכיר שהוא מותר: למלאכה, הזכיר חיסוד חילולתו, חע"ס שלא היה לריך (וכן היה ב"כ דעת התרנים המיוחס ליונתן בן עוזיאל, עיין במזרח). ונס המקרה הזה הוא רחיס שנכתבה התורה ביד המדבר:

שמיני

ז. (א) ויהי ביום תשמיני, למלואים ולניסן, בדעת רחז"ע, ועיין רמב"ן נשמות ה' ספוק ב' שמניח לשון ר'. חלילה הנרחי שמניח מלשון הספרי דחיה שכן היתה ב"כ דעת ר' עקיבא, חלל שלמי נסח הדסום חינו כן. ועיין למטה על זאת שער החטאת (י' ט"ז): (ד) כי היום ה' נראה אליכם, קבונים על ירדת האש מן השמים לחכול הקרבנות, בדעת רש"י ורחז"ע, על דרך וצקר ורחיות חת כבוד ה', שאין המכוון צו חלל ירדת המן. והנה מלת נראה הוא צונחי המורה על עתיד קרוב, חלל טהיס מפטור בראיה צבול, כי צקמן הוא לשון נקמה; וחולי נקדושו כן, כדי שיוצן אשה, לא החל עמנו, והאש לשון נקמה: (ה) ויקחו את ובר' אל פני אהל מועד, מקרה קצר, על דרך קתס נח חלל, לקחו וקניחו חל פני אהל מועד:

י. (א) ויקריבו לפני ה' אש זרה, לא היתה כוונתם להקטיר קטרת של שחר (בדעת רש"י) וכמו שהתמנתי בס' חנו זה עשרים שנה, עיין בכוזרי העתים תקס"ח עמוד קמ"ה). ואח"כ כן מה מקום לטחי מחתות (ועיין במזרח עוד רחיות אחרות), חזל הקריבו קטרת שלא צוה ה', והיה אפוא מפני גלות כי לא הספיק להם להיות משרתים לחיותם, ככתוב וימליחו בני אהרן את הדס חליו, וצקשו להרחות שנס הס כחני ה' באהרן, ובוחיל משה לא צוה אותם לעשות שרש עבודה פרטיה, צדדו הס לעולם עבודה יקרה, והקריבו לפני ה' אש זרה. ולא חמר קטרת זרה, כי נחמת לא היתה הקטרת זרה (עיין במזרח), חזל האש היתה זרה, ואם היתה הקטרה היתה צמלות משה, היה משה מודיעם שלא יקחו חס, כי מחת ה' נצח האש, כמו שנחה לחכול העולה; חזל הס עשו מדעת עמם, וצחיותם צלחי צטוחים שחלל חס ה' לחכול את הקטרת אשר לא צוה, הולכנו להניח חס זרה: (ב) וחצא אש, חס אחרת, לא האש שחללה העולה (בדעת רש"י), שאם כדבריו ותלל האש היה לו לומר, ועיין רמב"ן נפסוק הקודם: (ג) והוא אשר דבר ה', חין לורך לנקט היכן דבר, כי כמיו ותחי חסה לנן חדניק כאשר דבר ה', והכוונת: דע כי כן בורה חכמתו ית', להתקדש ולהרחות קדושתו וגדולתו צהניטו את צחוריו הקרובים חליו, חס למען כל העם ישמעו ויוראו, וידעו ק"ו צעמם (עיין רש"י) וסנני מנעל מה שכתנתי על המקרה הזה בכוזרי העתים תקס"ח עמוד קנ"ה: (ט) ויין ושכר אל תשת, לא סגדו ואניסוח חטחו מפני שכרות, כי לא יאותן שפתו וין צצקר סגס ביום סגרה הסוח; חזל מפני שמתו על שחסיסו דבר אשר לא צוה אותם ה', דלה ה' לורז את אהרן וחת צניו סיסיו וסירוס צעניו העבודה, שלא להתליף

ויקרא צוה ו ז

וצאמת כמה צני אדם ישרים ותמימים הם נחנעים מלהעיד, מיראתם לסוּך לטוס אדם, או מיראתם לקנות להם שונא ואויב. לסיכך הולכת תורה להודיענו צפירות אס לה יביד ונשא עונו, ואף על פי שהודיעה סתורה כי הנמנע מלהעיד הוא חוטא, עדיין חסס עליו, ועשתם אותו כשוגב. ויש עוד שנים מידים הקרונים לשוגבים ומתכפרים בקרבן. עיין למטה פסוק כ"ה וסימן ט"ז פסוק ט"ז וסימן י"ט פסוק י"ז: (יז) ואם נפש בי רחמא, לדעת הקדמונים זה אשם תלוי, שהוא מסופק ואינו יודע אם חטא אם לא חטא, אך משמעת הכתוב אינו כן, כי חמר ואם נפש כי תחטא ועשתה, וכן בפסוק שאחר זה כתוב על סגבתו אשר סגב, הרי כי ודאי חטא וסגב. ותלמידיו מוה"ר חנניה חי מיונשטער הוהר כי הפרשה הקודמת (סימן ד') מדגרת נסגבת מעשה (ignorantia facti), כגון שלא ידע שזה תלז וסאשס זו נדס; וכאן מדגרת נהעלס אחיסור (ignorantia juris). ואולי כן היא דעת רח"ע סכתז ולא ידע אם הוא חסור: (כא) ומעלה מעל בזה, סכוונה על שנשבע לסקר: (כה) ואת אשמו יביא לתי, גם סקרן הזה צח לכפר על זדון, על השבעה שנשבע לסקר; חלל סגס החוטא הזה מודה קולל לעלמו, כי יחמר עליו: אם נשבעתי לסקר, לא עשיתי חלל נשנל הממון, ועכשו שחזרתי נחשנש עליו שום הכרח חילוני, וסחזרתי ממנו גם סוספתי סחומס, חף חכני ולא עון לי; לסיכך עשתם אותו סתורה כסיגב, ונחום לו כפרס בקרבן, כדי לפתוח סחח לנעלי תשונה:

צו

ו (ב) צו את אהרן ואת בניו, נתחלת הספר חמר דגד חל בני ישראל, וכאן חמר לו את חסרן ואת בניו, וכתב סרמ"נ כי סס ילום נהנחת הקרבנות, וישראל סס המציאים אותם, וכאן חומר לו את חסרן כי ידגד נמעשה הקרבנות, והכניס סס שיעשו אותם; ותלמידיו מוה"ר יהודה אריום חוסמו מוסק כי עקר המכוון נפרשת ויקרא הוא להביד מעניני הקרבנות סס שוגבע לנעלים, ודרך ערואי חביד קלת מתה שגובע לכהנים, ונפרשת לו סעקר הוא להביד מה שגובע לכהנים, סן מה שמוטל עליהם לעשות, סן מה שהוא חק להם לקבל חלק עצורתם, גם מה שמוטל עליהם להורות כגון לכמה זמן סנצחיס נחללים ואיסור חלילתם נעומתם, ואיסור סחלצוהס: זאת תורת העולה, היא סס סקרן; היא העולה, הוא ציוני, והכוונה: היא היא הנפרשת על סמוקד, תלסון נהעלותן את הנרות, על סס ססלללל עולה, וכן סרס רלק מן על סהרים דלקונו, ונולג על סהרים, וכן נסק (ואס נסקס ציעקס, מסיקין את סחנור) מן סס ססקסמס סס חתה, לסון עלויה: היא העולה על מוקדה וכו' עד הבקר, סעקר כחו הוא ללוות על תרומת הדסן וסולללל הדסן, לכך חמר סהעולה תהיה נפרשת וסולללל (כל סיוס ונס) כל הלילה עד סקר, ולא חח"כ, כי נקד ירמו את הדסן (מוה"ר יהודה אריום סנ"ל): (יט) הבהן המחטא אותה יאכלנה (וכיוצא צום למטה סימן ז' פסוק ז' ח' ט'), כך היא סענין מימות מתה עד דוד, וחו סתקיני כ"ד מסמרות כהונה, וכל סענודים ציוס חחד (וסס סקקראיס צית חז) חולקיס ננשר סחטא וסחטק סמוצחיס ציוס סהח"ז וכדי סלל יסיה סכתוב נעל לנמרו סוללכו סחמיס לסרס סכסן סחטא חותה, סרואו לעצדה ולא מי ססיה סחח צחותה סעה (עיין דס"ז). ומתי יסקחו עיניהם סחחזיקיס נחולה וסחמרים ססתורה נכתנה צומן סחללים? (כ) ואשר חזר, מננין סקל, סכוונה סס יקסון מדמה על סננד; ונחפעיל ענינו זקק סחסקס צחוסן סיקסון. סחקוס למקוס; ונלסון מוסלל חמרו כן יום בוים דציס (יסעיס כ"צ ט"ו), ינרוס לכו ס דציס סיקסלו מרוצ סחמסון (וסס חחד מן ספידוסיס סננז ממני געזעניוס נספר (Thesaurus): (כב) כל זכר בכהנים יאכל אותה, סכוונה (כמו סכתז גם דס"ו למעלה פסוק י"ט) ססכסן סחטא חותה דסחי לתת מנשרת למי סירלה, ונלנד סיהיה כסן וסכר:

ז (יח) ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי, סס סחקריו יוותר מנשר סננז עד סיוס ססלסיו ולא יסרסרו, חלל יחלל ממנו חו יחלל לחחיס, חו יניה לחחיס סחללו ממני ציוס ססלסיו, חו לח' יסיה קרבנו. נחשז לו, חך סנול יסיה, וכל מי סחלל מנשרו. חסילו נחך סומן (ציוס

להצקות החולו, כמא חללים אחרים יש המתדבקים, ולא התקונים התורה צאם שום תקנה, ואין לה לזה
 דבר על דבר **הקדבר** ? ונראה לי כי שנוי מראה העור היה לפי מחשבת הקדמונים סימן גערת האל,
 והצדק היה לדעתם נבוע מוכה חללים לענש חמה עון חמור שיש בו, ולפיכך היו צדלים ממנו כמו מחדש
 הנוף למקום; וכן שנוי המראה צבד וצנית היו חללים סימן גערת האל, וכחילו הצבד והצית המנוגעים
 הם שנואים למקום לסינת חמה חטא גדול שנעשה צה. ולהיות כל זה מסייע לחלוצת ההשגחה והשכר
 והעונש מאת החללים, קיומה התורה האמונה הזאה, ולזה הרחקת המצורע וסריסת הצבד ונחילת הצנית
 אשר צאם הנכע, והאזאה וחטוי הצנית, ולזה שיהיה הנרפא מן הנרעת מצוי קרצן, כדי שיהי שתסור
 ממנו גערת האל ונזיפתו שהיתה מרחקת אותו מהתרחות לפניו, וצח לצית ה' ויכנע לפניו, ויודה לו על
 שחזר וקירצ אותו, גם יצק ממנו שלח ישור עוד לבגור צו ולהרחיקו מעליו; זה שעם ונסר הכהן על
 המטה לפני ה', שעל ידו הקרצן, האל מתפייס לו וימסוך עליו חסדו. ואחמס ענין שתי הפסוקים וען
 הארץ והאזוז ושני התולעת והאזוז נראה שהכל סימן רמז לכפרת העון, להודיע שאין המצורע נזוף עוד
 למקום. והנה תולעת השני הוא רמז לעון, כי היו מצויים העונות בארמימות, ככתוב חס יהיו חסדיכם
 כשנים, על שם שפיכות דמים, שהוא עון שאין למעלה ממנו. והארץ והאזוז הם רמז לגדול ולקטון, על
 דרך מן הארץ אשר צבצבן עד האזוז אשר יוצא בקיר. והנה ען ארץ ואזוז ושני תולעת רומזים לעון גדול
 וקטן. ואחמס דם הפסוק השחויים הוא רמז לנקוי גדול כלומר לנקוי מחטא גדול, כי הים הוא ננסט
 יכפר; והמים החיים הם סימן לנקוי קטן, כלומר לנקוי מחטא קל. והנה שתי הפסוקים הן כפרת המצורע
 וחליפתו, ואחת מהן נשחט ודמה ננסט יכפר, והאחרת חים ומחצקין אותה עם העונות (ען ארץ ואזוז
 ושני תולעת) ומטבילין אותה בדם ובמים, ומזין צאם על המצורע, וזה רמז נכספו עונותיו וחזר
 לטבתו; ואחר כך משלחין את הפסוק החים על פני הפסד, וזה סימן שהמצורע איננו עוד מוסגר חרץ
 למחנה, חצל הוא ונצח מהסגר ונכנס בכל מקום שירצה.

וקרצו לענין המצורע ענין הדם והזוז והצנע וסילולת, כי כל חלל נמוקים לנקום, כי יליאת הדם
 או הזנע (שלח צדקו) היה שתחלת מיתה, והוא רמז שהחיש או האפס הפיה צני מות הם, ולפיכך נצטוונו
 להצדל מהם ולהסגר מתגעס, ולפיכך כשהם נטהרים מצויים קרצן, וכפר עליהם הבגן כמו. על המצורע.
 ואחמס הדם לא נתחייבה צקצן, כי חסה התורה על צנות ישראל, ולא אטריחה אותן לנסוע ממקומן
 ולצח אל צית ה' בכל חדש. ואין לומר כי לכך לא נתחייבה צקצן, מפני שלח יתכן שתצקס מהאל שלח
 תסור עוד נדה; כי אחמס יתכן שתצקס שנצנע לנדה לא תמסך טומאתה יותר מהחוי ותסיר צה.
 וכן סילולת היתה לריכה כפרה לא כדי לצקס שלח תלד עוד, תלח כדי לצקס שלח תמות בשעת לדה, כי
 הדם היוצא מן סילולת סימן מיתה הוא; וכל יולדת נסכנה עומדת:

1234567 ח"ח

ואחמס הטומאות שאין צטטרפן הצחצח קרצן הן טומאת מת וטומאת נבלם וטומאת שכנת זרע נבל
 חול; וחלל חין צהם כפרה, מפני שאין צד סילולת מן השמים, חן הם געושים תלויים צדקו האדם,
 ולא מוטח, לא רחם חינו מוטח (ולמיעוט לא חייטין, לכך לא צח צור סרטי לחים אשר ימות מת
 עליו צפתע פתחוס, וכיוצא בו), צחוסן שלח יתכן לחשוב על הטמאים האלל היותם נזופים טמם למקום.
 ואחמס היו טמא והנבלה מטמאים, כי היותם היו גערת האל שאין למעלה ממנה, והם המצורע והזוז
 מטמאים את הנוגע צהם להיותם נזופים למקור, כל שכן וקל וחמור טמאת טמאת היתה חף
 הנוגע צו נזוף י' ימים, ולריך הזאה צמי חטאת. חצל הצהמה השחוסה חמנה טמאה, כי לא היתה
 מותתה. צדי שמים ודרך גערה, חלח צדי חדם ולתועלת צני חדם. חצל החלל חע"ס. ססור הרוב צדי
 חדם, הוא טמא, כי האדם מוטבח ונעל סכר וענש. לא הצהמה, לפיכך האדם טמא, חף על פי
 שצדי חדם מת, ראוי לחשוב עליו שהיתה מיתתו צבורת האל ונעדרתו; ואין לחשוב מאלה על הצהמה
 השחוסה או ההרובה. ואחמס טמאת שכנת זרע היתה לכבוד צית המקדש, כדי שלח יצא חדם לצית ה'
 ולא יחבל צטר קדש צלם שעסק צהמה נוסנית (נלתי הכרחית כאכילה ושתיה), והוא על דרך שציה קורס
 מתן תורה היו נכונים לשלשת ימים אל תבסו אל חסה; והחיסור הזה ירומס וינשא נמחשנת כל הקהל
 אדר כצו המקדש וקדשו, וירומס ינשא נמחשנת הכהנים וקר תפארת העונות אשר הם עונדים; וכל

שמיני תוריע י יא יב

חסי' דזר קטרן, והנה הוא כאלו חמר ידעתי כי מהיום והלאה לא תזילו עוד לעשות דבר מדעתיכם, אך הנני מליה חתכם שתהיו גם מן השבנה, ולפיכך לא תשתו יין ושכר צונחכם אל חסל' מועד, שמה תצאו לשנות שום דבר, ולא לזר תזכרו זאת במעשה העבודת, חזל גם כשתורו וזרחם לאחרים צעוני קדש וחול, שמה וטבור, או צסחר חקי ק', תזכרו שלא לשתות סן תטעו צסחרם וחטאתם לה': (טז) ואת שעיר החטאת, משמע שלא היה שם חלל שעיר אחד (והוא החזר למעלה ט' ג'), חס כן לא היה ראש חדש, וינס השמיני הוא שמיני חדש, כי צסחר לחדש הוקם המשכן, וקודם יום השמיני יצאו שבעת ימים פלח חסל' מועד, חס כן היה המשכן על עמוד; וגם לא היה שם שעיר הנשיא, חס כן הנשיאים התחילו להקריב קרבנותיהם אחר יום השמיני, וזיוס כלות משה להקים את המשכן לחז' דווקא צסחרו היום, חלל לחזר המלואים, וכן כתוב שם חנוכת המזבח ציוס המשח אותו, ואחר כן כתוב אחר המשח אותו, וכן'ל חזרו (פסין דס"ו) שהיו שם שלשה שעירים, חזל שנים מהם חכלו אותם מפני שהיו קדשי טעה, ורק שעיר ראש חדש טרפו אותו מפני שהיו קדשי דורות; אך לפי הפסע נראה שהיה לו לפרש חתם שעיר דרש, וצסחרו סתם ואת שעיר החטאת, משמע שלא היה שם חלל שעיר אחד: (יז) מרוע לא אכלתם, חע"י שחתם חוניים היה לכם לחכול החטאת כי צזר חזרתי לכם רחשוכם אל תסרמו וגו' ומסתח חסל' מועד לא תצאו, כלומר שחזן לכם לחוש כלל למה שחזירע לכם: (יח) הן היום הקריבו חני עם חרנעה צני הקרבנו את חטאתנו ואת עולתנו, לכפר צעזנו, ואף על פי כן קרה אותי כאלה, שמתו שני צני, חס כן הדי חזן חנחנו היום רציוס לפני המקדש, ואס כן חס חכילת החטאת הוא כחזר חזרת לכפר על העדס, היתכן סככפר חנחנו על-העדה צהיותנו חנחנו נופיס למקדש? ואס צכל זאת היונו חוכליס חותם וסיונו מתצרכיס צלצנו טעדין הר' חנו רציוס לפניו, והדי חנו כדחי לכפר על העס, הייעצ צעיו ה' הלל יותר תצער צנו חמתו על זדון צצנו זה:

יא (ב) ואת החיה אשר תאכלו, חיסורי חכילה חיוס לטחית הצדיות, כי הנה סתורה חסרס חכילת הצמל, וידוע כי הישמעחליס חוכליס חת צסרו, והוא להס חחכל טוצ, וצלתו חזיק כלל. חזל חיסורי חכילה סס חיסורי קדוטה, כדי שיהיו ישראל ממלכת צהנוס וגוי קדוש, כי כמו ססכהנוס חלל סחר החומות היו מוצלליס ומופרטיס צחקיס מיוחדיס וצחיסוריס סרטיס, כן יהיה כל אחד ואחד מישראל מוצל צחקיס ותריות מן החומות העוזרות חליליס, ומחוך כך תתרוס נפס כל אחד ואחד מושרחל ולא ילמד מתעשה החומות, וידעק חמד צאלחי חצותיו, וצדרכיו היסרים והקדוטיס, ולא ימיר צצדור צצלולי הבוים ססס. הטעס הזה הוא נזכר צתורה (לחטס מ"ד) צסחרם וסתקדסחם וסיותם קדוטיס כי קדוש חני, חן מלצד הטעס סנה התלוי צומניס וצמקומות (שחס היו כל חנסי העולס מחמיניס צחל יקוד וסומריס מתסטיס יסריס, לא היותם הספרסה חוזה לריכה), הנה רצוי המלות והחקיס הוה מועיל צכל מקדס וצכל זמן לתקן סמאות, חוזה משני צדדיס. החחד כי המלות החלחיות שחזס סומר הדי הן מציירות אותו צכל טעס חת החלחלסר לוח המלות סהן, וחכרון החל וחכרון הסכחתו וחכרון הסכר וסעווס, כל זה מחב גרסן העולר ומונע סתאות מחתגנר על החזס, וקוצע צלצו ירחת החלחיס לצלתו וחטא. והנך ססני הוה כי חזן תחצולה לחזס להחנצר על יצרו ולמסול צרוחו, חלל צסרגילן חת עלמו לסרוס מן ססגאות ולסנול סלער והדוחק, ולטעס טוצ לגנר כי יסח על צנעוריו, וספילוסוף Epictetus חמר: חס וסיס חוס על צנו סתי מלות חלה, צטוח הוה שלא וחטא, ויהיו כל ימיו צסלוס; וחלו הן סבול וסרוש (sastine et abstine) כלומר סנול סלער, וסרוס מן סתענוב. וסנס רצוי סמלות וסחקיס מרגיל סחרס לחטול צרוחו ולסנול ולסרוס:

תוריע

יב (ב) ושמאת שבעת ימים, כחך רחיתי לחיות דעתי צקצרה על כל-צעוני טומאה וססרה, וחזר פי צעוני סטומאות וחלקיס לטני חיוס: טומאות סיס צסחרתן סצאת קצנן, וטומאות שחין צסחרתן סצאת קצנן. ונתחיל מוטומאת סכרעת סהיה היותר חמורה צטומאות סחין סרחסון. וסנה צזר חסנו רניס כי סרחקת סמלורע היא מפני ססחלי ססוח מתדנק צחגע, ונראה לי שחס חססה סתורה

צלד, בלי שום הסקפה לעקר תורה המלה, שהיה מלאך רע; וכן השעיר הזה היה מסתכל לאדון במדבר סימור צרעז. והנה הכחן צדורו היה נותן כל עונות העם על השעיר. ואחר כן היה משלח השעיר ועמו העונות כלם, אל חרץ גורם. וזה לסימן כי העם היה נשאר נקי מכל עונותם, על דרך ותסליך צמולות ים כל חטאתם. והנה צומן שהיה הארץ רחצת ידים לישראל היה חסר למלוא צמון חרץ גורם ורחצת, שיתעשה זה השעיר וימות; אבל אחר זמן, כשרחצת האותה ונהייתה הארץ, ולא היתה שם חרץ גורם, הולדו חכמים להתקין שיחיה השעיר נדחף מעל הר גורם, שחם לא כן היה נכנס לעיר נרצחת: (שז) ובפר על הקדש מטמאות בבי ישראל ומפשעיהם, הסויות מטמאות המקדש מן הסמלות אשר חולי טמאות ישראל חס צונגב ואם צמוד, אבל אין הכפרה מועילה למי טמאו, כי הוא עורו יסוף והנה המכוון בכפרה הזאת הוא שחם חולי אחד העם יצא לנית המקדש צומחם, אל יחשבו העם שהמקדש נטמא וכל העצמות הנעשות צו לא לרצון תהינה, אך יחשבו שכבר חזר לטהרתו וקדושתו על ידי היות הכסן הגדול: (ל) מכל הטמאותיכם לפני ה' תטהרו, הכוונה על עונות הנשכחים או נעלמים ממי טעם אותם:

יח (ו) איש איש אל כל שאר בשרו, חיסורי צואה אין המכוון בהם כדעת הרמב"ם (מורה חלק ב' פרק מ"ט) למעט המטביל, כי לא חסרה תורה רצוי הנשים (אלא למלך), ולא רצוי המטביל נחשם אחת; ואמנם כלם לתועלת החברה. והנה חשת איש טעמה מצוה, ואם להרחיק סחמם והמריצות והרליחות הנאות צעקצות הניחוף; ואף אם יהיה אדם שיתרצה בזה, ויסקיר חשתו לאיש עשיר, הדבר אסור מפני הסכמתם אשר מלא מהם לכלל החומה בקלקול המדות. ואיסור הזכר והנשים הוא מפני שהם מעשים גבי הטבע, ואם היו מותרים תמיד לקחת נשים מתמעטת. ואמנם העריות אשר הן שחר צמר חסירות צעור הללחת הצית ותקון המדות והללחת המדינה. כי הנה לקחת האם ואשת האב והחות האב ואשת אחי האב הוא דבר המתנגד לצדוד אב ואם. והלול לצדוד האב ואם גורם קלקול המדות והספד הנפשת הצית; וכן חשת הצן הרי היא צמדרבת הצת לחמיה ולחמותה, ואם יקחנה חמיה ימשיך מזה זלול לצדוד האם והחמות והאב ואם. וכן לקחת אשה ונתה מניחם שווי צניעות, ובגדלת ולול לצדוד האם. ואסור אשה ואחותה הוא מפורש צמלת לצדוד, והוא שלא להסיל קנאה צין שפי חסיות לעשותן לרות וסוגלות זו את זו, תחת שמספין להאב זו את זו, וידוע כי השנאה צין הקרובים קשה מהשנאה צין הזרים, כי כתוקף האהבה הקודמת, כן חוזק השנאה הנאה חסרה, וזה יגרום קלקול המדות והספד גדול צהלחת הצית. וכן לקחת אשה האב תניח קנאה וסנאה צין האחים; וחטולו אחר מיתת אחיו אם יש לו צנים, ויקח האב את יצמתו זה יגרום שנאה צינו וצני אחיו, וכן צין צינו וצני אחיו, וזה טעם לקלקול המדות והספד צהלחת הצית. לא כן אם מת האב תרע חין לו. ואמנם איסור האחות נראה שסוף צהלחת המדינה, שחם היתה האחות מותרת היו רצו צני אדם נוסחים אחותם, והיתה כל תשקחם כעם צפני עמו, ולא היו המשפחות מתחתנות ומתערבות זו צו, ולא היתה האחות לעם אחד אלא לעמים רבים צלתי קרובים זה לזה וצלתי חסונים זה את זה: לא תקרבו לגלות ערוה, בלוי מקום הצוטה, והוא לשון נקיים וכנוי להטביל; ומלת ערוה קרובה לשרש ערם, וענינה דבר סדרכו להיות נכוסה, ובלוי מציח לידי צוטה, ועיון מה שכתבתי בצבורי העמים תקס"ז עמוד קפ"ז. ובלוי ערוה חינו דוקא צלקחת קצו: אבל גם צמכיות ערלי, שנאמר ואל אשה צנדת טמאתה לא תקרב לגלות ערוה. וכשנכתב בלוי ערוה אלל הזכר כבון ערוה חניך, ערוה אחין, הכוונה בלוי ערוה חשתו, כי איש ואשתו נחשבים כצד אחד; וצפסוק יר"ד האיש ורעו נחשבים גם כן כצד אחד. ודע כי הכתוב תלם תמיד האזהרה צוכר, לפי שהוא הסועל, ואם הצעילה חסורה לוכר לא ימכן סתמים מותרת לנקמה (ולפיכך לא פרט איסור כנגד הנקמה אלא צנרעה, כי שם האשה היא הסועלת, שהיא מניחם את הנשים עליה). אמנם חין לצמוד מלאך כי כל מה שנאמר לצדד יהיה דובמתו אסור לנקמה, אלא סיכא דגלי בלי, סיכא דלא בלי לא בלי; לבון אחות האב נחסרה, אך אחי האב מותר צנת אחיו. ואם תאמר אם כן כמו שסוכיר ערוה כלתך, למה לא הזכיר איסור הסתן צחותתו? זה כבר נכלל צאיסור אשה ונתה. ואם תאמר אם כן כמו שסוכיר ערוה צת צתך למה לא הזכיר איסור הנכד צוקנתו

תזריע מצורע אחרי מות יב מי מן

אוצר החכמה

זה יועיל הרבה להבדיל יראה האל בלג הכהנים ובלג העם. ואחמס הזאת מי חטאת הוא רחם להסרת החטא: הסרת האדומה היתה באדומותה רחם לעון, וכן ען חרז וחזר ושני חולעת סס רחם לעון גדול וקטן, ובספרם יחדו כאלו העון מתגטל, ואחמר הסוף הוא סימן לצטול העון; על כן סזחתו מעשרת מטומאת מת ססיה טומאת חמורס. ואחמס חף על פי סהעון נסרף, לא נחצטל לבמרי, כי אספר הססחר מתנו יס צו עדיין תססו מן העון, לכך הוא מציח טומאת קלס על הסוגע צו, וחזתס טומאת קלס עוצרת צטילס. וסנה חין להמור חין ספרס מטהרת הטמאים, ומטמאת הספוריס, כי היא מעצירה טומאת חמורס, וסיה מציחט טומאת קלס. משל למס הדור דומס, לכלי נחשת שממרקין חזתו תחלס צחול, וסמירוק סהוא מעציר מעליו מס סלח הספיק ססדחצ צמיס להעציר מעליו; ולצטוף לריך לסדיוח צמיס להעציר מעליו סחול הדנך צו, וכן צכתו (ויקרא ו' כ"ח) ומרק וצטף צמיס ל וגס סממק חזתו לריך לצטוף ידיו. מפני סזסמח סנדקס צסן. כך אסר ספרס עוסס מירוק חזק ומעציר סטומאת סחמורס, ואחר סמירוק לריך עוד צטילס גס לעוסקים צימי סנדס וגס למי ססו עליו: (ג) וביום השמיני ימול, סמקרח סזס אסר צססקס רחשוט חין לו קסר עס מס סלפניו וסלחחריו, סיה מלמדנו למס סיתס מלות סמילס דוקא ציוס ח', לא ציוס ו' חו ציוס ו' חסס מספריס נסוגיס צמלות סחורס: כי חמס לכך נקצסס סמילס ציוס ח', מפני סצצצת סימיס הרחשוטיס סזס עמחט טומאת חמורס צטומאת סנדס, וכלס נזחן סחורס ית' סלח יסיה סילד נימול עד סתסיס חמו סחורס. וזס חמס לזחד מסלסס טעמיס: סרחסון הוא דעת ר' סמעון צן ווחחי (נדס ל"ח) סלח יסו סכל סמחין ואציו ואחו עציון, כי ציוס ססמיני סיתס סיוולדת סחורס לצעלס. ססני סיה דעת ר' עוצדיס ספורנו כי סילד נזון צמעי חמו מדס סנדוס, וצמץ ו' ימיס יתעכל מדס סהוא, וציוס ססמיני סדי סילד טסור להכנס צצריס קדס. ועל חלס חני מוסיף טעס סליסי, וסוח כס סערלס נחצצת צקצז וסרלל כעין טומאת, כמס סכתו צ (יסעיפ ל"צ ח') כי לא יוסיף יצח כך עוד ערל וסמח, וסנה לוסי חורס סציוס סתססר סיוולדת מטומאתס יטסר גס סילד על ידו סמילס:

1234567

מצורע

מו (מו) ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע מלת שכבת יס לה סתי סורחות מתחלפות. סחחת לסון סטיחס, כטעס סכצת סטל. סססל סיה סטות כחדס ססוכצ, וצסורחס סזחח נקרח סורע (צססוק זס וסלחחריו) סכצת זרע, כלומר זרע סטות על פני סצצד. וססורחס ססניס סיה מעסס ססכניס וסמסגל, וצסורחס זחח כרת (פסוק ו"ק) אסר יסכצ חיס חותס סכצת זרע:

אחרי מות

מו (ב) ואל יבא בכל עת אל הקרש, טעמי סללכרס סזס זכיס מחר, כי סיה סחחנה רחוי תחת ולא ימות (ואל יבא בכל עת אל הקרש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארץ ולא ימנח); וסלני דעת צה"ט כר' יסודס (מנחות כ"ז) מצית לסרכת צחזסרס, חל פני סכסרת צחיתס. ואססר עוד לחזר כי חולני צצית סני סיה מי ססיה חומר עכסו סחין חרון ואין כסרת רחוי סיהיס חומר להכנס לצית קדס סקדסיס: לפיכך רחו חכמיס לחלק מחמר סכתו כאלו סוח סני מחמרות, ואל יצח צכל עת חל סקדס מצית לסרכת (חף חס חין סס חרון נכסרת, חסור לצח סס, ואחמס) חל פני סכסרת אסר על סחרן (חל יצח צכל עת) ולא ימות, צומן. סיס חרון יס מיתס, וצומן סחין חרון מיתס ליכח, חזסרס מיהח חלכח, וצעלי סטעמיס (ססיו חחרי חתומת סתלמוד) לוינו סטעמיס על פי סקריחץ סהותס מקוצלת צעל סס מחכמי צית סני: (ח) וגודל אחד לעזאזל, נרחין דצרי סחומריס סעזחול סס מלחך יע, חו חליל ספועל סרע, חן חין סכנוס כלל ססיה ססעיר קצנן לחל חחר, חלילס, חך נרחס לני כי ססס סזס ססיה חללי קלח סחומות סס מלחך רע חו חליל רע, נסחר חלל מלמיני סיחוד לסורח סרע סגמור וסחצרון, על דרך סחיו חומריס עתס מלת סגן, וצלחונות סעמיס Teufel, Diable, להורו' על סחצרון

ומזונותיהם עליו, ואין ראוי לה שתפקיר עליהם לאחרים, ואין ראוי לאחרים שיניחו זה מזה הסקר, לסיבך הסוכך עמה חוטא; ומלך אחר הוא הסקר, כי התורה עוסקת את האדון קלל תהיה לו באשת חס, כל זמן שלל האליהם לחרות; לסיבך הסוכך עמה יש לו לא היתר, ומתכסד נקרבן: **(וכו) לא תקיפו פאת ראשכם וגו'**, וסמוך לו וסרע לנס, השחתת הפאה נזכרת חלל חיבור הסריס על אמת, וכן נכסיהם (למטה כ"ח ט') לא יקומו קרחה צדחם ופאת וקנס לא יגלחו ונצטרם לא יסרטו סריסת, הכל על מה (עיון דברי רחצ"ע טס); והנה לפי הספט כל ישראלי חסידים להקיף פאת ולהסחית זקן מפני חלנות, ולכסיהם נחמר חפילו חלנות (שלל צדק השחתה) גם הוא לחלנות: **(כט) אל תחלל את בתך להזנותה**, אחר שהסיר על כתפה הקקע שהיה סימן שעבד לעבודה זרה, אחר שלל יקדש עמו לע"י לחזנותה לכבוד ע"י, ולפי שהותן הנסים היו נקראות קקעות לסון קדושה, הזכיר זה לסון חלול, חל תחלל, להודיע כי מעשה כזה חיינו קדושה חלל חלול. ומי לא יחזק על רחצ"ע ספירם שאחר שהסיר הסריס הזכיר שחל תשרוט הנערה נצטרם, כי זה יניח אותה לנלות נצטרם, וקול נחשה עריות וקל וחומר לסריס: **(לד) ואהבת לו כמוך**, הנוים הקדמונים שלל היו יודעים לחזות חלל ואחזות חמין האנושי (היותנו כלנו בני אדם אחד); לא היו חושבים רק בני עמם, ולא היתה הנהגה הנכונה נחשבת צעירה, לסיבך אחר כהן ואהבת לו כמוך, התנבא עמו עמו שתחסון שיניחו אחרים עמך חס היתה גר, והוא על דרך מה שלחנתי למעלה (פסוק י"ח) על ואהבת לרעך כמוך:

ב (ג) ואבי אתן את פני, חס לא נודע הדבר (רחצ"ע). למען פמח את מקדשי ולחלל את טס קדשי, נמקדש ט' היו נזכרים שור או כשז חן עז, ולכבוד המולך היו נזכרים את נביהם ואת נבותיהם, ואבי זה כלל שלחן ט' נזכר הוא, שאינו ראוי חלל לדם נחמות, והמולך גדול ונכבד ממנו וראוי לדם בני אדם, ואין לך חלול טס גדול מזה (דון יחזק חצרנחל); וספירם למען פמח את מקדשי, נחוסן שהיה מחסיו ובורה לאחרים שיחסיצו את מקדשי כדבר פמח, שפוא פחות ממנצחו של מולך: **(ד) ואם העלם יעלימו**, חס הדבר נודע ואף על פי כן העלומים ענייהם תמנו: **דמיו בו**, מה שכתב דרש"י כמו דמו נכסו, טעות פוסק הוא, ולריך לומר כמו דמו צדחיו (יחזע ז' י"ט); חלל דמו נכסו חינו נחלל חלל למעלה (י"ז י"ד), והכוונה טס דחוקה מאד מענין דמיו זו: **(יד) באש ישרפו אתו ואתהן**, שתיהן כחשמו, טחם הדחונה יודעת שלקה הסניה ועם כל זה היה שואה עמו ונעלמה לו, היה גם היה חייבת מותה (תלמודי-מוסר שמואל' שלמה חלפער: **(טז) והרגת את האשה ואת הבתולה מות יומתו דמיהם בה**, כהן אחר דמיהם נס גם על הצחמה, ולא כן נספוק סקודס, כי כהן הצחמה היה הסועלת, ולמעלה לא היתה חלל נסעלת, ולא יתכן ליוחס לה עונש (תלמודי יחזק סחרו); ולסיבך למעלה הצדיל האדם מן הצחמה ואחר מות יומת ואת הצחמה תסרגו, וכאן סוכירם ניהד וסרגת את האשה ואת הצחמה מות יומתו וכו', כי סניהם חייבים נצור, האשה להיותה הגורמת, והצחמה להיותה הסועלת. הן חמת כי חין הצחמה דעת עוז ורע, ולא ידק לומר עליה דמיה זה, חלל התורה חמיה כן כרי סיתרסם יותר נלצות בני אדם כי כל עוסה העשה נחעז יקבל ענשו, וכמו שאמרם נספיקת דס האדם מיד כל חיה חדרסנו: **(יט) וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה**, נריך עיון למה נפרטה זו שהיה פרטה עונשין צח פסוק זה דרך חזרה (לא תגלה) ולא דרך עונש (ואיש אשר ישכב); גם לריך עיון על חלוק הסדר סנסדרו העריות נפרטה אחדי מות ונפרטה זו; וחולי יתכן לומר צי פסוק, זה וסניהם שאחריו מכיוון צהם ענין פרטי ומסונה מענין שאר העריות, כי כשהזכיר נספוק י"ח ספליצת הניהם השלים ענין העריות שאדם דנק צהן לתיאצון, ועכשו צח להסיר על מי שאין לו ננים ולוקח חשם להעמיד מנחה ננים, על כן התחיל נלשון חזרה ואחר לא תגלה, כלומר חל תחשו כי מה שהזכיר, נפרטה סלמעלה חינו חלל נעוטה לתיאצון, ולא נמי נעוטה להעמיד זרע ולתקיים חת-סמו; כי סניהם לתקיים סס' חחיו היה דבר נויג חללס, וחולי נס נשאר עריות היו לסעמים נסניהם סומר נסניהם סכוונה לסס שמים. והנה חסר אחות האם ואחות האב ואשת הורו ואשת האב, נכללן העונש הוא למות נלל ננים, חלף מה שהיתה כוונה סלוקח להעמיד זרע. והנה סלוקח חשם לסוס ננים חין סספ סיצחר חשם שכבר ילדה זרע, לסיבך לא הוצרך להזכיר כהן יהיה חזוס, כי סינוס הוא כשאיך סס זרע,

אחרי מות קדושים יח ימ

הם חצו או הם חמו? נראה לי כי דבר הכתוב בזה, כי קרוב הוא שיתחזה חזקן לזאת צה, ורחוק הוא מאד שיתחזה הנחור לשכב עם. הם חצו או הם חמו, אשר הוא זקנם ממנו כל כך: (ז) ערות אביך וערות אבך, הנכון כדעת הרמב"ן שהספוק הזה אינו חלל חזרה על שכינת האם, שהיא חסורה מלד עולם ומלד צלה, והנה אם חגלה ערותה אמה חגלה ערות חצין (כמו שפירשתי למעלה כי בלוי ערום האמור חלל הזכר, מורה על בלוי ערות אשתו) וגם ערות אבך חן לפירוש דמ' לא יונן חין. אמר אחר בן אמן הוא: (ט) מולדת בית או מולדת חוץ, היה נראה לי לומר שזה פירוש סקודס, לחותן בן חצין היא מולדת בית, שולדה עמך צנית אחד, וחחותן בן אמן היא מולדת חוץ, שולדה מאיש אחר ומסתמח צנית אחר; אך לפי זה יקשה מה הוסיף אחר כך בחמרו (פסוק י"ח) ערות בן אשת חצין מולדת חצין לחותן הוא? ותלמודי מוסר"ר חזרנו כי מיינסטער חומר כי החחות שחזים מן האם לא נזכרה כלל בפסוק ע', חלל כך פירושו: ערות לחותן (צנת אמן, כי בן סתם אח וחחות הם מאם אחת. בכתוב כי יסיתך אחיך בן אמן, מי יתכן כאח לי יונק שדי חמי), בן שהיה גם בן צנת חצין בן שחזים חלל צנת אמן, כלומר בן שהיה מולדת צנת, בן שהיה מולדת חוץ, כמו שפירשתי: (יד) ערות אחי אביך, ולא הזכיר ערות אחי אמן, והנה אשת אחי האם חזים בכלל העניות, חלל מן הסגנות האסורות מדברי סופרים, וטעם החלוק הזה, כי אחי האב הוא מתספח אמת עממי, ולא בן אחי האם, כי מתספח אחרת היא, ואין לקחת אשתו (כשנתחלמה אר, נתברר) מתועבת, ואם תאמר חן חחות האם מתספח אחרת היא — חין זו טענה. כי חחות האם היא שאר אמן, מם שאין בן אשת אחי האם שאין לה סוס קורבה טענית עממי: (כה) ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה, חני זו מליצה סיגיות, מרוב עונות וזשנים גיהנם הארץ כמו עממה (על דרך ומשחה הארץ לפני החלום, וידע חלום את הארץ והנה נסתתם כי הסחית בל צטר חת דרכו), ואני פקדתי עליה עונה, ואמרתי לה קם וזה עשית, ואני כדו להפסדק ולספור חמתי מעלים, הקיחה את יושביו המתחזים חותם. או כדעת תלמודי חליעור חלום חובל פקדתי עונה צעונסים ומכות כגון דעז ודנר, ואחרן צרותם כי יושביו בורחים לה מכות ועונסים, הקיחה חותם:

קדושים

יח (ט) לא תכלה פאת שרץ, תזכור כחן חיסור חכילת הזנח אחר המחרת, וסמך לו סחת הקליר, כי חתק לכן לוח סתהים חכילת הזנח ציוס אחד חו צשנים, כדי שילטרין לקרוא לנחור חתנים חחדים שיחללו עמו, שחם הית מותר למלוח צטר הזנח ולשמרו ימים וחדשים, וחלליו הוא לצדו וחנסי ציתו, ועכשו סנאסרם חכילתו אחר המחרת, הסג הוא מוכרת להחביל ממנו לצולתו, וזה מצוה למעשה לרקם וחסד, דומה להנחת ספחה צדה. וכן מלאנו חלל הזנחים קריחת חתנים לחבול, כמו כי הבין ס' זנח הקדים קרואיו (לפנים ח' ז'), וקריחת לטוי צנח (שמואל ח' ע"ז ב'), וזחי סלמים עליו על בן יחתי לקרחתו (משלי ז' י"ד): (יח) ואהבת לרעך כמוך, כל שאר עזרות שצין חדם לחצו הס נתענות מלד עממי, חון מן הנקמה שהיה נחית במסע לרק, לסיכך אחר צה וחזנת לרעך כמך, כמו שחתם לא תחסון שחחרים ינקמו ממך, בן לא תקח נקמה חרעך, חף על פי סנדין סיתם נקמתך, וכן צכל עבין פחיס לרעך מה סתחיס לעמך. ורמב"ן פירס פחיס חת רעך צכל דרכו החיסם פחתם חורב חת עממי, וסחיו והים נחיות החיסם ולא צכחותם, צמקוס שחין סתנבות צין סני סדציוס הנחיסים — וזה חמנס קרוב למדת סרוס (שלי שלי וסלך סלך), כי חין חיעיז לחצני צלי סיוחאנו ספסד. או עוקח קל חו כנר? כי נהכר יס תמיד סתנבות צין הנחתי להנחת זולתו, ואני חסער לי למת סרוס לחצני צלי סתחיס ספרוטס שהיה חניסי: (כא) ורביא את אשמו לר', החדון סזה מסתמח צססתו כססתו ונס למסכ, ואין בן דלון צעל סתורם ית', חלל יסחררנה ויקחנה כמספט סננות, ואם לא יסחררנה חני הוא בקרדת כלומר ספקר (כסיוס דמצי), ואם יסכב חיס חותם חין עליו מספט נחף, חחיל ולא חסטה, כי חין אשת חיס חלל צנת חורין, וכמו סמלאנו צחשת יסת תחר לא תתעמר צה תחת חטר עניתה (דברים כ"ח י"ד). והנה חחשת חחשת מלד אחד היא מיוחדת לחדוים חטר קנס חותם

אמור כא כב כג כד

ז

אחד (קהלת י"ג י"ה), ומלאנו בלשון חרמית דמיוחל ועזרח מני סיס טעם, עד מני טעמא יתסס; ונראה לי כי כל' חלו הס דרך כבוד ובדולה, ולא היתם כוונת המדברים במקראות האלה להנחין נסס. הקסור נתי"ס נחונת טועל ממס, ואין הכוונה ממס לומר שהמלך יסיס הדת והחק, ושהאל יכונן מלעדו בצד, חזל כוונת המדברים לומר כי מלפניו יאל הדבר, על דרך מה' ולא הדבר (בראשית כ"ד נ'), מלפניך משפטי ולא (תהלים י"ז נ'), ולא דבר מלכות מלפניו (חסתר ח' י"ט), מן קדמי סיס טעם (דניאל ד' כ"ז); ולעולם כי כסאין הכוונה לדבר דרך גדולה וכבוד לא יתכן בלש"ק לקסור הסעול עם הסעול נתי"ס, ועיין למטה על ואחרן תעוז מהס. (כ"ו מ"ב), כל חרס אשר יחרס מן האדם (כ"ז כ"ט). והואיל ונח לידנו ססוק מה' מלעדו בצד כווננו אחרי דעתי צו, כי לדעתי ענינו ססוק אחד, והמסרסים הלכו בדרך רחוקה. והנה לחשוב שהעקרה הזה ענינו סיס ממס למה שכתוב במשלי (ט"ז ט') לז אדם יתשז דרכו וה' יכין לעדו, מה שכתוב כאן ודרכו יחסן הוא כנוד לז אדם יחסן דרכו, ולא חסרם הכ"ל דעת רח"ע, ¹²³⁴⁵⁶⁷ חזל הכוונה שהאדם הוא בעל נחירם ורנן, והוא החסן ונודר דרכו ומחסן בלבו מה טיעס, חזל השלמת המעשה חוננה תלוים צידו, הלא צידו שמים, כי מה' מלעדו בצד כווננו, ואם לא יוסר נעניי האלמים הדבר חסר הוא הולך, חזל לא יכוננו מלעדו, ולא יוכל להשלים דרכו ולהקום עמלו:

כב (טו) ולא יחללו את קדשי בני ישראל, ויבנו בקדשים מנהג כבוד ומורה, ויודיעו לכל הנובע בהם כי קדש הם, כדי שלא יבשל בהם זר לאכלס בשגנה, וחל יבנו בהם דרך חול בנפסן שכל החסן וחלל מהס, שאם יעשו כן ויחלו חת צנו ישראל עון חסמה, כלומר סרי הכהנים הס' ^{המחשבות} חת הזרים האוכלים קדש בשגנה: **(כב) עֲבָרָת**, הוא הנקמה לא מן עָבָר, חלל מן עָבִיר סנוסג בלשון חרמי, והמלה בפלס **עֲבָרָת** מן עָבִיר; ורש"י ספירט עורת סס דבר, הרבט שאס כדכניו היה לו לומר אחד כן שָׁבֵר, ונדחק לפרט: עורת (סס דבר) לא יהא צו, וסבור (סס סתמי) לא יהיה: **(כג) וישור או שיה**, לשון שָׁוָה וישוּתא לא מלאנו בלשון חרמי ואף לא בלשון סורי, חלל בלש"ק ובלשון עברי, ובכוונה (כמו שכתבתי על ססוק סור סה כסזים וסה עזים, דברים י"ד ד') על איס' אחד מן האלן, צין מן הכסזים צין מן העזים, ובלשון חרמי חין סוס מלה סנחמרת על איס' אחד, יסיס' מהכסזים חו מהעזים, אשר על כן בפסוק סל"ל סוכרה חנקלום לטורות בחרגומו, ותרבס סה כסזים חמרין דרחלון, וסה עזים בדיון דעזון, ובססוק סלפנינו לא תרבס רחילא כדי שלא יצן שאין העזים צלל, לפיכך בחר במלת סיתא. הע"ס שחנים חרמית, חזל היה נחורה צענין, חסני שחיו כוללת סני חמינים. ואנו צותן סכתצתי ס', חורט בר לא סננתי דבר זה, כמו שלא סנינו בעל ספר יא"ל, וסננתי תמיהתו על חנקלום, וסמממר תסס חותי וחסר כי חנקלום לא תרבס רחילא כי הוא לשון נקסם צלד, חזל בחר במלת סיתא כוללת סוכר וסנקס, כדי לסטות תרבמו עם עקר סדין—וזה סנזס גדול, כי חלת בבל כוללת סנן וסנח, חזל חלת אלתו וכן מלות סור חו סה, סמכוון צפן סחס לצדס, לא סחז, ולסוכן סנה חנקלום ותרבס תורתא לשון נקסם, ומי וחסר כי תורתא כולל סוכר וסנקס? וחלמלח סרה חנקלום לכלול סה כסזים וסה עזים. (כחשר היה דעתי עכסו) חמת הוא סהיה לו לתרבס רחילא, שחור סס' סנקס: **(כט) לרצנכם תזבחו**, ומתי יהיה לרנן? כסתחיל ממנו לחחשס, נחוסן שלא יתבר ממנו עד צקר:

כג (ב) מועדי ה', מה שכתוב צרס"י עסס תועדות סיהיו ישראל מלמדיו צסן, נראה לי טעמו סוסר, ונכון. לומר סיהיו ישראל נועדיו צסן, עיין תורת כהנים. ולענין סירוש סכתצו, נראה לי (נוד סננינה) שאין מקבלי קדש דנק עם אשר תקראו חותס, חלל עם חלס מועדי ס'; כלומר: מועדי ס' (ימי קצון לסס ס') מקראי קדס (ימי קצון לקדוסה) אשר תקראו (תקצו ותכניו) חותס; וכן משמע למסס (ססוק ס') חלס מועדי ס' מקבלי קדש אשר תקראו חותס במועדס:

כד (י) ויצא בן אשה ישראלית, אחר שהסלים סמנות סהן בעצור כבוד סמו ית' (סקרננות סחנים ומספסי סכהנים) סויס בעונס סמקלל חת ססס' ססור חקלס' סחחרון סמתנגד לכל סמליות עד

קדושים אמור כ כא

ואם את פאח נלא בניס חסתמח בס חסת סמת לא ילדה (וכבר חסטר סילדה לאיס חחר קודם סתוסח לוס, חנל סכתוב מדנר נסווה, סנישחת נחולה ולא חלמנה), וסאח סחי סחנקס חסה לסעמיד חולדות לא ינחר נחלמנה חחיו סמת נלא בניס. ומה סחמרתו כי נכלן סעונס סוח למות נלא בניס, סוח מסורס נשני מקרחות סחחר זס, חנל נססוק זס (י"ע) לא נסטרס סעונס, רק חמר עונס יסחו, ויחכן לסחמין ססכונס כמו נשני סמקרחות סלחחריו סכתוב נסס חטחס יסחו עריריס יתוחו, עריריס יסו, וכל זס סכתנתי על סמקרח סזס וסניס סחחריו חינו. חלח ססערס נעלחח, עוד יס לסחול למס סקדיס חחית אס לחחות חנ? ותלמידו יוסף סנתי נחיוני חומר כי לסיות ססנן יס לו געבועין עס חמו יותר מעס חניו, קרוב יותר סתחשוק נססו נחחות חמו ולא נחחות חניו:

אמור

כא (ז) ואשה גרושה באישה, דע כי מה ססניח רנחמ"ן נהקדמתו חור לנתינת; סתסוח נחכל מרחוונן, חיונו מדרך לס"ק ורעותיס, חנל נסחמדנר יודע מי סוח סחוכל יחמר רחובן חכל חת סתסוח, וחס לא ידע מי סוח סחוכל חו יחמר סתסוח נחכל (נננין מורס על קנלת ספעולה) נלי זכרון ספועל, ולסיכן סנניס סמוריס על קנלת ספעולה נקרחיס ננין סלח נוכר סס ספועל, כי סמדקוקיס סקדמוניס יודעיס סיו סחין דרך לס"ק ורעותיס לסוכיר ספועל נחלחטיף, ויודעיס סיו סחס יחמר חס (כרס חמר ז' ק') חסוב ממני מחד, יסיס סמונן מדנניו: חסוב יוסר ממני מחד, ולא יובן כלל ססוח חניו לי מחד. חן יודע כי מלת **מן** נחמרת על ססנס סבורת, כמו מחטחת נניחיס, ועל סדרך סזס חמרו ולא יכרת כל נטר עוד מתי סמנול (נרחסית ט' י"ח) וסכוונס מפי מי סמנול. ועל סדרך סזס חמרו ננלעו מן סיין (יסעיס כ"ח ז') וסכוונס נסנת סיין, לא ססיין סוח ספועל, וסרחיס מה סכתוב חחריו. חעו מן ססכר, סנחנרת סירוסו נסנת ססכר, כי חעו חיונו סחסיף, וכן מןקשת חסרו (סס כ"ז ג') ענינו ססס כמו חסוריס מפתד סקסל, לא ססקשת חוסרת חותס, כי סקשת נכס וססרוב, ולא חסמר. ונעונוניס נחורו (עמוד 803), סניח סני סמקרחות סחלס ייסעיס לסוכית מליחות סחלחטיף חחר ססחסיף, וחינו חלח טעות. ועוד סניח לרחיס כננור מתרונן מיון (תסליס ע"ח ס"ס) ססוח מפרס ססיון סחננר עליו (victus a vino), וחף חס יונח כדנרו סטרס ר"ן נח כחן לסרחת ססתננרות כמו נלסון פרני, לא יחכן לסוס נעל סלסון ולסוס חס חסר חזנו ננחן סדנר סענרי, לסנין ממלות מתרונן מיון ססיון סחננר עליו, חנל נססך רחוי לסנין: כננור סמתננר יותר מן סיין, כלומר סמתננר על סיין. ועוד סניח סחכס סנ"ל עת נסנרת מימיס נמעמקי מיס (יחזקחל כ"ז ל"ד), וחמת סוח ססוח מקרח קסס, חנל מכל מקוס נחוק סוח עז מחד סיחמר סחיס סנר חת סעיר, וסנס למעלס (פסוק כ"ו) כי דוח סקדיס סנר חותס נלג ימיס, לא ססימיס סנרו חותס; ועוד מה טעס לומר סנשנרס מימיס נמעמקי מיס? לכך חומר חני כי סמקרח סזס סתוס וחין למיון ממנו. עוד מלחנו כמו חלליס סכני קנר חסר לא נכרתס עוד וסמה מידך גנורו (תסליס ס"ח ו') חן חין סכוונס כלל סידך גזרס חותס (e che dalla tua man furon ironcati), חנל יביר עליו דעו (סס ל"ח כ"ג) נכרותי מננד עיניך, וכן כי ננל. מחרן חיוס (יסעיס ג"ח ח') כי ננור מנית ה' (דנרי סימיס ז' כ"ז כ"ח), כלס ענין ספרס וסחוק, ומי"ס מידך סוח כמי"ס מננד עיניך ומחרן חיוס ומנית ה', וסרחתס על סמקוס חסר ממנו יסיס סריחוק, וסכוונס כתרניס נחמ"ן וססירוס ר' יוחל נדיל סלח ירנשו מכותין וידך סחוקס, חו נסירוס נעונוניס ססס נחוקיס מעזרתך, וקרוב לזס מרגס סחרתו מחסי סכונתך חסלנן. ודע כי גזר, גרז וגר"ש חחיס סס, ומלחנו (יונס ז' ה') ננרסתי מננד עיניך נסי"ן, וכן כחן גרוסס מחוסס, חין סח"ס קוסרת ספועל עס ספועל, חנל סוח לסורות על סמקוס חסר ממנו יסיס סריחוק, כלומר חסס מופסרת וסחוקת מחוסס. עוד מלחנו סנסכחיס מני רגל (חיוס כ"ח ד'), חן לא חנל סוח ססוכת, חנל סכוונס כסירוס רח"ע ססס נסכחיס מפי סרגל, מרוב סדרכו נסס נני חס, כלומר סנחל יחנר ונס וידרכו נז נני חס, עד סלח יודע מקומו. וחמס מלחנו מה' מלעדי גנר כוננן (תסליס ל"ז כ"ג), נתנו מרועת

בחקותי כו כו

ח

תקס"ט עמוד ס"ט: (מג) והארץ רעוב מהם, המצרים סתים נעזבה מהם, כלומר שהם ימצוהו, חין להם חין לעושים הדבור העצמי! חזל כח המילים הזאת הוא להורות על הסירור והבחינה, כי אחר שיבנו ושרחל מחדש, לא ילית. עליה שום גוי, ולא תהיה חרש מיוספת כמו שהיתה, חזל תמים נעזבה, אחרי הפרדה מהם. ותראה את סנתותיה; וכן נהשמה מהם חין ענינו שהם יעשו אותה שמתה, חזל שיהא תשחר שמתה אחרי הפרדה מהם. **בְּהַשְׁמָה**, הרי זה אחר תמשטויות חותיות ח"ח, שלפעמים יצא צהן שהיה הרחוי לצד לפניהן, ותנח לפניהן התנועה הכחיות לצד צהן, כמו **לְעֶשֶׂר** (דברים כ"ו י"ג) במקום **לְעֶשֶׂר**, **בְּעֶשֶׂר** (נחמיה י' ל"ט) במקום **בְּעֶשֶׂר**, **מְעֹרִים** (דברי הימים ז' כ"ח כ"ג), **מְחֻלָּמִים** (ירמיה כ"ט ח'), **מְהֻלָּכִין** (דניאל ד' ל"ד) במקום **מְעֹרִים**, **מְחֻלָּמִים**, **מְהֻלָּכִין**.

כו (ז) ואם מבין ששים שבה, מה שכתב רש"י היום פוחת בהזדקנו יותר משנים צערכו והאשה חונה פוחתת חלה שלוש צערכה, כן לדין לסנינו: היום בהזדקנו יורד עד למטה משנים צערכו, חינו שום חסילן שלוש ממה שהיה שום, (שנתחלה היה שום 60 ועכשו 15), והאשה חונה יורדת חלה עד שלוש צערכה (שנתחלה 30 ועכשו 10), ונש"ס (ערבין י"ט) אמרו נקבה קימה חתולתה, וזכר לא קמי חתולתה: (י) לא יחליפנו ולא ימיר אורנו, לפי הטעמים יחליפנו דע צעור, וימיר אורנו טור צרע; ומקראות הרבה מביעים החלוק הזה, ופסוק יחליף את משכרתי נראה כמתנבד, ואינו כן, חזל יעקב מדבר צנחנות תועלתו של לזן, שהיה מנקה תמיד להחליף התנאים מרע לטוב: (יב) והעריך הבחן אותה וכו', בעדכן הכהן כן יהיה, פירש רש"י לשאר בני אדם, הנה לקומתה מיד הסקדש, ואם גחל יבאלה (פסוק י"ג) צעלום החמיר הכחוש להוסיף **תַּעֲבֹד**, וכן במקדים צית (פסוק י"ד), וכן במקדים שום (ט"ז). וכל זה קשה לפי הפשוט, כי התורה לא הזכירה כלל ענין המזכר שמוכר את הסקדשות לחי שיוזמן, ומשתע הכתובים חינו חלה שהמקדים דבר שאינו קרב על בני המזבח, חכף שהקדים משלם הערכך, ואחר כן חס זה לבחול מוסיף עוד חמיסיתו. ואמנם כשלא היה גוחל למה היה נותן הערכך? וכלל היה מוסר להקדש גוף הדבר — לפיכך נ"ל כי המקדים לא היה מוסר גוף הדבר שהקדים, חזל היה מעכבו חללי, והוא היה מהר צו וגואב צו מנהב קדושה צלתי ידועים לנו; ודומה לזה מעשר שני שנקרא קדש (למטה פסוק ל' ול"ח). והיה נאכל לצעלום צירושלים. והנה לא ראתה תורה שיהיה אדם מקדים דבר שאינו קרב על בני המזבח צלתי שתמשך מזה שום תועלת לזולתו, כי חין רצון התורה שיחשוב אדם טעמה מעשה קדוש ורצוי לחלו (חן מהקדשות, כבון שיתנדב עולה), חן חס חין מעשהו מוליד שום תועלת לזולתו, על כן צותה תורה שמיד כשהוא מקדש דבר יתן לצית ה ולכסנים את כסף מחירו, ואחר כן ישאר הדבר צידו צתורת קדושה. ואם אחרי כן יראה לפולחו לחולין, זה יתן עוד חמיסיתו ויבאלנו, וישתמש צו כרצונו: (כ) **ואם לא יבאל את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר**, בס כאן פירשו ואם מכר הבוצר, חזל בצר-חאן דבר שמים? ועוד קשה שהיה מן הראוי שתקצע התורה זמן עד מתי ילערך הבוצר להמתין קודם שומכור, שהם לא כן לא הנחת מקום כלל לבחולה, כי חכף שיקדים אדם שדמו ימחר הבוצר וימכרו, וטוב לא וכל המקדים לבחול אותו. ולפי שטתי כוונת המקרא הזה שהם המקדים לא גחל את שדמו, כלומר שלא נתן החומש, ועם כל זה ראה להוציאו לחולין, לצלתי ילערך לבסוג צו מנהב קדושה, וצכוונה זו מכר את הסדה, לחים אחר. חן קנסה אותו התורה שלא יוכל לבחול אותו-מיד הקונה אותו, חלה יהיה ציד הקונה עד היוצל, ואחר כן והיה הסדה צלחתו ציוצל קדש לה', לא ישוג ציד המוכר חלה יצא ליד הסקדש, והיה לחחזה עולם לכסנים; ואם לא היה מוכרו, זה צווא שנת-היוצל היה הסדה יוצא מקדושתו והיה צעלנו נהנה צו כשאר החזותו (וכן משמע מפסוק י"ז ו"ח, שהם לא כן למה יהיה הכסף על פי הסנים שעד היוצל), ועכשו שמעל ומכר ופסיד לעולם מן היוצל ואלהם: (כז) **ואם בבהמה השמאה**, מדבר במקדים פטר חמור (כדעת רח"צ"ע ורנ"ה), ולפי שטתי ופדה צערכך ענינו שיתן הערך כלל שאר מקדים, וכאן הוא לדין להוסיף חמיסיתו עליו צלו שתהיה זו גחולה המוציאה

בחר סיני בחקותי כה כו

כאן וסנה עד כאן לא נא שום צווי על זה (כי חללים לא תקלל הוא על הדיונים), כי חין להעלות על הדעת שחש מישראל יקלל את שם, ומעולם לא היתה התורה מזכרת על זה חלילה המקרה שקרה כי בן חיש מלכי עשם התועבה הזאת. ואחר שקרה המקרה, נאם עליו סאזארה, ונכתבה כאן לפיכך כל סמתיכם לקדושת השם:

בחר סיני

כה (ב) ושבתה הארץ שבת לה, מלות שנת הסמטה דומה למלות השבת, כי כמו שמלות השבת היה לחק נלכ העם חמונת היותם בוי קדוש, כן מלות הסמטה תניח נלכס החמונה כי גם חזמתם חזמת קדש, אחרי שהיה סוכחת נשנה היו כשניות. האל צוים השניעו (ועיון דצרו דון ילחק נאחלת, חנות סרק ה' משנת בלות נא לעולם, כי נעמו), וכמו שצמדנר היה ה' נותן להם צוים. השם לחש וימים, כן צהיותם על חזמתם היה מלות להם את צרכתו נשנה השניות, סתמים תנחלתם מספקת בס לשנת הסמטה. ואמנם קדושת הארץ היתה סנה חזקה להרחיק את העם מלמחלה ומלחללם צמעשים מתועבים. וגם נהכרח כשתשנות האדמה ינחו קלפת מעצרותם בס העצדים והנחמות, וזה דומה למנוחת סענד וסנסמה צוים השבת. והיות תנחלת הסנה סהיה ססקר הוא חמלה על סעניים, והוא משוב סעסיר וסעני, ומשפיל גלות העסיר, ומזכיר אותו כי כל בני חרם שוים הם. וכן שמעת הכספים היה חמלה ונחמיה לעניים:

וכמו שהעם מלכד שנותתם צוים השניעו, ניתנו להם חנים אחרים לשנות צהם ולשמור לשם ה', כלל חזמת הקדש מלכד שנת הסמטה ניתן לה שנת היוכל. והיוכל משוב העסיר לעני כמו הסמטה וכמו הסנה, מלד השניותה מעצרות האדמה, ומלד ססקר התנחלות; ונוסף צו חזרת סקרקפות לנעליהם, וינחלת העצדים חסוי, והיה חמלה גדולה על העניים, וחזוק גדול לשווי בני המדינה. וספצונן כי דמו ססיוכל הוא אחד לשבע שממות, כן סמועדים הם אחד מצענה צמספר סנחות ססנה, כי סנחות ססנה הם יותר מארבעים ותשע, אך לא יביעו לשם וחמשים, ומקראי קדש הם סצעה ימים, והם יום ראשון וסניעו, סל ססח, יום אחד סל סצועות, אחד סל ר"ה, אחד סל יו"ה, ראשון סל סכות, וסמיני חב עזרת, הרי סצעה ימים: (לה) גר ורשוב וחי עמך, נארה בר סורסתי נדעת סמתרבס וכדעת נעלי סטעמים, ידור ויתותנ ויחי עמך, ויהי בר ויתו תושב ויחי עמך, ועתה ססירוס הזה קסה צעניו כי בר ותושב סמות הם ולא סעלים, ונראה לי לסרס בר ותושב, צין סהוא בר (סיס לו חשם ונניס) צין סהוא תושב (סהוא נכסו) וחי עמך: ועיון סמות ו"צ מ"ח: (בר) כי לי בני ישראל עבדים, צרס"י כחצו כל סמשענדן מלמטה כאלו מסענדן מלמעלה, חצל צתורת כחניס כחצו מעלין עליו כאלו מסחענד למעלה, וסירס נעל קרנן חסרן כאלו מסענד צו ית:

בחקותי

כו (טו) וחפדתי עליכם בהלה, וסיה סעיר רמנח"ן סלא סמרה ססהלס, ולדעתו נהלס סחר ססעל, ולסו דעתי סוא סס, חצל חינוו קללס סרעיות, חלל קלל גדול סל קללות, נכך נכתב נלח ס"ח, וטעם נהלס כמו ויכל נהלס וסיהס וסנותס נסהלס (תהלס ע"ח ל"ג). לא ייבעו לריק ולא ילדו לנהלס (יסעים ס"ה ל"ג), בהלה ענינו דמו סנל וריק, כסארה יבע ועמל צחקות תועלת, וסתיס תוחלתו נכונת, וסחר עליו סיניע לנהלס. וכן כאן סמר דרך כלל וספקדתי עליכס נהלס, סיבוצר עליסס מכות סמססידות יביעס ומכונות תוחלתס נענדס את סארה, וסחר כן סירס סמכות סהלס, וסן ססחשת וסקדחת, וסן מכות צתנחלה, לסוכך סחר עליסן מכלות עוינס ומדינות נסס, סענד סארה מלסס סינחמ סה סורע, ויגדל ויללח, ועיוני כלות לרהות תנחלתו מללחת, ונדחצון נסטר ורהה תנחלתו סחוסס וקדושה. על כן סתס ורעסס לריק ורעסס. וסחר כן סרסיף סצס סה סיסחלל נקס מן ססחסת וסקדחת, יסלנחיו סחוינס: (נא) ואם תלכו עמי קרי, כסננומו נקסיו, עיון סה סכתנתי נכוכרו סענעס

המשתדל.

א (א) ואתכם יהיו איש איש למטה, חמר חדונו חזי זל"ל כי בחן היה מן הצורך שיהיו ראשי המטות משגיחים על המנין, מפני שהיה רצון האל שתחלק האומה לשבטים ולמשפחות, וחלוי יצא אחד ויראה להכניס עלמו בשבט שאינו שלו או במשפחה שאינה שלו, או יהיה אדם מסופק בייחוסו והנשיאים יזכרו הדברים ויעמידו אים אים בשבטו ובמשפחתו; חזל בערצות מואב (צמדצב כ"ו) לא קרא משה לראשי המטות, כי כבר היו ישראל נחלקים למטות ולמשפחות, ולא היו צריכין חלל למנין. (יד) רעואל, בחן ולהלן י' מ"צ וי"ד כ' הוא צדל"ת, ולמעט צ' י"ד הוא צד"ס, וצספר תורה של הכותים כלם צדל"ת, וצתבוס ווני המיוחס לשבטים זקנים כלם צד"ס; ולדעתי לא דעואל היה שמו ולא רעואל או רעואל, משרש ררע או ררע שענינו בערצי דחיה, ומזה נלשון חכמים קורין למלמד הצק מררע; ואח"כ נשתמש שמו נפי העם, ויש שהיו משגיחים הרי"ש ואומרים דעואל, ויש שהיו משגיחים הו"ל"ת ואומרים דעואל; לסיכך נכתב פעמים כך ופעמים כך. וכוונתו צה ה'ר"גים ור"גים, עקס ה'ר"גים, מף ונף עקס מלף, כמו שכתבתי בצדאשית יו"ד ד'. (יו) אשר בקבו בשמות, אשר צירס האל והזכירם בשם למטה, ודובמתו ועמהם הימף וידותון ושאר הצכורים אשר נקצו בשמות להורות לה' (דצרי הימים ח' י"ו מ"ח), הבוניה שצירס דוד, וכן צכל עיר ועיר אנשים אשר נקצו בשמות (ד"ה צ' ל"ח י"ט) הבוניה שצכרו. ואם היה טעמן (כתבוס רמ"צמן) האנשים הנזכרים בחן, היה לו לכתוב את האנשים אשר נקצו בשמות צלו מלת, ה'אלה, כמו ויקומו האנשים אשר נקצו בשמות (ד"ה צ' כ"ח ט"ו) שהם עזריהו צרכיהו וחזקיהו ועמשה, הנזכרים סס (פסוק י"ג). (מו) ויהיו כל הפקורים, כבר כתבתי צכרס חמד ח' עמוד ע"ב כי כמו שצמנין הזה לא נמנו הלויס, מפני שצכרו לשרת צקדס, כן צמנין הרשון יתכן שלא נמנו הצכורות, כי צומן המנין הרשון היו עדיין הצכורות כהני ה' ומשרתיו, וצחמת אחר שהיו נתונים לעצות הקדס צבוס, לא היה ראוי שיתנו צקע לצכלת לצורך הקמת המשכן. ולפי זה מקרה קרה שנסאר המנין השני שיה לצחון. ויש לתמוה על רלצ"ב ואחרים אחריו, שחמרו כי גם צמנין הרשון לא נמנו הלויס — והלא עדיין לא צכרו ולא צכלו הלויס, ואיך לא יהיו נמנים עם שאר שבטי ישראל? (מו) לא התפקדו, ההפעול משרש פקד חין ענינו מנין, חלא נתינת פקידות לאדם על דצד מה, כנון ויהי מחז הפקיד חותה צציתו (צדאשית ל"ט ה') עשה חותה פקיד, על דצך ויפקד פקידים על הארץ (סס מ"ח ל"ד), ומליות הפקיד פקדון חנים זזה מהורחה זו, כי התפקיד עשה חצרו פקיד להשגיח על פקדונו, חלא שחומרים הפקיד הדצד צו פלוני, צמקוס שהיה ראוי לומר הפקיד פלוני על הדצד ההוא, על דצך שאומרים חריק חרצי, צמקוס חריק תערי (עיון סס רס"י); והתפעל חינו חלא תולדת ההפעול, ומלת התפקד לא יתכן שתצא להורות על המנין, לסיכך לא יתכן לומר שחלת התפקדו תורכצת מהפעל והתפעל. אך ראוי לדעת כי תנועת U ותנועת O משמשת צלשון הקדס (כאשר העיר צכר ר' יהודה חיוב) להורות על קצלת הפעולה מיד אחרים (פעל, התפעל, גס פעול), וכן בחן הקמן החטוף מורה כי לא לצד לא התפקדו מעצמם, חלא גס לא נלטו למנות את עצמם, וכן וני ישראל התפקדו וכלכלו (מלכים ח' כ' כ"ז) ענינו שחמנו צחלות המלך והשרים; חזל צמלחמת צניחון,

בחקותי כו

אותו לחולין, כי שחמט הזה אינו חלל להסקיע ממנו הקדושה שהוסף עליו נטעם מהקדושו, ועל ידי נתינת הערכך והשחמט סקעם ממנו אותה קדושה שנית, וחזר לקדושתו הראשונה, שהיא קדושת צבור, ואז אם לא יבא, אם לא יסדרו נטעם, אז נמכר בערכך, הכהנים ימכרוהו לאחרים, והוא יספיד מחורו, על דרך ואם לא תפדו וערסתו. ועדיין קטס לשון ואם לא יבא, כי סתם באולה אינו חלל נכסף, והנותן סם מודם יקרה ולא בואל; ואולי נדון זה הוא מלך לבאול אותו לא נטעם חלל נכוספת השחמט פעם שנית, ואם לא יבא נחמט שני אז נמכר בערכך:

והנה כל זה מהמדתו שהיה המקדש נשאר ציד המקדש, והוא היה נוסב בו מנאגי קדושה, זה היה נכסמה סעמחם ונצית ונשדס, חלל נכמה שחורם היתה קרצס על בני המוצח, ואדם מהקדושהו ונחננו את ערכו, נראה שלל היה עליו דין קדושה כלל, כי אין אדם משועבד לאדם, עד טיובל לחזון לבניה על שמעון חיוז מלחמה מין שיהיה, נלתי הסכמתו: (כט) כל חרם אשר יחרם מן האדם, זה ענין אחר, ואינו חרם לבנות, כי לא נאמר בו לה, חלל הוא להשמיר ולסרוג, ואינו דבר התלוי ציד איש ואיש, כי לא נאמר בו אשר יחרים איש, רק אשר יחרם, והוא דבר המסוג לכללות השחמט או למנהיגיה לבזר ולומר צהורחת סעה (אף אם לא יהיה הדין כך) העושה כך וכך יחרם, וכסירוס רמזין ורג"הו. ורמזעמיללער פירש אשר יחרם מן האדם כענין אשר יחרים איש, כאלו כל אחד מישראל והיה רשאי להחרים בניו ונני ציתו; זה שנוש גדול, נמשך ממה שחשבו מהעצמי ואמר והתפוח נחבל מרחצון (עיון למעלה כ"ח ז'). והנה מן האדם אינו נאמר על הסוגל חלל על הסעול (מי שיהיה מן האדם, ¹²³⁴⁵⁶⁷סיחורס), והסעול לא נזכר, כי אינו איש פרטי, חלל הוא מי שפרסות צידו, והוא כלל השחמט, או המלך והשופט. חלל שיהיה מותר לאחד מן העם להחרים בניו ונני ציתו, זה מתנגד לדרכי תורת משה, כי אגה ראינו נכמה מקומות התורה לוחת על תועבות הגוים המוצחים את צניהם, וראינו שמסרה משפט בן סורר ומורה לנצח דין, גם ראינו וכו' וכו' איש את עצמו ומת תחת ידו נקום ונקם. בדרך שהדילנו מן התועים ונתן לנו את תורתו תורת אמת, דרכיה דרכי נועם וכל-פתיצותיהם שלום:

המשתדל

ב

הכהנים דעו כי עבודתכם היא עבודת קדש, ואין לזרים חתכם; ופירוש עבודת מתנה עבודת הקדש והקדש, שאתם נתונים ומוקדשים לי לעבוד עבודתכם. וגם כשהיו שורפים את צניהם לע"ז, היו הנשים הסם וקראים מתנה, כדברי יחזקאל (ב' ל"ח) ונשאת מתנותיכם זהעזר צניכם צאש אתם נטמאים. גם צנהמות נראה לי סנקראו פתם צטס מתנות, הזכורות הקרצום לגזרה, וזה נ"ל המכוון צמלת מתנות צפסוק מלצר שצתות ה' ומלצר מתנותיכם ומלצר כל נדרכים וגו' (ויקרא כ"ב ל"ח). מאת בני ישראל, מתוך בני ישראל, עיון רש"י והמזכר, וכן נכון. כי החלחליט המורה על הפועל חיינו נוסב צלם ק"ז וכן מסורה למטה (ח' י"ד) כי נתונים נתונים המה לי מתוך בני ישראל; ורמז"מ תרגם פקח, והוא טעות. (לב) פקרת שומרי. משמרת הקודש, פקדה הוא סס מופשט, וענינו השנחה, כמו ופקודתן שמרה רוחי, וכן למטה ד' ט"ז; ולפעמים ישמחו צו צהשחלם לחלו הוא סס המתאר, וענינו כמו פקיד, כמו והיו צמקדשי משרתים פקדות חל שערי הצית ומשרתים את הצית (יחזקאל מ"ד י"ח), ורובתו צלסון חשכנו ראטה (עצה ויעין), וצמחר לסרות Magistratus, Podestà, Guardia, Guida, וכן כחן חלעזר היה נסוח נסוחו הלוי, והיה פקדת שומרי משמרת הקדש, כלומר שהיה פקיד ומשגיח על שומרי משמרת הקדש. וכן ושמתי פקודתן שלום ונוגשין לדקה, השלום יהיה פקיד עליון, והדקה תהיה נוגשין ושלטונין. (ב) מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף, מקרא זה פירוש לשלסנו, כי תחלה חמר ויקח משה את כסף העדוים מאת העודפים על פדויו הלויים, ואח"כ פירש כי לא לקח ממס מהעודפים, כי לא היו סס חשסו שיתכן לומר עליהם שהם עודפים על הלויים, חלח הזכורות צללס היו יתרים רע"ב על הלויים, לפיכך מאת צכור בני ישראל לקח את הכסף, לא חמר מאת השלסם וצצעים ומחלים צכור, חלח מאת צכור בני ישראל, כלומר חלללות הזכורות לקח את הכסף. והקדמונים נמנעו מלפרש כך, ונלחקו לומר כי צכורל נצדדו מי הם העודפים (מה שחין דמו ממנו צנתו) חמנו חלות מאת העודפים צפסוק הקודש, סנחח מפסוטן שידוע היה מי ומי העודפים; חן ידוע כי חלחח מפשט החלות חיינו חמיד עומק כוונת הצתוצים. והנה צצד חציו קלת מן המתרגמים ומן החקדשים כי חלת פדוי ופדוים צצפרסה זו ענינה כטס דצר פדיון, רק צפסוק מ"ע פירשו פדויי הלויים חותם סנפור על ידי הלויים; ואנו חומר כי גם הוא כחצרו ענינו פדיון הלויים, כי לא היתה סס צצורה לדעת מי פדוי ומי עודף, חלל כל אחד מכ"צ חלק ורע"ב צכורות היו צו (צקירוצ) ע"ע חלקים פדוים וחלק אחד עודף על הפדיון, ומסה לקח את הכסף מחותם החלקים העודפים על פדיון הלויים, כלומר לקח את הכסף מאת כל הצכורות יחדו, וכל אחד נתן (צקירוצ) אחד משמנים צכסף הפדיון (שהוא אחד חססה עשר צסקל) לפדות אחד משמנים צצו שלח היה פדוי. סוף דצר נ"ל צכור שחם היה כרעת הקדמונים, היה הצתוצ חומר מאת השלסם וצצקים ומחלים צכור, ולא מאת צכור בני ישראל.

ד (ב) לראות כבלע את הקדש, חס היה פירשו לראות כשמכסין חו כשמסתירין את הקדש, היה ראוי צצלע צצ"ח, לא צצלע צכ"ק, מלצר שלח מלחנו דובחח לזה סיהיה הכסוי חו הפסתר נקרח צניה. ובעזענוים פירש לראות חסילו רגע, ומליות צצלע היא לדעתו חליות עד צלעי דקי (חיוצ ז' י"ע), חן העקר חסר, והוא חלת רק. ולדעתי עעמו לא ינחו לראות כחדס הצולע וחוכל צחפזון דצר שהוא חחצ לו הרצה, לא ינחו לראות חסילו מעט וצחפזון; כחלו הם צולעים את הקדש. שרס צלע צצנין פועל לא יורה חמיד השחתה, חלל נחלח ב"ב להורחת הצניה, ופי רשעים יבלע חון (חסלי י"ט כ"ח) שטעמו כטעם חיס שותה עולה (חיוצ ע"ו ט"ז), והפועל לחזק ולהורות מהירות הצניה הנעשה צתחום עזה.

ה (ח) האשם המושב לה. לכהן, עדיון לא סוכיר סיהיה האשם ניתן לה, חלח לחים חסר חטח לו, וחין יחמר סתחום האשם המושב לה? ולפרש כראצ"ע האשם המושב לה, המושב צעזור ירחת ה', הוא חחוק ודחוק. לפיכך הנכון כפירוש רז"ל צפמרי (וחחריהם רש"י ז"ל) קנחו ה' ונתנו לכהן, כלומר האשם שהיה ראוי להיות מושב לחים חסר חטח לו, עכשו שהחיס חיינו, וגם בוחל חין לו, החיסם הסוח הוא לה, כלומר ינתן לכהן. חלת המושב ענינה הראוי להיות מושב, כמו חקלל (שרחיו לסללו) נגרה (סרחיו לנחח חותו), נחח (סרחיו לצחור צו), נת צלל הסדורה (שהיה ראוי להיות סדורה).

המשתדל

שלא היה מלך ציטרלל, כתוב ויתפקדו בני ציון, לצד מיוסני הגנעה התפקדו (שופטים כ' ט"ו), ואז
 ישראל התפקדו (שם שם י"ז), כי ציונים וציון חונם מנו את עמם. ודע כי התצות הללו נקודות
 מלך אחר, כי ספ"ח קמולו וסקר"ק רס, ואם היו מצנין התפעל היו צפתה ורגס, התפקדו, התפקדו,
 ואף חס הוקלה סקר"ק, היה ספתח רחוי להתקיים, כמו ויתילדו; חס כן חין התצות הללו מצנין
 התפעל הידוע זל"ק, ועיין מה שכתבתי על מלת הַתְּפַקְדָּה (שמות ט' י"ח). (נב) ואיש על רגלו,
 כנר כתבתי זכרם חמ"ח עמוד ע"ב כי רגל חין תחלת הורחתו גם ומס, חזל הוא כתרובם חנקלום וכל
 הקדמונים, חצרה מסודרת (טקס, *Teagus*), וכל הפרטה הזאת דגל נאמר על בני אדם, לח על גם
 ומס, כגון וסחונים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה הכוונה חצרת מחנה יהודה, ורמז"מן סולרן לסוסיף
 מלות, ותרנס דיה לור פלחהנע דעם [אגערם יהודה געהערען, ואין נורן לכל זה, כי דגל מחנה יהודה
 ענינו חצרת מחנה יהודה. חלח סדגל נדל מתחנה, כי חנסי הדגל הם מסודרים דרך קצע, ומחנה
 חסטר שיסיה דרך ערשי, מחנסים שנתחדרו במקרה. חזל ממה שנהבו לנשוף גם שיחקצו תחתיו חנסי
 סלח, וכל לביון ולביון יש לר גם מיוחד וננדל מחצירו, הנשאלם מלת דגל להורות על הנס, כמו ורגלו
 עלן חסרה:

ב (ב) איש על רגלו באותות לבית אבותם. רמז"מן תרגם (נבד הטעמים) צאותות דנק עם
 לבית חצותם, והולך לכן מפני שחש כי הדגל הוא הנס. חזל צאתת האותות הם הספות
 והנסים, או שחר סימנים המשמשים לכן, ושיעור הכתוב כך הוא: בני ישראל יחנו לבית חצותם חים חים
 צלביון סלר, על ידי חותות וסימנים לכל לביון ולביון.

ג (א) ואלה תולדות אהרן ומשה, הוחיל והוא צא להפקיד את הלויס שיסיו משרתים את הכהנים,
 הזכיר מ"ה הם הכהנים (תלמידיו החכם יעקב חי סאדרו ז"ל). ואמר ואלה תולדות אהרן ומשה,
 ולא מזכיר תולדות משה, להודיע כי גם משה העמיד תולדות, חלח סלח רלח ה' להקדישם להיות כהנים,
 ולא חלק להם שום גדולה, ולהגיד סלח היה משה מצקס גדולה לעמו. (ט) בתובים בתובים חמה לו,
 מלחמו הסמות נכסלים להורות על החזק, כמו מן האדום האדום הזה, רע רע יחמר הקונה, ועמוק
 עמוק מו יתלחמו, מדברות דברות חזיריו, וקרוצים לחלה גם דק דק תרדוף (הדק, הדק) לזר
 תרדוף, צדק צדק חלך (צדק, ותמיד צדק חלך); ולפעמים יפפל הסס כשהוא צלסון רצים, וסכוונה
 על רצוי דברים המסוררים כה וכה, כמו צארות צארות חמר, וילצרו חותם חמרים חמרים, עשה הנחל
 הזה גזים גזים, המונים המונים צעמק אחרון; גם יכפל הסס להורות על החילוק (דוסטריזוליון),
 כגון מטה מטה לבית חז, שסכוונה מטה אחד לכל ציה חז, וכיוצא צום צנוס צנוס, שצעה שצעה,
 סכוונה שניס מכל מין, שצעה מכל מין; גם יצא הסס כפול להורחת מלת פל, כמו חיס חיס (כל חיס,
 כל אחד ואחד), יום יום, שנה שנה, עדר עדר לצדו. וכאן צנתונים נתונים חין מקום לחחת, מחלה,
 ורלח"ע נדחק ואמר: לעולם, או הם וצניהם העומדים תחתם חזל גם שחר מלות התורה הן לעולם,
 ולא צא צאחת מהן כפל כזה. ואם היה הדבור עם הלויס עמם, חולו היה נכין שיכסול המלה לחזק:
 נתונים נתונים חתם לחסרן" כדי שיסתעצו חליו' ומולח שפתיו לח יסנו, אך עכשו סהדבור הוא עם
 מטה, לח יוצן כלל למה יחמר לו צלסון חזק נתונים נתונים המה לו. ואשר חני חחזה לו הוא שאין
 כאן כפל לסון כלל, חזל חומר חני כי נתונים סרלסון הוא שס, והיו נקראים כך גם קודם מהן תורה
 האנשים שהקדישום חצותיהם (או חמרים) לעצרת האל ועקדשו (כמו שהיה שמואל סאמרה עליו חמו
 ונתתיו לה' כל ימי חייו). ומה נקראו חח"כ נתונים סנצוונים ושחר נכרים סנתנוס בני ישראל לעצרת
 המקדש; והנם נתונים כמו מוקדשים, ושיעור הכתוב: צהרת האנשים המוקדשים הנקראים נתונים,
 יהיו הלויס נתונים לסהרן. וכן למטה (ח' י"ו) כי נתונים נתונים המה לו מתוך בני ישראל, ענינו הם
 מוסרסים לו צהרת המוקדשים הנקראים נתונים. וקרבן לזה (למטה י"ח ו') לכם מחנה נתונים לה'
 לעצוד את עצרת חל מועד, חין סכוונה שניתנו צמתה לכהנים, חלח שניתנו להם כמתנה שסוקדטה
 לבניה, חזל לח להם ממש ניתנו, חלח לה', לעצוד את עצרת חל מועד (עיון שם רס"ו). ואחר סקרה
 הלויס צסס נכנר פתקרה, חור צססוק סאחכיו ואמר עצרת מתנה חתן את כהנתכם, כלומר גם חתם

שנחוצה. הן אחת כי הברעיון לזדס יש זהם כח מזרוע זרע, אזל הכח לזרוע בנן לא יערה להוליה
 הברעיון מן הקליפה, אזל יקח ענזים שכבר נדברו ויזרעם כמו שהם. ואחמס זג הוא לזרעתי סס
 הברעיון שנחוצה הקליפה, ואחר הכתוב שלא יחלל הנזיר חפילו החרגים שכבר ילא מהם היין, ואפילו זב
 אחד, חע"ס שחיו מחלל חס. פירושי הוא בדעת ר' יהודה (נזיר ל"ד), ותרבות חונקלום הוא בדעת ר'
 יוסי (עיון סס ל"ט), והלכו אחרי רוב המפורשים וצעלי ספרי שרשים, גם בעזענוים; רק תרבות ירושלמי
 המכונה ליונתן, ותרבות יוני המיוחס לשעשים, ותרבות סורי, מסיועיס לוי, ובס ונחם בן פרוק והפרחון
 נועים לזרעתי. והנה תרבות ירושלמי שנעשה בארץ ישראל שחר הורחת המלות האלר על אחתהו כמו שהיתה
 מסורסמת בא"י גם בדבור ההמון, לא כן תרבות חנקלום שנעשה בצל והקדמונים יקראוהו צסס תרבות
 צצלי (עיון כרס חמד ה' עמוד רכ"ב). ומה שחיו התנאים ר' יהודה ור' יוסי חולקים בהצגת המלות
 האלה, אחשוב שכך היה הענין. ר' יהודה פירש המלות לפי מה שהיתה הורחתן גם בימיו, אזל ר' יוסי
 שהיה מליפורי שהיה בגליל, ואנשי גליל לא הקפידו על לשונם ונשתמש הלסון האלס, הקגיל עלמו שלא
 לסמוך על מנהג ההמון, והיס מצקס הורחת המלות צשרשים אשר חולצו מהם, ויען מלא מלת זוג המורה
 על הפעמון, חסז כי גם זג הוא החילון, ולא הפנימי. וסרו צס תלויות החסס Gussotius שהרחיז פה
 בלעקסיקון שלו (במלת זג) ואחר שאין לסמוך כלל על דבריו רז"ל בהצגת המלות, כי צור נשכח מהם וזועת
 הלסון, עד שלא היו יודעים מה הוא חרלן ומה הוא זג. וזה סקר מסורסס, כי מתוך הירושלמי דמחיו
 רחיו כי בדבורם לא היו מסופקים בהורחת המלות, והמתרבותים הירושלמיים תרבו כפי משמעות המלות
 בדבור ההמוני, ורק ר' יוסי שגולד צמדינה שלא שחרו יפה חת לשונם לא רלס לסמוך על דבור המון עס,
 והתחבס לפרש מדעתו, והלכו אחרי חנשי צצל צתרבותם המיוחס לחנקלום. (יג) **כיום מלאה ימי**
בזר יביא אורו, ויחא חת נזר חל פתח חל מועד; פרע שער ראשו נקרח נזר, ובמלחת ימי נזירותו
 לא יבלח שער ציתו, אזל ויחא שער המגדל חל פתח חל מועד, כציכול להרחות לחליו כי השלים
 נדורו, וסס יבלחנו ויסרפסן על האש אשר תחת זבח השלמים. ורזצ"ע אחר שהבין ויחאזו צעל כדורו,
 ואחריו רמז"מ תרגם ברינגע מאן איהן, וזה הצל כי, הנזירות חניה אלל נדצה, ולולי שנשאו לזר צרוח
 קדושה לא היה נזיר, חו לא היה משלים נזירותו, ואחר שהשלים נזירותו איך יתכן שלא יחוש ללכת לצית
 לצית ה' להקריב קרצו ולהשלים חוצת נדורו? והכתוב ידבר צהוים, ולא צאפשרי רחוק.

ח (ז) **הזה עליהם מי חטאת**, עדיון לא נכתבה פרשת הפרה, אך אין ספק כי כשצוה על שלוח
 העמאים לנסע (למעלה סימן ה') צוה ב"כ איך יטהרו, שאם לא כן היה כל עמא מת משולח
 לעולם ועד; והנ' צור הדבר כי כבר נאמר וכבר נעשית הפרה, ולא נכתב למעלה, שלא להפסיק הענינים,
 וכשהשלים ספורי הסנה השנית חז כתב חקת הפרה, ואח"כ (למעלה סימן כ') התחיל צפורי שנת הארבעים:

ט (יג) **ובדרך לא היה**, שלא היה עמא, ובס לא היה צורך, חז חס לא יעשה פסח, וכתב. ורזצ"ע
 אבז טיעפיה לא דק, ופירש וצורך, חז צורך. והמחזר הצין כי זה שצוט גדול, ונחזק ליוש
 דצרו, ואחר שכוונתו לנמדנו קריחת וי' שורק צראס תצס (!!). והמעמר רלס והצין כי הצל המה
 הדברים הללו של המחזר, והתמיה עליו ופירש "צרי רזצ"ע על אחתהס, ולא רלס השצוט היוולח מהס,
 ולא הצין מה זה ועל מה זה נדחק המחזר לפרש כך. (יד) **ועשה פסח לה'**, אין ספק שאין פירושו
 אלל בפירוש רש"י, כפיתגור בר ואח"כ יחא זמן לעשות פסח ויעשה פסח, לריך טיעשהו ככל חקותיו וככל
 משפטיו (חע"ס שלא יחא מחלוקס לא הוא ולא חצותיו), וזה צין לענין פסח ראשון צין לענין פסח שני
 ומלת וירלס שכתב המחזר, ומלת ויולל שכתב המתרגם, אינן נכונות. (טו) **יהיה על המשכן**,
 כתב רש"י כמו הווס על המשכן, כוונתו כי פירוש יהיה erat, ולא Fuit, כי לא היה כך פעם אחת בלד
 אך הוא ענין שהיה הווס תמיד בכל יום. והמעמר כתב כי הנוסחא הנכונה "כמו היה" ואין זו הנהגה,
 אלל שצוט. (כא) **ויש אשר יהיה הענן מערב עד בקר**, חע"ס שצערז היה על המשכן כמדאס חס
 עד צקר, מכל מקום תמיד היה שס ענן, אלל שצלילה היה צתוכו כמדאס חס.

י (ג) **ותקעו בהן**, זו אחר זו; והנה צהקל העס היה מן ההנחה שיקללו גם הנשיאים, וצהקל
 הנשיאים לא היה מן האורך שיקלל גם העס, לפיכך צוה תקיעה אחת לנשיאים, ושתים לעדה,
 כי מיד כשהיה נשמע קול תקיעה היה הנשיאים מכניס עזמם וצהשמע תקיעת שנית היה העס כלו נקלל.
 הנה די היה צחלוצרת אחת, ושלא להטיל קנאה צין שני החאים אלעזר ואותמר, צוה טיעשו שתיים

חמשת דל

ולפי זה ראוי שהיה תנאי המוסר, והאדם ראוי להיות נדבך; ואני לא אהליט את נשתנות העצמים בשתי תצורות אלו בעצמות סופיים, או כך ילאו מתחת ידי בעלי העצמים. (וג) והוא לא נחשבה, לעצתי חין הכוונה שלל נאנסה, אלא שלל הים מי שימלאה ויראה אותה בעצמות הנבלה (ז) ואורדע כ"ט חוץ דער טהאט ערטהפט), וכן דעת הרב"ע. (יח) מי המרים, לא נקראו צום מקום המים המרים, כי צאמת לא היו מרים, ורק את חטאה אז היו נעשים בקרצה מרים (כלומר מזיקים וארסניים), כמו שכתב (פסוק כ"ד) וצאו זה המים המאחרים למרים, והיו נקראים מרים על שם סופם (כדברי ר"ל) מפני שאל היה טמאה היו מרים לה, ואע"פ שאל לא נעמאה לא היו מרים, לא נקראו מתוקי; או מי תרופה וכוונת צה, כי צאמת אל לא נעמאה. לא היו המים מחדשים צה שום דבר (עיון למטה פסוק כ"ח). והנה מי המרים ענינו המים הנקראים מרים, וכוונת צה ב"ר פרת, הנדר הנקרא פרת, ואחרים כמו, וכמו שפירשתי ר"ק"ע השמים, הרקיע הנקרא שמים. אצל הסוד שרמו הרב"ע (שהיה הכהן נותן צמים שמים ממותים, אל היה נראה לו שהאדם חטאה), אצל הוא ושבעון, שפיר אל היה זה צדעת המחוקק, היה מוסר הענין לכהנים מפס לחזן, ולא היה כותב צתורה מליצה שחלה שדרו. והנה משל לא נמנע מלכתוב מליצה שיתכן להצין ממנה כי כל מעשיו וכל תורותיו לא היו אלא צה אנושי, וכן חכמי התלמוד לא גמנעו מאמר ספסוף היה נותן צמים דבר מר, כי כן היה נראה להם משמעות המלות, ולא חשבו כלל שאל מזה יספדו התלמידים שהיה הענין צתחולה ואלה מעשה נסים; כי מי שהיה נאמן בל דבריו חין דרכו להיות דואב שאל יחשבוהו סקרן, ולא יעלה על לבו שהיו דבריו לריבין חזק — המאורים, אל היה ענינו שמצויים קללה ומחרה, יקשה מה שכתב למטה (כ"ד) וצאו זה המים המאחרים למרים, שגראה משל כי היותם מאחרים לא יזיק לה; והנה צתרגום ירושלמי ב"ר קייא, כלומר המים הצדוקים, וכן צתרגום שמרני ר"מב"א"ים (עיון צואור והודעת הנעלם), וכן צתרגום סורי ב"ר"א (צוחנים); אל נכון מאד לפי צאמת הענין, אך חינו מסכים עם משמעות המלה. ואני צכרס חמד ח' עמוד ע"ב כתבתי שהיה (צחלוק למ"ד צ"ח"ס) מלשון מאלליא, צרגום של מרגלים; וזה עתה צחוק צעוני. ואחד מתלמידיו אמר שיתכן שהיה המלה מלשון אור, ויהיה מאחרים כמו מאחרים, מצין פיעל ולהוראת הפעול; וזה ג"כ צחוק. גם היה אפשר לומר כי תחלת הנחת מלת אור היה להורות מוסרם ומודל, על דרך והצילו ח' לרעה, ולפי זה יתכן שאמרו מאחרים להוראת מצדילים ומפרישים הצועות מהצלת חוטאת. ועדיין חין דעתי נוחה. (בא) את ירכך נופלת, נראה לי שחין ירך זה כמשמעו, אך הוא כנוי לחיצרי ההולרים, על דרך יולא וכו', וכן צלשון חז"ל חין חשה מתקנאת אלא צירן צתרתה. ואמנם נפילת הרחם הוא חולי ידוע. ואני לא אדע מה ראה בעצמו לומר שהיוך האמורה כאן הם העגלות (Nates). (בח) ובקתה, תשאר נקיה מכל עונש, ותשאר כמו שהיתה; ובזרעה זרע, שלא יפול ויכה, ותתעבר כמו שהיתה ותעצרת קודם לכן; כי אמנם צהור ידבר הכתוב, ורוב הנסים חיון עקרות.

ו (ג) לחים, דבר המצא משובשים, והאמת כי התזה מן הכפולים, וכמוה מקל לנה לא (צדאיות ל"ו), כל ען לא (יחזקאל כ"ח י'), וחלה שמות התחר, אצל ולא גם לחה הוא שם דבר, ואינו על מקל ב"ר, אלא צלם לב, שן, ולולא חח"ת היה צחירק ורגס. והמעורר תפס את המצא, כי לא ראה הר"ק, והוא (המעמר) ראה, אצל סמך עליו צעונים עמוצות, ולא ראה כי פתח הלמ"ד מורה שהתזה מן הכפולים, ושאונם מנחי העי"ן כדעת רד"ק. (ד) אשר יעשה מבפן היין, לשון עשייה נאלה גם להוראת חסיפה וקטן, כמו ואל הנסח אשר עשו צחרן, ומאשר לחיצו עשה את כל הכבוד הזה, כחי ועל ידי עשה לי את החיל הזה, וכן כאן כל אשר יעשה מבפן היין, ענינו כל הנלקט מן הבפן, ופירושו צלו חסילו חרלנים וחסילו זג. חרצנים הוא לעצתי שם לעצנים שכר נדרכו ונעשה מהם יין, והוא כולל הקליפה והגרעינים שצתובה, וכמו שאמרו צירוסלמי (דמאז פק ח') צרחונה היו ענבים מרצות ולא היו חרלנים חסרות, ועכש שחין ענבים מרצות חרלנים חסרות, הכוונה שזמן צדוי הענבים, אז הענבים שכר נדרכו לא היו חסרות לכלום, כי לא היו קונים אותן לעשות מהן תמר (אוער), מאחר שהיו הטוב היה צול גדול, ובהסך צמן שלא היו ענבים מרצות היו חרלנים נמכרות לעשות מהן תמר. וכן צאמרס (צרכות כ"צ) עד שחדע חטה ושעורה וחרצן צמפולת יד, הכוונה הקליפה עם הגרעינים

כתב שזעים שמות ושלח לקרוא לכלם, וזה"ל כי שנים לא רלו לזה. ואמנם נזוהת חלד ומיד היתה כדי לסרסם חמתת הרוח האלהי אשר נחה על הזקנים, כי הנה שנים חלה חע"ס שלא היו רזים נכך ולא יאזרו האלה, נחה עליהם הרוח והתנצחו בעל כרחם.

יב (א) על אורת האשה הבושיית אשר לקח, חולי חסנו לבחור מה שלא לקח חסה מזנות ישראל, ועל פורה לא היה אפשר לבנות חותנו, כי במדין לא היה מולד צה ישראל, חזל במדבר (חולי כי לפורה ממה) חין ספק שהיה מולד צה ישראל שתנשא לו, חע"ס שהיה זקן, וחולי גם אהרן ומרים היו מנקשים לתת לו מזנותם, וסוף לקח לו חסה כושיית מאותם שהתחצרו לישראל בעלותם ממלכים, וידוע כי מלכים קרובה לכוש, ויתכן שהיו מחנשי כוש מתבוררים במלכים, וראו את אשר עשה ה' בעצור ישראל, ונתחצרו עמהם, והנה זהותם מדברים בננותו בצינוץ הבחור שהיה מוחקים לו, אמרו גם הדבור הזה סרק חן במשה וכו', ורוח הקדש העידה כי מה שעשה משה לא עשה נבואה, כי היה ענו מאד, ונחמת חנו רוחים שלא חלק סוס גדולה לזניו, וחולי לכך לא רצה להתחנן עם צה ישראל, כדי שלא יוכלו צנו בעזרת קרוביהם להשתחרר על הצור. (ו) **ד' במראה אליו אתודע,** הים לו נומר חני ה' אתודע, או ה' יתודע, לפיכך ל"ל כרצ"ע כי שם ה' דבק למעלה ולא למטה, חס יהיה נביאכם נצח ה', או חס יהיה נביאכם מה', כי הנצח חף חס לא יהיה הנצח חסר המתפארים צמה שחין צם, ויתכן שלא יהיה נצח ה' ודי שיח' מוכיח או מסורר בנצורה, וחולי כך היתה מרים הנביאה, ולפניך אמר להם: חף חס הנצח שלכם יהיה צחמת נצח ה', מכל מקום במראה חליו אתודע וגו'. ואמנם חז"ל (התרגום והנביאות) דחקו מן הסידור הזה, מפני שמליצת נביאכם ה' סוף לשון מתמים וזר, והסמון לא יציגו ויכשל צו.

יג (ב) שלח לך אנשים, דברים (ח' כ"ג) כתוב כי ישראל חמרו נשלחם חנשים לפניו, וכאן סוף חומר כי ה' דבר אל משה שלא לך חנשים, ונראה כי הם שאלו, וה' ספקים וזה למשה שיעשו בדבריהם, וכאן לא הזכיר שם שאלו, כדי שלא יחא נראה שחטאו גשאלתם. ונראה כי הכל היה סנה מאת ה', וכמו שכתב הרמב"ם (מורה ח"ג סל"ג), חלה ספרא חומר שהיה תחבת ה' להסב חותם במדבר עד שולמדו בצורה, כמו שנודע שהליכה במדבר ומיעוט הנאות הבנף מרחיבה וכיוצא בהם וילידו הנצורה, ונולדו ב"כ (נאות חרצעים שנים) חנשים שלא הורגלו בשפלות ובעצדות, ואני חומר שלא היה כוונת חלל סיקנו בצורה, כי לא חרצם ירשו חרן ורועם לא הושיעם למו, חזל סבב שיתעצבו במדבר, למען יעמדו במשך ימים רבים חלל משה, שאם היה משה מציחם אל הארץ, היו מתפזרים חיש צנחלתו, ולא היה משה יכול ללמדם דעת, גם לא היו לריכוס להספדנס דרך נס, ולא היתה האמונה צתורת משה נקצעת בלצותם לדורות עולם, כמו שהיה הענין על ידי שיסצו חרצעים שנה במדבר, ומשה מנסיכס ומסרנסס צחורות וצמוסותים, ומלמדס דרכי ה' וזהנוך הזה אשר לא היה למהר בכל הארץ, שהיו מחתים רצוח נפשות יושבים חלל מלמדס צושך חרצעים שנה, צלי שהיו טרורים צנקשת מונופותוס זה הוה שהעמיק האמונה צלב צני ישראל, צאופן **שבתעוץ** כל יוסצו הארץ אחרי האלילים, נשחרו תלמידיו משס בוי אחד ויחיד צארן, סומר האמונה הטורה, וממנו התפססס ותתפסס לעוצת המין האנושי כלו, ומלחם הארץ דעה את ה'. **ויתורו,** סרס רצו ענינו סצוצ, ודומה לו ויתאר הבצול (יהושע ט"ו ט') תרגומו ויסחר ענין סצוצ, וכן וצמחוגה נתאסרו (כאשר העירו בצר רש"י ורד"ק) הוה לטון סצוצ כמו ויתאר סצוצ, ומה לדעתו כל לטון תא"ר הם סקווים הסוצים הטורה ומצולוס חותם, וכן תא"ר צערני ענינו סבב, ומה ולא תתורו אחרי לצכס ואחרי עיוכס, ענינו לא תשוטרו, לא תלכו כס וכו' (כחוק מעצדות ה') אחרי הנהגת לבכם ועיוכס. ובן סרס רגל נצול מן רגל, ועקר הורחתו לשוטט הנה והנה, ומה רכיל ורובל. והנני מצטל מה סכתצתי על סרס תוד. ועל סרס רגל צצ"ע תקס"ו גם הורחת שני ססרסיס חאל מסונות זו מו צורך. אחר מהס סכתצתי סס, ואין כאן המקום להאריך צזה, וענין **בית האוצר,** לשכח א'. (כח) **אפס בי עין העם,** הים להס לומר והעם הווש צה חוק והערים צלורות, חזל סס חטאו צחמרס חלת אפס (כאשר העיר הרמב"ן) וחילו גם צמלת עו, כי כל זס מורס סקוף מן הנמנע להתבצר עליהס. חלה תראה צי כלל הוואך לומר עלס נעלה, משמע כי מדברי המרגלים הים מוצן שלא היה אפשר לעלות אל העם הסוף, והס עלמס מירשו חח"כ את דבריהם וחמרן לא נוכל לעלות אל העם.

יד (ה) ויפול משה ואהרן על פניהם, כשראה משה ואהרן עד היכן בצר סחך הסנעונים צלב כל

המשתדל

וצהקהיל את הקהל היו תוקעים שניסס זה אחר זה; וכן בכל נסיעת המחנות היה אחד משני האחים מריע תרועה אחת ואחריה אחיו תרועה שנית. (ד) ואם באחת יתקעו, התוקע חינו חלח אחד, והרצוי חינו חלח, impersonale יהיה מי שיסיה משני האחים. (יד) ויסע דגל מחנה יהודה בראשונה, נראה לי בלא ספק כי בקורה היה הדגלים מהלכים (עיין תנזר למעלה ז' י"ז) זה אחר זה, ולא כתנחם זה בלד זה כמו שהיו עומדים צהניותם; שחם היו נוסעים בתיבה, היו ראוי שיסעו כולם כאחת, לא זה אחר זה כמו שמפורש כאן ויסע דגל מחנה בני יהודה בראשונה. ומלמד זה חם היו נוסעים כתנחם לא היה להם שום תועלת נסיעת נוסח המשכן אחר דגל ראשון כדי שיוכלו להקים את המשכן עד בוא הקשתים (למטה פסוק כ"ח), חם הדגל השני לא היה חוץ צין חלו וחלו, חלל היה מן הלבד. ח"כ בהכרח זה אחר זה היו הדגלים מהלכים, ומה שכתב (למעלה ז' י"ז) לחסר יחנו בן יסעו, חין ענינו שיהיה מעמדם נסיעה כמעמדם צהניות, חכ פירושו בלדו חוס על ידו לדגליהם, שחזתם השצטיס שחיו זה חלל זה דגל אחד צהניותם, היו ג"כ זה חלל זה נסיעתם, חלח היו הדגלים מתסדרים צהסיעת, חלח כל הצט וצצט היה מכיר את מקומו חלל מי הוא שריו, וחללן היה נוסע: (לא) כי על כן ידעת חנותנו במרבר והיית לנו לעינים, לא היה חזקס שיהיה להם למחיה ולמורה דרך, כדברי המזכר, שחם בן היה לו לומר לכתנו צמדצר, לא חנתנו; אך הכוונה כי צהיות חלח היתה חנייתם חלח צמקומות מדצר, חנה הוא שהיה צקי צמקומות חסם ווכל להחיר עיניהם צכמה ענינים פרטיים שולטרכו להם צהניותם, לדעת חיה מקום מיה, ומי חם העמים הקרוצים לשם, בלי שולטרכו תמיד למעשה נסים. וחמנס נ"ל חלח שחע חוצצ לדברי חסה, ולא חלך עמחם, כמו שכתבתי על וישמע יתרו, (לב) ויסעו מהר ד' דרך שלשת ימים, ומיד ויהי חספ כמתחוננים, והמקדחות שצנתיס חם מחמר מוסגר, להודיע שהיתה שכינה עמחם, שהחרון נוסע לפניו' והוא סימן להשגחת ה' הפקוחס עליהם, בחוסן שצנסוע החרון היה חסה חומר קומה ה' וגו', וצנחח חספ חומר חסה ה' וגו', ועם כל זה היו מתחוננים. וחרון צרית ה' נוסע לפניו דרך שלשת ימים, פירושו בלד הדרך שהוא שחלכו בשלשת ימים היה חרון צרית ה' נוסע לפניו, בלומר היה נוסע צמכוס, והיה כוניה חסולך לפניו חם. וחצ"ע כתב שחמסע החחסון לא היה בשחח המסעות, כי כאן חלך החרון לפניו חמס; וזה לא יתכן, אחרי מה שכתבנו למעלה צפסוקיס י"ג וי"ד ומה שחחריהם:

יא (א) ויהי העם במתאוננים, עתה החלנו להכנס צמדצר הבדול, ומיד שסתחילו להסתחון ולהרחות צדצריהם שחם צלתי נוחיס צמעמדם, נשמע הדצר לה' וירע צעיניו. חכ"ף צמלת כמתחוננים ענינה חכף ומיד שהיה זה היה גס זה, וכמהו ויהי כחסיצ ידו והנה ילח אחיו, חכף ומיד שחסיצ ידו ילח אחיו, והיה כפורחת עלתה נלה, חכף שפרכה ועלתה נלה, מיד הצטילו חשכלותיה עניס; חף כאן חלף שסתחוננו, מיד היו צדצריהם רעים צחוני ה', בלומר וישמע ה' ויחר חפיו, וישמע ה' פרט שחחר חכלל. (ד) וישוּבוּ ויבכו, ענינו וחח"כ צנו גס צני ישרחל, וכמה וצצת וצכית את לחחך שענינו וחח"כ חלסם. (ה) אשר נאכל במצרים חנם, חנס חמס, כי החלדים היו מפרנסים את ישרחל כדי שיוכלו לעצוד עצודתם, והיו מחלילים חותם דצרים החצויים שס צול מחך, כבון דגני היחור וקשואים וכו'. וכן חלנו ביהרררררר (סיפר קדמון יוני) כי על פירחמוד אחת חסר צמלרים היה כחוצ כי חמלך חסר סקיס חותה הוציח חלף וחס מחות ככרים, צמחיס צללים וצנוות, לפרנסת הפועלים חסר צנו חותה. (יא) ולמה לא מצאתי חן בעיניך, הוא כמו מחמר מוסגר, ולסוס חת מחח הוא דצק עם למה חרעות. (בא) שש מאות אלף רגלי, חס היה ה' חומר לו חוחכילס מוון חדס (כמו שהיה ענין חמן) לא היה חסה חמה, חלל ה' חמר לו חוחכילס צצר, וחסה חזה כי לא היתה צצנוצותם חרן נוסצת שחיו צס צקר וחלן, ולא יס שהיו צו דגיס, גס עופת לא היו נחיס שס צמדצר הבדול והנורח לפיכך חמה. וסני מוצטל פירושו חסר כחצתי צצכורי העתיס חקפ"ו עמוד ר"ד וצכרס חחל ב' עמוד ר"י. (בה) ויתנבאו, דצרו חל העס צכח וצנצורס חלהית, להסיצ החוטחיס מדצריהם חרעים, ולא יספו, חרי זו מליצה חמלילות חלשון, ודוגמתה קול גדול ולא יסף, וסס הכוונה לא יסף כמהו קול גדול; מעולם לא היה קול כמסו, וכן כאן הכוונה לא יספו חחרים להחנחל כחוקס, מעולם לא התנצחו חחסיס חחרים צכח וצנצורס כחוסס. (כו) והמה בכתובים ולא יצאו האלה, נראה לי כי חסה צירר שצעים חיס (לא ע"צ), ושניס חסם נקרחו ולא רלן לחח, והנה ס"ח לצו עמדו צצנוצת חחלל, וחכחח חמר וחוסוף שצעים חוס, כי הוא

כבוד ה' את כל הארץ הנוספת כאן אחר חי חני, לא יתכן שיהיה טעמה כפירוש דש"י שלא יתחלל שמי
 במגפה הזאת לאחר מלחתי וכלת ה', כי זה היה מקומו למעלה (סלחתי בדרכך וימלח כבוד ה' את כל
 הארץ), לא אלא וחולם חי חני; אלא עומק ענינה כך הוא: אחת חומר שאין ראוי לו להלכותם לנלותו
 יתחלל שמי, והנני שומע בקולך ואלה הם לא מענינם כלל, הלא גם זאת יקל כבודי, לכן הנני נשבע חי
 חני — כי אמנם רואה אני שצווי יקלו ויקבלו עונשם, ועל ידי כן הנשחיתים ושמעו ויידחו, וימלח כבוד ה'
 את כל הארץ — כי כל האנשים וכו'. (כו) **עך מתי לערה**, עד מתי תהיה להם הוויה, על דרך עדיון
 יש לזה צעולם (שנת ל"ד). **הערה הרעה הזאת**, חינוס המרגלים, אלא הקהל, וסוף הענין מוכיח,
 אם לא זאת חששה לכל העדה הרעה הזאת הנועיים עלי במדבר הזה יתמו. **מליכים**, אע"פ שהוא הפעול
 חינו אלא כועל עומד כמו למטה (י"ז ד') אשר הם מליכים עליהם, וכן כאן (פסוק כ"ט) אשר הליכותם
 עליו. (לג) **ובניכם יהיו רועים**, סיה לו לומר תועים, ולא אחר כן כי מכל מקום היה להם ה' למנהיג.
 (לג) **את תבואתי**, הניא ענינו צטול ענת אחרים, כמו ה' הפיר ענת ביום הניח מחשבות עמים, וכן
 ואם הניח חזיה אותה, וכן כאן תבואתי. הפרתם את עלתי בתלונותיכם (כדצ"ו ר"ט פרחון, כלומר על
 ידי כן תכירו ותדעו מה יקרה למו שיצטל ראוני. ומה שהקשה המצדד שח"כ היה לו לומר תבואתכם,
 חינו כלום, כי העקר חינו להודיע מי הם המנהיגים (כי זה יודע), אלא להודיע את מי הניחו ומי הוא
 שצטלו ראוני. ויודע כי כמה שמות נקראים צמחיכות וצמנוים לפעמים כנגד הפועל ולפעמים כנגד מי
 שהפעולה נעשית לו או עליו, כמו שמוע אשמע לעקתו (שהוא לועק), הכלעקתה הזאת חלי (שאחרים
 לועקים עליה), ועל קדקדו חמסו ירד (החמס שהיה עושה), מחתם בני יהודה (הנעשה להם).
מו (טו) **בכם כגר יהיה לפני ה'**, חין הכוונה צמלות האלה לומר שהם שוים צעני ה' (כדעת
 המצדד), אלא לומר שהגר חייב לפני ה' כל מה שאתם חייבים לו כי הדבר הקפידה תורה
 על זה, כדי שהגרים לא יכניסו בקרב ישראל מנהיגים צעזרות אלהיהם, שמה יצאו ב"כ מנהג שרפת
 הצנים, וכן כתוב מפורש וסן תדרוש לחלוקים לאחר חובה ועצדו הבוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם
 חני וכו' כי גם את צניהם ואת צנותיהם ישרפו צאם לחלוקים. (לא) **ואת מצותי הפד**, חין ענינו
 כתרבות רמ"מ עזר על המלוא (איבערטרעטען), אלא הוא כמו והפד את נדרה ה' הפיר ענת ביום,
 מפר אותות נדים, להפד את האחרים, ענין כלם צטול הדבר, לעשותו כחין ובאפס, וכן כאן חין הענין צמי
 שערב צמקרה או לתיאצון, אלא צעושה להכעיס וצמקרה, והוא מצטל המלוא צטול גמור ועושה אותה
 כאלו חיינה, ועל כיוצא בזה נאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך ורק צדירות האחרונים אמרו השאז להפד
 מלותיך (עזרא ט' ו"ד) על העצרות הנעשות צמקרה או לתיאצון. וכן כל לשון הפד צדית ענינו לצטל הצדיות
 ולעשותה כאלו חיינה. והעד הנאמן לא מאסתים ולא בעלתים לכלותם להפד צדיות אלה.
מו (ג) **קרח ועדתו שראו כל המופתים אשר עשה משה**, חין יתכן שלא יאמינו שליחותו?
 ואם לא האמינו הם שהיה עדי ראיה, הלא זה יצוא להעיל ספק צמשה, ולומר שמה מעשיו
 מונויפים. אלא האמת הוא כי קרח ואנשי עדתו לא כפרו צמופתים אשר עשה משה, ולא היו מוחסים
 אותם לתחולות אנושיות, שהיו אמרו כי כל העדה כלל קדושים וצתונס ה', הנם הדור כי ה' צקרב ישראל,
 ושהוא עושה להם אותות ומופתים. אלא קרח ועדתו טעו טעות גדולה מחמת הרגלם צין המלכים עוצדו
 החלילים, ולמדו מהם דעות נפסדות צענין האלהות וההשגחה. והנם קרח ועדתו מאמינים היו כי יש אלהים
 ציטרל, ושהאל הזה הנקרא ה' נשבע לחצותם להוריסם את הארץ, ושהוא העושה להם אותות ומופתים;
 אלא היו מאמינים כי האל על ידי עצדות מיוחדות הוא כורת צדית עם כהניו וחכמיו היודעים דרכי
 עצדותו, ועושה להם רלונס. והנה האמינו כי משה סועל בצורות צכח האל, אלא האמינו ב"כ שהאל
 מתפתה ושומע למשה צעשותו לפניו העצדות הרלויות לו, וח"כ עכשו שהוקם המעבד ונודעו משפטי
 הקרצנות ודרכי העצורה הרלויות לפני ה', וכל כל חדש לסיות כהן ונציא מצלעדי אהרן ומשה, והנם קרח
 היה מתנשא לאחר חני חסיה כהן ונציא, וה' יענה אותי צנסיס ויפלאות כאשר ענה את משה ואת אהרן.
 אחרי אשר אעצוד עצדותו כמלוקה מציור ולמה אראה את משה ואת חחיו צבוליה, ואני ואחיו נהיה להם
 לנוסחי כלים? ומשה ראה את כוונתו, ואמר להם קחו לכם מחתות, ותראו אם העצורה והקטרת הוא
 מקיבלת לפניו מלד עזמה, יהיה המקטיר מי סיהיה, או אם רלון האל הוא סיהיה המקטיר. חיש מיוחד
 הננחר והחצו לו. (ג) **רב לכם**, חין ענינו יותר מדי, אלא די. כמו רצ לכם שנת סהר הזה, רצ לכם
 סז את סהר הזה, רצ עוד יוסף צני חיו והטעם, די לכם שהשתדלתם עליו עד סיום, כי עז עתה סיינו

המשטר

העדה, הזינו שם ודברו דבר ושתוקום ולא יטו חזנם לדבריהם, לפיכך נפלו על פניהם, לפניהם, והיה זה כנקשת רשות לדבר, כדי שלא יפסיקום, הלא דרך חסד וניחוס לדבר, והח"כ יעשו מה שירצו; וכן עשה משה בעדת קרח, וישמע משה ויפול על פניו וידבר אל קרח. חזל כאן כשראו יהושע וכלל את משה ואת אהרן משפילים מעלתם לפני העם, צערה צרוחם חס ה'. וקראו צבדיהם, ולא הניחו להם שידברו, ודברו הם צבדיהם: 'לֵד' וְאָמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת, המלכים יודעים שאתה חושב ישראל, כי העלית נכחך את העם הזה מקרנו, והכנענים יודעים מה שאתה חותם צמדך, כי שמעו כי אתה ה' צקצק העם הזה וכו', והנה המלכים יאמרו אל הכנענים מה שראו צעדיהם (כי העלית נכחך וכו'), ואחרים יגידו להם מה שאתה חותם צמדך, ואם תהרוב את ישראל, אז אלגלגלו, המלכים והכנענים וגם שאר חומות אשר שמעו את שמעך, יאמרו תכלתי וכלת וגו', כי לא יוכלו לומר שהרגתם צבאם, כי ראו ושמעו שאתה חושב חותם, ח"כ יאמרו כי מאהצתך חותם הרבתי, כדי שלא יפלו ציד חוציהם, וחס מצלתי וכולת נך להודיע חותם. והנה ואמרו אל יושב הארץ ענינו יאמרו אל הכנענים מה שזכר קודם לכן, כי העלית וגו' ושמעו כי אתה ה' חזר אל יושב הארץ הזאת, הם הכנענים ששמעו הסגת ה' על ישראל צמדך, והושמטה מלת אשר (יושב הארץ הזאת אשר שמעו). בראיה אתה ה' שיעורו: נראה כי אתה ה' וענך עומד עליהם. נראה הוא לשון עזר לנסתר, והוא כאן פעל סתמי (impersonale) אשר ביחוד ענינו צבדנו העמים תקפ"ז עמוד קע"ח; ופירוט נראה מאן האט געוועהען (ona vu), ואחר מלת נראה הושמטה מלת כי, על דרך מדוע ראיתי מהם חתים (ירמיה מ"ו ה') שענינו ראיתי כי הם חתים; והו"ו צמלת וענך חוננה לחזור, הלא לפירוש, נראה כי אתה ה', כלומר וענך, עומד עליהם, עיין מה שכתבתי צדשית י"ב ו"ח. (ב) סלחתי בדברך, דני הראצ"ע (צפסוק הקודם) שהסליחה היא חריכות חף, וכן וסלח לו הכוונה שהלא יחליף לו ע"א שיעשה תשובה שלמה, חנים הלא טעות, וחולי החמין כי הקרצנות צאים על הזרן, והאמת שאינם צאים הלא על הסגה (ועיין מה שכתבתי צפסוק ויקרא ה' ב'), והסוג כשהצא קדצנו כזר הודו שחטף צמה שלא נזכר מחטוא חפילו צבגם, ולא נזכר צחורה שיתחייב עוד לעשות טוב תשובה. והנלץ כדברי הרמז"ן כי פלח להם לבטלם יכס דבר ויוריש ויעשה את משה לגו בדול צמקותם, כמו שחזר למעלה (צפסוק צ"ז), חזל וימותו כמות כל האדם חס צבא יומו, וצניהם יורשו את הארץ. (בא) ואלם חי אני, חע"ס שסלחתי ולא חשמידם, הנה לצח לרשת את הארץ חנים כחיים, וינחו זה צניהם ולא חס. חי אני וימלא וגו' לדעת הרמז"ן הכוונה חין אני חי ולא ימלא כדורי את כל הארץ חס יראה האנשים האלה את הארץ אשר נשבעתי לאבותם. והנה לשונות של שבעה כשהחריהם מלת אם ושמעוהם ענון. קללה כגון כה יעשה לי חלשים וכה יוסף חס יעמוד ראש חלושע נן שפס עליו היום (מלכים ז' ו' ל"ח). ענינו כך וכך רעה יעשה לי החל חס חניח חלושע צחיים, וכן חי ה' חס יפול משערת ראשו חללה (שמחל ח' י"ד מ"ה). ענינו חין חלל חי חס יפול משערת ראשו חללה, וכן חי חס חדרש לבס (וחזקאל ז' ב') ענינו חין חני חי חס חדרש לבס. חזל לפעמים חורשים לשונות שבעה צלח מלת אם חך צמלת ב', כגון חס ה' כי צני מות חתם (שמחל ח' כ"ו ט"ז), וחל חין חס קללה חלל שבעה, כלומר כח שהחל חתם שהחל חי, כן הוא חתם כי צני מות חתם, וצקלת מקומות חלחני שבעה שחתיים ב' וגם אם, כגון ויאמר חלושע חי ה' לצחות אשר עמדתי לפניו כי לולי סני יהושפט ונלך יבארה חל חס חזני חלחך וחס חלחך (מלכים ז' ב' י"ד), וכן חי חל הסיר משפט וידי המר נפסי, כי כל עוד נשמתני צי ורוח חללה צחסי, חס חזקתה שפתי עולה ולשוני חס יטבה רמיה (חזק. כ"ז ב' ז') וקרוצ ליה צח! נשבעתי כי חייך יולח חס ולין חס חתך חלילה (שמחל ז' י"ע ח'), וכן צפסוק סלפנינו חי אני וימלא וגו' כי כל האנשים וגו' חס יראו וגו'. והנה צבדוים חללה חין לפרס חי חני, חי חל, לשון קללה, כי חללה הקדושה היא ב' שאיח לשבעה ולא לקללה, חזל נראה לי שהחמרים חללה הם מחמרים מורכבים: תחלתם שבעה וסופם קללה, והקללה היא צח מלת אם צפסוקם, כגון: צח! נשבעתי (שבעה גדיה) שחם חייך יולח, כך וכך יצח חללי (קללה) חס ולין חס חתך חלילה. לפיכך נ"ל כי מלוק חי חני וימלא כזכר ה' את כל הארץ חין לפרס חתמו דרך קללה (לח חי חני וימלא וגו'), חזל הקללה היא נדחת צפוק המחמר צמלת חס יראו, וחולי גס צפוק המחמר חין כאן קללה כלל, כי חזר סניהו צמלת אם שבעה שחם עמה קללה, יתכן שהשתמשו צח גס שבעה שחין עמה קללה, כידוע צלל הלשונות, שהמלות נחמדות צמך חזמן להורחות רחוקות ימורחותן צחלת הנחתן, והיה חס יראו כמו לח יראו, צלח קוס חקקה לקורחנה הקללה שדרכה להיות גרמות צמלת אם — ואחנס חלילה וימלא

למות (דברים ז' ט"ו), כאשר תס כל העם לעזור (יהושע ד' י"א), כאשר תמו כל הגוי להמול (שם ה' ח').

יט (ב) ויקחו אליך פרה ארומה, על עומדת מות ועל חסר הסרה כזר חיותו דעתו צם' ויקרא י"ז צ'.

כ (א) ויבאו בני ישראל, צפוף הסיוע הזה מלאו מיתת אהרן, וידוע כי אהרן מת בשנת הארבעים (להלן ל"ב ל"ח), על כן חשבו הקדמונים כי גם מיתת מרים ושאר עניינים הנזכרים בסיוע הזה, כלם היו בשנת הארבעים, בחוסן שלא נזכר בתורה שום דבר מהשאירע לישראל צמחך ל"ז שנה, כי עד כאן דבר ענייני השנה הראשונה והשנית, ומכאן ואילך מאורעות שנת הארבעים, תה דבר קשה ומתמיה, וכל ימי היותי מלמד עליו. ועתה בשנה הזאת (שנת תר"ו) זכיתי וקניתי ס' הרבנים לצקעה, ומלאתי כי המחבר התעורר על הפתירה הזאת, והתקומם נגד סברת הקדמונים, ואמר כי מיתת מרים ושאר מאורעות הכתובות כאן עד מיתת אהרן, גם מעשה זלעם וטטוס, לא בשנת הארבעים היו, אלא צמחך ה"ל שנים סביבות. ועכשיו חין לי סנאי לעיון כראוי בכל פרטי החקירה הזאת, לפיכך זהות ס' הרבנים לצקעה זלתי מפורסם בעולם הנני מעתיק דבריו, למען יוכלו החכמים להציא אותם במדקדק בחינתם, ולהוציא האמת לאור. וזה לשוני: ויצאו בני ישראל, אחרו באגדה ואחרים כל ישרי לז המפרשים ז"ל כי ציאה זאת בשנת הארבעים היתה, וסמכו על דרוש בני ישראל כל העדה, עדה השלמה, שכבר מתו הרבנים, ואם קצלה היא חין להשיג (אמר ט"ל כבר העיר הרמב"ן כי מה שכתב כאן רש"י עדה השלמה שכבר מתו מתו מדבר, חינונו מן המידע, כי צמדש צמדש דבר זה לא צאו המלות האלה על פסוק זה, אלא על פסוק כ"ז ויסעו מקדש ויצאו בני ישראל כל העדה הר הבר, ח"כ היות מיתת מרים ומה שכתוב אחרים, הכל בשנת הארבעים, זה חינו מיוסד על דברי אגדה, ומה יענה המחבר על מה שכתוב צמבלת תענית שהיתה מיתת מרים צעירה צניסן? מחזיר אגדה למדו לומר כי דוקא צעירה צניסן מתה?) ואם לאו תשובות הרבה דבר: א' הרי גם למטה צנחם להר ההר נאמר בני ישראל כל העדה, וקרוצ לעשרים פעמים נאמר כל העדה קודם ציאה זאת (אמר ט"ל טענה זו חונה בלום, אחרי שנתצבר כי לא תדרשת כל העדה למדו הענין). ב' אם צאו בשנת הארבעים לקדש מדבר צין, ולא נסתחו שם כי אם ד' חדשים, כי צאחד לחדש סחמתי צאו להר הבר, מה זה שאמר ותצאו צקדש ימים רבים, וצעל סדר עולם ז"ל כתב, שעל קדש צרנע נאמר, ואין ספק שהוקשה לו מה שאמר הקצ"ה למטה בשנה השנית אחר חטא המרגלים, ועתה פנו לכס וסעו המדברה דרך ים סוף, ועוד נאמר שם מחר פנו וסעו לכס ובו', ומלא שכר ואלו מקדש צרנע בשנה השנית, לכך כתב הוא ז"ל, שאחר שנסעו משם חזרו שמה, ונסתהו שט י"ט שנה, כדי לקיים הדרוש כימים אשר יצאתם. אך מלצר שלל זה דברי נבואה, שאין מזה רמז בתורה, האין מיישב דברי משה שאמר והימים אשר הלכנו מקדש צרנע עד אשר עצרנו את נחל זרד שלשים ושמנה שנה, הרי צרור מלל שלא ראו קדש צרנע כל שלשים ושמנה שנה, הרי אחר אשר הלכנו פעם ראשונה. ג' מה חטאה שנת הארבעים לשאת משא כל הדעות לצדה, מיתת מרים, וחוסר המים, ומכשול הסלע, ומעשה זלעם וטטוס, ונניית הדיוקים, ומכל ל"ח שנים הנותרות, חין זכר בתורה מה היה להם לישראל. ד' נאמר דברי יפתח למלך בני עמון, ולא שמע מלך אדום, וגם אל מלך מואב שלא ולא חנה וישצ ישראל צקדש, זה יורה שגם אחר ששלחו למלך אדום ומיאון להעצירם יצאו עוד צקדש יציצת קצע, בכל וישצ וישצו, ולמדדו לא עשו שם צלל אלא ד' חדשים, והצד ידוע שהשלוח למלך אדום לצד, ותשובת מיאון, ושלוח הסני לאמר צמסלה נעלה, ומיאון, לא ליום וליומים היה, ומתי יצאו צקדש יציצת קצע. לכן למען תהיה תורת ה' תמימה צלי ונרעור ופתירה, וינוחו כל הכתובים על מנוחתם, מוטב להניח דברי היחיד באגדה, וללכת צדרך מסלול אחר, הולך דרך ואורלים לא יתעו צו. הצד ידוע צדרך הכתוב לפעמים לסמוך שני עניינים יחד, והמה מופלגים זה מזה צמנייהם הרבה, כגון וכל הצד תחיון, וילך חיש מצות לו, ולמקנהו עשה סבות וצא יעקב שלס ובו', צימים ההם חין מלך צישראל ויהי חיש אחר מן הרמתיס ובו', וכן עוד אחרים. ועתה ענין הדברים כך הוא, בשנה השנית מיד אחר המעפילים עשה משה כאשר נצטוה, ונסעו מקדש צרנע ופנו להמדבר דרך ים סוף, ונעו ונדו חנה ואנה, כמו שנאמה ויניעם צמדצ ובו', ועשו חלק מהמעשות שצפרשת אלה מסעי, ונחותן המעשות פעם התרחקו מהר שעיר, פעם התקדצו אליו, על זה נאמר ונסצ את הר שעיר ימים רבים, שכל העקוס מדרך הישר קרוי נסצה צכתוצ, ויסצ ה' את העם, בת יסוצ, ונסצ הגגול, וכן הרבה. ואחר שנטלטלו צאלה הנודדים כעשר חו כע"צ שנים חו סמוך

המשתדל

1234567

לרבים לבס, אך עתה שהוקם המשכן אין לנו לזכר זכס, כי כל העדה כלם קדושים ונתונים ה'.
(ד) ויפול על פניו, דרך נקטה, שניחוחו לדבר ולא יפסיקוהו, כמו למעלה ו'ד ה'. **(ה) וידע**
 ה' את אשר לו, וידע כבודו ולא וי'ו, לסיכך י"ל שאינו הפעיל חלל קל, וקריחתו י'דע, כמו עתה
 דע וראה מה חשיב שולחי דבר (שמואל ז' כ"ד ו"ג), ענינו עכטשיידען (decidere), וכן וידע חללים
 (שמות ז' כ"ה), ודע שחם היה הפעיל, היה משפטו והדוע (עבר תוסף לעתיד) כמו והקריב חליו, לא
 וידע (עתיד עם וי'ו החזור), כי העתיד עם וי'ו החזור אין ענינו הגדת העתיד, אך הוא לשון לווי,
 המורה תלות המדבר בלד, עיין מה שכתבתי צה"ע תקס"ז עמוד קס"ט. **(ז) רב לכם בני לוי**, יספיק
 לכם זה שחמרתו לכם קחו לכם מחתות, ודעו וראו כי מחשבתכם לא תללח, שחם לא היה הדבר דבר לו
 סלח תללוחו לא היותו חומר לכם זה, ועתה חולו לכם, למען ייטב לכם. וכשראה שלא היו חתרים זהם,
 חזר והוכיחם בלשון קשה, המעט מכס וכו', ופירש להם שהם נועדים על ה' (לא על משה ועל אהרן)
 והוא בלא ספק יעניסם (עיון המזכר, פסוק ו"ח). **(יג) כי תשתדל עלינו**, שחמה שולח לנו שגח
 חלין, כאלו עזדין חננו. **(טו) אל תפן אל מנחתם**, קודם שיחזיר להם שיקחו המחנות ויקטירו
 הקטרת, התפלל-חליו כל העם שלא יראה ה' את מנחתם, כי אין להם שום טענה להפדעם עליו, כי הוא
 מעולם לא השתרר עליהם להנחת ענמו. **(יח) ויקחו איש מחתתו**, לא ראו להמתין עד למחר, חלל
 לקחו מיד. **(כא) הברלו מתוך הערה הזאת**, הם מקריבו הקטרת, והכוונה שלא יתחזר אהרן
 עמם להקטיר גם הוא תחלה שלא ראו להמתין עד מחר. ומטה חשז שהיה רצון האל להכרית הקהל כלו
 (או חלק רצ מהעם, שנתפסו אחר קרח). וה' לא פירש לו הענין, רק אמר לו שילך חלל קרח דתן
 וחזירם ויזהיר את העם שיתרחקו משם, ומטה הלך אל דתן וחזירם (ולא הזכיר קרח, כי לא היה צהלהו,
 כי היה עם מקריבו הקטרת), ובתוך כך החמטים ומחמטים חיש וקרח עמם הקטירו הקטרה וגסדפו.
 והנה אין ספק כי קרח היה מן הנשרפים (כדעת רח"צ"ע), כמו שכתב (למט' י"ז ה') למען
 חשר לא יקרב חיש זה חשר לא מזרע אהרן הוא להקטיר קטרת לפני ה' ולא יהיה בקרח
 ובעדתו, ועדתו הם החמטים ומחמטים חיש מקריבו הקטרת. ומה שכתב להלן (כ"ו י') ותצלע אותם ואת
 קרח, ענינו חלל קרח וכל חשר לו, על דרך מחמר וירגיליוס: Jam proximus ardet Ucalegon,
(כב) האיש אחר יחטא, לפי הענין לא יתכן שיהיה ה"ח לידעה, ואין ספק שהיה לתמימה,
 ונקדה על דרך ה"ח לידעה, כמו הויטצ צעינו ה' (ויקרא ו' י"ט), ותרגומו הגדל חד. כמו שכתבתי
 צה"צ גר. והחכם רמ"ל נ"י חפס חותי צמעת ואמר כי התמימה חיונו נוסלת על האחד חשר חטא, כי
 חם על הקוף על כל העדה וזה חיונו כלום, כי זכמה מקומות צה"ה התמימה צה"ה המחמר, חע"פ שעקר
 התמימה חיונו חלל צסופו, כמו החיכים וצחו למלחמה וחתם תצצו פה? האני חשציר ולא חולוד חם חני
 התוליד ועליתי? **(כח) בואת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה**, אין ענינו
 (כדעת רמז"ן והמזכר) שתדעו שחני שלח האל, כי זה בצר היו מסכומים צו; חלל טעמו כסירוס רש"י
 לתת לחסרן כהונה גדולה וכו', וכן לתת הלוים משרתי הכהנים, וגם ליטול העזרה מן הצבורות, כדברי
 רח"צ"ע. **(כט) לא ה' שלחני**, אין הכוונה לומר מעולם לא היותי שלח האל, חלל הדבר למד מענינו,
 לא שלחני לעשות את כל המעשים האלה, לתת לחסרן כהונה גדולה וכו'. **(לד) בסו לקולם**, צטציל
 הקול היוצא מזקיעת הארץ ונסילת הצתים (כדעת רש"י), לא מקול זעקתם, כדעת רש"י רמז"ן
 וראווענאין'ער.

י' **(יח) כי מטה אחד לראש בית אבותם**, יפה תרגם חנקלוס חרי חוטרה חד, והוא כלל שחחר
 הפרט, ופירושו כי מטה אחד לרין שיצאו לכל אחד מראשי בית אבותם, לראש, לכל ראש,
 והמפרשים הלכו בדרך רחוקה. **(כד) ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים**, יש לשאול חם כצד
 גמל שקדים, חין ראה מטה חת הפרח? וההסד תלמודי וידיו החכם הרופח מוה"ר ישחלל גדליה קנים
 ז"ל שהיו צו פרחים ושקדים כחחת, כי קלת מן הפרחים כצד נפתחו וכצד גמלו שקדים, ומחם הלילו לין
 ועדיין לא יצא הפרי, ומחם היו עדיין סתומים. **(כח) כל הקרב הקרב**, חין כאן כפל לשון אך הוא
 על דרך כי וסיל הנופל ממנו, וכי ימות מתי עליו, ושמע השומע ואמר, והיה היוצא חשר יצא מלתי ציתי
 לקרחת, ענין כלם מי שהיה, וכן כאן הכוונה כל הקרב (מי שיהיה) שיקרב אל משכן ה'. ואין להכחיד
 שאין פירוש זה מוכיח עם הנביאות. **האם תמנו לבגוע**, וכי עדיין נשלחו מבפותינו? לא, כי עוד רצים
 ומותו צסנת המשכן. **תמנו לבגוע**, ענינו השלחנו פעולת הגויעה, ודגמתו ויהי כאשר חמו כל חשני המלחמה

המשתדל

ז

(אמר סד"ל בן הוא צד"י, ולא רייתי להביא, כי כן מלאתי צהרצח ספרים ב"י, והיה זה כרו להנחיל
חֲמָא מִן חֲמָא) היה צעזור הרחוקו מדת הכעס צאמרו שמעו נח המורים; אשר לא היתה לו רחוקה
 צמקוס ההוא, יקשה למה נענש אהרן, כי משה לצדו אחר; בס יקשה עליו אמרו יען לא האמנתם נוי
 (וכי) זה מיעוט חמונה וחסרון קדושה, אם כעס עליהם צהקלם לריו על המים, אחר אשר ראו עיניהם
 המסות הבדולות והאותות והמופתים אשר עשה להם ה' זה חרצעים שנה צמדצר? כי אם צקשו מים צנחת
 ויישצו ואחרו' למשה התפלל צעד עזרין על המים, צלח קלף וצלח מריצה, היתה השחלה נכונה ורחוקה,
 אחר הטרנס חליהם, כי זה מהוצרים ההכרחיים לצני חחדם, וכל שכן למחנה גדול כזה, אך חמוס משה
 ע"ה לא כעס עליהם על השחלה, אך כעס עליהם על חיכות ענייה, ר"ל צהקלם דרך מרי, וסקשרו לריו
 עמו כדרך המורדים צמלכם. ולכן אומר אני כי צדון כעס עליהם להוכיחם ולהשיצם מדרכם הרעה. (ועוד
 הוא מאריך צקושויות על הרמז"ס ושאר המפרשים, ואח"כ הוא מצאח דעתו ואומר:) ונאמר כי הנציח
 הוא צעל הצריחה השלמה אשר הכוונה חליו צמליחות השפל, והוא מַבֵּת המחוייב, יעשה פעולות הרחוקות,
 וייצו הַתַּעֲנוּת הדוחים, לפי המקומות והענינים, ויבער ויכהם, ויציח ויקדים צבמולים טוצים או צהפכס,
 או צהשבת המצוקס, או צצלתו השבתו, הכל לפי הרחוי, לפי הַרְתָּוֹת והדעות, או לפי המצוקס שימסך
 ממנו קדושה ה', צהרחות פעולה נרחית צגזרתו, ולא יתדשל וימתין להשיצ לפי הענין ההוא, ויצעח צה'
 לקיים מאמרו, אחר שהוא מן הרחוי למען ספר שמו. כי כן מלאנו צמשה ע"ה שחמר לפרעה התפאחר
 עליו-גבו', צלי סקדמת לצוֹחַת ה' חליו צזה, חצל צעח צה' צלח וצישהו, כמו שחמר ח"ע, אחר שהתסוֹחַ
 רחויים לפי המצוקס להתפרסם וכלת ה' צעולס השפל, שהיו כופרים צו פרעה ועצדיו. וכן עשה ג"כ צקקצן
 קרח וכל עדתו לחלוק על הכהונה, ענה חבק צקר ויודע ה' את אשר לו, וכל הנמשך אחציו, ולא נתרשל
 להשיצ עד צוֹחַ דצר ה', אחר שהענין והמקום היה בורס ובזר התסוצה, ובזר והבניל זמן מדעתו; סיוכוח
 צו ה' ליו **חֲמָאֹת** הכהונה ומי צחר עליה, צועח כי יהיה צגזרתו. ועל כן התלוננו כל עדת ישראל ממחרת
 על משה ואהרן, ואמרו אחס סמתס את עס ה', ר"ל אחס מדעתכם הבצלתס זמן ההוכחם על שצצ לו.
 נצחר ואהרן כהן גדול, וצעזור קריצותכם חל ה', וצעזור צלח **בְּסִפְק** צתורה סנתוקס על ידיכם, שחע
 ה' לקולכם והמית החולקים עליכם, חצל חין זה מופת חותך שנצחר שצצ לו, ולא אהרן. ואח שחמר ה'
 יתעלה דצר חל צני ישראל וקח מחתס מעס מעס לצית חצ, והסכותו מעלי את תלונות צני ישראל וכו', כי
 כאחר פרה מעס אהרן לצית לו, היה מופת שהשצצ נצחר, ואהרן נצחר לבכה גדול, שהוא היה הרחוי שצכל
 השצצ; כי נראה כי עתה לא הריצו עמו רק על חלוק הצבורות שהיו מקריצים קודס שנצחר שצצ לו, וחל
 זה כמו צאמרו כי כל העדה כלס קדושים, ר"ל עדת הצבורות, כמו שפירס ח"ע. וכן מלאנו צמחוחל
 הדמתי צסנקצרו ישראל לשחול להס מלך, אשר לא היתה השחלה ההיח רחויים, כאחר היה להס מנהיב נצצר
 ונציח ה', כי אם צניו לא הלכו צדרכיו, אחר מנה שופטים עליהם, (היה להס) לשחול שיטעס הוא עלמו
 צצרלחשונה, או שימנה אחרים ורחי חליהם חנסי חמת, והצר הקסה וציחון חליו, ואח שחרי צעיני שמוחל
 כאחר אמרו הנה לנו מלך, ואמר ה' יתעלה חליו שמע צקול העס כי לא חותך מחסו וכו', ר"ל אחר
 סתניתי להס **הַרְבֵּה** טוצ ונאמן, והס שחלו להס מלך, לא **הַרְבֵּה** מחסו, רק סתמניק מחסוֹ שמוחל הוהירס
 על זה פעמים ושלס, ר"ל צלח וסחלו להס מלך, כאחר תמלח צעת פרסוס צחירת שחול צמלפה, אחר להס
 וחחס היום מחסמס את ה' חליהם, וישראל חסצו להתנצל מזה אחרי שחלחו צתורה שוס תסוֹס עליך מלך,
 צלי הבצלת זמן, חסצו שיסיה סרשות גתונה להס להקימו כשירצו ויהיה להס לצ אחד להקימו, מצלי הצעס
 לפרנס הדור חס הוא רחוי חס לא, ולכן החזיקו צטעותס, תחו שחמר להס שמוחל צחדשו המלוכה צגלצל
 ותאמרו לא כי חס מלך יהיה עלינו, ולהשיצם מטעותם ולהודיע להס שחחחו וסיתנו תורה לה' וערסם לא
 יקסו עוד, כי כפירת העון סתי עונות, אחר להס שמוחל צלי מלות ה' חליו, הלח קליר חטים היום אקרח
 חל ה' ויתן קולות ותטר, כי חס נטווה מה' לומר להס זה, לא היה צריך להתפלל על הקולות והמטר,
 וצעח צה' שיטמע ספלתו, אחר שהיה רחוי להודיע ולפרסם להס דעתס וחטאתס אשר מחסו ה' **וְהַרְבֵּה**,
 כי חולי חסדוהו שחרה לו צעזור ססרת הבדולה מצניו, וכאחר רחו ישראל הקולות והמטר צעת הקליר,
 אשר לא הִיָּה משפט הארץ ההיח, כאחר הקדים להס שמוחל, שצו חל ה' והורו על חטאתס, צאמס התפלל
 צעד עזרין וכו' כי יסמנו על כל חטאתינו דעס וכו'. וכן חליהו צחר סכרמל, צהתפקר הדור ההוא לעצות
 סצעל, וכחשו צה', אחר להס עד מתי חחס סוסחוס על סתי ססעפים, ויתנו לנו סנים פרים, והיה

המשתדל

לכן, חזרו וסנו לזר כנען, ועשו ותר המסעות עד מוסרה, ומשם לקדש מדבר לין. והדעת נוטה שמוסרה זאת, היא לרבלי הר ההר לו קרובה לו, כמו שיתבאר למטה. ונחוק אותן הסנים אירע מעשה קרה, ונחו לקדש מדבר לין בשנת העשרים או סמוך לה, ומיתת מרים אף שנפוצה לניחת קדש, חין הכרח שהמעשים תכופים, כמזכיר למעלה. וכן חוסר המים חין הכרח לפי פשוטו לומר שהיה סמוך למיתתה, לולא הירוש הידוע, ובס חין מלוא מלאות התורה לומר שמעשה הסלע בשנת הארבעים דוקא היה, הלא סיפור ית' לזה לאמר לכן לא תצוהו צוה עת ישראל לצוה שמה, ושהביע התור נסתלקו הצדיקים חס צדקו, ויסצו ישראל בקדש זו של מדבר לין ומים רבים, וזהם שלחו למלך אדום ומלך מואב, וכשמיאנו, יסצו עוד שס ומים רבים כדברי יפתח, וכאשר נסעו מקדש זו, חזרו על עקבם שצו המסעות שמשם עד מוסרה, וסוה אלל הר ההר, ומה שנאמר ויחנו צהר ההר, לא שעל גבי ההר חנו, שהרי נאמר והעל את אהרן בר ההר, הרי שלמטה חנו, וכן רצ לכס שנת צהר הזה, אלל הר הזה, שהרי לא על גבי הר סיני יסצו, ומה שנאמר למטה ויסעו מקדש ויצאו הר ההר, לא מיר צלחתם מקדש צאו להר ההר, אלל אחר שעשו למסע אותן שצו מסעות שהזכירו צמר מעי, אלל שלל חס הכתוב להזכירם כאן, שאין כאן ספור סדר המעשים, ומכל שכן צפרשת חלה מסעי אחד שהזכיר כל המסעות עד קדש, שאין לורך להזכיר פעם סנית אותן שצו האחרונות צדך חזירתם, שהזכיר עתה כרגע צדך צלחתם לקדש, וכתב סתם ויסעו מקדש ויחנו צהר ההר, לפי שאין צונית הכתוב לא סס ולא כאן אלל לפודיע מיתת אהרן צהר ההר. ולפי שצחניית מוסרה מת אהרן, כתוב צמנית תורה סס מת אהרן, סס סמוך להר ההר, וצדך כל הכתובים על מקומם ויצאו סלמים ונחמנים, והדרוש לקבל שכר. ועוד יתבאר צמנית תורה צפסוק ונסן ונסע ונו'. (יב) יען לא ראמנתם בי, משה רבנו חטא חטא אחד, והמפרשים קעמיסו עליו שלשה עשר חטאים ויותר, כי כל אחד מהם צדח מלצו עון חדש, כי הנה דון יצחק אצבענאל הצוה עשר דעות והוסיף עוד אחת מדעתו, והרש"ץ צמבן אצות דף ע"ה הוסיף דעת אחרת, ורמב"מן הוסיף עוד אחרת, וחללי עוד כמה דעות אחרות נכתבו ואני. לא ידעתיו? אשר על כן כל ימי נמנעתי מהעמיק בחקירה צדד הזה, מיראה שמת מתוך חקירותיו ולא לי פירוש חדש, ונמלאתי גם אני מוסיף עון חדש על משה רבנו, והנה לשעצר נחם שקטת דעתי צדעת רמב"מן, שהיה החטא צמה שפחדו מהקבל ונרחו מפניהם אל אהל מועד, וצפרט כי מלאתי כמחשבתו כן חסצו שלשה חכמים אחרים, האחד ר' אברהם ציצאנו צספרו דרך חמוס (מאמר צ' סוף סער ו') סכתו וז"ל: עס שאני נפלל למה לא אמרו החושצים שמהם רבנו הטח (אמר סד"ל דעת החכם הזה היה כי משה רבנו ע"ה לא חטא, והיה הדעת העשירות שהצוה דון יצחק, גם צעל העקדה הצוה צדדיו וסתר אותם, ועכשו המחצר מדבר לדעת האומרים שמהם חטא, והוא תמה למה לא אמרו) סיות חטאו על שלל קדש את הס"י, (כמו סכתו וצוה) משה ואהרן מפני הקבל אל פתח אהל מועד, סיות קצלתם מהקבל סחד ורעדה, אשר לא היה ראוי חלילהם, אלל יצטחו צס"י, ויחמינו צו כי לא יעצור את חסידיו, וכי הקבל לא יוכלו להזיקם, כי זה דרך מקדש את הסס, ולקח שלל קדשו את הסס נמנה זס להם למרי ומעל, והתחייבו מיתת עכ"ל. והסני הוא צעל מנחם צלולה, וז"ל: ואני אומר אחרו צקשת המחילה מכל המפרשים שחטא משה מפורסם צפסוק וצוה משה ואהרן מפני הקבל אל פתח אהל מועד, כי תמורת שהיה להם להוכיח את ישראל. ולעמוד צפרן צאמור להם מדוע מריצו את ה', הירו תקלר, וכאלה צרות, נסתרו אל פתח אהל מועד כמו צורחים? וצאלה יתוסצו כל הספוקים, כי אלו עמדו צפרן היה סס סמ"ס מתקדש? ולפי דעת כל המפרשים יהיה קשה מה היה חטא אהרן, ועל פי דרכנו יהיה מתורן הכל עכ"ל. והסלישו והוא קדמון מהנזכרים, הוא צעל ס' אַיִת בַּפֶּשׁ (לח אֹרֶת בַּפֶּשׁ, כקריאת ווּחַלָּיוֹם ודע רַחֲסָיו), והוא פירוש על הרצ"ע על התורה, ויס מיחסים אותו לרצ"ג, והוא שצוט, והוא נמלח צכ"י צוד ידיו החכם כח"ר יוסף חלמני הי"ו, ולא נזכר צו סס המחצר, והסקדמה מתחלת צמלות: אות פס שואף רוח ורודף קדים. והנה המחצר הזה כשהגיע לפרשת חקת ולא ממחולתו שחינם אלל לצמר דגרי הרצ"ע, והרחיצ סה והאריך לשון ער שלשה דמים, לפרש חטא משה ואהרן, ולהיות הס' יקר המציאות מאד, ראיתי להודיע טיוצו לרבים, וזה לסונו: ואחר אשר סירטתי דעת ח"ע צגגבת חטא משה ואהרן ע"ה, נצמר דעתנו צו, כי כל מה ספירשו המפרשים חינו מספיק, כצודס מונח צמקומו, לפי הנראה לנו. ותחלה נצמר הספקות והסתירות הנראות צפירוש כל אחד מהם, כי צעצרו על זה הספור נתתי לנו לדרוש ולתור מה פשעם ומה חטאתם ועל מה נענשו הגדולים האלה, ועיינתי צמה ספירשו צו המפרשים ולא ראיתי צו פירוש מספיק לסי הענין ולפי לשון הפרשה. כי לפי הר"ס אשר פירש כי החט

המשנה

ח

כי הוא גורם לו סתירה נער מסולח ובעל מדות רעות; וכן וימאסו צהרן חמדה (תהלים ק"ו כ"ד), והם לא מאסו זה, כי בה הקרבנים חמרו טובה הצרף מאד אחד, רק פחדו מבגרות היושבים זה, וחמרו ולמה ה' מציא חרותו חל הצרף הזאת לנפול צהרן. והיותר קרוב לענינו הוא מה שאמר שמואל לשחול (שמואל א' ט"ו כ"ו) כי תחסתה את דבר ה', והוא צחמת לא מאס את דבר ה', חלל מרה את דברו מחמתו על חגב ועל מיטת הלחן והצקר.

1234567

חלל חיך היה ומסוכן נמשך הדבר הגדול והנורא הזה שקדושי עליון משה ואהרן חטאו ומרו את פי ה' נרחין הדברים שהכעם הוא שגבס להם, ובפרט כי נלטה לקחת צידו המטה שהיה צו פרח ולין ושקדים וסנח לסני ה' למשמרת לחות לפני מרי, ובהיותו צידו נלטייר צלצו מרי העם הזה, שכמה פעמים התלונו על ה', לפיכך צמקום שהיה לו לדבר חל הסלע, דבר חל העם ואמר להם שבעו נח המורים, וכמו שפירש הכש"ס: שבעו נח המורים, כמו שהמטה הזה שיש צו שקדים מוכיח, שהוא למשמרת לחות לפני מרי. והנה הכעם הוא שגבס לו למרות את פי ה', אך לא על הכעם נענש (כדעת הרמב"ם). חלל על שלא דבר חל הסלע. וכן אמר ר' אלעזר בן עזרים צמקרי פרשת מטות (והצוחו רש"י) צלשם מקומות צח (משה) לכלל כעם וצח לכלל טעות.

בא (יד) על בן יאמר בספר מלחמות ה', כתב רמב"מ שנתה וציח כאן מה שהיה כתוב בספר הסוף היה מלחמת איש יהודי, והיה כתוב צו היה הצחר אשר חמר ה' למשה, גם שם הם' (ספר מלחמות ה') מורה שהוא מלחמת איש יהודי, כי שם צן חרצו חותיות הוא מיוחד לאלהי ישראל, וא"כ מה ראיה מדברי הם' שהוא? והנכון שאין זה (כדעת רח"ט) ספר צמני עצמו, חלל ספר הוא כאן (כדעת רש"י ורש"ס וקלעריקום) שם הפעולה, כמו ספור חן ספירה (narratio), ומה נקראו בן הספרים, מפני שהם כוללים ספור דברים, או ספירת דברים. והנה משה חומר כי חמר מלחמת סיחון ועוג, כשהיו ישראל מספרים דרך סיר ותשל ומלואה את מלחמות ה', היו מזכירים כי ה' עזר צסופה וצפירה את המקום הנקרא וצו והנחלים והבחייות הסמוכות לחרנון, הלח הם הנחלים הסמוכים לער, כי הכל לקחו ישראל צמלחמה, ונשען ה' ועמד בצבול מואב, שלא רצה ה' לעזור משם והלחה לכנוס חרן מואב. הסירים היו לשם ולתהלה צקצק ישראל, והתורה חוהצת להזכיר צעזור עצמם, ולא לתכלית אחרת, וכן ויאמר למך לנשיו, וכן למטה על בן יאמר המושלים. (טו) **ומשם בארה**, חין זה מספר מלחמות ה', חלל הוא דצק למעלה, משם נסעו. (כד) **בי עז גבול בגי עמון**, בצול צני עמון היה עז לסיחון, וסיחון שלכד חלק מארץ מואב לא לכד חרן צני עמון, כי בצולם היה עז, וישראל לא שלחו ידם צירוש חחיהם מואב ועמון, רק צמה שכבר נפל ציד החמורי (כן פירש חרוני חצי זל"ל, וכן מלחתי חח"כ לדון יחקק וחחרים). (כט) **בתן בניו פלטים**, כמוש נתן צניו למך חמורי סיחון, ואיך נתנם לו? הצנים פלטים, כלומר נקיים, והצנות צצניה, והכוונה כי חלו וחלו נתנם לו צצניה, חלל צצכרים הוסף שלא עזרו כח לעמוד לפניו צמלחמה, חלל מן המערכה נסו וחח"כ נצבו, והנשים נצצו צצתיהן כצלכדה העיר. פלטים חין ענינו תמיד חותם שנמלטו, חלל לפעמים ענינו נסים המצקשים להמלט, כגון חלל תעמוד על הסדק להכרית את פליטיו וכן התנגשו יחדו פליטי הבוים הנושאים את עץ פסלם (ישעיה מ"ה כ'), הוציר מוסצ חל הבוים הנסים מופחד כורט, וחומר להם: הבידו הם צאלהיכם מי שהשמיע זאת מקדם, הלח חס ידעתם חותם צטרס תצח לא היותם עתה נחפזים לנוס. (ל) **ובירם אבר חשבון**, חין ספק כי חור"ן צמלת יירס לשמוש כמו צמלת ונשים שחחרים, והמסורר (אשר לפי הנראה היה מחשבי סיחון) משתף עצמו עם הנושאים, וחומר לחננו **יציב** את המוחצים, והוא מענין חו ירה יורם. מלת **על** המשולשת צכתוב הזה היא לדעתי מסולשת צהורחותיה: עד דיצון, דיצון היתה לצו (מן צצקר יאכל עד), עד נסח, כמשמעו, עד מידצח, חלל מידצח, כמו ויחלל עד סדום, ויע עד חיש עדולתי, ויע חסלו עד חלון צלענינו; וזה דרך לחות צצירי לה"ק. גם צחרו המושלים להזכיר הערים נסח ומידצח, להיות שחותם מלשון תפח נפס וחצון נפס. והנה הסיר הזה חצרוהו החמוריים, וישראל שמעוהו מפיהם צימי לכתם צחדר, ומשם נלטה לכתצו צתורה. והנה זה אחד מן הדברים שראוי שזיתו חלויים לצ החשבים החומרים כי לא משה כתב ס' התורה, ושכתצם דורח הצצה חחריו, מימות דוד ואילך. מה ראה החיש שכתצ תורתנו לצדות מלצו מה שחמרו המושלים כשלכד סיחון את חסנון ואת דימון? ואם היה שיפתח צציו עם מלך צני עמון (שופטים ו"ח) הציח

ה מ ש ת ד ל

האלהים אשר יענה צחש הוא החלקים, ועשה כל הפעולות הנכבדות, ר"ל זנין המוצח, ושתים עשרה חזנים למספר שצטינו בני יעקב, ופתעלה סניז ללכת המים סניז למוצח, כדי שיתפרסם עולם יכלת ה' ונסלחותו, לזר הרע ההוא המסופקים זיכלתו ומליחותו צדדת האש ותאכל העולה, והמים אשר נתעלה לחכה, והכל עשה חליהו ע"ה צלי הקדמת לורח ה' חליו, אחר שהיה מן הראוי לעשות כן לפי הזמן והענין. ואחר זאת הקדמה נאמר כי כאשר נקבלו ישראל על משה ואהרן ונקשו המים, חע"פ שלא צקשו אותם צדך נכונה, חצל צריז ומלה, היתה התשובה הראויה להם להצטיחם על שאלתם, ולומר להם אל תיחרו כי לח ימיה חתכם ואת מקניכם צלמח, הלא כלכל חתכם צמן מ' שנה, והנה לור ויזנזו מים ולא חסרתם דבר, לכן צה' אל תמרדו. מכל מקום (היה) ראוי לגבור צהם ולכחות על המרצה, לח שירפו ידיהם ויזבלו להסיו, כי מתנאוי הנזיח מרת הבצורה, לח יחת ולא יסוצ מפני כל. ושיני הנציחים האלו, חצר נשלמו צמדות וצטכליות, ורעו את העם מ' שנה צמדצ, והם משה ואהרן, לח תמלח שהסיוצו להם שום דבר צהקלם עליהם על דבר המים, חצל רפו ידיהם, ומן המערב נסו, והלכו, אל חהל מועד מפני הקהל, כאמר ויצח משה ואהרן מפני הקהל אל פתח חהל מועד, ואמר ח"ע כדמות צורחים. עד כאן לשון צעל חות נפש, ועוד האריך. וחמנס חע"פ שהסכינו צפירות זה חרצעה חכמים מזמנים שונים ומחללות רחוקות, צלי קידע חחד מהם מחשצת חצרו, וחע"פ שגם חני צפירות הזה צחרתי צמשן ט"ו שנים וצצחתיו לתלמידי, מכל מקום סניי רוחה עתה כי חין משמעות הכתוצים מסכמת עם הפירות הזה; כי הנה ה' לח הוכיחם כלל על אשר פחדו ועל אשר לח דצרו, והנה העקר חסר מן הספר, וצפרט מלות על אשר מציאתם חת פי (למטה פסוק כ"ד) לח יתישצו כלל לפי הדעת הזאת, חלח צדחק גדול, וחמתת משמעותן חילח חלח שיהיה שם חוץ חלח קיימורו, לח שחפרה להם הבצורה הראויה להם. גם מלות ויצח משה ואהרן מפני הקהל חין שום הכרח שהכוונה לומר שהלכו כדמות צורחים (כדצרי הרצ"ע), כי ויגסו חין כתוצ כאן, ומלת מפניהם חין ענינה חלח שהתרחקו מהיות לפניהם, על דרך ויסע עמוד הענן מפניהם (שמות י"ד ו"ט). והרצ החכם צעל ס' צחר שצע, צספרו על התורה הנקרא צדה לדרך הציח דצרי צעל מנחה צלולה (צלי להצכיר שמו על הקלקלה), וכתצ עליהם: וחני חומר סכל המפרשים לח רצו לפרט כן, כי הוא סיכוס משוצס, שחינו כדי לדצד הימנו, כלל, שהרי מקרא מלח כתוצ על אשר מריתם חת פי, שצצרו על דצרו, ולפי סיכוסו לח עצרו על דצרו, חלח שלא הוכיחו חת ישראל. ועוד האריך. גם צעל הרבסם לצקעה דחה סיכוס רמצ"מן. והנינו רוחה עתה כי משמעות הכתוצים חינו חלח כפירות רס"י וכל הקדמונים, שהיה לזוי ה' ית' סידצרו חל הסלע חמס, וכמו שכתצ צעל העקדה שהיה להם לומר חל הסלע: כה חמר ה', הסלע תנה מיתוך וישתה העם הזה. וכוונח דצרים חללה, כאשר ידצד חיס על רעהו צעל דעת כמהו. הלא כה עשה חח"כ יהושע, שחמר שחס צצצען דום. וירח צעמק חילון. הן חמת כי (כדצרי הרמצ"ן) חין הנס גדול צצצור מצהכחה, כי סכל סוה חלל הסלע, חצל חכל מקום לעניי ההמון הדצור חל הסלע הים מתמיה יותר, והיה שם שמים מתקדש יותר. ומה שחמר הרמצ"ן כי מחמר סלוע קח חת המטה, יס צמשמע סיכה צו, חינו נכון, כי חמר שחמר לו ה' ודצרתם חל הסלע, ולא וצכיתם, הים להם לדצד ולא להכות, חלח שצשעת הדצור הים להם לנעות יום צמטה על הסלע, צריחוק מקום וצלי לגבוע צו. והנה חצחת משה ואהרן היתה מרי (ככתוצ להלן כ"ד), כי לח עשו כאשר צוס ה' ונקרחת ג"כ מעילה (דצרים ל"צ ג"ח) שעיניו חסרון נחמנות (חוכטרייע), כי לח נחמנו עמו, כסלח דקדקו לשמור דצרו לעשות חמס כאשר צוס ו נחחן נקרחח חסרון חמונה (לח החמנתם צי) לח שהם לח החמינו צחלהים, ושחצצו סיובל להוציח מים מן הסלע צהכחה ולא יוכל להוציחם דצצור (כי זה דצד שחין הדעת סוצלתו) ו לח שחצצו שחפילו צהכחה לח יחאו, וכמו סיובל המתעקס להצין מחממרס המן הסלע הזה נוציח לכס מים, כי חמנס חס לח החמינו שיחאו המים, למה הקהילו חת הקהל חל פני הסלע? הלא חין ספק כי צחמרס המן הסלע הזה וגו' לח היתה הכוונה חלח לומר: היתכן צדך העצע שמן הסלע יחאו מים? לח; ועתה התוצצו וראו חת אשר יעשה ה', כי הוא יוציח לכס מים מלור החלמים, ולא הים צום חסרון חמונה כלל. חצל מחמר יען לח החמנתם צי להקדוסיני ענינו: יען לח קדשתם חותי (לדצד חל הסלע, שדצד מתמיה כזה היה גורס קדוס השס גדול מאד צעיני ההמון), כאלו לח החלגתה צי (שחוכל לעשות כדצד הזה, להוציח מים דצצור). ופרו זה דצד מלילה נהוב הרצה, והוא הנקרא Metonymia, ודובמתו כל משנחו חצצו מות (משלי ח' ל"א), חון הכוונה שהם חמס חוהצים רעת עצמם, כי זה צלתי חספר, חצל שמשחיהם הס כאלו היו חוהצים רעתם, וכן חוסך סצצו סונח צנו (סס ו"ג כ"ד), והלא חינו חוסך סצצו חלח להיותו חוסך חת צנו. חצל הנמשך ממעשיו הוא כאלו הים שונחו,

והנה ידוע כי שמות הרבה יש בלש"ק שאין לזרזם לזרז, הלא לזרז מאמר שלם, כגון עמנו חל, שחר, וסוד, עמי חתם, וכן נתחלל, נחניה, יסודת, חננאל, חנניה, יוחנן, חין ענינו, חתן, חתן, חתן, חלל פירוש: ה' נתן, הלא חן, וכו', וכן חזקיה חין ענינו (כדעת בעשעיוס) חזק חלל, חלל חלל הוא חזק וחזק שלי, ורזים באלה. גם ידוע כי שרש פעל נחמר גם על המחשבה והעלה והבגדה וההכנה לעשות דבר מה, כגון מכון לשונות פעלת ה', הוי חושבי חזן, סועלי בע על משכנות, חף, חלל עולות תפעלו. והנה מה פעל אל פירוש מה גרלל הדברים שבגד והכין חלל! ונחמרו סדחוי לקרוא שם זה לישראל, תשמע שהעם הזה תעמוד ותזמן לענינים גדולים וגבולים.

כד (ח) וחציו ימחץ, כמו למען תמחץ רגלך דם, עיון רש"י. והנה אחר שאמר ופאחתיסם וברם הוי בללזו לומר ודמם ישתה, כמו למעלה לא ישכז עד יחלל סדף ורם חללים ישתה, חלל ששם מדבר בארץ, ובחן מדבר בישראל, ולא ראה ליוחס להם שתיית הדם שהוא דבר נהעז ופסע לישראל. על כן יקם שתיית הדם אל החללים (על דרך חשכיר חזי מדם), ואחר וחציו ימחץ, ילצע חציו דמם. ונחמת גרמיה חזי מפירוש רש"י, כי לדעתו יחלל צוים לריו חתר לחל, ולדעתו הוא חתר לישראל. **(יד) לכה איעצך**, הווען מודיע דבר נעלם, וכן כאן הוא אומר להודיעו מה שהיה נעלם ממנו, ודגמתו מה יעלה ללך חכמה (חיוז כ"ד ב'), וכן מלאתי חכ"כ לר' יוסף קדח והנחור ר' ורלף הוידנהיים נהגנת המקרא) ולהחכם ר' ורלף מאיר נ"ו נמעמר. והנה ראה ה' סיביר בלעם לנלק חת אשר יעשה ישראל למחצז באחרית הימים, כלומר צומים רחוקים (ציתי דוד), כדי שידע שאין ללון ה' סיתברו צו מלחמה חלל אחר כמה דורות; שלא יאמר בלעם: עם כל מה שהספך ה' הקללם לזרעה, הנה ישראל לא יכלו לו. **(יז) ומחץ פאתי מואב**, נ"ל כמו למעלה (ח) וחציו ימחץ, ילצע פאות מואב דם. פאתי שתי פאות, כלומר מן הקצה אל הקצה. כל בני שית, שתי משרש שאה, כמו השחת והסער (חיוז ב' מ"ז), ובחל חל"ף מלחמו (צענין אחר והוא משרש נשא) משתו יבגרו חלום (חיוז מ"ח י"ד), והנה בני שתי ענינו בני שאון, כמו שכתב ירמיה (מ"ח ו"ה) ותחלל פאת מנחז וקדקד בני שאון (בעשעיוס ואחרים). ובגר הים מי שחשז סירמיה הים קודח צתורים וקדקד גד"לת, לא וקדקד צו"ס, ואם צלחו לידו כך, יותר הים לנו לומר כי שעות סופרים נפלים צורמיה, וסלריך לקרוא וקדקד בני שאון, כי שעות אחרות נסלל צורמיה, ואין ספק כי יותר נהדרו הסופרים צהעתקת ס' התורה מצהעתקת ס' ירמיה; חלל חין חזר צריכוס לכך, כי ידוע הוא דרכו של ירמיה, שהיה לוקח לשונות מהנביאים אשר היו לפניו, והיה מחליף כס וכה קנת מתלותיהם. **(בא) ושים בסלע, פעול משרש שים**, כמו שומה (שמואל ז' י"ג ל"ד) משרש שים, וגם שם כתיב שימה משרש שים. **(כב) כי אם יהיה לבער קץ עד מה אשור תשבך**, כדי חלו שני מאמרים, והראשון מקרא קלר, וזה פירוש: חתם סקיני חיתן מוסנך, ואשרין שאתם יושב בקרב ישראל, שהיו חס יהיה לבער קין. חז לריך שגם ישאלו צלל מעל חלמם, כי בלח זה חי חסר סיבלה סקיני. ומיד התנבא על גלות ישראל, ואמר עד מה, עד מה חסר חסר תסנך? כלומר גלות ישראל באשור ובכל לא תמחך ימים רבים: והנה יהיה לבער הוא בארשציה ויהיה לבער (ישעיה ו' י"ב), וקין הוא נוסח המאמר ומלת לבער ראוי לטפחח, ודעת צעלי הטעמים נפלאה ממנו. **(כג) אוי מי יחיה משומו אל**, חזי למי שיחיה אחר שישים באל, חת אשור צעולם.

כח (א) ויחל העם לזנות אל בנות מואב, נראה כי תחלה החלו לזנות בלעד, ומה נמשך שהנשים קראו אותם לזנחיהם, ואז הסתחוו להלסיהן ונתחזרו עממן בעצדות צעל סער. והנה בני ישראל החלו לזנות אל בנות מואב, ולא היה צום שום נכל מלז סמואנים, כי הם לא הסקיורו חת צנותם, רק ישראל וצו עם הצלתי לנזעות. ואח"כ כשהחלו להסתחוות להלסיהן, אז המדינים (צעלה צלעם שהיה אז בקרצם) התנבלו להסקיר חת צנותם היותר לנזעות והיותר חסודות, כגון כנזי צת נשיח מדון. כדי להחשיח את ישראל ולהסיר העליהם חזנת חלסיהם והשגחתו. **(ז) ויקרב אל אחיו את המדינית**, להסתחר צה ולהראות להם מי האשם אשר מלל לו, שהוא צת נשיח מדון, ואחר שהקריצם לפני אחיו חזר עמם לחזקויו אל הקצה להסתעשע עמם. והנה הקצה היתה של האשם המדינית, וזה טעם ואת האשם חל קצתם (לדעתו וכן הטעמים), וספר הכתוב זה להגיד שצחו של סנחם שלא נחירח מצוח בין המדינים להרוב צח

ה מ ש ח ד ל

רואים מהשיר הזה, החרשתי; חזל יפתח לא הזכיר כלל דברי המושלים, ומה החלום הזה אשר חלם כותב תורתנו, לחזר שיר בשבח גבורת סיחון ועמו אשר כבדו חזרו מן העולם לפני כמה דורות, ולא נשאר מהם שריד ופליט? הלא זה אחד מהנסים והנפלאות שהכופרים מקבלים להאמין, כדי שלא להאמין בנסים ובנפלאות המקובלים בכל ישראל.

כב (ב) וירא בלק בן צפור, בלק היה נכרי צמחצ, והיה ארמי, מארץ בני עמו של בלעם, וראה כי חנני מואב חזמו רעד מפני בני ישראל, עד שהתחילו לבקש עזרה או עזם ממדין, ונתירח שמה ימרו צו צמחצ מה יושענו זה, והתחכם להצויה להם תשועה מנחק על ידי חיש חנני עמו, הוא בלעם. ובחן יש לשאול: מה ראה הקצ"ה להפוך הקללה לברכה? ולמה לא הניח לבלעם שיקלל, והוא יצדך? ותשובה השאלה הזאת היא כי לא הותר לישראל להתגרות צמחצ, ואם היה בלעם מקלל, היו בלעם ובלק מתפארים שהועילה קללתו להציל את מואב, כי לא ידעו כי ה' אלהי ישראל תכר את מואב, ויחמרו כי הקללה הציחה בישראל מורך לבב וחתתה בגורתם: וחולי ג"כ היו המוחזים ויולאים לקראתם בעם כבד וציד חזקה, כמו שעשה אדום, והיו ישראל נוטים מעליהם מפני מצות ה', כמו שעשו לאדום, ונמלא שם שמים מתחלל.

1234567

(ו) אולי אוכל בכה בו, אוכל ונכה צו חני ועמי צו, ולא אחר, אלא מכה מועטת. צדרי סתרחק מעלי. **(ח) כאשר ירברר ה' אלי**, לא שהיה בלעם עוזר את ה', חזל יודע היה כי אלהי ישראל כן היה שמו, וכשהיה ואלה לקלל טוס אומה היה עוזר את אלהים ומתפלל אליו שיסור מעליה, וקרוז לזה מלאנו שהיה מנהג הדומיים כשהיו צדים על עיר היו משניעים את אלהים שיסורו מהם, וכשהיו לוכדים העיר היו מציחים חלזיה אל רומי והיו מקיימים להם היכלות: עיין Macrobius בספרו Saturnaliorum ספר ב' פרק ט'. ועכשו שהיו מצקסים ממנו שיקלל את ישראל היה מצקס רשות מה' אלהי ישראל, ואח"כ **(פסוק י"ח)** חתר לא אוכל לעצור את פיו ה' אלהי, עשה עצמו כאלו ה' הוא אלהיו, והיה מקום שעל ידי כן יתפייס לו אלהי ישראל ויתן לו רשות לקללם — וחולי חיק, לורך לכל זה, אלא התורה הכניסה שם ה' צדרי בלעם, על דרך שהכניסו צדרי לבן (בא צדרי ה'). **(לב) כי ירש הדרך לבגדי**, שרש ירש ענינו בלשון ערצו ורודה וסכנה ומיתה, ועשם הכתוב לדעת: הדרך שהוא נגדו הוא מסוכן, כלומר הדרך הזה אשר אתה הולך נגד ראוני (כמו חין חכמה וחין תבונה וחין עזה לבגד ה') ראוי שיהיה מסוכן ובלתי מולח. **(לג) אולי בשתה מפני**, אתה שאתה צקי צקסמים, כשראית אותה נוטה מן הדרך לא אחת ולא שתים, היה לך לחשוב חולי צראון החל נטתה, כי הוא שלא לה חיתה מוגע שיעכב הליכתה; ועתה שהקטות ערסך ללכת ראוי היה שאתה ראותך, והוא ראוי להיות, הסך ממה שחמרת לו יש חרצ צידו כי עתה הרגתיך. חולי נטתה, מקרא קצר, היה לך לחשוב חולי נטתה.

כג (בא) לא הביט און ביעקב, חין הקצ"ה יושב ורואה שאחרים יעשו חמם לישראל, חזל ה' אלהיו הוא תמיד עמו להצילו מכל רע, והוא מקבל צקצ ישראל תרועת מלך, שהם מנדים ומשנחים לו כשהוא מילס מן הצרה, כמו שמדעיים בחלוצות וקול שופר לכבוד המלך כשהוא חוזר בשלום אחרי הכותו את האויז. **(כב) בתועפות ראם לו**, תועפות משרש יערף, וענינו חזק ותוקף, שיעף אדם להתגבר עליו, וכן תועפות הרים. ומלת לו חזרת לישראל, ה' הוא לישראל כחזק הראש, וקרוז לזה פירש ראצ"ע למטה כ"ד ח'. ודע כי הסופרים שצטו לשון הפסוק המוצא שם צראש הדבור. וכתבו חל מוליאם, צמקום חל מוליאו, ועשו כן מפני שהוא חומר צאותו דבור: וחל יטעון טוען בעצור מ"ס חל מוליאם" וחשבו כי חולי כן היה כתוב צספרו של ראצ"ע חל מוליאם שם (כ"ד ח') כמו כאן, וחין הדבר כן, חלל כוונת הראצ"ע כן הוא: וחל יטעון טוען, חס פירושך מתישצ כאן (כ"ד ח'), חיינו מתישצ למעלה (כ"ג כ"ז). כי שם כתוב מוליאם צ"י רבים; כי חמס כן משפט הלשון, כשמדבר על העם מדבר בלשון רבים ולא צ"י יחיד חפילו בפסוק אחד, כמו והם תכו (ל' רבים) לרבליך יסח (ל' יחיד) מדברותיך, עד חנה ונחליוני (ל"ר) העם הזה (ל"י). ודע כי צראצ"ע כ"י על קלף שצדו משנת קס"ח כתוב צראש הדבור (למטה כ"ד ח') חל מוליאו. **(כג) כי לא נחש ביעקב**, חין נחש וקסם מועיל לדעת מה שעתיד לצח על ישראל, כי ה' בוז עליהם ענינים למעלה מן הטבע, ולמעלה מידועת המנחשים והקוסמים, וכמו שמפרש והולך כעת יחמר ובג'. כעת, לשון חזק (יא), וכן פירשתי כעת הראשון (ישעיה ח' כ"ג). **יאמר ליעקב ולישראל**, חין טעם להזכיר שני השמות זה אחר זה צמחצ אחד, חזל לכן הזכיר שניהם מפני שהוא רואה להוסיף עליהם עוד שם שלישי, כלומר העם הזה שהוא נקרא יעקב וישראל, ראוי לקרוא לו ג"כ **מה פעל אל**.

חמשת דל לה

היה הלשון נכון ומזון יסודו במקומו דברים זרים ובלתי מוצגים, מה לשון החכם דע כללם ובהקדמתו למספרו על חלוקי הנסחאות:

Quaelibet lingua et aetas suas habet anomalias et anallogias; nec omnes, nec semper grammaticae scripserunt sacri auctores. Unde non temere rejicienda lectio anomala. Imo anomala lectio plerumque verior. Facillimum namque est anomalis analoga a scribis substitui; analogis anomala difficillimum. (Var. lect., L'anonés critici 38. 39).

ונכחה מקורות הראיתי גם אני בפסרי חיהז כר כי הנסחאות היותר זרות הן הן לפי כוונת המתרגם, וזאת הנראה יותר ישרה ויותר מסכימות עם לשון הפסוק, היין חלה תקונים שנקפו לתקן הפסרים האחרונים, שלא היו דעת המתרגם ולא הכירו דרכיו ולא הלכו צנתינותיו ואנוי שאל לחותן מכתבו (Paris, 1833) שנסחת השנעים הלא הנכונה, היכן הלכו מעתיק כל כך חסר לז שיכתוב 1000 פקוקים, ומיד בפסוק שאחריו יראה בזהו ענין נעלמו כתוב חרבע פעמים 2000, ולא יצין טעם למעלה נכתבו 1000? ואף אם היה בישראל סופר אחד שנסתפש צום וכתב חלק במקוט חלפים, היתכן שכל שאר המעתיקים הלכו אחריו צעניים חטומות, ולא דקדק בשאר פסרים קדמונים, ולא תקנו המעוות? ואם נולדה הטעות צימי הסופרים או צימי המלכים, האחרתיו חזל נולדה לדעת צימי צית שני, שהיו נוסח השנעים נשאר לפי דעתם הנסחא היסרה.

והנה ציית שני ידוע שלא ספק שהיה ס' התורה מפורסם בארץ, והיו קוראים בו בשפת צלילי כל העם, והיו הפסרים והלוקים ומקדקים ומסלפלים בהנחת דברי התורה, ואין יתכן שיפספסו בכל ישראל טעם גדול כזה בכל הפסרים, עם היות שעדיין (לפי דעתם של חלוי) היו צעלם קלת פסרים בלתי משדשים, כגון הספר אשר ממנו העתיקו השנעים? ואין לה יפקחו האנשים האלה את עיניהם וידעו כי נסחת השנעים הינה חלה תקון שתקנו האלכסנדריים מדעתם, בכוונה לספור הסתירה הנראית בשני המקראות?

נעזר אסור. מביא חכם, ונשית לבנו לסתירה המקראות, והנה כנר הראיתי צל"ע הקס"ט עמוד קי"ד כי באמת אין שני הכתובים האלה סותרים זה את זה, כי באחד כתוב תקיר העיר וחול, ובאחד כתוב מחוץ לעיר, והנה המרגש היה נמשך חלק אחד מחוץ לחומה, חזל מחוץ לעיר כלומר מחוץ לנחלים, היה חלפים אחד, כי כמו שהיו מניחין מקום פנוי בלי שדות וכרמים מחוץ לחומה, כן היו מניחין מקום פנוי בלי צתים לפניו תן החומה; והמנהג הזה מלאכותי חלל הכרמים בתחלת הוייתם, כי Romulus צננתו עיר דומי הניח מקום פנוי (Pomerium) קראו תן הצתים חל החומה אשר לא יצא בו, וקראו מקיר העיר וחול, אשר לא יעצד בו ולא יורע. ופירוש זה קרוב לפירוש רש"י, ודבריו הם דברי ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי לפי ברסא הצריחה המוצאת צערוצין נ"ו ז'. רק צווחת אין פירוש דברי ר' אליעזר הגלילי ורש"י, כי לדעתם חלק החילונים הם לשדות וכרמים, ולדעתו חלק החילונים הם מרגש וחפורים צריעה ושיעה, וכמו שהכתוב מביא זה יהיה להם מרגשי הערים. ויש לחמוס על רש"י שפסוק ז' פירש מרגש: ריחו מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לנוי לעיר, ואין דשאין לצנות שם צות ולא לנסוע כרם ולא לזרוע זריעה? ואח"כ בפסוק ד' כתב והחילונים לשדות וכרמים. ותסור ההמיה כשנשים חל לצנו כי דבריו בפסוק ז' הם דברי עזרי, ודבריו בפסוק ד' הם דברי ר' אליעזר הגלילי? ולשון הכתוב ומרגשים יהיו לנחמתם ולרכושם ולכל חיהם, משמע שאין המרגש לשדות וכרמים. ואין לסעון מהם שכתוב (ויקרא כ"ה ל"ד) ושדה מרגש עריהם לא יחלר, כי חמס שדה חיינו תמיד נעצד, חזל כל חמה פנויה נקראת שדה, כמו שחומרים חיה הסדה. גם צוחקאל מ"ח ו"ו כתב רש"י: והיה מרגש לעיר, כל מרגשי עיר שצמקרא מקום פנוי, לא צתים ולא שדה. והרמב"ם (ואחריו יודי החכם יט"ז ל"ז) כתב (הלכות שמיט ויוצל פקק י"ב) שהמרגש קורא שלשת חלפים אחד לכל רוח מקיר העיר וחול, חלק הראשונים מרגש, וחלפים שמודיין חון למרגש לשדות וכרמים. מה נקח מדברי ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי לפי מה שהם שנויים צחשנס (סוטה כ"ו ז'), אך האמת הוא שדבריו הקדוש צמנחו קיר דברי ר' אליעזר וסמך על המצויים שזיגורם כמו שהציג רש"י, וצריחה (ערובין נ"ו ז') הדברים מפורשים יותר, וז"ל: הניח אחד ר' אליעזר דר' יוסי תחום עיר ליום חלפים אחד, לא מהן חלק אחד מרגש, והשאר שדות וכרמים. הרי מפורש כי לא שלשת חלפים, חלה חלפים אחד היה המרגש לדעת ר' אליעזר הגלילי. ולענין משמעות הכתוב, הנה אם היו שלשת חלפים אחד מרגש מקיר העיר וחול, מה ראש הכתוב לחלק ציגים, ולאכזי תחלה חלק אחד, ואח"כ חלפים? ומה סברתם? מחלק צין חלו לחלו, חלו למרגש, וחלו לשדות וכרמים, זה וזה?

המשנה ל' לו לא ל' לה

נשיאם. והנה קודם שיתחילו הסופטים לדון ולהכריע, נח נארי ופנחס הכהן, ומיד נעלה המנחה, וסופטים נח אורצו עד לפנות השקט, כי לא נאמר קח את כל ראשי העם הללו למען יסוד חרין. חף ה' משהאל, וכבר שז על ידי פנחס.

פינחס

(יא) **פי צוריתם הם לכם**, הגבון כפירוש הראש"ע, היו צוריות לכם לשעבר צנצניהם אשר נכלו לכם להפליאם, וזויו צוריות לכם לעתיד משנחתם חתכם על דמי לוי שנהרגה.
(יב) **אשר יאז לפניהם ואשר יבא לפניהם**, יס נמשמע חסילו חסם כל שהוא, אשר יותן כפר מלכות נראה, והוא יולא ונח נראה הלכה עלי סיחיה כדאי להנהיבם, לפיכך הוספו ואשר יוליאם והאז יוליאם. (יג) **וצדית אותם לעיניהם**, חין הכוונה כלל שוליהם שום צווי וילאיהם שום דבר, חנל כל מניו על מדה נקרא צווי, כמו וילאיהם ה' לנבוי על עמו (שמואל א' י"ג ו"ד), ונך לנבוי על שרל (ס"ג כ"ה ל'), ללוח אומי נבוי (שמואל ב' ו' כ"ה), צורתי, סופטים על עמו (ס"ג ו"ה). (כא) **ושאל לו**, חין ספק שכוונה שאלמר ישאל נעצור והשע, כמו חיוס החלתי לשחול לו נחליס (שמואל א' כ"ג ט"ו).

ממות

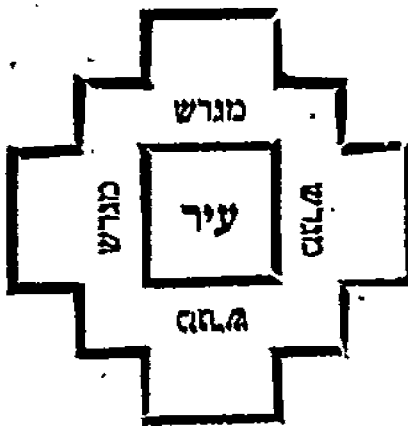
ל' (ב) **וידבר משה אל ראשי הנטות**, הולך משה להודיע לראשי הנטות שחן להם שליון נדלים שניו חיס להטמו וצין חז נצור נפון הנדריס, שחם נחז חסם ותלעק לפנוסם שחין נעלה מניחה לקיס מרה, וחלדו לה הוא רשאי ולא חננו, ומזה יס להצין שחם חחיס עלמו סקד ונח לפני הנטות, הדעות צודס להחיר לו לפי ראות עיניהם, ומכחן להחרת נדריס מן התורה. כי חמנס צני הנית מסועדים נעל הנית, ונעל הנית מסועד נלסחיו המטות. (ח) **ושמע אישה ביום שמעו**, ושמע כסיסמע, כלומר נחמה ויס סיחיה, כמו וניוס סקדי וסקדתי, וקמר נלריה, הדיע שכל נדריס חין ספק סהח טעות סופריס, והתצא נריכה זקף, ועליון ללח מלחתי שום דפוס חו כ"ו המסיוע לי.
לא (כג) **כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש**, לפי הסקט חין הכוונה כלל על גיעולו גחם, וחין הסקטם הוחת מדברת הלל נטומחה, סהרי ופדרי כחיו, וחם לעיון נעולו גחם מה טרך להזכיר הזכר והספק, שחין תלמיסם על ידי החור, כי חלערה ונחיד היו להם, לל קדירות כסף חחז, ועוד מי נדס חין ענינו הלל מי חטר הסרה, וכמו סהצין גס דס"ז; לכך נראה סחיתם הודחת טעה להוסיף הדקיקה ותיעוב לכלי הדיון, חלף מה שחשלו על ידי סהחקרצו ולל צנות מדיון. (ג) **ונקרב את קרבן ה'**, סקודי החיל נרחותם תטועה נעלה כור, סלח נסקד מהס חוס, התעוררו לתת תודה לה', וכפד' לעתיד סלח וסלוע נחם עין הרע; ולא תסום כי תסח חת רחם, כי חיונה מלוח לדורות (עיון מה סכחתי נסמות ל' ו"ג), וחם חיתם כוזתם לקיס המלוח חחיה, חיה להס להנית נקע-לכלל דוקח, חעציר לל דרס והלל לה ונטיט, והס לל עזר כן. והנה ל' חחיר חחנו סל דס"י (חחיר חסנ"ס צנר) חחז כי יס קלת דחיון צין עיון זה לפיכך כי חחח, ודחם כי חין הדחיון סלס, על כן חחר כי לסני סחסנן נדרי לתת כן, ולפיכך נחנו יוחר חן חחח, ולעתי חין חחן מלוח כלל, חסם לל נדרי, חחל חחר סרחר סלח נסקד מהס חוס, חחנדרו ונחנו.

ממע

ל' (כ) **ויכתוב משה את מוצאתם**, חין הכוונה מקומות סילוח חסם, חלח מקומות סקגיעו סחם, מקומות סחנייס, חחם חסני סלח חיתם נחחם חל חין-נוסנת וערי חומה, חלח למקומות ססמנדר, והנה מלחנו וילחו חל מדבר סור (סמות ט"ו כ"ג), ולא חחר ונחלו, כי חחח למקום פחות יוליאם תקנח, לפיכך נכתב נס כחן מולחיסם על מקומות חחחם וסחנייס.

ל' (ד' ה') **מקד העיר והרצה**, חלף חחם סניצ ונודותם מחון לעיר חח סחח קדמה חלסוס נחחם ונ', נחכנס וחי חחיוחם לסנעים זקניס כחוז חלסיס חחם נססוק ד' כמו נססוק ה', וקלת ניקי מוח נסמו חחחיו, וחסנל ונחחו כי טעות עמלס עספרינו; חחל כל סחר סחחחחחיס הקדמוניס חחחמו וססנן ד' חלף חחם, ונס נחורת ססמרוניס כחוז חלף חחם. והנה נכר ססכיומו גוולו חחוקריס כי נסחחח נססר קדמון חלף נסחחח, חחחיס חנסחח חחחח נכונים נלסון וחחחחחח על סדעת, וסחחחח חח ונלתי מוננת, חח לנחז ולסמוע סחחח חחח מונעות וסחחחח חחח סחחחחח. חחל סעמיס דגות הדבר חחח נחסן, כי קרוב הדבר סססופניס ססעתיקו סססר כסחחו לסון זר ונלתי מונן תקנוהו חחל דחוק חחח סלס מחחחח

סניז לעיר מכל עצרים, והפסוק השני חומר סיתחולו עוד שנית לתרוד מן העיר וחולה חלפים חמה, חגל
 לח סניז סניז, רק נכח העיר, ולא נחרצו קרנותיה. כזה:

וכמה הוא רחוק שיהיה המגרש עולה ויורד על הדרך הזה! חלדו כי
 חין נכתבו דמו שיהיה החלק השני מן המגרש דוקא נכח לעיר, ואחר
 שהחלק הראשון הוא סניז סניז, תסתמח גם השני יהיה סניז סניז.

ואחרי החפז והזקירה נכל הדעות אשר מצאתי להכתיב ישראל
 ולחכמי החומות צענין מדת המגרש, סניז מוכרח לשאר ולקיים פירושי
 אשר כתבתי צנ"ע תקס"ט. (יש) למקלט מגואל, תחלה קראו
 גואל למי שהיה בואל חומות קרצו אשר מכר אותם מפני דלותו, ואחר
 כן קראו גואל הרם למי שנוקס נקמת קרצו הנכר, ואח"כ קראו
 לו ג"כ גואל סהם. והנה נדורות הראשונים, צערים יהיו העמים

מסודרים תחת מלך ושרים, וסופטים ושוטרים, היתה כל המשפחה נוקמת נקמתה מתשפחה אחרת, והקרצו
 יותר חל הנכרם היה חייב לנקום מיתחו; והתורה העמדה סופטים ושוטרים, ונעלה הנקמה מיד היחידים,
 ומסרה אותה לכל העדה. והנה כשהיתה הרצויה צדוק, יתכן להשקיט את הבואל, כי ואחריו לו: הנה
 להם לסופטים, הם וזקרו הדור, ואם בן מות הוא ומיתוהו; חלל כשהיתה ההריגה צנבנה, לא היה
 אפשר להשקיט את הבואל, ולהכריחו לראות מי שסרב את חציו או את אחיו נשאר צלל עונש, כי היה
 נראה לו ולכל יודעיו ומכיריו כאלו חיו חובצ את חציו ואת אחיו, מאחר שאינו נוקם את נקמתם.
 והדעת הזאת לא היה אפשר לעקור אותה צנת אחת, וראתה החכמה החלסות שהם יהיה בואל הרם
 נענש מיתה ננקמו את קרצו הנכרם צנבנה, עדיין לא ימנעו כל הבואלים ולא רוצם מעשות נקמת
 קרצויהם, ועל ידי זה ירצו הנכרנים ללא תועלת, ובם (כאשר העירנו תלמידי ר' אליעזר חליל חובל
 חלצו) וברל הצער והנוק צמשפחה אחת, כי אחר שקרם לה המקרה הרע שסרב אחד תלמידי צנבנה,
 עוד יהיה אחד מהם נענש מיתה על שנקם נקמת אחיו; גם חיינו רחוק שנשעה שיהיה הבואל וולא לנכרם,
 ותקומם העם על הסופטים, וירצו קלקלות נחומה. לפיכך מה עשתה התורה? הניחה זכות לבואל לנקום
 מיתת קרצו, חלל קצעה מקום מקלט לנוס שמה הרואה, ולא יוכל הבואל לצוא סס ולהרבו. והנה ידוע
 כי חלל הבוים הקדמונים היו הסיכלות והמוצאות מקום מקלט לעוררי עצרים, והתורה צילה המנהג הזה,
 ואמרה מעם תוצחי תקחני למות (ואולי זה טעם ה' מי יגור צהאלך, וכן מי ועלה צהר ה'), ורק השליחה
 מקלט לעושה צנבנה. והנה לא היה אפשר שיהיה המקלט צנית המקדש, כי אחד היה צלל
 חמת ישראל, ויקשה לרואה לנוס מכל ערי ישראל עד המקום אשר ינחר ה', לכן נצחרו שש ערים
 מסתרות בה ובה, נאוסן שהסיוגם מומנות לכל רואה (כטעם והקריותם לכם ערים, כפירוש רש"י
 ולא כרצ"ע), ונצחרו מתוך ערי הלויים. כי השצט כלו היה קדש, ורחוי שהסיוגם עריהם למקלט.
 (יש) בפסעו בו הוא ימיתנו, כל שאין זה ענין פנייה ומליחה כפירוש רש"י וכתרבוים רמזמ"ן, חלל
 הריגת אדם שאין ציר להתקומם ולהליל עלמו נקראת פניעה, כמו קום אלה ופגע צו (סופטים ח' כ"א),
 לפגע צנבני ה' (שמואל ח' כ"ז י"ז), בש פגע צו (שמואל ז' ח' ע"ו), לך פגע צו (מלכים ח' ז' כ"ט),
 אשר פגע צנבני חננים לדיקים (שם שם כ"ז); בפסוק האחרון הזה היתה ההריגה צנבנה, ואנדר ועמשה
 לא היו נשחרים מיוחז, וניתר המקראות הנזכרים הנה ההרבוים היו חסורים צוקים, או לא היו צידם
 כלו זין, ונס חימת המלך היתה עליהם, וידעוים היו כי לשוא ינקשו להליל עלמם, אף כאן כלכי הסופטים
 היו מוסרים את הרואה צדוק, ציד בואל הרם, חסור צוקים, וזה טעם נצחו חותו ציד בואל הרם וחת
 (דנריו י"ט ז'). (בה) וישב בה עד מות הכהן הגדול, הכהן מכפר על השבנות על ידי הקרצנות
 שהוא מקריצו, וסנכן הגדול מכפר עוד יותר, כי לכן צוה לשדת ציוס הכפורים, ומיתה סנכן הגדול עלמו
 היה כסיה שאין למעלה ממנה, והיה תכפר על שגנת הרצויה שהיה החומות מכל השבנות. והנה כסידע
 הבואל שצבר נחכפר להורג, לא יסרבו צלחחו מעיר מקלטו, ובה כל העם ואחריו לו להרבו מאחר
 שצבר נחכפר לו. (ל) כל מכה נפש לפי עריהם ירצח את הרואה, הנה זה, *Nominativus absolutus*,
 כמו חסור תמים פעלו, וכמהו דנים, וכן עם מלת כל מצחנו כל חס זנח זנת וצא נער סנכן (שמואל ח'
 ז' י"ב) כל אשר חסיר אותה חליו יפחד וישעים י"ט י"ז), וכן כאן סיעורו: יהיה מי שיהיה שיכת נפש
 (כלומר. אם יקרה סאחד, יהיה מי שיהיה, ובה נס), או לפי עדים ילח (הבואל) את הרואה, ויסס

חמשת דל לה

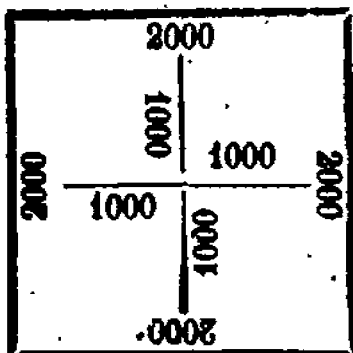
בלשון חכמים, חזל בלשון המקרא חזן הענין כן, חלח כל מה שהוא מברש חסור נזרעה ונטיעה, כמו ספירט דש"י ז"ל כחן וניחוקחל מ"ר.

והרמז'ן ז"ל הלך בדרך אחרת, ולדעתו החלפים חמה הנזכרים בפסוק ה' הם מדת ולעות המרובע הכולל המברש והעיר, והחלק חמה סניג ענינם חמם מחות חמה מכאן. וזמם מחות חמה מכאן, והעיר לדין שתהיה חלק חמה על חלק חמה, כזה:

ט	ח	ז	ו
ס			ז
ו	עיר		ח
י"ח	ב	ד	י"ז

הרי כחן מרובע גדול מורכב מחמם עשר מרובעים קטנים, וכל אחד מהמרובעים הקטנים מדתו חמם מחות חמה על חמם מחות חמה, נמצא המרובע הכולל חלפים על חלפים, והרצעת המרובעים התיכונים הם העיר, והוא חלק חמה על חלק חמה, המרובעים ח' ב' הם המברש מלך אחד, וכן ב' ד' הוא המברש מלך אחד, וכן ה' ו' ח', כל אחד מחלפים המברשים הארבעה מדתם חמם מחות חמה על חלק חמה, והנה כל אחד מהם מדתו כחתי מדת העיר, והרצעתם יחד מדתם כפלים במדת העיר. ופסוק ומדותם מחוץ לעיר נח לסופי הקרנות, והם המרובעים ט' ו', י"ח ו"ז, כי נחמרו חלק חמה סניג

הכוונה חמם מחות חמה לכל דוח כנגד העיר, ולח' הזווית, וכשחמרו ומדותם מחוץ לעיר חת פחת קדמה חלפים נחמם, נח למד טיהיה המברש מרובע שום מכל לדורו, ומדתו חלפים נחמם, נמצא מוסיף הרצעת המרובעים אשר בזווית. נמצא לפי זה כי העיר הוא החלק הרצעי מהכל, כי העיר ד' מרובעים, והכל הוא י"ז. וזאת נרמזת בכוונה הרז ז"ל, והארכתיו נזה מפני שקממחל הניח דבריו בקלור, ועשה חותם בלתי מונונים. ומה שחמרו שהפסוק הסניג הוסיף להם מברש שלח כנגד העיר כשיעור ה' ראשון שכנגד העיר, וכן בפסוק הדבור בזה: ונכון הוא טיהיו חלק חמה אשר נתן להם סניג כנגד העיר למברש שלח מרע, והחלק אשר הוסיף נכתוב הסניג הרצע הפחות, לשדות וכרמים, כוונתו על חורף הקיץ החילוניים, לח על המקום. הנכלל בזה, כי גתחלה היה המברש צלורת שתי וערב ומדת כל הקיום החילוניים היה חלק, והפסוק הסניג מוסיף עוד חלק, ועשה כל הקיום חלפים נחמם. — ואחמם הפירוט הזה חזן הדעת סוגלתו, כי חזן שתהיה כל עיר חלק חמה על חמה, לח פחות ולח יותר? ואם היתה בכוונה סתורה לדבר חדש חזן כזה, חזן לח הזכירה דבר מזה, ולא חמרה שיצקשו בכל עיר הכנענים ו"ח עיר שתהיה מדת חלק חמה על חלק חמה, וחזתן יתנו ללוים? ואנני שחל היתכן כי חשזון עיר הממלכה לסיחון לח היתה חלק חלק על חלק? והנה הוא היתה מערי הלוים (יהושע כ"ח ל"ו). וכן עשתרות עיר עוב היתה ללוים (ציהושע כ"ח כ"ח כחצו צעשתרה, וצד"ה ח' ו' נ"ו כחצו עשתרות), ומי יחמרו כי עיר ממלכת עוב לח היה חרבה רק קי"ח עממים בחורף ערשו של עוב? גם פירושו על חלק חמה סניג הוא דחוק ורחוק מחשמתות המלות, ולא היה לו לומר חלק חמם מחות חמה סניג. ועוד נחמרו סניג כזר נכללו גם הקרנות. גם בפסוק הסניג מלות מחוץ לעיר יתרות כאשר העיר ד' חלית מורחיו. וקלעריקום הלך גם הוא צטת הרמז'ן בפירוט חלפים חמה, שם מדת ולעות המרובע הכולל המברש והעיר, חן לח חמר

שתהיה העיר חלק על חלק, חזל פירש מקיר העיר וכוונה, ממרכז העיר, כזה: חזל שתהיה מלת קיר נחמרת על המרכז, הוא דבר שאין לו על מה שיסמוך, המלם הזאת נמצאת במקרא יותר משנעים פעמים, והורחחו תמיד כותל וחומה, לח מרכז, ואם נתיר לעצמנו להחליף קיר במרכז, נעשה הלשון עיר סרובה חזן חומה. ומלמד כל זה, אם תהיה העיר גדולה, לח ישאר לה מברש חלק מעט, חזן לח כלום, חזן לח יפסיקו החלפים חמה למדת העיר צלח טום מברש. וקלעריקום הזכרה לומר שלח נתנו ללוים ערים גדולות. והנה כזר רחיו סנתנו ללוים חת חשזון וחת עשתרות, ועוד מלחנו סנתנו להם חת בנעון (יהושע כ"ח י"ח) אשר היתה עיר גדולה (סס ו' ב').

ורחמנומיללער ראה כי לח יתכן לפירש קיר על המרכז, ופירש מקיר העיר וחומה. כחשמתו, מקיר החומה, ואע"פ כן פירש כקלעריקום שחלפים נחמם היה מדת ולעות המרובע הכולל המברש והעיר. וחלק חמה הם מן העיר עד סוף המברש, ומן העיר העליון עינו, כאלו הוא נקודים שאין לה מדה. ותמיהה גדולה היה נעיו, ויותר חתמה על אחד מנכדיו חכמי ישראל שהלך אחריו, ונתן-סבה ותחלה לפירוש. ונעל הרבנים לנקה קקל לפניו מפלה חדשה, וחמר כי הפסוק הראשון נותן ללוים חלק חמה סניג

המשתדל

ספר הדברים א

א (א) אלה הדברים אשר דבר משה, פעם אחר פעם, פעמים רבות אל כל ישראל בעבר הירדן. במדבר, בערבה, אצל סוף, בין סחרן ובין חסל, ובין וחלרות ודי זאב, כל אלה שמות מקומות שנחשבו שם ישראל, וזכר אחד מן המקומות האלה דבר משה אל כל ישראל את כל הדברים האלה. ומה היו הדברים שהיה אומר להם? המאמר הזה לדור: **אחר עשר יום מהורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע**, כלומר המהלך אשר מחוצ עד קדש ברנע, אשר היה סמוכה לארץ ישראל, חינו אלה מהלך אחר עשר יום למי סילך בדרך הר שעיר. ואתם נחשבתם גרמתי לכם שנתעבדו במדבר חרצעים שנה. זאת היתה התוכחה שהיה מוכיחם בדרך רחוק בכל המקומות שהיו מתעבדים שם, רק לא היה מנחם להם הדבר שאם היסד סן יקולו בתוכחתו ויוסיפו לחטוא; ואולם חרצעים שנה בעשתי עשר חדש, כלומר כאשר מלאו ימי פורענותם, והיו קרובים להכנס לארץ, אז נאמר להם המאמר הזה, והז דבר משה אל בני ישראל בכל אשר צוה ה' אותם אליהם, כי גם קודם לכן נצטוו להוכיחם. ולהזכירם כי נחשבתם הם מתעבדים שם, והיה אמר להם צדמו, ועכשיו נאמר להם הדבר, והיה זה אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי ואת עוג מלך הצען, בהיות ישראל בעבר הירדן בארץ מואב. אחר אשר ראו את עוג, והיה ה' אתם, ורצו לפניהם שני מלכים אדירים, ולא היתה דעתו להוסיף להניחם במדבר, כי אם לכבד לפניהם את הארץ מיד, וגם הם היו יודעים כן, על כן לא היו נואסים בתוכחתו, כי ידעו כי סוף סוף חסן ה' נס; על כן לא הוחיל משה נאמר את התורה הזאת שהי' אומר להם, **אחר עשר יום ובאר, והתחיל ואמר ה' אליהם דבר חלינו בחורב** לאחר רצ' לכם שנת צר הוא וכו', נאמר וכו' את הארץ וכו', כלומר לא משנחתו אותנו נתעבדו לארץ, כי נחמת כן היתה כוונתו שלך תחורב לארץ ישראל נאמר עשר יום. אלה מי בנס? ותקדצו חלי כלכם ותחמרו נשלהם חנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וכו', עד כי מזה נמשך ותשנו בקדש ימים רבים, וגם את הר שעיר ימים רבים. ואחרי אשר הזכירם שנת התמיהה, כי לא היתה נשנחת ה' אותם, נא להודיעם כי בבר עבר ועכ, והיה עתידים לנצח מיד לרשת את הארץ, והיה ראיה על זה משני המלכים האדירים סיחון ועוג אשר נתן ה' בידם, וזל קודם שיזכיר להם זה, ראה הנניא להסיר מלכם ספק עתה אשר חולי סיחון את לבם, והוא שחולי ואמרו ישראל: **חבה ה' מנרש מפנינו גוים רבים**, וניתן חרש נחלם לנו. ומי יודע אם צדור אחר לא תעלה במחשבה לפנינו לעשות לנו כאשר עשה להם לצער אותנו מן הארץ, להניח זה עמים אחרים? לסיבך הקדים משה והזכיר חק נטו מעל אדום ולא התגברו מן מלחמה, כי ירושה לעשו נתן ה' את הר שעיר, ואין נטו מעל מואב, כי לבנו לנט נחם ה' את ער ירושה, וכן נעמנו: ומכל זה יתברר שאין הקנ"ה נוטל מתנותיו ומעציריו צד אחר, בזולת פשעים גדולים, ואחרי הסקדמה הזאת הזכיר להם כבוד סיחון ועוג, ואנני צדור הזכיר לבנו רחוק ובד שיסמרו הנשחתם. אחרי כן הזכירם כי נא יומי, ושלח יוכל היה נעמנו להנחילם את הארץ, ושחמנו, אף על פי שלמחר הוא מת, נא להם שיסמרו תורתו, כי היה חננתם וצונחם לעיני העמים, ונפרש ראוי שיזכרו את יום המעמד הנורא, מן תשחיתות וכו' וזה אחר כן הודיעם שאף על פי שאין הקנ"ה מעביר מתנותיו מזה לזה, הנה אם ירצו פשעם וברשע מארצו, ועדיין אם יסורו חלי יסור אליהם, כי לא יסבה צרות אצות. הנה זה המשך התוכחה היקני', אשר חייגה רק ביאור התורה הזאת: **אחר עשר יום מהורב**, ואחר אשר השלים ספור התוכחה הזאת

חמשת דל לה

מדגם רמז"מ. וזלסון רש"י נפלה טעות נספדים, והסופרים חלקו פירושו לסגנון וחינו חלח דגור אחד כל מכה נפש ונר', הנה להרבו על סכנה את הנפש (רש"י). זה שגשג. ולענין מלת ירלח יפה העיר בעל הרבנים לנזקעה שהיא, כנגד מה שנחמר למעלה בואל הדם הוא ימית את הרולח, ורלח בואל הדם את הרולח, אזל ציד צית דין לא ידק לשון ריחה. (לב) ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מלקטו, הנחץ בפירוט רש"י לנוס, למי שכבר נס. נחי העי"ן רוצה פעלים עוונדים, על כן לא ינח זהם ציוני **מקטל**, רק מעט (כמו **מגליש** מן **מגל**, **שומרה** חו **שומרה** מן **שום** חו **שום**), אזל ינח זהם הפעול להורחם אחרת, והוא להורות מי שכבר עשה הפעולה, כגון שוצי מלחמה, הוא פעול, ואין ענינו בהורחת הפעול, אך ענינו מי שכבר עז, וכן וסורי דארץ וכתנו (ירמיה י"ז י"ג) הוהם שכבר סרו ממני, בולה וסורה (ישעיה מ"ט כ"ח) שכבר נחרקה ממקומה, וכן ותנע עיני נסורי, צחותם שלפנים היו מניכים צי, וכן באן לנוס לורתו לורת פעול, והורחתו מי שכבר נס. וכילח צום שזועי שזועות להם (יחזקאל כ"ח כ"ח) שכבר נשערו, וכן זלסון חכמים חומרים נפולה, והכוונה צהמה נפולה, וכן אמרו הפייטנים אחר נהרים, והכוונה האים אשר זה אחר נהרים; נשע, נפל, וחתה, כלם פעלים עומדים שחינם מקצלים פעול, וזה הפעול צהם להורות מי שכבר עשה הפעולה האיה. והנה גם זלסונות חירותא נחלח לורת הפעול משמחה בפעלים העומדים להורות על מי שכבר עשה הפעולה האיה, כגון דער געליעבטע, (*l'uomo amato*) (*l'homme aimé*) הוא פעול, דער געקומענע (*l'uomo venuto, l'homme venu*), דער געפלאהענע, (*l'uomo fuggito, l'homme fui*) הם תארים חמורים כי פלונו כבר עשה הפעולה האיה, צר זה, כבר נס. אזל מה שהיה רש"י נוני ממועד, כי מוליס היו, טעות היא צידו, כי נוני הוא נפעל משרש יגרה, ומוליס הוא אחר הורחת פעול ממש, כי **מול** הוא פעל יוצא; אזל דער הענין דצרו נכונים מאד, ורד"ק צמלול (צציונוס מנחי העי"ן) לא הצין כלל ענין הפעול הזה המורה על העד, ואמר כי זה הסורק תחת חולס. גם דעלי הנקוד נראה שלא סזינו כדעת רש"י, ולסיבך נקודו לנוס צקמן. על דרך המקור. (לב) ולא **תחניפו את הארץ**, אין ענינו שענדען (כתרגום רמז"מ), ואף לא להראות לעינים הסך האמת (כצדרי המנחר), אזל שרש **חנף** ענינו השחתה וקלקול, ואחר **חנף** ענינו זלסון מקרה אים נחת ורע מעללים, וטעם לא תחניפו את הארץ כי העצרות הגדולות גורמות קלקול צאמת הגוי החוטא ומציאות על הגוי כלו רעות וצרות, ונפרט הרע, כמו שחמר ישעיה (כ"ד ה') והארץ חנסה תחת יושביה כי עצרו תורות חלמו חק, וירמיה (ג' צ' ג') ותחניפי ארץ צננותיך וצרתך וימנעו רציצים ומלקושים לא היה, וקודם לכן חמר הן יסלח אים את אשתו והלכה מאתו והיתה לאים אחר היסוד חלית עוד הלח חנוף תחנף הארץ האיה, כלומר אים יהיו צני אדם ונחליפות נשותיהם זה לזה, או תתקלקל הארץ האיה ויצא עליה רע. והנה ספוכות דמים היא עצמה שאין למעלה ממנה, על כן גם היא תקלקל את הארץ, וכן אמר המשורר (ק"ו ל"ח) ויספכו דם נקי וכו' ותחנף הארץ צדמים — ורק צדורות האחרונים נסתנה שמוס שרש חנף ואמרו יחניף צחלקות (דניאל י"ח ל"ז), וכן זלסון חכמים חנופה ענינה חלקת לשון, כידוע, אך אין זו הורחת המרש זלסון המקרה. ובעצמינוס חומר כי **חנף** נזר משרש **חנף**, וקרוצים לזה דצרו ר"ש פדחו סכת: כי לא לפניו חנף ינח, והארץ חנסה, לשון טומאה, ואח"כ כתב: ואלה חנופה, לעשות חנוף, לטון טנוף. ומנהס נן סדוק פירש יחניף, יחייז. והחכם *Gussellus* חסנו כי חנף זלסון מקרה אחד הוא עם חנף זלסון חכמים, חס כי המרש מורכב משתי מלות **חן** **פת**, וכן חסנתי חני צילדתי, וצאחד

מסורי שכתנתי זה שלסיס סנה אמרתי:

יבגי סצדק יבגי חם יישר
לא ישיגון לעד קבוצ געשר.
בי אין בשקטם חן: בי מח חחנף?
איבגו רב חן פה. ונאיה יקצאו
רצון וכן, אם חחנף יקצאו.

לרמות הסוד הזה במדת לורי הכתיבה על האזנים, חזל הוא זהבך כתב שם (למטה כ"ו ח') תח למנו: ויחמר הבחן ז"ל כי כתבו עליהם מספר המלות כמו הכתובות בהלכות גדולות 'בענין המלות, ויפה חמרו ולא רמו כחן שום סוד. סוף דבר משפט הלצות לחללים הוא, חזל זבל מה שכתב רח"ע -- חין שום רמו שלח האמין כי ספר חורבתו משה כתבו; חזל ספינות, מלצר שטעה בחצרותיו, חין ספק שהיה גם כן מדבר בלז ולז, ובכמה מקומות הטעה את קוראיו בערמה ובחממה; והמקרים ירחם על הקוראים ספריו, ויסקח עיניהם להביר סקריו. ודבריו רח"ע על הפסוק חזק עוד שזוט אחר נשתנש ספינות ויחם לרח"ע דבר שלח עלה על לז, ואני לא אשפוט אם היה זה נטעות או נרמיה, אך נחיתי כי גם החכם מוטע נשתנש בזה, וחולי ממנו למד ספינות. הנה ספינותה היא דבר רח"ע כאלו כך הוא תחלתו: בעבר הירדן, אם תזין סוד השנים עשר וכו', והזין מזה כי לדעת רח"ע משה לא היה יכול לכתוב מלות בעבר הירדן, מפני שהוא לא עבר את הירדן ו- זה שזוט, כי מלואת עבר הירדן נאמרת צוה על העבר המזרחי ועל העבר המערבי, וסומכין על הקורא, שזין מהמשך הענין נחיתה עבר מדברים (עיין בעזענווס. Thesaurus, pag. 986.) חזל לשון רח"ע חגנו כמו שהזכיר ספינות, חזל כך הוא: הנה נאמר שחמר זין פאחן וזין תפל, כי רוב המלות הם במספר זה, וכן פירוש בכל אשר לז' ה' אותן חליהם בעבר הירדן במדבר בערבה, ואם תזין סוד השנים עשר וכו'. הנה הקדמונים ובספר רח"ע לא היו עושים נקודות וקוים להפריד הדבור במקום העדיך, והיו סומכין על הצנת הקורא, וכן כחן ואם תזין הוא תחלת מחמר, וראוי לתת לפשו נקודה מפסקת, וכוונת רח"ע היא לומר כי פסוק ב' ענינו כי צנת הארבעים דבר משה אל כל ישראל בכל אשר לז' ה' אותן בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף זין פאחן וזין תפל ולזן וחלרות ודי זה, כי לדעתו שם נאמרו המלות תחלה, ואחר כך נטנו בערבות מואב, וכמו שכתב מפורש: הנה נאמר שחמר זין פאחן וזין תפל. חזל ואם תזין סוד השנים עשר חין לו שום קשר עם בעבר הירדן, ואם היה כדעת ספינות, כך היה רח"ע כותב: בעבר הירדן, אם תזין וכו', לא: בעבר הירדן במדבר בערבה, ואם תזין.

ב (ד) בגבול אחיהם בני עשו, הנהן בדבריו רש"ס והמעמד, שאין חלו אותו אדום שנטו ישראל מעליו. ואם תחמר והיכן תלאנו לחלק זין אדום וזין עשו? חומר חני כי הכתוב עלמו חילק ציניהם. כי שם (במדבר כ') הזכיר מלך אדום, וכחן לא הזכיר מלך חלל בני עשו, ואחר שחללנו את נחלנו חלופי אדום, יש לנו לומר כי קצת תזני עשו היו תחת מלך אדום, וקצתם חסשים, ועליהם חלופים, ואם למיעוטם לא מלחם לבס למנוע את ישראל מעבור בגבולם. ואמנם מה שכתב רש"ס: זה פירוש רבינו, חזל לי הבעיר חין נחין דבריו בזה וכו', נראה לי ברור שאינם דברי הרש"ס, חלל תוספת שסופים אחרים בגליון, וחללי הם דברי הסופר המעתיק, וכן למטה פסוק י"ד יש דרש"ס תוספת, תחלתה ואני הבעיר חומר, ושם דבריו דברי חזל, כי המעפילים הכו מיד, ולא היו כל העדה, ולא רוצה, חלל מיעוטם. **(ו) האמים לסבים,** ושיי פסוקים שחבריו חיינו מחמר מוסגר כדעת רמב"ן, חזל גם הם מדבריו ה' להודיע כי מחתו בזה הארץ שהיה למואב; כי לפנים ישנו זה עם חזק הרבה יותר מן המואבים, ואם היה חתם, ויחמירם וישנו תחתם, ואנצ חודיע כי כיוצא בזה עשה ה' לזני עשו שסגזרם על החורים, וכל זה חתם להודיע כי חין ה' מעזיר מתנותיו מזה לז', ושחמר שוריהם את הארץ לא יקחם עוד מידם לתתם לעם אחר, לולא ירצו לחטוא לו. **(יא) רפאים יחשבו אף הם בעבקים,** כמו שזני ענק. היו נקראים רפאים, להיותם מפחידים דוחים כמו המתים (אנקראים-רפאים) בטראחים לזני חזם (לפי חמונת הקדמונים) כן העמים שהם היו נקראים רפאים, כי נפל פחדם על כל רואיהם, ועם כל זה המואבים יכלו להם. **(יב) כאשר עשה ישראל,** לשון עזר על דבר שכבר היה מקלמו (כיצוט חרץ סיחון ועוג) ועוד מעט יהיה כלו. וכל זה מדבריו ה' להודיעם כי כל הארצות לו הנה, ושהוא נותן כח לחשר ישר צעיטו. **(יג) כי לבני לוט בתתיה ירשנה,** צני לוט וצני עשו הזכיר כי ה' נתן להם את הארץ והשמיר. וסציה מטיהם, חזל בפתורים לא חמר כי ה' השמיר את העוים מפניהם על כן נראה כי בכל דע חציהם או חמר ממספתתו (אדום ועמון ומואב) חמר כי ה' נתן להם ירושה, וסכוונה לחסור לישראל הסכנות בזה, חזל הספתורים לא היו ממספתת חציהם, על כן לא חמר כי ה' נתן להם ירושה, ואם חלם מותרת לישראל. ואם הזכיר את העוים והספתורים, לנלתי ואחרו וסרלל: אם חין ה' מעזיר מתנותיו מזה לז', אם כן גם חרץ פלטהים לא יתן בידם, הואיל ואם נתן אותם לכפתורים; ורוב הקדש וסציה כי צעיט העוים חין הענין כמו בחרן אדום עמון ומואב, כי העוים לא נכלו ציר קרציו של חציהם, כי

המשנה

אשר הוכיחם צמח הארבעים צעשתי עשר חדש נאחד לחדש, נח לספר דבר אחר טעשה צעת היתה, ואחרי
אחרו (ד' מ"ח) אז יצדיל משה שלש ערים; וארצה נדחקו המפרטים צע. ין המסך הפרשה הזאת, כי לדעתם
שספסר כלו הוא משנה תורה, ושפינאור הנזכר במלות (א' ה') הואיל משה נאחד את התורה הזאת כולל
ספר דברים עד סופו. או עד קרצו לסופו, הנה הספור הזה חזן למקומו. ואחמה כי עד אז יצדיל משה
תוכחה אחת היא, ושם נשלמה, ונח הספור הזה על מקומו נסלוס. ואחרי ספור המעשה הזה אשר עשה
אז משה, ינח ספור הדבר אשר כרת אתם נעצרות מואצ מלכד הדבר אשר כרת אתם נחורצ, ועל זה
נאמר (ד' מ"ד) ונחת התורה אשר שם משה לפני ישראל, חלה העדות והחקים והמשפטים וכו' וכו',
זה הוא משנה תורה, לא ציחור התורה: — כל זה נאצתי נצבורי העתים תקפ"ח עמוד קנ"ז וקנ"ג,
ואחרי כן מלחתי כי צפירוטי לנאחד עשר יום כיוונתי לדעת גדול, הוא ר' עוצדים ספורנו, כי בס הוא
כתב טבול אחד מהמקומות הנזכרים חכן היה משה אומר להם אחד עשר יום מחורצ ונומר, כלומר ראו
מה ברמתם וכו' כפירוט רש"י; אך הוא ז"ל לא פירט הואיל משה נאחד את התורה הזאת כפירוטי,
שכוננוס לפרט הסורא הזאת שהיה אומר להם נרמו, והוא מאמר אחד עשר יום מחורצ; אך הצינו
על הדרך שפינאור הקדמונים כלס, וכתב: הואיל לנאחד מה שחשט שיפול צו ספק אחרי מותו, והתחיל
סנאור נאמר אחרי כן (ה' ז') ה' חלחינו כרצ עמנו צרית נחורצ. ומכאן עד אז יצדיל הוא לדעתו
הקדמה לנאחד התורה; וזה אמנם לא יתכן, כי (כאשר כתבתי נצבורי העתים ה"ל) ה"ס יש צתורה מקראות
סתומים, חין ספק שחינס תנצחורים נמשנה תורה, ונלכד כי לא לחכמה תחשט לחיט האלהים שיאמר דבריו
דרך חידה, ולצסוף ינצרך לחור עליהם ולנאחד:

והנה ידוע כי זה אחד מן המקראות שאמרו עליהם קלח מן המתחכמים שלח כתצס משה, חצל נוספו
צתורה אחר כמה דורות, כי מפני שלח הצינו ענינו אמרו שהוא נוסף, ועדיין יש לשאול מה היתה כוונת
מי שסופק אותו, ומה ראה להוסיפו? כי אמנם אחר שנאחד ישראל לנאחד, מה חכמת לנו לדעת צתמה ומים
ולך חס מחורצ עד קדס נרנע, נדרך הר טעיר?

ואחרי אשר נדור הזה נצר נתפסטו ספרי ספינאור (ספינאור) צעולס, וכצר תורבמו צלסון אשננו
ולרפת, וכצר נכתצו סנחי חליט החוא בס צלסון הקדס, וכל זה סצה שקורחי ספריו מתרצים בס צקרצ
ישראל, ובס צהמון העס, מוכרח חני להודיע כי שקר וכצו כתצ ספינאור צרלס סרק סמיני מספרו Tractatus
theologico-politicus נאמר כי רח"צ צצ כתצ נרמו כי לא משה כתצ ספר התורה. והנה חמת כי רח"צ
רמו דרך סוד (כאן וצנרחטית י"צ ו', וכ"צ י"ד) כי יש צתורה קלח מקראות נוספים אחרי מות משה, אך
חין צכל דבריו וצכל רמיותיו טוס מקום לחשט עליו שלח האמין כי משה כתצ ספרו. ונאמר כאן: ואם
נצין סוד הסנים עשר, בס ויבתצ משה, והכנעני אז נאחד, צהר ה' יראה, בס הנה ערשו ערס צרול, תכיר
החמה "ממשע כי דוקא המקראות האלה הם (לדעתו) נוספים, לא שהספר כלו מוויף. ואם היה צ"צ סספר
התורה לא משה כתצו, לא חסר תחצולות היה רח"צ לרמו מחשצתו כתצ ססיו, צלי סירמו סוד אחר
סחינו חמתה מחשצתו, ושהיה בס הוא (חס יצינורו החמון צימיו) תועצ גדולה, לא סחות מהמחפצס
האחרת אשר ספינאור מיוחס לו. ונאמר על והכנעני אז נאחד: יתכן שדרך כנען תפסה כנען מיד אחר, ואם
חיונו כן יש לו סוד, והמסכיל ידוס"י סני הוא המוסק חס הססוק הזה כתצו משה, ומה לורך לכל זה חס
בס כל התורה כלח לא משה כתצ?

והנה הכל יודעים גי רח"צ: נאמר ואם נצין סוד הסנים עשר, כוונתו על י"צ ססוקים אחרונים
צתורה הכולללס סגפור מיתחו סל משה, שהדעת צותנת שלס כתצס הוא ענמו, ובס ספינאור ידע זה, חצל
עס-ענמו כצלתו ידע, ואמר כי כוונת רח"צ על מה סכתוצ וכתצת על החננים חח כל דברי התורה
הזאת, ואחצנים לדברי רז"ל היו י"צ, ומה יוצן (לדעתו) כי ספר התורה אשר כתצ משה היה ספר קטון
מחד, סיתכן לכתצו על י"צ חננים. וסיוכן מלחמו רח"צ סנמך כל כך על דברי חבדס, עד סחכיר ססנים
עשר צלי תלת חננים וכוונתו על החננים אשר לפי החגדס היו סתים עשרים? חצל ספינאור ענמו ראה
כמה רחוק הוא סתקים וחת כוונת רח"צ, לסיכך המסיף פירוש שני והוא שחולי היתה כוונתו על י"צ
חרונים (דברים ב' ט"ו), ולצסוף הציה הפירוש האמתי, ואח סהכוונה על ויעל משה (דברים ל"ד), כמו
סהציותו על מקור חיים והמוטוט. כל זה תחצולט מספינאור, כדי למסוך חת רח"צ צתצולותו, ולהכניס
צלצות הסתים טבס חר"צ לא היה מחמין סכתצ משה חלח ספר תורה קטן מחד סיתכן לכתצו על י"צ
חננים, ואם סותה זאת מחסנת רח"צ כי משה לא כתצ חלח ספר קטון סכתצ על י"צ חננים, היה לו

חלילים, כי עדיין תורחם היתה לריבה חזק, להיותם חדשים; חזל דוד התלך היה חושב שבתורה כנר
העריסה שרשים בישראל ואינם לריבה עוד חזק, לפיכך כשלח רבת בני עמון לא נחנע מליקח את עשרת
מלכס מעל ראשו ותהי על ראש דוד (שמואל ז' י"ז ל'), ואם עדיין היתה שם ערש עוב, נראה לו שלא
ספק שגם אותה היה מציא לירושלים, וממה שלא נזכר זה בשמואל יש להניח שנמשך חרצו מאות שנה כבר
נעדרה ונחזרה ולא היתה עוד שם, ולא יתכן שהיה הפסוק הזה נוסף צימי דוד, כדעת המתחכמים.
והנני שואל אותם: מי שהוסיף, מהיכן הוסיף? הלא חף חס יונח שהוסיף הנה ערשו ערש צרור וכו',
לא יונח שהוסיף כי רק עוב מלך הצטן נשאר מיתר הרפאים, כי הרפאים כבר נשכח וזכרם צימי דוד, והיות
עוב נשאר מיתר הרפאים, הים דבר ישן וישן דודו, ורחוק הוא שיעלה על דעת אדם להוסיף הדבר
הזה נספר, לא לעזר ולא להועיל. תלמד כי דוד וכל חוצצו, יותר היה להם לחזק המלות האלה מספר
והוסע (י"ג ד' וי"ג י"ז), ולא להוסיף צורה; כי הנה דוד ועצדו הכו את ולידי הרפא' (שמואל ז'
כ"א פסוק כ"ז, ד"ה ח' כ' ד'), והלא לכבוד גדול היה לדוד ולעצדו חס ויחמר כי הם הם שהכריחו את
יתר הרפאים, ומה להם לחגשי הדור ההוא להביד לדור אחרון כי רק עוב נשאר מיתר הרפאים, באופן
כי ילדי הרפא אינם מן הצע הבוע ההוא המפואר בצבורתו וצביצה קומתו? תעתה חס יונח כי מלות כי רק
עוב מלך הצטן נשאר מיתר הרפאים אינן נוספות חזל כחצן וני שלכב הספר, הנני שואל היתכן שכן היה
לצון המחצר? כל ערי המסור וכל הגלעד וכל הצטן עד סלכא ואדרעי ערו מתלכת עוב צצטן, כי רק עוב
מלך הצטן נשאר מיתר הרפאים, ואת הארץ הזאת ירשנו נעת הסיא. ומה קשר וליה יחס לפסוק המיוון
עם מה שלפניו ועם מה שאחריו?

ואתחנן

ד. (ו) אשר ישמעון את כל החקים האלה, ואמרו. רק עם חכם ונבון וכו', מכלן סתירה לדברי
החומרים כי החקים אשר חקק משה לפני ישראל לקוחים הם מחקי המצרים ואשר עמים שצמיו.
הלא בני דבור של משה היה להם לדעת הדבר הזה יותר ממנו אחריו חלה פה, ואיך ימים משה עפש כל
כך או ענ סגס כל כך, לומר לשכחל כי הגויים צשמעם את החקים האלה ואמרו שישראל עם חכם ונבון?
הלא היה להם לומר שהם עם פכל וברוע, שתורתם בניצה מעמים אחרים. ובדולה מנחת איך ואמר אחר
כן נמי בוי גדול אשר לו חקים ומשפטים לדיקים ככל התורה הזאת, חס התורה הזאת לקוחה היתה
מתורות שחר גויים? הלא לכל המעט נלטרך להודות כי התורה האלהית ציררם החוכל מתוך הפסולת,
וקינמם מכל המקיס הנוהגים בעולם צימים ההם, רק אותם שנחתם החכמה העליונה יסרים ולדיקים
ומועילים, ונעלה החקים הרעים, או עשתה צהם שנוי והפכה אותם מרע לטוב. רק עם חכם ונבון,
מלת רבן ענינה כאן: צודאי, צלי ספק, עיין מה שכתבתי בצרח"ת כ' י"א. (לד) או הגשרה אלהים,
חין ספק שהוא חול, כדעת רש"י ורמב"מ, ולפניהם דוגש צן לצרע צהכותיו על רציו סעדים סמלאלות
צדי צב"י. 1234567 ח"נ צספר ספת יתר סימן ק"ח נפלו טעיות סופר והשמטת מלות, אשר צבללן חין
לסימן הסוף הצנה.

ה. (יב) שמור את יום השבת לקדשו, ענינו כמו זכור את יום השבת, ונמחו שחיר את חדש
החניצ ועשית ספת, הן לצן מתי וצח יום השבת, ומתי יהיה חדש החניצ, צכוונה לקדש את
השבת ולעשות הפסח; ואין ענין שמור את יום השבת כענין שמר שנת מחללו, שענינו המנוחה והמנוע
מעשות מלחמה. (יט) ולא יסף, מליזה היא, כמו ויתנצחו ולא יספו וצמד צ"ה כ"ה) עיין מה
שכתבתי סם.

ו. (ד) ה' אלהינו ה' אחד, הנכון כדעת רש"ס ורצ"ע ובעל העקרים (מחמר ב' פרק ל"ה) ה' הוא
חלמינו, ה' לדוד הוא חלמינו, לכך ואהבת את ה' חלמיך צכל לצצן וכו', כי לא תלטרך לחלק
הצצתן צין חלמים רצים. (ה) בכל לבבך וגו', חולי חמר לצצן על הנונים וארצון הפנימי, ונסך על
החיות, וזה צולל כחות הגוף וכל תייעותיו וכל מעשיו, ומחיר צולל הנכסים והקניינים. כי חמנס יש
חיה צלצו וחיו מוליא אהבתו מן הכח חל הפעל, ויס מוליא חל הפעל, וצלצו סזה לא יברוס לו חסרון
כיס וסנור כספו וקנייניו. וחמנס מה הוא ענין המלוא הזאת הלא היא מלות אהבת ה', הוא דבר הלך
סירוס, לא סלענין קשה או מסופק מלד עלמו, חלא מפני המתפלספים שכלימו דעות חכמי וין צתורת
ישראל, וסנו מרחימם של עניני התורה להסכימם עם דברי הסילוסופים, ואוחיל ולא היה זה אפשרי,
עסו מהתורה והסילוסופיה עירוצ סחינו לא תורה ולא סילוסופיהם, ונשאר קרחים מכלן ומכלן.

המשתדל בג

סכסוכים היוצאים מכחור, שאין להם שום התייחסות עם חזרהם, הם משמיעים ויטנו תחתם. (לד) את כל עיר ביתם והנשים והטף, וכן למטה ב' ו' החרס כל עיר מתם הנשים והטף, ויטנו תחתם. וכתבנום וכתבנום למטה ע' ונבר הסעמים, החרמו את כל עיר, כלומר הגברים והנשים והטף. וכתבנו (כ"ד י"ז) מעיר מתים ונחקו ונסס חללים תשוע, ויטנו כחברוס סורי. מְתֵיִם צַלִּי, ויטנום סכסוכים ונחקו מתוך העיר, כמו שכתבו אחריו ונסס חללים תשוע, וכן מלחנו (והחזקל ל' כ"ד) נחקו חלל. רק נספטים (כ' מ"ח) מלחנו ויכנס לפי חרצ מעיר מְתֵיִם עד נחתה, ושם לא יתכן לספיד עיר מתהוה וואע"פ שכלן מְתֵיִם ושם מְתֵיִם, מכל מקום הוא סיוע גדול לדעת שעלי הסעמים שתהיה גם כהן מלח עיר סמוכה למלח מְתֵיִם. והנה כהן כתוב והנשים צו"ו, וזה מסייע לדעת שעלי הסרגומים, ולמטה ב' ו' כתוב הנשים נלח וי"ו, וסוף קסה מעט לפירוטם. ובעניינך בחורו (pag. 830) מקוים דעת שעלי הסעמים, אך הוא מפרש עיר מתים, המון בני אדם (turba hominum), וזה רחוק צעוני מאד, לאולי מלח עיר מתהוה. ואם היה אפשר לפרש עיר מתים כמו ספון, מתי עיר (על דרך המלות המורכבות בלשון יון ורומי ואשכנז) היה הכל עולה יפה, ואולי יתכן לסמתייע ממלות ידק עשג. שנינו גשג של ידק, כלומר עשג ידוק. להט סחר, חרצ של להט, כלומר חרצ ליהטת, ונחת סלחך, סלחך סהא סלחן של נחת, ורצוי לרצ חציו. לחציו סכסוכים, וזולתם — ואם תחמר: ומהיכן תצא למלח מְתֵיִם תורחת בגברים דוקא? נ"ל כי מלח מְתֵיִם יש זה קלח הורחם על הכח והבגורה, כגון חל תורחא תולעת יעקב. מתי החרחל (יטעיה מ"ח י"ד) חלל תולעת חמר יעקב סהא שם בלתי נכד, ואכל יסרחל סהא שם כנוד לבי סרית עם חללים ועם חנשים ותוכל) חמר מְתֵיִם, לטון בגורה, חניכס תולעת, חלל חתם בגורים ונכדדים. וכן (סס ב' כ"ה) מתוך נחרצ יסלו ובגורחך במלחמה. (סס ה' י"ג) ובגורו מתי דע, דרך סהנכדות סוכיד חלל סרענ מלח מתי. וכן מתמים ידן ה' מתמים מחלד (תהלים י"ח י"ד), חמר סלטה נסטי מרע סהא חרצ, וגם סלטיגי מתמים (חנשים בגורים ומלחמים סהסעה משחקת להם) שסס גג' ה' (על דרך מתי סנכ חסי, וכפידוס דד"ק), והם מתים ומלחמים מחלד, חלקס בתיים ובר'. ולא חכמים של סעמים חמר מְתֵיִם צַלִּי סוס ססקפה על בגורה חו על חליסות, כגון מתי מעט, מתי מספר ורצ' זה מלוי מאד בלשונות, וכמו סתרחם גם במלח גְּבֵר, שואע"פ סתחלת הנחתה היתה בסקפה על הבגורה, הנה בלשון חרמית יאמרו תמיד גְּבֵר, וצלי סוס ססקפה על הבגורה, וכן בל"הק בגר לא ילח צימיו (ירמיה כ"ז ל'), נחשנתי עם יורדי צור היותי כגור חין חיל (תהלים ס"ח ה'), בגר מחליק על רעהו (משלי כ"ט ה'), וחלחל, סנחא בלח מלח גְּבֵר צלי סיכיה מבון סוס ענין בגורה — ועדיין יש לסחול: חס מתים דצק עם חנשים והטף, למח הנשים והטף צה"ח, ומתים צלח ה"ח? ולוחח חסינ כי מְתֵיִם היתה מלח קדומה ונוסנת, וסוף בל"הק כמעט במלח זרה ובכרית, ורוב סווסה חינו חלח בלחית ססור, בחרס סן מלות אָבֹוֹשׁ, חָמֹר, מָגֵר, תָּבֵל, והמלות סללו חינו מקבלות ה"ח הידועה, וען סלשון הקדומה (והסרית) גם לסון חרמית, סחיננה סלסון סרחונה, חלל הוה קדומה מן סעצרות) לא הוה צה ה"ח הידועה, ובסעמרו סענרים וחרסו להם ה"ח הידועה, סמו חרחה במלות סנהנות חללס צסי כל סעס, חלל סמלות סנוסנות חסר לא היו נוסנות כדצור ססמוני, נסחרו צלח ה"ח כחסר היו מתחלתן:

ג. (יא) הנה ערשו ערש ברזל, משה מחרין קלח צספור כדולת סנלחון סנתן להם ה', סנתן צידס סני מלכים חוריים סיוחון ועוב, וכל זה לחוק חת לב יאעס, למען יצטחו צה' סיתן צידס גם חת חרן כנען, וכמו סתסוים כן יעסה ה' לכל סמלכות חסר חתה עוצר סמה, לא תירחוס בני ה' חלחכס הוה סנלחס לכס. ולכוונה זאת (לרסוס בללס גדולת סתסועה חסר עסה ה' להם) חמר למעלה לא היתה קריה חסר לא לקחנו מתתם ססים עיר וכו', כל חלה ערים כדורות חומה בגויה דלתיס וצריח וכו', ולכוונה זאת הוסיף כהן כי עונ הוה מן סרסחיס הידועים צימיהס לרצ כחס ולכונה קומתם ססיו מסחדיס כל רוחיהס, והוסיף גם כן ענין ערשו סהיס מסורסס צימיהס סיוחיו סמור כרצת צני עמון, כי (כדצרי סרמצי"ן) סעמונים קיומו מעתו לזכרון בגורתם סנלחוסו ולקחו חת חלצו; כל זה לחוק ציור היסועה חסר נתן ה' ליסרחל, וחין כהן סוס דצר סלח ילדק חיות משה כותצו. והנה הדעת נותנת סגס נעסתרות היתה לעוב ערס כרצל, חלל משה לא ליה לסמור חרחה, כי לא הוה מדרכו להציז יד צקצצ עמו למלכי סבוים עוצדו

(חלק ג' פרק כ"ג) כי כל מה שאמר חריטור כלל הנמצא אשר מתחת גלגל היקח עד מרכז הארץ, הוא חמת גלגל ספק. ובענין הכוכבים ומניעיהם, ראה חכמי ישמעאל חולקים על חריטור, וסמך עליהם והאמין בעשרה שכלים מניעי הגלגלים, ונקט ומלא צדוק עשרה שמות שנקראו בהם המלכים, ואחר סמכונו בכל אחד מהשמות ההם על אחד מהשכלים הנדלים (יסודי התורה פרק ג'), מה שלא עלה מעולם על לבם של בניאים. ואינו חומר זה לברוע כחוט השערה מכודו של המצ"ס, אלא להודיע לצורכי הדור כי הפילוסוף האמתי חין ראוי לו סיפוח על פילוסופים אחרים, אצל ראוי שיצטרף כל ענין צבור בחינתו, ומי שאין צד כח לכך אצל הוא סומך על הפילוסופים המתורסמים צימיו (כמו שסמכו ראש"ע ורמב"ם על חריטור ועל חכמי ישמעאל, רמז ססמך דהצ"ח על לייצוין ועל וואלף, וכמו שאחרים סומכים עתה על קאנט ועל העגנל או על ספינוזה) חינו פילוסוף יותר ממי סומך על אחרים חינו ועל משה, ועל הלל ורצו עקיצה. ואין כוונתי בזה להניח את לב הצחורים מלמוד החכמות והלשונות, כי מעולם לא עלה זה על לב חזיתי ורציתי חכמי איטליה; אצל כל ישעו וכל חסני הוא להרחיק את הצחורים מלקבל צעניים עמולות כל מה שהוא מפורסם ומפורסם צדורס, וזו דעה חולה בזה נס לא מחקרים ואהבת האמת, אלא קאהבת הצדור המנוחה, והמיוחס מנקטים למלא חן צעני חנשי הדור. אצל חרצו האמת ובעלי שכל חזק ואמין יודעים כי כמה דעות היו לתהלה ולתפארת צדור או צדורות, ונסלו צדור אחר צדור וסכחה, וכמה דעות היו לקלון ולה, פה צמח ערך ועדין, והיו אחר זמן לסס ולתהלה, והמלא הארץ חותם.

ז (ד' בי יסיר את בנך מאחרי, חין הכוונה כפירש"י על הצנים אשר תלו בה ישראל צניות הנכרי, כי הם חנים סדים מאחרי ה' אחרי שלא נולדו בישראל, ואין ואחר על-זה וחרה חף ה' צבס והשמידך תהר? אחרי שאין ענין זה מניק כלל ולא מפסיד חמונת האומה, כי האשה הנישאת לנכרי היא מתפדית מציות חניה והלכה והיתה לעם אחר; אצל הכוונה על צנן מהם כי העם ההוא אשר תתחתן צו ולקחת מננותיו לצנוך, העם ההוא יסיר את צנן מאחרי, כלומר האשה וחניה והיו צרמים להרחיקו מעל ה', כי יחדו יעצרו חלסים אחרים. וכן הם דברי ר' שמעון בן יוחאי צקדושין ס"ח צנן הצא חן הישראלית קרוי צנן, ואין צנן הצא חן סנכריה קרוי צנן אלא צנן, והכוונה על צנן מהם, לא על צנן כפירש"י, וכבר תסס עליו דנינו תסס (שס צתוספות) ופירש הכתוב כפירוש, ואמר כי יסיר מוסב אל החתן.

עקב

ט (ד' וברשעת הגוים האלה, הנכון בדעת רמב"מ, לא ברש"י ורמב"ם, שחס בן מקצני היה לו לומר. והנה וי"ו וברשעת ענינה התנבדות (quum mentire tandis que), ורובמתה (למטה פסוק כ"ט) והם עמך ונחלתך, וכן מדוע צאתם אלי ואתם שנאתם אותי (צדאשות כ"ו כ"י). לתם תקראנה לי נעמי וה' ענה צו (רות ה' כ"ח), חין תאמר אהבתך ולנן חין חתי (אופטים י"ו ט"ו), מה לך לספר חקי ובו' ואתם שנאת מוסר (תהלים נ' י"ז). (יח) ואתנפל לפני ה' בראשונה, מתספר שמה חין נראה כלל שהים משה צהר חרצעים יוס שלס פעמים אלא שמים, חרצעים יוס ללוחות דאשונות (שמות כ"ד י"ח), וחרצעים לשניות (ל"ד כ"ח), וכאן נזכר שהים צהר שתי פעמים חרצעים יוס. לקבל הלוחות הראשונות (ט' י') ואשניות (י' י'), ועוד נזכר שהים חרצעים יוס צתפלה ותעניות. ואי חסטר לומר כדברי ראש"ע (למטה י' פסוק ג') שלא התענה משה אלא ס' יוס, כי לא יתכן שחרצעים היום של תפלה יהיו הם ימו קבלת לוחות שניות, כי כשאמר לו ססל לך וכו' ועלם חלי הסרה, כבר מחל להם, ולא היה צדעתו לבלותם, שחס יבלס מה מקוס ללוחות ולחרון? חס בן חרצעים יוס של קבלת לוחות שניות לא היו לתפלה. על בן נראה כי משה ישנ כדברי רז"ל ק"ף ימים גלגל חכילה וסתים, אלא שלדעתי האמצעים לא היו על הסר, אלא צהלנו, והם הימים שנאמר עליהם ומשה יקח את האהל ונסים לו מחוץ למחנה, ואז התענה להתפלל על ישראל, וצלה ספק שהים חוכל צער, וענין זה לא נזכר צספר שמות, מפני שלא היה צד מפורסם לישראל, כי לא ידעו הם משה עושה צחוק חסלו, וכאן משה מודיעם הענין, להביד להם עולם חטאתם, כי כל כך הולך להתפלל ולהתענות כדי לכפר עליהם, והנה צאמרו ואתנפל לפני ה' לא חמר צהר. ומה שכתוב למטה (י' י') ואנכי עמדתי צהר ציתים הראשונים חרצעים יוס וחרצעים לילה וישמע ה' חלי בס צסעם הסיוח, חינו סותר את פירוש, כי וישמע ה' חלי לא יתכן שהים ענינו סה' שמע חלי (לצלחי ססחית חחסס) אחר חרצעים יוס של תפלה שחתפלתי צהר,

חמשת דל ו

ועכשיו כבר נטלה התפלספות הקדומה היא, ועדיין ספרי ישראל מלאים ממנה, באופן שאין זהם קורת רוח לא לחוקרים האמתיים ולא לתורניים האמתיים. ודומה לדבר הם דברי המזרח על מקרא זה, ח"ל: ואמנת את ה' אליך, תשים זהבך עלימותו ואין תכלית, ותתענג באמונתו ויחודו, ולעשות דבר שיוסד בעיניו, כי בן מדות האסנה "תחלת דבריו" (תשים זהבך עלימותו וכו') הם על דעת חכמי יון, וסופם (ולעשות דבר שיוסד בעיניו) הם על דעת חכמי ישראל. אבל שני הדברים האלה הם הסכיים ומתנגדים, יען אם יהיה הדם מכיר שלימות האל שהיה לאין תכלית, ואם יאמין ייחודו הנמור על הדרך שבחרוהו הפילוסופים, אז יפול באחת משתיים: אם שיחסנהו נעלה ומרומם מהשגיה נפרטים, ואם שיחסנהו כי כל הסוים בעולם אינו אלא בגורתו יתנצח; וצין כך וצין כך לא יתכן שיעלה עוד על לבו לעשות מה שיוסד בעיני האל, כי יחסנהו שכל טוב בעיניו נשום. ואזי אמתה על המתפלספים תמהון גדול, איך לא חינו כי אמתוון בתורה חינו המכוון בפילוסופיהם, כי המכוון בפילוסופיהם הוא הידיעה והכרת האמת, והמכוון בתורה הוא עשיית הטוב והישר; ואם התורה מלמדת אותנו ייחוד האל וחדוש העולם, אין זה למען הקנותינו וידיעת האל והכרת שלימותו כפי מה שהיה באמת אך הכל לנטוע גנפסותינו אמונות מועילות לסדרינו במעבלי לדקה ומספט. אשר על כן התורה והנביאים מקטינים תמיד לומר האל ומקריים אותו למדנת האדם, ואם מייחסים לו הכעס והרצון, האסנה והשנאה, השמחה והעצון, ואשר התפעלויות ואחרונות, הכל כדי שיזויר יחס וקשר בינו וציוו; ואם באפך נאזיר נלצנו אלסיהם של פילוסופים, השלם שלימות בלי מכלית, אז לא יתכן עוד לזויר שום יחס וקשר בינו וציוו, ואל תזויר עוד שום דילוביחון בעולם. ומה מקום לתפלה, אם האל בלתי מתפעל? ומה מקום לחסוד, אם רצון האל בלתי משתנה? — ושמא יאמר הדם: אם כדברך שהתורה והפילוסופיה מתנגדות זו לזו, אם כן אחת מהן שקר, אם כן אחת נכח חכמה, אז מואם נמורה, דע כי חינו לא זה ולא זה, אבל חני דואה את האדם מורכב משני כחות הסכיים, המחשבה וההרגשה הפנימית (עיין הקדמת בית האוצר), ולהבדיל אחד מהכחות האלה ולנצל האחד חי אפשר, כי האדם בהכרח משועבד לפניהם, לפיכך התורה (האמתית) והפילוסופיה (האמתית), אשר חוננה עדיין בתורה נספר נפני עצמו, אבל היא מפורדת בעשרת אלפים ספרים, מעורבת תמיד עם טעויות וטושים, סתיהן דברי אלסיהם חיים, כי סתיהן מסכימות עם טעמו של אדם, וסתיהן אמת נצחיות מתחלפות, ואין כאן המקום להאריך בזה. ואסנה לענין אהבת ה', ואמר כי תאחר סדחתה התורה האלהית לדבר כלסון בני אדם, ולזויר לפנינו אלה מתפעל ונעל כעס ורצון, אסנה וסנאה וכיוצא בזה, היה מן הראוי שיזויר גם האדם אהב את האל או סוגה איתו; כי מי שיסוה ה' לנגדו תמיד ועיקר מחשבות לבו הוא לעשות נחת רוח לפניו ולשמור חקיו ומספטיו ומלותיו, זה יקרא אהב את ה' ומי שאין אלסיהם לנגד עיניו, ואינו נונע מעשות מה שהוא נחעז לפניו, והוא מצקס תמיד תועבות חדשות לחטוה בנהם, הוא יקרא סוגה ה'. ואין אהבת ה' מלוא פרטית, אבל היא כוללת כל המלות, אבל האסנה בעלמה לא יכול עליה לזוי. וכן ואהבתם את הגד, ואהבת לדעך כמוך, הכוונה זהם שנסתדל להיטוי להם, וסנחל מכל מה שיוקס או יכעיסם. אבל האסנה סוכך בעל חוצות הלצות (סער עשירי פרק ח') שהנפט להיותה עלם פשוט רוחני, היא נוטה אל הדוחניים וכו', ובאשר יצקע לה אור השכל, תסרוט מן העולם ומכל תענובו וכו', ולא יהיה לה עסק בלתי עסק עצות האל, ולא יעבור על רעיונוך זולתו וכו', כל זה חינו לפי דרכה של תורת משה, אבל הוא לקוח מן הפילוסופים שהיו צוים המון העם הפוסקים ציטו של עולם, אך לפי תורתנו יואר הארץ ועושה לא תאו ברהם, לטנת יורה, ואין עצות ה' ואהבתו בהצודדות, וציטצה בהצודדות, אלא ציטצה עם בני אדם ובעשות עמהם לדקה ומספט (ועיין כוזרי, תחלת מאמר ב'). וארכנים לא היו מתצודדים ומתרחקים מן הצדעה, וכת ה'אליהו או ה'אליהו לא מתורת משה למדו דרכיהם, אולי מפילוסופי יון למדו, ואולי לוק העתים הנזים לאהב ההצודדות; וחלילה לנו מלחסוד שמהם צאו לנו קלת מחשלותינו (כמו שהסוד קלת מבדולי חכמי סוד), ומה להם ולנו, וחכמיהו ז"ל לא הזכירום נשום מקום. וארמז"ס חסנ (מורה חלק ב' פרק כ"ח) סהבת ה' לא תתכן אלא בהשגות המליחות כלו כפי מה שהיה, ונחנית חכמתו זו, ונגלל הדבר הזה כתצ בהלכות יסודי התורה שלשה פרקים (ב' ב' ד') ללמוד את העם קלת מחכמת הצדיקה, למען תנח בלצם אהבת ה'; וכל זה רחוק מאוד מכוונת התורה, ואסרקים ההם אין להם ענין עם ספרו משנה תורה, ואם היה פילוסוף באמת, היה מצין כי אפשר סיצח דור אחר וינצל דעות אריסטו ותלמידיו באמת הטבע ובתכונת השמים, ותאלא ספרו מורה שקר. אבל הוא סים מאמון

הַמִּשְׁתַּדֵּל יב יג יד טו

ועדיין יש עמים הסותים בתורה דם חזוניהם ו להוסיף הדקקה לח חמר לח תסתם חותם, רק לח תחלנו, חסילו לחחר סנקרס.

יג (ר) כי מנסה ה' אלהיכם אתכם, לח סה' יעסה חות וחופת לקיים חסקר, חזל חוג מנסה חתכס על ידו סחינה לנניח חסקר סולח נכזר. ויהי גלוי וידוע לפני חמקיס סלח יתכן לסוס חדס לעשות חותות וחוסתים חמתים נזולת סליחותו יתנך, חזל גלוי וידוע לפני גס כן כי יתכן לרסעים להחעות חת העס דנרס חזוים, לכך הקיים לחקן **תַּעֲבֹדָה** סיוכל להמחך מהס. **(ו) סרה** דנר סחינו **(רס"י** נתהלים **"ל"ח** י"ט), ועיון סידוכי לחזון יסעיהו ססוק ה' ונעות הרע מקדנך, חמטסה הרע וסעוש סכרוך נעקנו, עיון למטה י"ט ו"ט.

יד (א) בנים אתם לה' אלהיכם, לפי סחתס נניו סל מקוס וחחס רחויס לחיות נחים ולח גדוים וחקורחיס **(רס"י)**, כלומר חתס לביון סל מלך, ורחוי סיתרחס נכס הוד וסדר, וסקרחה וסגדויה מניס וחניס כוסו סל חדס, וחזר וחמר כי עס קדוס חתה ונ' סכל על סקרחה; וחח"כ סמך לח סל תחל כל פוענה, כי גס חכילת סקקיס הוח גחוי לחוכל, וגס סס חתס כי עס קדוס חתה לח' חלחיק. **(ד) שור שר בשבים ושר עזים,** רחיתי למרס כחן ססמות סחלה וסמתיחסיס חלויס. **בַּקָּר** חור סס סמין. **שור** חורה חיס חחד חמין סנקר, זכר חו נקנה, וסוח נחלק לעגל ועגלה כסחס קטניס, וסר וסרה כסחס גדולס. **צֹאן** חוח סס כולל סני חיונס, מין סכנזיס וחין סעוים. מין חחד מן סלחן נקרה סס, צין מן סכנזיס, צין מן סעוים, צין זכר צין נקנה. מין סכנזיס נקרה כסס וכנסה כסחס קטניס, וחיל ורחל כסחס גדולס **(רחלס חחתיס וחילס עסריס, נרחסית "ל"ז** ע"ו) וכסס וקסנה צין גדולס צין קטניס **(לפיכך חומריס חמיד כנזיס צני סנה, ולח גס סעס חחת כנזיס צני סנה),** מין סעוים, נקרה גדי וגדיה כסחס קטניס, חיס ועו כסחס גדולס **(עזיס חחתיס וחזיס עסריס, סס),** וסעיר וסעירה צין גדולס צין קטניס. **(בח) מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה הרוא,** נסנה סהיח חיוו חוזר חל תנזחתך חלח חל מקנה ב' סניס **(ובן דעת נעל סעעמיס),** כלומר מקנה ב' סניס נסנה סהיח נעלמה תוליה חת כל מעסר תנזחתך וסנחה נסעריך; ולפי ספסע חוח סנסחר ממסר סני סלח סספיק לחכלו צירוסלס, חלוח לצירו כלל סנה סליסית ולחתו ללוי ולעני. סמתניה לו תורה עד ב' סניס סוחכלחו חוח עלמו צירוסלס, ומה סנסחר נסנה ססליסית ילטרך לצערו ולח יונחון עוד. וזה טעם סחירות וסלוי חסר נסעריך לח תעצנו, מי חע"ס סחלוח לחכול מעסר סני צירוסלס, חכל מקוס חין רע סיסחר חמנו להחכול ללוי סנעירו עס סחר סעניס. ועיון מה סכנזתי על כי תכלה לעסר **(למטה כ"ז** י"ז).

טו (ב) שמוע כל בעל משה ידו, סוכון כסירס", כל נעל משה **(חסר יסח נרעסו ססחת תחומה)** יסמוט ידו. סמוט ידו, כמו תסמט ידך, תניח חלנזות. ולפי זה כך סיה רחוי לסעעיס: סמוט כל"על מטה ידך ח נדומות סחחרוים חמרו. **(נחמיה י' ל"ז)** משה כל יד, ונעלי סנקוד יסעעמיס עסו גס כן משה סמוך למלת ידו, כמו משה כל יד. ונ"ל סעסו זה חפני מלת סמוט ססוח נננין סקל, כי סרס **שמוע** ענינו ענינת סדנר **(תסמטניה ונסססה, ויחמר סמטניה ויסמטניה),** ולפי זה לח יתכן לומר סמוט ידו, כי לח יוכל חדס לעצו ידו, כי הוח עלס מעלמיו וסר מנשרו, חזל יחמרו תסמט ידך נספעיל, וסכוונה: חלוח לידך סתעוז חת סחוז ולח תחחזו ותחזיק צו. ועס כל זה נ"ל סהיו חומריס מחדס סומט ידו כססוח מסייל חותה ומרסס חותה, סלח תעסה מלחכתה, וסרי חוח כחלו עוז ידו, וכחלו חין לו עוד יד. **(ד) אפס בי לא יהיה בך אביון,** חחר סחמר חת סנכרי חנגס, סחין ססמטה תסמטת לנכרי, חסס סמח כל חדס ילוח לנכרי וימנע סחלוות ליסרחל, על כן חוסף וחמר סחין רחוי להלוות לנכרי חלח חס לח יהיה חזון ציסרחל, וכל זמן סיהיס חזיון ציסרחל חתס חלוח לחת לו חע"ס סססמטה תסמטת לו, כן סירס חדוי חזי ז"ל. **(ו) ולא תקפץ את ירך,** נחוצה בר כנזתי כי נרססי לסנזוח קוסטניסיה וסנוירסח מתורגס לח תקמוט חת ידך, ולסון זה נחלח נחרמית לסרחת ססגירה **(עיון נערוך),** ולסון רחשון **(ססוח לח תקסון, סנמלח צירוסלס),** לח וינחח סחלח לחחח וסחחח, כי קסילה נחלמוד חיה חלח מענין מקסן ע"ס סגנעות, וסחחס

ה מ ש ת ד ל מ י י א י ב

כי אין ספק מקורם שיעלה חל ספר, כשחמד לו ס' פסל לך שני להיות חזנים כדאסונים, דבר נתפסם לו, שחס הים נלנו להלותם מה מקיס ללוחות? חלל ויסמע ה' חלי הוא סיוס הענין, בחומר: עמדתו דבר חרצעים יום לקבל הלוחות השניות, והנה גם נפסס הסיח שמע ה' חלי ולא חנה הסחיתך, ואחר לי קום לך למסע לפני הכס.

י (יב) מה הי אלהיך שואל מעמדך, לא שזה שהוא שואל ממך הוא דבר קל, חלל הכוונה שאיננו שואל דבר לעצמו, כי אם לעוד לך.

יא (יא) ארץ הרים ובקעות, הארץ הזאת מקבלת המים מן המטר ולא מן הנסר כחנן מלכיס, ואפילו היה זה אחת נהר בנילוס לא היה מועיל, כי הוא חרץ הרים ובקעות-ולא יוכל הנסר לעלות ולהסקות את ההר (תלמידו מיהר"ר חזקיהו חי מיינסטער), והנה הוא לריבה להסבחת ה' שיתעורר עליו צומן הרחוי, וכמו שפירשו רש"ס ורמב"ם והמנזר. (יז) **פן יפתה לבבכם,** יתקפה מחליו, וען תרגם חנקלוס יטעה. שרש פתה קבוצ לשרש פתח (וקרוב לו צלשון רומי Pateo), ונקרא פתוי מי שהוא סתות לקבל כל מה ששמע ודוהה. צלי צהינה, ככתוב פתוי וחמין לכל דבר. (כט) **ונתת את חברכה על הר גריזים,** הכתיבה היא דדור, וכמו ונתן אותם על ראש השעור (כדצרי הרמ"ן), והנה לא היו

לא הלויס ולא הסצעים על שני ההרים, ככתוב ציהוסע (ח' ל"ג) חליו חל מול הר גריזים וגו', והנה היה הארון והלויס צחמלע, ושם שצסיס מזה ללד הר גריזים ושם מזה ללד הר עיזל, פנו הלויס ללד הר גריזים, ואחריו והיה חס שמוע השמע, והסכו ללד עיזל ואחריו והיה חס לא חשמע, והנה דדורפ-נתנו הסדכה על הר גריזים והקללה על הר עיזל. ודע כי הר גריזים הוא מקום מרעה עול וסדות ולרדסיס, וסר עיזל הוא סלע קסה וצלתי חלמיו, והנה בכל עת שיראו אותם יוכרו הסדכה וסק. לה. (ל) **אחרי דרך מבוא השמש,** סתלכו אחרי דרך מערצ ותמלחוס (רמב"ם), ומלת אחרי היא סמוכה, חלל חונה סמוכה למלת דרך לדה, חלל היא סמוכה לסלס תיצות דרך מצוה הסמה, לפיכך מלת מבוא סהיה סמוכה למלת אחת היא נטעס מסדת כמו **שבתות השנים.** ומלת דרך שחינה סמוכה למלת מבוא. חלל

לסתי תצות מצוה הסמש, הולככה להיות נטעס חספיק (יתיצ), כמו **שבע שבתות השנים,** ומלת אחרי שחינה סמוכה למלת דרך לדה, חלל לסלס תיצות דרך מצוה הסמש, הולככה לחספיק יופר, והוא ססטח (כידוע כי שני חספיקין רלופים, הולכסין חספיק יופר, וידוע כי היתיצ כחו ככה הססטח), כמו

ימי שבע שבתות השנים. ורס"י נכסל צהצנת כחס של עעמי המקרא הזה, כי חספטי הסעמיס לה סיו ודועיס יסס צימיו, ויס למחיה על הרמב"מן סהיס חצין צפסוקי הסעמיס, ואעס"כ תרגס כפירס"י, ואחריו המנזר העתיק דצרי רס"י ככתנס, ולח העיר עליהס דבר, וכבר סיח סתוי העטון סוס צצ"הע חקס"ע עמוד ל"ז. **מול הגלגל,** חוינו המקוס סנקרח בן צימי יסוסע, כי הוא היה סמוך לירדן, וסמוך ליריחו, וסס נימולו צתחלת כניוסתס לחרץ, חל' גלגל זס הוא סמוך לעיר סכס ורחוק סדכס מיריחו. ורס"י פירס מול הגלגל, רחוק מן הגלגל, אך אין זס צחסמעוה מלת מול.

ראה

יב (ה) כי אם אל המקום, סיו זס מקרח קר, וסיעירו כי גם חל המקוס אשר יצחר תצחו, כי חס למקוס סכנו מדרסו וסס תצחו. דרס נקסר עס ל כמו וסן תדרס לחלסיסס (לחטס ל'), וסלס דור וידרס לחטס (סמוחל צ' י"ב ז'). ואחר זס לסי סהמסכן היה מיטלטל ממקוס למקוס, והיה צריך לסחול היכן הוא עכסיו, וססוק זס לא היה ספסר לחצו אחר סננה צית המקדס. והחיס De Wette

לא חנין כלוס, וכתב כי זו רחיה סנכתס ס' דצריס אחר צנין צית המקדס, ואחר כי נכתנה ססרסה הזאת לחסור סקרצנות חון ון הציח סהוה, תחת אשר חסה סחיר להקריצ צכל מקוס; ואיך לא רחס כירסס צמדבר אשר חסה חסילו סחיטת קולין חון למסכן (ויקרח י"ז), ואיך יתכן סיסיס דעסחו לסחיר הזניחה צכל מקוס? (יג) **אש- תראה,** כמו כי רחיתי צנינו לי מלך, וכן וחתה תחוס, ומזה רחוי, וצחרינו קחוי

ענינס מה ססוח נצחר וטוצ. (כא) **כאשר צויתך,** לדעתי מוסצ לחסור סדס החמור למעלס ססוק וי"ו. (כג) **רק חוק לבלתי אבל הרם,** אחר סלח סיו לריניס לזרוק סדס על המנזה, סיה קרוב סוחמרו לסתותו חו לחכלר, על בן סמך בון חיסור חכילתו. וסנה אמר"ו נטעס חיסורו כי הנה סנסס, ורחס סמלמד לו עקר חיסורו הוא סלח וסחוסו צעורו חס ונועף מן סחיו, כי זס מעסס חכוביות סמה,

כאן חלה דבואק. עוד נראה לי כי חולו אין המלה הזאת חרמית ממש, חזל היא מלה יוונית שנוכחה בלשון חרמית זמן צית טו, ועקרה Satis.

שפטים

(יח) **שופטים ושומרים**, אין ספק כי השופטים היו כאלו שליוו צד הרודים במקל כי במצרים הרודים במקל היו נקראים נובטי, לא שופטים, ולמעלה (ח' ט"ו) אמר ואקח את ראשי שבטכם אנשים חכמים ויודעים ואהן אותם ראשים עליכם וכו', ושופרים, וצדדי היותם צ' ו"ט ו"ח והנה חמיה כהן הראש וכו' וצדדיהו הנביא וכו' ושופרים הלויים לפניכם, וצדדיהו ח' ל"ב וכל ישראל וקניו ושופרים וסופטיו, והנה השופטים היו דנים במה שזין אדם לחצרו, או צדדי עדים על אים שחטא, ושופרים אלו משגיחים על כלם המדינה וגוררים בזרות והנחבות על העם. לשפטים, מוסב על תהן לך (כ"ט), והיה נגד הטעמים, ועם כל זה נכון הוא צעני, והכוונה שהשופטים והשופרים יהיו מחזיקי שט, כי יקשה צעניו הסמון להיות משועבדים לחנשים שהם משפט אחד. (יט) **ויסלק דברי צדיקים**, יגרום לחנשים צדיקים שידצרו דברים צלתי ושרים, וכן צדדיהו ירושלמי ומקלקל מליהון דבואק צענה דיניסון:

יז (ג) **אשר לא צויתי**, הכוונה שהצד הזה הוא הסך ממה שצויתי, על דרך שחומרים לא חשבם והכוונה כפול, וחומרים לא טוב והכוונה דע. (ד) **כי יפלא ממך דבר למשפט**, כנר לזה להעמיד סופטים בכל עיר, חס כן ודאי כי יפלא ממך דבר למשפט חינו חלה כשחכמי העיר (הסופטים) חולקים דבר, כמו שפירשו חז"ל, אך אין זה נלמד ממלות דברי ריבנות צענה, כי מחלוקת החכמים חייבה ריב, ומלות דברי ריבנות צענה ענין שצדדי הריב מתעלמים צענהותיהם עד שאין הסופטים יודעים להכריע מי חייב ומי זכאי, או שידעים מי הוא החייב ואין צדדים להכריע צדדיה שיעור הוא חייב, וצדדיהו כי יפלא ממך, הדבר חוזר אל העם כלו, כי כשהסופטים חולקים, העם לא ידע מה יעשה, ואז מורה על הקהל שהוא לשלוח שלוחים לצית דין בגדול: **בין רב לרב**, שלא ידעו הסופטים להחליט אם הכריזה היתה צדדיהו או צדדיהו. והנה ההפלה והספק הוא בין דם לדם, שלא ידעו להבחין מה הוא דם הזה, כלומר אין היתה הכריזה הזאת, אם צדדיהו ואם צדדיהו. מלילת **בין ל...** משמשת כשהכוונה להבחין דבר מדבר, כגון אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו, ובין טמא לטהור וידועים: **בין דין לדין**, בין תביעה לתביעה, כלומר לא ידעו להבחין אם מה שרצונו תובע משמעון, הוא תביעה נדקת אם לא: **ובין גבע לגבע**, צעניו פלע וחצורה (כפירוש רש"י ורמב"ם), ומאלו גבע להוראה זו, גבע וקלון ומאלו (משלי ו' ל"ג), שפירשו כלו כי קנאה חמה בנר ולא יחמול צדדיהו נקם: (ט) **ואל השופט אשר יהיה בימים ההם**, הכוונה שילכו אל מי שיהיה צדדיהו ההם, אם שיהיה השלטון צדדיהו דין של כהנים, ואם שיהיה צדדיהו שופט יחיד שחינו כהן, בכל הסנים לריך לשמוע דברי מי שהאומה נתנה השלטון צדדיהו ולכוננה זאת גם כן אחר שאמר וזאת אל הכהנים הלויים בלשון דמים, סיים ואמר לצדדיהו שמוע אל הכהן בלשון יחוד. כי כלל חוסן שיהיה, ואפילו לא יהיה סם צדדיהו דין של כהנים, אלא כהן אחד לריך לשמוע לו. והנה הנסבה העם חסר שיהיה על פנים שונים, והתורה לא צדדיהו דרך אחד והרחיקה כל זולתו, חזל היתה הצדדיהו צדדיהו האומה לפי אורח הדורות, כלומר לפי תכונת העם ומעמדו הפנימי והחיצוני: (יב) **אשימה עלי מלך בכל הגוים אשר סביבותי**, יש לשחול מה בין מלך וסופט, ולמה הסופט נזכר למעלה בדבר מלוי וצדדיהו צדדיהו, והמלך נזכר כאן בדבר חדש וצדדיהו צדדיהו, ולקוח ממנה שחר אומות? ונראה לי כי הסדל העלמי צדדיהו זה לזה הוא כי הסופט לא היתה שדרתו ירושה לצדדיהו חצדיהו, חזל צדדיהו הסופט היו צדדיהו מקרב העם שופט אחד, ויהיה מחזיקי משפחה שיהיה, כמו שצדדיהו צדדיהו ישראל, שהיו אחר יוסטע. חזל החמלכה היתה ירושה מאב לצדדיהו, כמו שכתב כאן למען יחזיק ימים על ממלכתו הוא וצדדיהו, ולפיכך כשהעמידו את חצדיהו לראש אחרי מנף חצדיהו גדעון כתוב (סופטים ט' ו') וימליכו את חצדיהו למלך, וכן כשהמרו לבדעון (סם כ"ג) משול צדדיהו גם חצדיהו גם צדדיהו, היתה כוונתם שלא יהיה כשאר הסופטים, אך יהיה מלך ככל המלכים, ומחזיקי הנה שזין שופט למלך נמשך עוד חלוק אחר צדדיהו, ויסוף שהמלך אשר נולד ונתבדל צדדיהו המלך, ומעוררו ידע שהוא עמיד למלך, ובס זרעו עמיד למלך, הים נוסב בגדולה וצדדיהו וצדדיהו לכל משפט המלך המפורש צדדיהו (ח' ח'), ולפיכך הוצרכה תורה להאמירו שלא ירצה לו סופים ונשים וכסף וחסד. וכל זה לא היה מלוי צדדיהו שגולד ונתבדל צדדיהו הסמון, והיה ידע שאין בדולתו עוצרת לצדדיהו חצדיהו. והנה התורה לא צדדיהו הקמת המלך, ובס לא כרחיקה זאת, כי הכל תלוי צדדיהו האומה, יש זמן שהעם צדדיהו להחליט צדדיהו וקניו וצדדיהו וסופטיו, ויש זמן שהוא לריך למנהיג יחיד, יש זמן שהוא לריך לסופט (תלמודי), ויש זמן שהוא לריך לממלכה מאב לצדדיהו, וצדדיהו היתה האומה, וחצדיהו

רמ"ל ג"ו השיב (ונשמר) כי לא זכרתי לשון המשנה צניטין (נ"ט ח') חרש רומן ונרמן, בן צתירה חומר קוסן ונקסן, וענינו סגירת שפתים, ואינו מענין מקפן על הבגעות וזה חינו כלום, כי חנו חמרתו של ידעתי היתלח שרש קסן בארמית להורחת הסגירה, והוא הניח רחיה מן המשנה, וחי יחמר שהמשנה היא בלשון ארמי? כי חע"ס שצאו זה מלות ארמיות, הנה עקר לשונה עזרי הוא, וחי יחמר כי כל הנה הנחלת צמטנה היא ארמית? — ועס כל זה חייני מחליט שנוסחת לא תקפון את ידך היא משוננת, כי מלחתי בלשון סורי שרש קפס צמ"ך נוסב הרבה להורחת הסגירה וסלמלום, ואינו רחוק מהסודים היו אומרים קפץ בל"י על דרך ל"הק. והייתי רוצה להניח פיוע מתרגום ירושלמי (בראשית כ"ה ו') קפלת ארעה קדמוי, אך ב"ל כי בשחמרו בל"הק קפלת לו הארץ, הוא ודאי ענין למלום, חצל בשחמרו קפלת ארעה קדמוי, יתכן שהוא ענין דלוב, שהארץ צחה לפניו בקפילה ודלוב. זה חנו חומר חסני מלת קדמוי, והמתורבמן כהן קפלת ליה ארעה, ועס כל זה הניחו בענין דלוב. (יב) כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה, לפי הפסע צמוכר עלמו הכתוב מדבר, כי בן תחלת הורחת הנסעל חניה חלה בהורחת הסתפעל, ולפיכך חמר ועדך שש שנים חף על החמה, ולא סכור ענין פיוער ושחם לא יעדה לו הפדה תלח חנם, כי הענין ההוא חינו חלה בקטנה שמכרה חניה, ובחן שמדבר צמוכרת עלמה חין ספק. שחניה קטנה, והואיל וכבר הניחה פיומנים לא ותכן לה ללחת צמחחת פיומנים, והיא צריכה לעזור שש שנים. (יח) כי משונה שבר שביד עברך שש שנים, חמרו קלת מן הקדמונים, והחריהט ראצ"ע ורלצ"ג, כי חין רשות להסכיר עלמו יותר משלש שנים, ויפה הסיוע רעצ"ס ודון ילחק כי זה הצל, כי שלח שנים כשני שביד חין ענינו, רק שנים מלומחות. וכן כתוב צעור שנה כשני שביד גס סירוס רעצ"ס ור' עוצדיה ספורנו לא יתכן, כי הכתוב חומר צלחך חומר, לא צמעינקן חומר, ועוד חין להענקס פיוער ואיך יחמר שנתן לו סכר בפול מפני שהעניקו? גס דברו רד"ק ור"י ערלחם הקדונים לדברו רע"י שהסכיר נסכר ליום חו ללילה, והענד הוא צכל רגע תחת ממחלתך, לא יתכנו? כי היה לו חומר משנה עזרת שביד, לא סכר שביד. והנכין לדעתי: לא יקסם צעינק צלחך חומר חפסי, כי חמנס חס צחת לסכור שביד היות מוכרח לסלס לו כפלים, כי בן דרך הסכירוס, כי לרכוס הס להניח טרף לצותס, והמוכר עלמו לעבד מסתמח חין עליו מסח חסם וצניס? והנה חע"ס סתסלחנו כבר סרוחת הדנה, ופיוער המלות כן הוא: חסגה וכפלים (ממה שנתת לעבד זה) היה הסכר טהיות צריך לתת לסכיר פיוערך שש שנים.

מו (ב) וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, לפי הפסע, פסח מלרים לא היה חלה מן הלחף ולא היה נחבל חלה צלי, הכל צעור חספון; ופסח דורות היה לחן חו צקר, והיה חומר לצסלו צמוס, כי לא היה שס חספון? וחע"ס"כ נהבו קדמונינו להוסיף זכר ליציאת מלרים, ולהניח מן הלחף צלנד, ולעשותו צלי זכר לפסח מלרים. (ג) **שבעת ימים תאכל עליו מצות,** מלת עליו נרחית במיותרת, ורמז"מן לא תרבה. אך צחמת עקר סהב הוא לילה ראשון, שהוא ליל יציאת מלרים וצו מקרינים הססח, ועמו חוכליס מלות, וחכילת המלות נמשכה ז' ימים, אך היה חמיר צמנת הססח ולרבליו. וכן צמרגום ירושלמי תיכלין לסמיה פטור. (ו) **מוער צאתך ממצרים,** חס היה חומר עת צחתך היה קסה, חצל מועד צחתך חיינו עת צחתך, כי מעולם לא מלחנו מועד על זמן עשוית דבר, חו על זמן היות דבר, חלה על זמן מיועד מתחלה? והנה זמן צוח הססח היה חזמן סהיו מיועדים ומכונים עתס ללחת, כי אז החילו לחבול חכילת חספון. (י) **מסת נרבת ירך,** מנחם בן סרוק צערן פס (ויהי למס עוצד, וחצרו) כתב: ויתכן להיות מבורחס מסת נדנת ירך, כמו מחנת נדנת ירך. ודוגס בן לצרט חסס חומר וכתב: ולדמות חללי פס הוא חומס. ופיוער מסת על פי לשון ארמית. ורע"י ורעצ"ס ורמז"מן הלכו חחריו, ורעצ"ס כתב גס הוא כי המדמה מסת חל מס הוא חמס. ועס כל זה נרחין לי דברו מנחם, כי מפת הוא מענין פס, והדגס מורה (כדברו ראצ"ע) על סנו"ן, והמלה משרס נפת, והוא תמורת שרש נפשא, והוא מענין וישח משחות, וקרוצ לזה תרומה מן הקדים, כי כסחקטן נותן לבדול חומרים סחוח מנצוס הדבר. ובעזעניוס גס הוא מדמה מפת חל פס, חלה סהוא חומר כי זה חס נגזרים מן מַכֶּס וּמַכְסָה, והניח לזה דוגמחות בלשון יוני ורומי, ולא גס חמת בל"הק וחחיותיה. חצל מלת מסת הידועה צמרגום וצתלמוד (מסתיון, מסתיוה) ובלשון סורי, ענינה צ"י וחניה מתיסנת

בסניו, כי לא חמרו ולקחו חותם וספרו חותם; וחכל מקום לא ימות סרולא עד עמדו לסני העדס למססט, כלומר סחין גומדין דינו חלל. צפניד, חקר שמיעת עענותיו, חלל תחלס מקצלים סעדיס, וחס יס ממש צדריסס מניחין. החיס לנית דין וסומעין וצדיו, וכן למעלה (ו"ד) גורסס היעז, וחל"כ וסולחס חס תחיס ססור חל סעריך, לתרע בית דין: (טז) כי יקום עד חמס באיש, וסנס עד סקר העד, חולי מדון תורס סיו מקצלין עד חסד וכותניס דצדיו וממתניס חס יצור עד סני ויטרפו לעדות, בס נחלס סעד סקר, סיס נעס בס חס לא נבמר קדין, וגס חס לא צח עד חסר להטרף עמו (תלמודי מוס"ר סלל צדון קנטוני): (יט) ובערת הרע מקרבך, חין זו מיתס, כי לא כל עד זומס יומת, חך ענינו תצער סחטחס צתעניסך סחוטס, סחס לא כן תסיס סחטחס ציסרלל, וכלס יסיו נעניסס עליס, חס צנין חס לכל וצערת סרע, סענינו סעון, וכן וצערת דס סנקי. סור רחיס סהעון סור סמתצער. ותלמודי יוסף סנחי. צחוני מוסף רחיס מתס סכתוצ למסס (כ"ג כ"ח) וסקלור חנסי עירס וצערת סרע, ססיס לו לומר וצערת סרעס, וכן (כ"ג כ"ג) ומתו גם סניסס וצערת סרע, סיס לו לומר סרעיס, וכן (כ"ג כ"ד) וסולחסס חס סניסס וצערת סרע מקרבך:

ב. (ו) ולא חללו, לא סולח סדיו לחולין, וס על ידי חכילת סני ססנס סרציעית צירושליס (ויקרא י"ט כ"ד), ונכחין וחילך נעסס סדיו חולין (סס כ"ס) וחין סכוונס על ססדיון, כי חין ססדיון מקוונס, חלל חס לא וכלל להציוס ספירות לירושלים יסדס חורס. צדמיס ניוכל סדמיס צירושליס, על דרך סנחמר. צמעסר סני (למעלה י"ד כ"ד כ"ס), וסקר סמלור חינו חלל סחכילס צירושליס, ונעססס מלור זו סני סנעס. וכל מקדושתו, ומס סילמח צו צסנס סנחס סור חולין גומדין: (ז) ומי האיש אשר ארש אשר, סחק סנס ונניסס. סלסניו (חסר צנס וחסר נעס) סיו גורמיס רצוי עבודת סקרקע ולקיחת נסיס ציסרלל. וחין ססק כי כל חללס מלור סן, לא יהיה צלצו, ססני חס יתיר לחסר חסס לענווד צמלחמס, יצוסי סחכריס וכל יסוצו לניתס, כי סצריסס יקראו חנפס רכי לצו: (יא) יהיו לך למס ועבדוך, לא נפססס כולל לחסו סנס ססוס מלחמת סרסות. וחס מותר ליסרלל לעסות מלחמס צלל סנס, ורק לסלול סלל ולצח צו, חו לסכחיו חס בגולנו. ונרסס לי כי צתחלת ססרסס צחמרו כי תלח למלחמס על חוינן סרציע סחין לעסות מלחמס חלל על חויננו, ולא נקרא חוינ חלל מי סעוסס לו רעס, ולסי זס חין סכתוצ מדצד חלל צמי סנח צצולנו לקחת חס חרצנו חו לסלול סללנו, וחז יס לנו ללחס עליו למלחמס ולקרוח לו לסלור, וססליס סור סוכרתו. עמנו צדית סלל יצחו. עוד צצולנו, וצססך צסכר מי ססניקו חותנו לסעסר, וחלף מי סססרסחו חותנו ללחס למלחמס יתנו לו מס: (יט) כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת, קלעריקוס וסכורס. סירסו חל. תכרתסו, כי חולי תצריך לו, כי יחרכו ימי סמלור ויחסר חלסס לזנסי סמלחמס, ויטרכו לפריות סחילנות. ודון ילחק וי"ע ססורנו וצעל/מנחם צלולס סירסו כי ממו תחכל כסתלנעד סעיר, לכך לא עוצ לכ לססחיותו, ולדעתי לא לכך ניתנס תורס, כדי ללמד לצני חדס לעסות ססצונות להנחלס עלמס, חלל צססך לכך ניתנס, לחזק צלצותיו סחמללס וסחונינס סמתנגדות לתועלתנו. בס פילון וצס יוסף. סלחויס סירסו סמלור סנחס מלד סחמללס וסרסמיס וסרתקת סחכונות. וחסר חני חחנס לי סור כי עקר סמלור סור סלל יכרות סען חסר סחכל ססירותיו, חס חמנס כדי לסרחיק חס חלדס מחדת קמוי עוצ, ולסכרכלו סוהס. חס סמיטיו לו, ולא יסלוכו חסר גור צמן סלל יקום ממו עוד תועלת. וקרוצ לוס לא תתעמר צס. תתת חסר עניתס. וקרוצ לוס סיס מלל סדיוס חומר. צימי חכמי סתלמוד (קמח ל"ג) צירח דסות ממו מלל לא תסדי צלל קלל. וסנס יס לתמוס למס צמלחמק מוחצ (מלכיס ד' ג' י"ט) חסר חליסע וסכיתס על עיר מצד. וכל עיר מצחור וכל ען עיר תסילו וחך חס סיס ונחגסס לעסות כן צמלחמות, לא סיס לו לחליסע לחזק ידי עוצרי עצדס, וסיס לו לססורס סלל יעסו כן. חלל למי מל סמלודתי חין. כחן תמיסס, כי לא נחסרס ססמחמס חלל חסר סחכילס, כי תלור חל עיר ומיס רצוס נפחכל מסי. סען חסר צחרן חוינן, לא תכרתסו חסר סחכלת מסיור; חלל צמוחצ לא צרו ומיס רצוס' חך מיד, סנחי חליסס כחנס ס' צודס, ולא סורכו לחכול תפרקיס, לסיכך לא נחסרס עליסס ססחחמס — כי סחלס ען ססוס לצח מסינך צמלור, מל ססססס סמצחר על סירוס דס"י ססיס רחוי להיות כי ען ססוס חלדס, כי סחמס סור על סען ולא על חלדס, סנל סור, ונכון מלד צלל"ק לומר וכי חדס סור ען ססוס? כי סקדמת סנסור חל סנסור מוסף כח למללס; כי ססילוסוף וקדיס סנוסח חל סנסור. ויחמר סחן סור סקר וסיוסי סנל סנל, חלל סמדצד צחוס לצצו, יקדיס סנסור חל סנוסח ויחמר סקר סחן וסנל סיוסי; וכן צתמיסס, ססילוסוף יחמר ולי סען סור חלדס? וסמדצד צכח ויחמר ולי חלדס סור סען? ודוממס סיס

הַמִּשְׁתַּדְּלִי יוֹיָה יִמ

כשתראו הדרך להעמיד עליהם מלך תעמידוהו מקרב חסידים, רק לא יבנה לו גבו' והיה כפצתו וגבו' וסגס צומי שמואל ראו כל העם כי הוא היה נקן וגבו' גא' הנה הולכים בדרכיו, וישו אחרי הנלע ויקחו שחד וישו משפט, והיה חסיד להם לנקט משהואל שיעמיד להם. שופט אחר שיסיה ממלח מקומו, ולא יהיה כנניו. חזל כנר ושתנו הדורות, וידעו וקני ישראל כי לפי מעמד העם צימים הסם ושנוי המצות שהיה גובר נחמס, ואחצת ההלכות והכבוד המדומה (חטויותומוס), היתה החומה לריבא למלך שיהיה לו ולנניו עושר וכבוד. לפיכך נתקצנו כל וקני ישראל חל שמואל ונקטו ממנו שישם להם מלך לשפוטם ככל הגוים, ולא היה נדעיהם שום דע, כי לא דברו חלל כדברי התורה כחן ואחרת חסידים עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי, חזל הסנה אשר הציחם את וקני ישראל לשחול כוחת היא היתה דבר דע, והוא שנוי סניתי דרכי החומה, שלא היתה החומה כדאי להסתנה תחת שופט שאין לו עושר ומרכבה ופרסים, וזהו כי לא חותך מחסו כי חותי מחסו ממלך עליהם, כי מה שאמרו הזקנים היה רחיה שהעם כנר נטה מדרכי ה' וסנה חל רבנים וחל הכבוד המדומה. וכל צב (בשמואל) והמעמד (כחן) חסדו שחטאו הזקנים צמלת לספטנו (סיותם לנו מלך לשפטנו ככל הגוים), שהיתה כוונתם שהמלך ישים משפטים וחקים ככל הישר דענינו; וזה חינונו כלל השמעות מלת לספטנו, חזל שרש שפוט נחמר על גזירת דינין האומר פלוני נכחי ופלוני חייב (וכמו שמתאזר נלכדי יחזק וישראל, שהיו צעלי הריב צאים לפניו לדין), ונחמר על הוצאת למלחמה להציל החומה מיד חוצים, וכמו שאנו הסופטים שעמדו אחר יורשע, חזל קציעת החקים והתורות לא היתה מעולם מלחכת השופט, ולדעתו וקני ישראל לא חטאו כלל, חזל העם כנר החל להשתנות, והיו לריבים למלך, כמו שראתם התורה החלחית מחו צימי משה:

יו (ו) דבא בבל אור נפשו, ושרת צסס ה' חליו, חלק כחלק יחבלי, חמת ענינים של כתובים חלו הוא סקלת מן הכהנים יעמדו בקציעות צנות ה' לעמוד לשרת סס תמיד, ושאר כל הכהנים ישנו צעריהם ויהיו סובבים בכל ערי ישראל, וכשירצו יצאו לנית ה' וישרתו סס ויחבלי סס מן הצנחים, ויחלקו צסס עם הכהנים העומדים סס בקציעות. חזל צימי דוד כשתנה הענין, ויחלקו הכהנים לל"ד משמרות, והיתה כל משמרת משמשת שבע חדר, ומחו והלחה לא היה עוד דשות לבחן לצוא ולתקריב צתשמר שאינו סלו. וכדי שלא ישארו הכהנים הללו כחצוילים, התקינו הקדמונים שיהיה כל כהן דשחי להקריב קדנות דנחתו חו קוצתו חלינו צתשמר שאינו סלו, ושהכהנים הצאים לרבנן יוכלו לעצור בקדנות הצאים חמת הרב. ובסס יכ לתתיה על הצחורים זמן כתיבת ספר התורה חו ספר דברים, חין לא יראו כי אחר שנתקנו המשמרות, לא היה מקום ללל לכתוב המקראות הללו: **(ח) לכו ממכרו על האבות,** כנו הפירסס על המלות חללה דצרי הראשונים והאחרונים, החולים והערלים, ולא חחד צהם שהיה ולל על מתפרסת גו צדוק וצחאוס. ובעל הכהנים לצקעה פירש: לצד משהו וציתו שמכר מדוחקו, שעל חנות הכהנים מוטל לבחלס מיד הקונה, לטות חליו. חזל דבר זה חין לו ענין לכחן. ואני היותי מפרס שחס יהיו הצנחים מרצוים, שלא יספיקו לחכלס צומן הקצוע להם (יום אחד חו שני ימים), וימכרו את העורף לכהנים אחרים, חו מוטל על הצנות ושני הכהנים לחלק צין הכהנים כסף הממכרים הסס, לא חלק כחלק, חלל כפי מה שיראה להם לפי צורך כל אחד ואחד, ולפי חכונתו ומעלתו. ועדיין קסה לו מלת ממכרו, ויותר היה רחיו שיאמר ממכרהם (של ליום הנולדים צספוק הקודם): **(י) מעביר בשם,** ענין מיתה, כמו צסלח יעצרו (חיוצ ל"ו ח"צ): **(יג) רמים ויהיה עם ה' אללהיך,** הדורס לקוסמים חו סומך עליהם ועוסה מה שחומרים לו, חסילו נגד התורה, וחתה חל תסמוך עליהם, חן היה חמים עם ה' חלחין, ולא תסמע לצולתו נגד תורתו, ולפיכך חמר מיד כי הגוים חל קוסמים ושמעו, וחתה כצח יקוסלן ה' חלורתשמעון, והוא לא ילוח דבר נגד התורה. וידוע כי גויי קדם היו נכנעים חל הקוסמים צכל מעשיהם, כגון חס היה הקוסם חומר להם חל תלחמו חיום לא היו נלחמים, וחס היו חומרים להם לדין שתקריצו פלוני חו פלוגית, היו צנחים חותם: **(טו) נביא מקדכך מאחריך בצמי,** צחללה חמר לא ימלא צך, חסילו בו לא ישצ צקצנן חס הוא מעביר צנו וצתו צחט וקוסם וצומר, נראה שוטלחל לא היו צקחיס צחותן חלחמניות, וחשסה התורה שחח יצחו צנייהם קוסמים משהר חומות, לפיכך חמר כצח מקצנן מאחריך כמי יקיס לך ה' חלחין, ולא תסמע לקוסמים צברים, אשר קרוב הדנצ סיפיתך לעשות כחועצות הגוים (תלמודי יוסף שצחי צחיוני):

יט (יב) ושלחו וקני עירו, מכחן סחין רשות לבחל חסם לחוציה את הכוחה צנרון מערי מקלט, חן לחמיתו סס, כדעת לס"י על צסנעו צו (צמדנר ל"ה י"ט) צ נס יס ללמוד מכחן דנין את חלדס סלח

וכל הקדמונים (חונקלס וירושלמי וסורי ויוני ורומי) פירשו נחל ענין עמק, וחזקת קסה, מן חיתן מושגן וסוס צלע קנך, וכן נכון; והדמ"צם (הלכות רוצח סדק ט') פירש נחל מים השוטף בחזקת, וכן שולשענס ודנים מן האחרונים פירשו חיתן נחלי, ונחל חיתן הוא לדעתם נהר שאינו סוסק, ונסתייעו מעמוס (ה' כ"ד) ויגל כמים משפט ולדקה כנחל חיתן, ומתחלים (ע"ד ט"ו) אתה הוצאת נהרות חיתן, ופירשו אשר לא יעצד צו ולא יזרע, כי כשהנחל יחרצ ויגש יתכן לעצוד ולזרע בקרקעיתו, ואם הנחל חינו סוסק לא יתכן לעצוד ולזרע צו. וכתב רמב"ם ונחל עמק חל נחל חיתן, כדי שהמים השוטפים יסעפו את דמיו וזה שזם, ונחל עמק הוא, כי לכך נותה תורה שיעצפו את העגלה בקרקע קסה, כדי שיהיה דמה נשאר וריסומו ניכר וצלתו נצלה, על דרך נתינת חת דמה על לחיה סלע לצלתי הכסות, כדי שילעק חמם, כעס קול דמי אחיך לועקים חלו מן האדמה, והנה תאחר שלא היה אפשר להמית הרוצח (כי לא היה נודע), ולאחר לא יכופר לזם אשר סוסק זה כי אם זים שופכו, ונתה תורה לספון תחתיו דם העגלה לכפר על הארץ ועל העם, והדם הזה המכפר ראוי שלא יתצלה בקרקע, חלל ישפך על לחיה סלע, לקפר על הדם הנקי, ולהשקיט לעקתו שהוא לועק מן האדמה. גם הצווח קלף מן האחרונים רחיה מן ירחו את ידיהם על העגלה הערוסה צנחל, שהיה הנחל מקום מים, וגם זה סול, כי לא חתר הכתוב שירחו את ידיהם צנחל, חלח על (חלל) העגלה הערוסה צנחל, ואין ספק שזקני העיר היו צאים שם עם משרתיהם, והיו מציאים עמהם ספל מים ושאר כלים המצרכים לחותה מצוה:

כי תצא.

(כג) כי קללת אלהים ותלוי, חגיגת החוטא עושה רושם צדוהים, וכל העם ישמעו וייראו ולא יזדון עיד; חלל ההתאבדות על הבוף המת חינו מועיל כלום, חלל הוא מניק, ואם יונח הנחב תלוי על העץ למחלל לעוף השמי, זה לא יועיל להרחיק את האדם מן העצבים, רק יציא צדוהיו הרבשה חמלה ורחמים, ויזחו לקלל את השופטי והמשפט האלהי. כן דעת רמ"צם והוא הנכון. ור' יוסף קרא פירש: מה שעשה עצרה סקלל השם, כזר נטל שכרו ועונשו, סכרו תלו חותו, ולכן לא תלון נצלתו (זה מלחתי צבלין פירוש התורה כ"י שניד, שהודעתי טיבו צברם חמד ו' עמוד ס"ח). ואחריו החזקוני כתב: דבר אחר; ואחריו חס הקל צמלות הקצ"ם כזר נטל צמיתה את שלו, ודי לו צמח סנתלה. ודצריהם קרונים לדצרי רמ"צם חלח שהם מפרשים קללת חללים על הקוטח סקלל את השם (לדעת ר' יוסף קרא) חו שהקל צמלותיו (לדעת החזקוני), וחללי היה קסה צעיניהם לפרט חללים על השופטים. בדעת רמ"צם, ולפי דעתי חיון הקללה לשופטים ממש, חלח למשפט האלהי, כי השופטו לא יספטו חלח על פי הדינים האמורים בתורת האלהים, וכשהם עונשים והורגים, אמשפט לחללים הוא:

כב (ו) כי יקרא קן צפור לפניך, כשאדם קרב חל הקן, חלמלח רחמים. על צניה היתה האם נמלעת לגססה ועצבת אפרוחים, חלל הוא מאהבתה את צניה תשליך את נפשה מנגד ותעמוד שם לסילס, ולא תצרח למלט את נפשה. על כן חיו ראוי לקחתה, שאם יהיה חדם לוקמה, יהיה מעשה הדקה והאחזה סאחזה את צניה בורס לה רע. והנה המכוון צמלנה הזאת הוא לכזב המרות הטעות, ולקצוע צלצותו כי לא יחל הדקה הספר, שאם היה מותר לקחת האם תחת אהבתה את צניה, היה מתרסם צלל האדם כי החמלה ענין ברוע ומנהג שטות, הבורס רעה. לצעליו, ועכשיו שלקחתה חסורה לנו, יקר תפארת מדת החמלה יוחק צלצנו חקוי עמוק: **(ז) ופרשו השמלה,** דצרים ככתצן (דצרי דצי חלועזל דן יעקב יצמות ת"י), חט כן חיק יתכן שיוולח חדם סס רע מאחר סיודע שהשמלה מוכחת? חלל כוונת התורה להרחיק שלא יהיה חיש מוליא סס רע על אשתו, ואחמינה רחיות הדמים, חף על פי שחללי יהיו מזוייפים, כדי לתת שלום צניה, ולחליל מתיחה נערה שונתה צצית חציה, אשר לפי התורה חיון לה עונש, רק לפי מרחא עינו חנטי הדורות הסס חס היתה נישאת בחזקת צתולה היתה זו מרחא שחיינים עליה מיתה, והתחכמה התורה להמתיק המדה הקסה הוחת צלוותה שנחמין לדמים, חע"פי שהיה ראיה שיש אחרים סקסוק: **(בא) לזנות בית אביה,** לפי המשפט ונתה צצית חציה קודם חירוסין, ואחר שונתה היה לה להודיעו שחיינס צתולה, והנה ממה חותו דצרי ססיה גדול כל כך. צעיניהם צימים הסס שהיה משפטם למות. ואם כדצרי רצותיו היה לו לומר לנחוף, (עיון צכורי העתים תקפ"ז עמוד ר"צ), ועוד הנה חס יש סס עדים שראוה מנחפה חיון ספק בס כן שראו עס מי נחפה, והנה התורה לא הוכירה דצרי על חודות הנחוף, והיה לה לומר שגם את הנחוף יסרבו:

כג (ב) לא יבא פצוע דכה וכוורת שפכה, סצוע צחופן שנטאר כל הבוף דכה, וזה סצוע צצויים, וכוורת צחופן שנטאר סוסק, כאמרס צתלמוד (צצות ע"ה צ') מי סעל ודי כריתה סוסק, שלא על ידי

המשתדל כ כא

אני חס תנין? העד ישראל חס ילד בית הוא? ומה ספירט רח"צ לזה מפניך במלך דק עם ואותו לח תכרת, חסור לך להשחיתו כדי שתצא העיר מפניך במלך, הוא רחוק ורחוק מאד בלשון, גם מלות לזה מפניך במלך מיותרות, ומה מאד היה נכון (לפי סידורו) שיהיה כתוב: לח תשחית את עזה ללך עליו בדן כי ממנו תחלל ואותו לח תכרת כי חיו האדם עץ השדה — ותו לח מידו. ורח"צ עוסק וכתב: והעד על זה הסידור שהוא נכון, שאמר וכתב ונזית מלך והעד הזה הורס כל סידורו, כי לולי הסופר המלות האלה הייתי חומר שהוא מפרט לזה מפניך במלך, כדי שיטרכו אנשי העיר לזה מפניך במלך ובמלך, כי לח יוכלו ללכת ולהחזיק ביער להלחם בכס או שהחילנות הם לעיר למחסה ולמסתור מאדן נגף (כדברי הרמ"ב), וכשתכרתו אותם נמארו אנשי העיר מוכרכים להסגר בתוך עירם ולזה מפניך במלך ובמלך, עד כי לצסוף יסתחו לך שערי העיר מפני הרע; חלל אחר שרצ"ע מציא רחיה מתה סכתוב חל"כ ונזית מלך, נמארו למדין שהוא מפרט לזה מפניך במלך לנזית מלך על העיר צעזי החילנות ההם; ועליו סידורו נהרס וכסגר לבמדי, כי אין ספק שמלות לזה מפניך במלך או חסר שיהיה המכוון בהן כדי לנזית מלך על העיר, חלל (חס נאמרו על העיר) אין כוונתן חלל שתצא העיר מסתוך במלך, שיתכרו בתוך העיר מסתוך. ומלכ זה הנה מה טעם הוא זה שלל נכרות עץ פרו מפני שהוא חיי האדם? חלל עור צעד עור וכל אשר לחיט יתן צעד נפשו, וכן אנשי המלחמה כל אשר להם יתנו למען תפוס את העיר אשר הם לרים עליה, וכספם לריכוס לעלים לנזית דיק על העיר, למה לח יוכלו לכרות עזי מחלל? ומה להם חס עץ פרו הוא חיי האדם? חלל עשיות הדיוק הוא חיוהם בחותה טעה, ואם לח יצנו מלך ילכו אנשי העיר ויכו אותם ויירדסו עד חרמה, ואך יתכן שיאמר להם הכתוב: חל תכרתו עץ פרו כי הוא חיי האדם? והספק הוא, כי כריתת העלים הם הוא חיוהם ותשועת נפסם. חלל לפי דרכי, לח חרמה תורה שאין לכרות העלים מפני שהם חיי האדם, לפיכך אין מקום להשיב: כריתתם הוא חיוהם צעזי חזקה. וחתה רח"צ את מי הבדת מלין, ומי לח ידע כי לח יתכן שתהיה מלת לא נחמדת? ורח"צ כן יפה תרגם חנקלס הרי לח כאינסוף חילן חקלל, כי המחמיר המדובר דרך המהימה, המכוון זו הוא תמוד הסך מתה שגרה מלכותו, וכמו שתרגם הסופר כל הארץ לח יעשה משפט, דיון כל חרעה צרם יעצד דינא. ואם תאמר: הוכן נרמזה התמיהה? רש"י חומר שהיה במלת ב"י, ומדקדק גדול ספרדו (הנזוח רח"צ) חומר שנשמטה הה"א (על דרך חתה זה בני עשו, וזולתו), והנכון כדברי צעל העקדה שהתמיהה הוא צחות ה"א שצמלת האדם, ורח"צ שהיה קמולה חיונה לידיעה, חלל לפמיהם, כמו מאחד זה לבור, האים אחד וחטא, הן כתב צעל העקדה, וכן נכון צלל ספק, כי (כל זמן שלל נראה לפרט כרח"צ כי חיו האדם עץ השדה, סידור אשר כנר נדחה ונתעל), אין בלח מקום לה"א הידיעה, כי אדם הוא בלח לדברי הכל נשוא, לח נוסח, ושם דבר שהוא נשוא לח יקבל ה"א הידיעה, כמו לח חס חל ויכנז, לח אדם הוא להנחם; ואין לתמוה שתצא ה"א השללה ולפניו ב"י, כי הנה לנו דובמתה כי התחת חללים חנו (צדאסית נ' י"ט), כי האמנם יש חללים על הארץ (תלכוס ח' ח' כ"ז). והנה אחר שאמר כי ממנו תחלל ואותו לח תכרת, שאין ראוי לך להתחזק עם מי שקבלת ממנו הנחה, והרי זה צד מה כאלו ליה לרקס על העץ ולהתנחב עמו כאלו הוא בן אדם, הנה נתן מקום לטוען שוטען ויאמר: חס יש לי לנחב עם החילן כאלו הוא בן אדם ולמה לח חכרתהו, בדרך שאני הורב את אנשי העיר חס ילכו חן העיר? כי העיר וכל אשר זה וכל אשר סביבותיה חיונים המה לו. לכך עוסק ואמר: כי האדם עץ השדה וגו', כלומר וכי אדם מתה הוא עץ השדה, שיטרכך להסתר מפניך ולהסגר בתוך העיר במלך? לח כן, חלל חנו מלך שלל חכרתהו כדי שתרגיל נסך צמדה טועה, שלל לשכוח מי שהיטיב לך.

כא (א) כי ימצא חלל, מלות עגלה עדסה חיונה למען ותגלה הרואה (כדעת הרמ"ב, מורה ח"ו סרך מ'), ואחריו צעל ס' החינוך ודון יצחק וצעל מנחם צלולה ויחזקמר), חלל לשהי כוונות: האחד, לחוק האמונה המפורסמת בחומה שכל ישראל ערבים זה לזה, ושלחך לח יכופר לך אשר ספק זה כי חס צדס שופכו, ולכן אחרי שאין הרואה ידוע להם, ולא יוכלו לעשות צו דין, וערסו תחתיו העגלה, וירחשו חוקנים את ידיהם, לסיות כי הם ושלחיהם נקיים, וכסיהם לח נבואלו צדס הסרוב. והסגית כדי שצחוקף חמונתם צעזי המגיע לחך צעזיל הדס אשר סופך זה, לח יצאו להרוב נקי שיהיה נחמד על הכליחה החיה, צולת רחיה במורה ועדות צרורה. כי חמונס חע"פ סיודעים היו שאין כל העם ערבים על חכה רעהו צמדת היה חסר להם לחסוד סזה חמונס חיונו חלל כשאין הסרוב ידוע, חלל נדון סלנו שהחלל נמארו, יתכן שיהיו כל הקהל נענשים חס לח ושתדלו עד שיתפא חרונה: (ד) אל בחל אירחן, רש"י

סאגד אללוים להחיותו, ואם חסד התורה על הבר המתיסד צקדגנו, קל וחומר על הבר סאגד תוסעים צקדגנו, וקל וחסד תחזירי. שחזרה לא תתעב נאלי טי בר הטת נאלינו.

כד (ג) לא יחבול רחים ורכב, לא הרחיים בכללם, ולא תרכב לצדו, והזכיר הרכב ולא השכב, כי השכב קצוץ, והרכב מוטלטל ולקל לקחתו יותר מן השכב. (ט) **זכור את אשר עשה ה' אליך למדים,** זכור כי הנרעת חייגה כשאר חללים, חגל הוא מכה חללית. כמו שראית נחשים, על כן יש לך לשמור תחור המספטים שחקקתי לך בענין זה. (טז) **לא יומתו אבות על בנים,** נראה לי שלא ילקח האב תמורת הבן ולא הבן תמורת האב, אם יחסון אחד מהם לשים נספו כפר לחצרו; חללי בן היה מנחב הקדמונים, וכן מלחמו Zaleucus שנים לנקר אחת מעניניו ואחת מעניניו ננו, שהיה חייב ניקור שתי עיניו. חגל לומר שלא יומתו האבות והבנים יחדו על חטא שעשה אחד מהם, חייבו נראה, שחם בן היה נכין חיחמר האים החורט הוא ימות חגל חים נחט'ו יומתו, משמע יותר שימות על חטא שעשה הוא ולא על חטא שעשה חצרו. וחף על פי כן יפה למד מכלל חללים (מלכים ז' י"ד) שלא המית את בני המכים, כי ק"ו הוא, אם לא יומתו זה תמורת זה, כ"ס זה מלמד זה. גם אפשר לפרש ואת בני המכים לא המית, אם קים שקלל מן המכים כצר מתו קודם שחוקה ממלכה צידו, לא המית את בנימם תמורתם למען נקיים דם חציו.

כה (ב) והיה אם בן הבות הרשע, לפי הספט חין מלקות בלחיון שאין זהס ריו, כלומר שאין זהס תוצע ונתצע, גם המכות אפשר שהייתה אשר או עשרים או שלשים, כפי רשעתו, חגל תמיד במספר, לא מחומר, ולא באדם המכה נכנס, ולא יותר מארבעים. וכן כתב גם דון יצחק וז"ל: ועל דרך הפשט היה המלקות על המדיניות, גם להוצע, כשיתצע מה שאינו ראוי וחייבו חמתי, ואם לנתצע המכחיש החמת, או שנסצע לשקר, כמו שהיוס הוא מנחב פסוס כלל חללות ושמעאל והחוגר, שאשר ירשיעון חללים, ר"ל השופטים, גם צדיני תמונות, ילקה כפי דעת השופט כענין רשעתו, וילקה צפני השופט לא במקום אחר עכ"ל. ואסילו והכסו, השופט יעשה זה על ידי שלוחו, חגל הוא סליח צ"ד. (ח) **פי ישבו אחים יחדו,** לפי הפשט במשמעו שידורו יחדו (חגל הוויה צעולם לא תקרח וצינה, אם לא על דרך סגור), ולמה נאמר יחדו? ואין יתכן שלא יסבו אחים יחדו, מאחר שמתלסס זו חגל זו? יתכן שהיה זה כשיקח האחד את יורשת נחלה, וילך לשקט בחזותה, או שספרדו צעצור מריצה סנפלה צנייהס או צין נשיהס. והנה בחוסן הראשון חין ראוי לו שיצא לרה לציור את חשתו אשר העשירתו, ובחוסן השני חין ראוי לו לצס מאחר שהיתה מריצה צינו וצינה או צין חשתו וצינה, או צינו וחחיו שהיה צעלה, כי צה יצא קטטה בתוך ביתו, על כן לא יינס חגל כשיצנו יחדו וחשת חחיו ידועס לחשתו. חגל נמשך הדורות לא היו עוד רוב האחים יושבים יחדו, על כן (כדעת תלמודי מוס"ר דור חי חשכניו) ראוי החכמים שהיתה מלות יצוס מתצולת, אם לא תהיה נוהגת חלל ציוסנים יחדו, על כן התקינו סיססיק שתייהס להס הויה צעולם יחדו. (ו) **והיה הבכור אשר תלד,** לפי הפשט הבן הבכור וירש חלק המת, ואם היצמה לא תוליד, תעצור נחלת המת לחחיו. ומפני זה קרוב היה הדבר שלא יחסון האיש לקחת את יצמתו כדי שתשאר בלא צנים ואח (עס שאר חחיו אם יש לו אחים) יהיה היורש וצניו אחיו ולבך קנסה חותי התורה צציון שיסיה הוא ואלחחיו נקראים צית חלון העל. ונראה (כדברי חוה"ר דור חי חשכניו) כי ראוי חז"ל שהיו צנים נמנעים מן היצוס תירחתס מן היצמה תלד צנים צנים, ומתוך כך תתמעט נחלת צניהס מיווצ ראשון, ועמדו וצטלו הדיוס הזה שהבן הבכור לצדו יורש את המת, והעצירו תירושס לחח המיוצס בחוסן סכל צניו וחלקו צסוס. ודברי רס"ס שהחליצה היא לקנות היצמה ממנו נכסי צעלה, חיינס נראה, כי לא סוכירה התורה דבר מזה, ולא סוכירה החליצה חגל עס סרצ דרך ציוון; חגל נכסי צעלה יסארו כדין תורה לחחי המת לפי מספרס, ואין לחשה חגל כתוצתס.

כי תבוא

כו (ג) הגדתי היום לחי אליהך כי באתי אל הארץ, הגיון כדצני ר' עוצדים ספורנו, ונעל סרכסים לצקעת, ספוח כמו כי הגדת היום כי חין לך סרים ועצדים (שמחל צ' ח"ט ז'), על ידי המעסה סוס שחמת צויה על זין חנפלוס סמורד כך, אחס מודיע שאינך חוסב קלל את סריך ואת עצדי סנלחמים צעצורך; חף כחן וחמרת חליו סנחתי סצוכרים קאלס לחות כי נחתי חל חחין. (ד) **אדמי אביר אבי,** סמחרנס ונעל קעעמים חסו לצור החומס, ולסי הספט סכוונס (כדעת ראצ"ע) על יעקבי

חמשת דל בג

נראה חינו' סופך חלל מקלה. וטעם החיסור נראה מסוס לא תהו נראה, כי האדם אשר יקח לו ספרים לא תוליד. ודע כי נשי הדומים היו נזירות לְהַצֵּל לַסְרִיסִים, כדי שלא להתעורר, וכמו שכתב ירמיהל VI. 365.

Sunt quas eunuchi imbelles, ac mollia semper,
Oscula delectent, et desperatio barbae,
Et quod abortivo non est opus. VI. 67, ולן מליחל
Cur tantum eunuchos habeat tua Gellia, quaeris,
Pannice? vult futui Gellia, non parere.

כיון המקום שקדנו נזירותו ונחלותיו, וטעם טיהים השוב לקיום המין ולהלכת החזרה, לא להנחת טעם נלמד. גם רז"ל הלכו בעקבות נותן התורה ית' (כדרכם תמיד), וסרצו תקנות וחזירות להרחיק כל מיני זמא, ולהרבות הונוגים הכסרים. וטלום הנזית, וסללחת הסורים והזנים, והסצתם זה את זה; וכל זה נתקיים בישראל בכל מסך סבלות, עד הדור אשר היה לסנינו. (ד) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ח', חין סנסים בכלל, כי לסון ניהא בקהל לא יסול רק על סוכרים אשר נזוחס נעם חמר יעשו נקצרו מססחם חדש, מה שחין כן הנסים, כי מססחה חס חנים קרוים מססחה, על כן נחיסור הסתחתנות בכלל חמר (יסושע כ"ג י"ג). והסתחתנות. נסם ונחתם נסם וסם נכס, וכן לא תנחו נסם וסם לא ינחו נסם (מלכים ח' י"ח), ענין המליכה סכסולה הוזה כענין והסתתנו חותנו ננתיכס תתנו לנו וחת ננותינו תקחו לכם (נראה ל"ד ט'). והנה חיסור העמוני והמואבי הוא חומר סחחוניר עליהם סכלוז חסילן ותביללו, וסם קום על דבר אשר לא קדמו ובו, וסנעה עממים חסורים מכל דא חחרי הויתם חויבים כלים, וסחז עמים כלס חסורים נביותם ומותרים נסתגורים, וסל עזרל לא תהיהדו, ולל עזרו תעצותיהם, כי כן כתוב (עזרא ט' ח') לא נדלו העם ישראל וסלויס מעמי חסרלות כתועצותיהם מסמע שחותם העמים (כלומר ננותם סנסחות לישראל) היו נוהגים עדיון נתועצותיהם. וסם מה סרלוינו סחיר סננים מדברים חלי חסודיות, הוא עדות כי חמותם היו נוסבות כמסגנין, ולא למדו דרכי נעליסן, כי הדבור נטעם נכרים תורה הסתררות וסעד הסתוות לדרכי זולתו, וזה טעם להיות כל חיס קורר נציתו ומדבר כלסון עמו. — וסנה לסי סעתי כמו ססעמונית מותרת, כן חסטר נסם הסמזרת מותרת, וכבר חמר (נראה ע"ח) מחזרת לחחר עסרה דורות מותרת; גם חסטר סלח תהיה מותרת, חלל סלח רלל סכתו לומר נמחזרים וחחס לא תנחו נסם, חסני סהיה סלסון מנינה, סהיה נראה כחלו סמחזרים מרזים כל כך ניסרלל ססם קהל נפני עמו. (טו) ויהיה מחניך קרוש, סעקר לקצוע נלנס לו י' הולך לסלום, וסחלל סססופס; על כן לוס סיסור ח' נגדס תמיד כחלו סס נסוכלו. חך חין סדבר נעצור סחרון, כי לא הים סולך עמסם למלחמה על סרצו, וחמר ולל יראה כן עדות דבר וסז מחחירך, וחין ססק כי סחרון לא יסוז נעצור זה. גם חין כסוי סלוחם לסלח יססיר סחורר, כי הים סמרכס לטומחת קרי סחוינה מססדת סחורר, חך סכל למען יעמדו נירחם כחלו סס נסוכל ח'. (טז) לא תסגיר עבר אל ארוביו, חין כחן נגדס, כי לא נחזיק דו כענד, רק עמנו יסז כנן חוריון; חלל יס כחן מדת רחמים, חחר מה סידענו ממלנ סענדים ניומי קדם. וסנה עמך יסז נחחד סערין רחיה סמדבר נענד סנח מחוצה לחרץ, חס כן חוינו סל יסרלל, כי יסודי נחונה לחרץ מנין? (בא) לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך, סגוי סמתיסז נחרך יסרלל נקרא נר, ומלוה להחיותו, וחיונו עוזד חלולים; חלל סנכרי הוא עוזד חלולים, ולא הים מתיסז נחרך יסרלל, כי לא יסכנו נה עוזדי חלולים, סן יסיו למוקס נקצרו, וסנה סנכרי חיונו חלל סולך ונח לעשות סחורה, כגון לקנות נחוחם ולהניחם נסחר חרלות, וסם הים רולה לקנות נחחיו לסלס לחחר זמן נחזרתו (כגון סיתן מסכון, על דרך וסענעת נויס רזים, ססכוינה נמסכון) מותר לקחת ממנו נסך סחרי הוא מססכר נסתורתו, וכמו ססח סמספס חלל כל סחומות ססמלות לוקח נסך נסכר מעותיו ססיו נעלות חלל סלום. ולחחין לא חסין, כי לא היו יסרלל חנשי מרכולת, רק מתיקסם נעצודת חזמתם, וחת היותם מוכרים לנכרים; וסלום לא הים לום חלל מסני עניו, כנחוז חס כספ תלוה חת עמי (סמות כ"ג כ"ד), ובי ימוך חתיך ובו' חל תקח מחתו נסך ובו' (ויקרא כ"ס ל"ס ל'). וסנה עכסו ססיהודי עוסק נסחורה נראה סמות לקחת ממנו נסך, חך לא מן סעני; וכן סנכרי חס חוה עוסק סחורה מותר לססין לו. וסם הוא עני חסור להלות לו נרצות, כי חיונו דומה לנכרי סדברה תורה, סחרי הוא יוסז נקצרו, וסרי הוא נכר

(ה) ובניית שם מובהק, לפי הסטט לח נכנס המונח צלוחן האנשים שסדו צמיד וכתבו עליהן את התורה, חלה שני ענינים הם: נאסדו להקים אנשים צמד עיזל ולכתוב עליהן את התורה שיהיה לנגד עיניהם זכרתם הצדק ונס נאסדו לקחת אנשים אחרות ולננות סס מצוח, ולננות עליו זכאים, ולחכול ולשמור, כמו שהיה דרכם זכרתם צדק. ויהושע צמדו סתם ולא פירש ענין הקמת האנשים, וכתב (ח' ל"ז). וכתב סס על האנשים את משנה תורת משה, והקורא סדור סהור על אנשי המצוח, ואינו חלה על אנשים גדולות (לח אנשים שלמות) אשר סד והקים ככתוב צמורה. וצירוסלמי נחלקו ר' יהודה ור' יוסי (תוספות סוטה ל"ה עמוד ז' דבור המתחיל כ"ד), לר' יוסי כתבו התורה על אנשי המצוח, ולר' יהודה על אנשי המלון: (טו) אדרור ראישי, ופה חמר הרא"ע כי הצרכה היה והיה חס שמוע תשמע, צדוק אתה צעיר, והקללה היה והיה חס לא תשמע, ארור אתה צעיר. ונאמת ונה שחמרו הקדמונים שהלויס חמרו שנים עשר צדוק כנגד שנים עשר ארור, מלמד שאין רמז מזה צמורה, הוא גם כן דבר שאין הדעת סובלתו, כי מה טעם לומר צדוק האיש אשר לא ישכב עם אשת חציו, צדוק האיש אשר לא ישכב עם כל נאמה, צדוק האיש אשר לא ישכב עם חותנתו? גם ופה כתב רא"ע (ולפניו רש"ס, גם רא"צן צאצן העור סומן מ"ה) כי כל הארורים החלו הם על דברים שיוכל אדם לעשותם צמור, צלי סיוודע הדבר לצית דין. ועדיין נשאר למד מה טעם, לחלו הארורים כאן קודם הצרכה והקללה? חלל מלחתי צם' יהושע מחמר זר ותמוה, ואחרי העיון צו מלחתי כי צה זה ולמד על זה, ומה שהיה צלתי מוצן כאן וכאן, סז צדוק ונכון ונאמת ונעיס גם כאן. וגם סס. כי הנה ציהושע (ח' ל"ז) כתוב: וכל ישראל וכו' חציו חל מול הר ברעס וכו'. באשר לזה משנה עזר ה' לצדוק את העם וישראל צראשונה, ואחרי כן קרא את כל דברי התורה הצרכה והקללה וכו'. ומה ענין לצדוק את העם וישראל צראשונה ואחרי כן קרא הצרכה והקללה? — חלל חמתה הענין כך היה: הצרכה והקללה הן לכלל האומה, כי כל ישראל ערבים זה לזה, שחם ועליתו עיניהם מן החוטאים ולא יעניסום, יהיה חף ה' על העם בלו; למיכן ראס ה' להקדים ולהודיעם כי לא יענוש את הקהל כלו על חטאות היחיד חלה ח"כ תפיין בלויס וידועות, חלל הנסתרות לה' הן, והוא יענוש את החוטא צמרט, וכל העם יהיה נקי. ומה ימשכו שתי עונות, האחת שהחוטא לא יתצדק צלצדו לחמר שלום יהיה לו שחם רצו העם כשרים, גם חס חני חוטא מה צכך? האיש חחד וחטא ועל כל העדה יקלוק? והסנית, שלא יתיאשו העם ויאמרו חזקנו כלנו חזקנו, כי חולי אחד חו רצו ויחטאו צמרת ועל כל העדה יהיה הקלף. והנה חמירת ארור האיש אשר יחטא צמרת, צרכה היה לכלל האומה, חס טעם לצדוק את העם וישראל צראשונה. ואחמס הסקדמה פזחה (שהוא קללת החוטאים צמרת) חמרוס הלוים, וחח"כ פתח יהושע וקרא הצרכה והקללה, חו גם הצרכה והקללה חמרו הלוים, ויהיה טעם קרא יהושע סלוי סיקראו. וכאן הן שחל למס נענש הקהל כלו על חטאת עכן? וסתשונה כי חין הקהל מחוייב לצדוק ולחקור מה עשה כל אחד ואחד צתוך ציתו, וחס ראצון צחדו משכיתו ישכב עם אחותו חו עם צמרתו, חין כל ישראל חחרחין עליו; חלל חס הקהל צותנין מתנה לבצור, חונה עליהם להסקיד סקידוס לצלתי יצח חדס ויגנוס מהחדס, ונכון הוא שיהיו כלס חחרחיס צדור.

כח (כג) וריו שמיר, מה סכתב כאן רש"י קללות הללו משס מפי עצמו חמרן, הם דברי סתלמוד צמבלה דף ל"ח, ולביססס הרי"ף הם דברי חציו; ושאר דברי רש"י צראשונות הוא חומר סחויכס כצדוק וכו', הוא מחורת כהנים סרשט צחקותי. וצמרטת צחקותי (ויקרא כ"ו י"ט) כתב רש"י וז' קשה משל משה וכו', חלל צמורת כהנים חין כתוב כך, חלל וז' קשה מהחחרונה. ודבר זה סמיוחס לחציו דבר תמוה הוא מחד, והתוספות כתבו: משה געצמו חמרן, וצרות סקדס, והר"ן כתב שססכיס סקצ"ס סיכתצו צמוריה: ולפי סחמת דבר זה סמיוחס לחציו חין לו על מה סיסמוד, ססרי צפסוק כ' כתוב מפי דוע העלליך אשר עוצתני, ולא אשר עוצת את ה': ומכל מקום מכאן יש ללמוד חין היתה סחקירה חססית חלל קדמוניו, שחף על פי שחמתי סתשנה חמרו צצרייתח (סנסדרין ל"ט) כי דבר ה' צה זה סחומר חין תורה מן הסמיס, וחפילו כל סתורה כלה מן הסמיס חון מפסוק זה שלא חמרו סקצ"ס, חלל משה מפי עצמו זה הוא כי דבר ה' צה; חע"ס כן לא נמנעו חמתי סתלמוד לומר כי קללות צמטנה תורה משה מפי עצמו חמרן.

נצבים

כט (ט) ראשיכם שבטיכם, עיון צראשית מ"ט י"ו: (י"ד) ואת אשר איננו פה, חין סכוונה כלל על סדורות הצחים, כי לא נצברו ולא נרמזו צמרטת סחמת סדורות הצחים; חלל חמר אתה נצבים

חמשת דל כו כז

כי אחר שיכר כ"צ שני ס נחרס ונח משס נמשפחה רנח, יתכן שהיו קוראים אותו חרמי. (יב) **לְעֶשֶׂר**, התיבה הזאת חיינה תנזין הסעול, חלח תנזין סיעול, נחלו הים כתוצ **לְעֶשֶׂר**, וזה אחד מחספטי אותיות סברון, עיון מה שכתבתי על **בְּהַשְׁמָה** (ויקרא כ"ו ת"ג); והגני מצטל מה שכתבתי על **לְעֶשֶׂר**, **בְּעֶשֶׂר** נצח"ע תקס"ח עמוד קל"ח — כי תכלה לעשר, ענין הספרה הזאת מצולצל אחד לסטת רז"ל, סחרי לדבריהם היא מדברת. נשלטה חייני מעשרות, חע"פ שהכתוב לח סנדול ציניהם כלל; כי הנה לדבריהם ונתת ללוי מעשר ראשון, ולגר ליתום ולאלמנה מעשר עני, לח חכלתי נחוני זה מעשר שני; והנה הכתוב מזכירו תמיד נלשון יחיד, נחלו חיינו חלח אחד: ונח נתתיו, לח חכלתי. נחוני ממנו ובו', נראה סחיינו חלח אחד. לסיכך נראה לי שחין הכתוב מדבר חלח נמעשר אחד, והוא מעשר שני, הנחלל לצעלים צירושלים, ומסני שהים קרוב הדבר שלח וספיקו הצעלים לחכלו שס מדי שנה נשנה, היו משהים הנותר מסנה לשנה חחרת, והנה התיבה התורה לעשות כן עד שלש שנים, חצל נשנה השלישית חס עדיון לח הספיקו הצעלים לחכלו כלו צירושלים ליתם תורה שיוציאו אותו צעירס ויתננהו ללוי ולעני. והנה נכל שנה שלישית הים צעל חצית לוקח עמו מה שהים וכול לחכול צירושלים, והסחר הים מניח צעירו ומוציאו לעניים, ונחיותו צירושלים הים חומר עתה השלמתי לנצרו חציתי, כי קלתו חכלתי כמשפט, וקלתו נתתי לעניים; והים המחמר הזה כדברי רש"י צס לנלתי יעכנס לעלמו נציתו, כי נסחור לריך להחודות על זה לפנו ה' נחכלו, לח ונלחחו לכו לסקר; ועיון מה שכתבתי למעלה י"ד כ"ח. ונראה כי אחר סדרו סרמחים סגוללים מתנות עניים, והיו חומרים לעניים: חיון לנו סוס חותה מעשר שני לתת לכס, כי נבר חכלנותו צירושלים, נצרו חכמים כי נשנה השלישית לח יסרישו מעשר שני חצל סמעשר סמסריוס והים כלו לעניים. (יד) **לֹא אֲבִלְתִּי בְּאוֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת**, ננילים היו לעשות מסתה לנחם חת החצלים, ננמחל נסמחל נ' ג' ל"ה, וירמיה י"ו ז', ויחזקאל כ"ד י"ז וכ"ז, והיה הנקראת סעודת הנראה, והמעשר הסני הים מספסו להיות נחכל נסמחה ונעמרה. חצל לפרס שלח חקלל ציללה ועל על מות חמים (כדעת המחבר), לח נחירח, כי חמר נחוני, כלותר נחוניותי שהייתי חונן ממש: ולפי הסידור החור נעלנ הים לוי לומר; וכן ולח נתתי ממנו למת מורה סעל מה ממש מדבר; מלכד כי חטו נעוצדי ע"י עסקיון?

כז (ב) והקמות לך אבנים גדולות, כתב רש"י שלסס חיינו חצנים וכו', חצל נסוטה (ל"ה ע"ג) לח חמרו כן, חלח אחד סהקים משה נחרן מוחז, ואחד סהקים יהושע נתוך סירדן, ואחד סהקים נבלבל; וכבר תמהו על זה החוקוני והר"ס. ודע כי נר"סו כ"י על קלף סצודי (צלי שנה ומקום) כתוב כך: שלסס חיינו חצנים היו, שנים עשר צירדן, וננבדן נחר עינל, והעלום והנחורס לנבלל נחלון, כדחיתח נמסרת סוטה. ונסני כ"י על קלף סצודי יודיו סיקר ר"י חלמנלי (אחד צלי שנה ומקום, ואחד נכתב נשנת חמשת חלפים ול"ג, הים ננת 1273) ונדרום וסן נוסן צלי שנה ומקום (נס הוא ציד יודיו סחכס הנ"ל) כתוב כך: שנים עשר צירדן וננבדן נחר עינל, וקיסלום והנחורס ננבלל נחלון, כדחיתח נסוטה: ולפי הנסחחות החלס דברי רש"י ז"ל מסכומים עס החומר נסוטה חלח שהור ז"ל ססמיט חותן סהקים משה, שחין ל"ח ענין, עס ססוק זה, חף על סו שלסו זה חיגס עור שלסס חיינו חצנים, חלח שנים. ור' חצניהם נקראח הלוי נס' סזכרון (ליורנו סנת תר"ה) חולו מסני סרחה שחין כחן שלסס חיינו חצנים, חלח שנים כתב ח"ל: שנים עשר סקים משה נעבר סירדן נחרן מוחז וננבדן נחר עינל, וקיסלום והנחורס לנבלל לנלון, כדחיתח נסוטה, כך הים סגירסח סנכום". ונצנו נחיו כתב ח"ל: וסו סכתב רש"י ז"ל נסירוס סחומס שלו נמלחת חתה חומר שלסס חיינו חצנים היו ע"כ, ואחר כן ממה שחמרו נמסרת סוטה ג' חיינו חצנים היו וכו' — ולפי זה הים חספר לומר כי רש"י ז"ל לח כתב חלח שלסס חיינו חצנים היו, והסחר חיינו חלח תוספת ססוסיסו חחרים נבליון זה נצ"ה וזה נצ"ה, ונחו סמעחוקים והכניסו התוספות נתוך ספירוס. וחולס לפי סספט, סכתוב הזה (והקמות לך חצנים גדולות) חיינו מדבר כלל על החצנים סהקים יהושע צירדן, ועל חותן סחוריו וון סירדן והנחורס חל חלון, ויהושע לח חמר סעסה כל זה כחשר לום משה, חלח נדבר ה' עסה, רק נסיומן ח' נענין ניון סמנח נחר עינל וכתוצה התורה על החצנים, כתוב: כחשר לום משה ענד ה'. **וְשָׂרָת אֲוִתָם בְּשִׁיר**, סכתוצה הותה (כדברי ר' סמעון נסוטה ל"ה) על בני ססוד, ולח חקקים נגוף סחצנים, כי לח היתה סכתוצה לדורות, חלח לסקה, כדו סתחיה סתורה לנגד עיניהם נסעת כריתת סצרות, נקנלס עליהם סצרכה והקללה:

ונעלה מן הארץ, ואינו חסך פניו מן השמים לדבר עם האדמה פנים אל פנים, אלא מזה לה נלסון נפתח
 שחמוע גם היה את דבריו: (ב) **יערף במטר לקחי**, הוא פירוש המטל והמליצה הקודמת. אמר:
 ראוי דבריו סיכנם בלג הסומעים כמו המטר באדמה, בטעם ועלימו תטוף מלתי לקחי, כח דבריו,
 סלוקה ומוסך אליו נפשות, כמו העתו ברג לקחה: (ג) **כי שם ה' אקרא**, פירש הטעם, למה ראוי
 לסמוע דבריו ולהטות אליהם אזן, והוא מפני שהוא עשה זה להכריז ולפרסם מדותיו ויחצק, על כן
 הצו לה' כבוד, והטו אזן לדבריו. סס ה' ה' הכונה תאריז, כמו חשבנהו כי ידע שמו, שענינו כענין
 השכל וידוע אותו כי חני ה' עושה חסד וגו', חף כאן מה הוא סס ה' האור תמים פעלו וגו':
 (ה) **שחת לו**, חזר שחמך האור תמים פעלו, הזכיר טענת ישראל צימי הרעה, שהם מבחוסים זה
 ואומרים כי מומם חינו להם, אלא לו. קחת' סס דבר, כמו **משחת**, והוא נפלים לי נקם ופלים,
 והכוונה: **מומם יקח** מוס לו, ולא לבדו, כי מאחר שהם צנו היה לו להצילם מכל רע, ומפני שאינו
 מציל אותם, הם עוזבים עזרתו; בטעם הן חתה קלפת ונחטח (ישעיה ס"ד ד'). ומטה נועק ואומר להם,
 דבר עקש ופתלתל, הלא' תבמלו זאת, לדבר ולהסר עליו כזאת, לשום אותו סנת הרע, תחת חסר הוא
 היה לך מקור כל הטובות — והנה מאחר שחת לו לא צנו מומם, חונם לדעתי דברי מטה, אך הם טענת
 העם, וכל **הטורים** לכן ואחרים, לנטל הטענה הזאת. וזה חתום מנהג מצוי נטורי הקדש, להניח דבר
 אחרים בהשטת תלית ואמר פלוני, כבין (תהלים י"ג) יתלצו מלכו ארץ וגו' (ויחמדו) נחקה וכו', כי
 יתפס חס בלחיו בית חצו וכו' (ויחמדו) שחלה לכה קלין תהיה לנו (ישעיה ג' ו'), ה' נחשט ידח עם
 וקני עמו ושריו (ויחמדו) ואחם נערתם הכנס וגו' (סס סס י"ד), גם נרושים שחמו לך חרני לבנון
 (ויחמדו) מלח טבנת וגו' (סס י"ד ח'). וכן פירשתי כי חס לעמל וולד (חיוז ה' ז') חלופו חומר כי לא
 יאח מעפר און, אלא הכל בהשגחה לבמול ולעט, ואחר כן הוא חומר: ידעתי כי הסמון חומרים כי
 חס לעמל וולד כמו סדני נקף יבניהו עוף, כלומר האדם מעמד למקרה ופגע, לא בהשגחה אלא נטע,
 כמו סדני נקף (הנשרים) טעם הוא להבניה עוף, חזל חני לא כן דעתי, חולם חני חרנוס חל חל
 וכו'. ועיון למטה ל"ב ד'. ואחנם המתרבים ופלי הטעמים הפכו ענין הספוק הזה (שחת לו לא צנו),
 שלא להשמיע באוני העם דבר קשה נבד כבוד החל: (ח) **יצב גבולות עמים למספר בני ישראל**,
 ומים רבים היה רחוק צעני לקבל פירוש ר"ט ור"ל, שהיו טעמים חומות כחספר טעמים נסס סיכור
 למלכים, ועכשו רואה חנכי, כי כל שאר הפירושים הם נבד מלכות הלאה, ואלהם חיוו חלל בפירוש
 ר"ט. והנה ידוע כי כיון המספרים צעניים רחוקים זה מזה היה דבר חשוב הרבה חלל כל הקדמונים, כגון
 רמ"ח מלות עשה כנגד רמ"ח חיצורים, וחולתם רבים, והנה קודם שיזכיר מה טעם ה' לטות ישראל,
 והלחם חלדן מדבר וכו', וכו', הקדים ואמר כי ה' חלק החומות לטעמים דוקא כנגד טעמים צנו יעקב, זה
 סימן שישראל חסונים ככל העולם כלו, כי חלק ה' עמו (כו'): (י) **ימצאחו בארץ מרביר**, החזל
 והחלק הזה מלא אותו טהיה כמו ארץ מדבר, והוא חלק סצונותיו והתנזון צו, באדם המתנזון על טהו
 לראות מה הוא לרד; ודרך כלל סממן באיסון עינו: (יא) **כבשר יעור קבו**, עז המטל שהוא הטרה,
 וזה חל הנמשל שהוא העם, ואמר שהיה חסבית צעין סקוחה עליהם כנשר על צנו: (יב) **ואין עמו**
אל נצר, לא עמד צעניו שים חל נכר, כמו מי הוא ירד עמדי, חרצעה מללים חת החלטה, וכן פירש
 ר"ט: (יג) **ירביבהו על במתי ארץ**, הבלילה על כל דבר טהיה תקיח רכונם, ונמתי ארץ הם
 המקומות הנצורים, והמקומות הנצורים היו צוחים מלוי, וסעד לשון נסב ומשב; והנה הטעם נתן
 צידו ארץ עמים חוקים: (יד) **חלב ברים**, שומן ברים, ואין אכחן שום חוק לדנוי רח"ע האומר
 טחלח חומר מן התורה. ודרך מליצת הסיר הוסיף חלצ מליצת ידעה לפי טענתה חלצ חלוצות מלוצה,
 חמר דרך מטל שהחבילם חלצ חלוצות של חסם, כלומר קמח סלת חפצח: (טו) **שמנת עבית כשית**,
 חין שמנת נפל לשון של ושמן, חלצ הירחטין נחשטער, והפני לשון חושחל, כמו הסתן לו הפס הזה, פסם
 בחלצ נסם (ומזה קפ"ש), וכן נלסון דומי, *plague ingonium* וכן ענינה כשית, נעשית עז ואסור,
 כלומר סכל ונלתי מנין: (יז) **ויא' ה' ויבא**, נאח פעל וילא חמדי, גם חל תנחן לחטן סמך חל
 חנצל כסח כנודך (ורמיה י"ד כ"ה) ענינו חל תנחן וחל חנצל כסח כנודך, והיה ראוי לקרוא וירא ה'
 וינח חכעם, רה זה האתנה נחלע הספוק צרו להטות שני חלקיו, לנעלם הסיר, וזה מצוי נטורי הקדש,

ח מ ש ת ד ל כ מ ל ל א ל ב

אוצר החכמה

מחן כלכם, והם חללי יש אדם שלא נח' לנחן, להיות חולל או לשדח אחריו, ועד כי נש' את חש' חינוך
 ספ' חת' כדור את הצרית הזאת: (יד) שלום יחיה לי בי בשדירות לבי אלך, כי נדקת הנדירות
 אחיה, כי הם רבים וחלי יחיה חוטה (רח"ט), וזה מפני שהקללות הן לכלי האומה, ולא פרטיות לכל
 חש' חיה: להפך ספרות חיה הזאת, שרש ספרה קרוב לשדח ספרה, ועדיו חזר ודוק, ולפי זה
 ימנן שיה' נקט' עם אמת שנינו עם, וסרה זה טענת ועל הרבסס נקעה החומר כי ספרה פעמיו
 תוספת לא יצא צולת מלת על, והוא מפרש ענין כליון: שהסתיים המרוב. תכלה הלמחון; וזה לא יתכן,
 כי דוח, צמחה חיים חלל סמות התחר. ולפי דרכי כך תירשו: כדי שהרוב תהיה נזקה עם הלמחה,
 כלומר הרשע חומר זה בתקופתו שהרוב תהיה נזקה עם הלמחה, והוא (כדרכי דון יצחק ועל העקדה)
 תשל לקוח מאדם שיש לו שתי שדות סמוכות זו לזו, האחת נמחה תמיד למים, והאחת כוח גלתי לריכה
 להם, והוא נהסקותו הלמחה יוכרח להסקות גם את הרוב, חע"פ שלא יכוין או שלא ירצה להסקותה; כן
 יקרה לקבל הטוב והשלחה בתוך כלל החומה.

1234567

ל (ג) ושב הי' אליהך את שבותך, מלת שנות או שנית בתלילה הזאת הסבורה בספרי הקדש חיונה
 מלשון שנים ובלות, חלה משרש טוב, כמו לזות שפתיים משרש לזו, וכוונת התלילה הזאת בכל מקום
 סהיה: החזרת האדם או הבוי למעמדו הראשון; וראה לזה ויה' שז' את שנות חיו, ושם חין מקום
 לשנים ובלות, זכן ושנתי את שנותהן את שנות סדוס וננותיה, וסדוס לא הלכה בבלות. גם מלחנו שזו
 הי' את שינת ליון, סהיה בלה ספק משרש שוב, לא משרש שבה. והם יקטה עלינו היות שז' מלחנו
 הקל, הנה מלחנו גם כן וסנינותי את שנות יחודה (ירמיה ל"ג ו'), כי חשיב את שנות הלחך. לנרשונה
 (סס סס י"ח), ואחרי כן חשיב את שנות בני עמון (סס ת"ט ו'), עתה חשיב את שנות יעקב (יחזקאל
 ל"ס כ"ה), נהסעיל. וחין להקשות: חין יחמר תחלה ישת' הי' חתלס למעמדס הראשון, ואחר כך יחמר
 ורחמן? וכדלח' צנה צירמיה (ל"ט יד) ושנתי חח שנותכס וקצנתי חתכס מכל הצוים — כי חתכס
 המקראות הללו על דרך כלל וסרטי נחמרו: ושז' הי' את שנותך, כלומר ורחמן ושז' וקצנך וכו'; ושנתי את
 שנותכס, כלומר וקצנתי חתכס וכו'.

וילך

לא (ט) ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה וגו', נתנה להם לשעה, מפני שהיה צריך לומר
 להם תקרא את התורה הזאת; וח"כ נעלה מהם, וסוסיף וכתב גם דברים; ועיון עם סכתנתי נצברו
 העמים תקפ"ח עמוד ק"ס: (יד) ואצלו, ענין קנוי על שדה (עיון מה שכתנתי במדבר כ"ז י"ט).
 ונחמתי הי' ליהוסע (למטה כ"ג) חזק וחמן כי חתה תצוה וכו', הכי קנה וספקיד חותו לנגיד על יסרחה;
 (יח) ואנכי חסתי אסתיד פני ביום ההוא, לא (כדרכי המצחר) חן חס יכירו כי חסתיים הם לא
 חחוס להם וכו', חזל הם מתרעמים שחינו מסנינו עליהם (חלח כי חין חלחי בקרנו), והוא חסיו כי
 הסתרת סניס חיה חלח חסני רוע מעלניהם, וזה עיקר המליון צמירה, ולסיוף חמר חל ועתה כתנו לבס
 את הסירה הזאת: (כא) וענתה השירה הזאת לפניו לעד, חין וענתה לסניו כמו וענתה זו.
 כי ענה נסלנו ענינו להעיר על חטאתו לסני חחרים, כבון לסני חסופטיס, חזל חסירה תעיר לסניו,
 להזכירו כי נחטאתו נעס, וסכנר התרה זו החל סחס יעסה כך יקרה לו כך, ומתוך כך תהיה לו חסירה
 לקו, לטו עקר סורחת המלה, סהיה: מכיר, מחיר ומתקן, כמו העל העיר צנו חחיס, כי חתה העדות
 צנו לחמר: וסרס עמוד נלסון סורי כסרס זכר נעזרי: כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום,
 היום נטרס חזולנו ידעתי את יצרו אשר הוא עושה, ידעתי מה סולרו עתה לעשות. חזל תסה נסדנר חל
 העס חמר הענין דרך חמון הדעת ולא דרך ידיעה מוחלטת, נלחתי וחמרו כנר נבזר עלינו סנחטח. וכן
 נעלי חסעמיס נחנו רציע על יצרו, להדניק היום עם עושה, ולספרו מן ידעתי: ולספרו חיו מלות
 ידעתי את יצרו רחיות לקדמח וחלח.

והאזינו

לב (א) והאזינו השמים, הקריחה הזאת מדרשו המליונה, להניד כי מה סהיה נח' לצנר הם דברים
 רחויים שיסמנו חותס הסמים וכל נחס וארץ ומלוחס, ועיון סידוסו נסתלת ופעים. וחמנס ונר
 עם הסמים לנכח, ולחך לנסתר, כי לרנס מעלת הדברים, הנה המצנר עושה עמנו קרוב חל הסמים

ויהי ציטרון חלקך, ויהי מליצת חמורה צנחנית התועלת הנמשכת ממנו, כמו המלך חין נך חס יועלך חדר (מכילת ד' ט'), וכן ציטום חס חין חלק ציטרהל. והנה עתה צחיות נחס חלק. וחס עם חסודר צחנהגה נכונה סהסכיתו זה כלס, וחווים הס לצרכה: (ו) ויהי מתיו מספר, סיהיו נחשנים צפני פלחם, חסני דצויים ונצורתם, ולא יהיו טפלים לשנע חדר; וחולי כאן רמז לשמעון, סיהים טפל לשנע יחודה, ולפיכך לא הזכירו: (ז) ואל עמו תביאנו, צלום מן המלחמה, כטעם אשר יאל לפניהם ואשר יאל לפניהם. ואין סכונה לאחר סבלות, כדעת הקלמחן ובעזעניום, שחס בן סיה לו לומר ואל חדרו (לא ולא עמו) תסנינו (לא תציחנו). ואס סיה כדצרותם סהצרכות האלו נכתנו צומי גלות נצל, חיד סחריך כל כך צצרכת יוסף ויחד מכל שחר הסצטים? והלא חז כנר סיה שנע יוסף חונד צחין חסור. ואס סיה סכות מירצס וחילך, חין סקצצק כל כך לוי. וקצק עם זה גם יוסף סיה סונחו? כי סכהנים והלויס סוכרו לסתרחק מעשרת הסצטים (דצרי סיוס ז' ו"ב ט'). ונמחמר ידיו דצ לו, מלת דצ מסדס דצ, כמו ויסלח להס מוסיע דצ-והלילס (יסעיה ו"ט כ'), והנה ק"ב חוח כאן כמו סס דצ, ולפיכך צח צלסון יחיד, חע"ס סידיו לסון דצס, כאלו תחמר ידיו חגן לו, על דרך ורצונים מִסְחָק לו (חצקוק ח' י'). ועז מלריו סיה, יחודה יסיה מוסיע דצ לעמו, ותחס ח' סיה עז לו (ליחודה) להלילו מלריו: (ח) אשר נסיתו במסרה, משה מתרעס על מות אחיו חסרן על לא פסע, עיון חוהב גר עמוד כ"צ, ועיון דס"י, וחוח מר"ל צספרי. והמחמר סזה חי חספר סילח מפי חדס חדר, וזלתי משה חחי חסרן, וכל סכן סלח יתכן סיחמרהו חדס מחומר לחסרן כמה דורות: (י) ברוך ה' חילו, מתוך סהזכיר הקצנות, סהיו לכלל החומס, סתפלל על כלל העס, כלומר על ידי הקצנות יתצרכו צמקניהס (חילו) וצפרי אדמתס (סעל ידיו) וינללו מן החוציס. חילו וסעל ידיו סל יעקב ויסרהל, לא סל לוי, כי לא סיה ללוי חיל, ולא סיו ללוי קמים וסונחיס. וסעל ידיו תלס, חין סכרה סידצ צקצנות, כי מלחנו סרס רצח סחינו מדצ צקצנות, וצפרס צכל ספרס סוחת מלחנו סרס רלס קרצ לענין צרכס, עיון ססוק י"ר כ"ג כ"ד: (יב) ולבנימן אמר ידיר ה', הודדות וסקורצס סוחת נרה סל סיה צצוחס על מס שנשחר שנע צנימן דצק צמלכות צית דוד וצצורות ח', ולא סתחצר לעשרת הסצטים עם ירצס; ולא הזכיר זה חלל שנע יחודה, כי לא לצרקס תחסצ להס כל כך, מחחר סהיס דוד ממספחתס, והנה ננין טעס סדר הסצטים צפרס סוחת: סתח צחלוצן להיותו סכור, וחח"כ הסצטים אשר נחמרו עם דוד, וחס יחודה לוי וצנימן, חח"כ יוסף ראס עשרת הסצטים, וחח"כ סחחר: (טז) ורצן שכני סבה, חלל אשר סכן על סהר סנקרח על סס ססנה, וחוח סיני (רמ"צן), וחין לסרס על סגולה למסס צסנה, כי חז לא סכן חלל צסנה, רק כרבע נבלס צו. טעמי סתצת סחלה מסוצסיס, ולרין לסגיס ורצין שכני, וכן מלחתי חח"כ צ"כ על קלף עם תרנוס סנכת קודס סנת ק"עח: (יז) בבור שורו הדר לו, צכור סורי חונינו יחוסע, כי כאן חוח חומר כי ססור סזה חוח צעל קרני ראס, וסקרניס סס רצצות חסריס וחלפי מנחס, וסדצר צרור סחין זה טפל על יחוסע, חלל על שנע יוסף כלו; כי חמס יחוסע לא עסה מלחמותיו על ידי חסריס ומנסה צלצד, חלל על ידי יסרהל כלו. על כן נרהס לסרס צכור סורי הדר לו, חוח יוסף סחוח דומס לצכור סור, הדר לו וקרני ראס קרניו. ודובמחו וסלעו ממבור ועצור (יסעיה ל"ח ט'), חסור סיה דומס לסלע תקיף, ועצור מירחס וסחד. וסרו זו מליצת נסובה, לספריד סתכונס מתנוסח חותס, ולומר מעלתו, כצודו ודולתו סל סלוי, וסכונס: סלוי סחוח צעל מעלה וכצוד ודולה: ודומס לזס צחחר לסונות חומריס S. M. — S. E. V. E. — V. S. וחין ספרס צין סמליות סחלה ומליצת צכור סורי, וסלעו ממבור ועצור, חלל סונעלה ודולה וסצריסס סס סמות סמקרת סמוריס מתחלתס על תכונס מן סתכונות, חלל סלע וצכור סור סס סמות דצריס סמוריס על גופיס ידועיס, ורק צסחלה סוכיית יורו על תכונות ידועות, כי צכור סור יורה על סכח, וסלע יורה תכונת סמקרת חסר לא יוכל חויצ לזח סס: (יח) שמח זבולן בצאתך, על סס זבולן עם חרף נסחו למות (רמ"צ), כי לסון יליחס מורגל צענין סמלחתס, ולא צענין סמליצס ציס. וחע"ס כן סמקרת סחחריו מדצ צסחורס ציס, חלל חין נרהס סידצ צכוכית, כי חוניס סמונה צחול, חלל מן חחול יעסו חותס. וחולי (כדעת רמזעמיללער) מדצ צכסף וחס וחסנים טונות סמלחיס צחול וצמעו סחין, ודרך יס יצחו לחין יסרהל: (כ) ברוך מבנים אשר, צרון יוחר מסחר צניס, וחמר כן מפני ססוכירו חחרון. יחי רלוי חחי, סרלוי לחל יוחר מכל חחי, וסוח

חֲמִשָּׁתָּה לֵב לֵב לֵב

כַּמֶּן סְקִדְתִּי וְהִסֵּי: כְּלִפְּרִי צוּר עַל גִּבִּי, בִּלְעֵינִי וְחִצֵּיתָהּ נִפְלֹחוֹת מִתּוֹרֶתְךָ: (ב) וַיֹּאמֶר אֱסִתִּירָה פְּנֵי מַחֲסֵי, לֹא חֲסִינָה עוֹד עֲלֵיהֶם לְטוֹעָה. אֲרָחָה מִהּ אֲחֵרִיתָהּ, דֶּרֶךְ לֵעָב, כְּמוֹ וְלִרְחֹה מִהּ וְהָיוּ חֲלוּמוֹתַי: (כז) מִזֵּי דַעַב וּלְחַמֵּי רֶשֶׁף, מִזֵּי וּלְחַמֵּי נֶלֶל הַיּוֹתֵם שְׁמוֹת דְּגִיִּים (לֹא שְׁמוֹת הַתַּחֲרִי), כְּמוֹ קֶטֶז וְשֵׁן וְחֵמָה, וְלִשׁוֹן מִזֵּי מִלִּשׁוֹן מִזֵּי זַעֲרָנִי שֶׁהוּא כְּמוֹ מֶן, מֶלֶךְ, וְהָלַךְ זַעֲרָנִי, וְהִטְעַם הַלִּיזָה שֶׁרַעַז, שֶׁהִרְעִז מִלֶּכֶן וּמִכַּחֲסֵי הַבּוֹף. וּלְחַמֵּי רֶשֶׁף, אֲחִילּוֹת הַקִּדְחָה, שֶׁהִחֲלִי אֲחִילּוֹת חֵט הַבּוֹף: (כח) אֲמַרְתִּי אֲפִאִיָּהֶם, הַיּוֹד וְהַיָּד צִמְלָה הַזֹּאת עַל דֶּרֶךְ הַשְׁמוֹת, לֹא עַל דֶּרֶךְ הַפְּעִלִים, לִכְךָ נִרְחָה שֶׁהוּא פֶּעַל הַנְּבוֹד מִסֵּס, וְעֵמָה אֲכִרִית שֶׁאֵתָּה, חֲבִלָּה הַשְׁחָרִים, וְדוּבַמְתּוֹ וְחִנֵּז צָד, כִּרִּיתָהּ הַזֶּה: (כט) יִבְיָנוּ לְאַחֲרֵיתָם, יִבְיָנוּ שְׁחִינֵם אֲלֵה כְּנָרֹן צִיד הַחֹלֶזֶץ צִיד, וְשִׁלָּה זַעֲזוֹרָתָם יִכְלוּ לִישְׁרָחֵל, וְהָיוּ יִבְיָנוּ כִּי לְנִסְפֹף יִשְׁצוֹר הַנְּרֹן כִּשְׁלָה יִשְׁטַרְךְ לוֹ עוֹד: (לא, לב) כִּי לֹא כַּצּוֹרֵנוּ צוֹרֵם, כִּי מִגִּפֶּן סָרוּם גִּפְנֵם, כִּי חֵין הַלְּחָתָם כִּשְׁלָחָתָם כִּשְׁהִים ה' עִמָּנוּ, כִּי לֹא צֶרֶךְ לֹרֵם הַזֶּה אֲדַמְתָּם לַעֲשׂוֹתָהּ אֲחֵץ זֶה חֲלָז וְרֵשֶׁת כִּחְדַּמְתָּנוּ. וְהִנֵּה כִּי מִגִּפֶּן וְגו', הוּא דֶּרֶךְ הַפְּלָגָה הַמְּלִיכָה, לֹא־מֵרֶ. כִּי אֲרָחָה כְּחוֹקֵם מֵאֵד מִחֲמֹדֶת אֲרָץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֲמַר עֲלֵיהֶם וַיִּיקָסוּ דָּשׁ מִסְּלַע וְגו': (לד) לִי נֶקֶם וְשִׁלָּה, כִּשְׁתַּמּוּט רִגְלָם, אֲלֵה תִּחְמְרוּ מִקְרֵי הוּא, אֲלֵה שְׁלִי הוּא הַקֶּסֶם, שְׁלִי הוּא הַשְּׁלֹס, חֲנִי הוּא הַמִּתְנַקֵּם מִהֶם וְחֲנִי הוּא הַמִּתְנַקֵּם לָהֶם: (מב) מִרְאֵשׁ פְּרַעֲוֹת אֹיִב, הַנֶּשֶׁר שֶׁתִּחְבֵּל חֲרָנִי וְהִנֵּה מִרְאֵשׁ הַחַיּוֹץ, אֲשֶׁר צָחִיּוֹ הִנֵּה רָחֹשׁ פְּרַעֲוִי. נִרְחָה וְחִיּוֹ: (מג) דְּרִיבֵינוּ גּוֹיִם עִמּוֹ, הַרְנִינוּ וְבִילֵו גּוֹיִם שֶׁאֵתָּה עִמּוֹ, יִשְׂרָאֵל זַבְלוֹתָם נִקְרָאִים גּוֹיִם, כִּי חִינֵם עוֹד גּוֹי אֶחָד, לְהִיּוֹתָם מִפְּתָחִים זִחְרָלוֹת סוּנוֹת: וְהִנֵּה חֲעֵם שֶׁאֵתָּה עִתָּה גּוֹיִם, דַּעַר כִּי אֲתָם עִמּוֹ, וְהוּא אֲלֵהִיכֶם, וְדָשׁ עֲזָדִיו יָקוּם: וְכַפֵּר אֲרַמְתּוֹ עִמּוֹ, עִמּוֹ הוּא זַעֲמָנוּ יִכְפֹּר וַיִּטְהַר הַזֶּה אֲדַמְתּוֹ מִן הַדָּשׁ אֲשֶׁר סָפֵךְ זֶה, זַנְקָמוּ נִקְמָה אֲזוּתֵינוּ, וְכֵן הוּא פִּירוֹשׁ רָחֹשׁוֹן שֶׁל יִחְזָע, וְהִנֵּה קֶסֶם לִי שֶׁתִּהְיֶה הַפְּעִלָה מִיּוֹחֶסֶת אֲלֵהֶם, אֲחֵר שֶׁאֲמַר כִּי דָשׁ עֲזָדִיו יָקוּם וְנֶקֶם יִשָּׁז לְצִדּוֹ, שֶׁהַפְּעִלָה מִיּוֹחֶסֶת אֲלֵהֶם חֵץ נִרְחָה לוֹ כִּי הַפְּעִלָה מֵאֵד הַיּוֹתָם נִקְמָה דָשׁ עֲזָדִיו ה' הִנֵּה נִכּוֹן לִיחֵם אֲוֹתָהּ אֲלֵהֶם, אֲלֵה מֵאֵד הַיּוֹתָם כִּפְרָה הַחֲדָמָה לְטִהָרָה מִעוֹן הַדָּשׁ הַנִּקִּי אֲשֶׁר סָפֵךְ זֶה, הִנֵּה מִן הַרְחֵי שֶׁתִּיּוֹחֵם אֲלֵהֶם עֲלָמוֹ, כִּי הַכְּפָרָה רָחֵי שֶׁתִּהְיֶה נַעֲשִׂית צִדִּי הַדָּשׁ:

וְזֹאת הַכְּרִיכָה

לֵב (ב) ה' מִסִּינֵי בָא, הִטְעַם ה' נִגְלָה עָלָיו כֹּחַן כְּדִי שֶׁאֲחֲרָךְ אֲתָה יִשְׂרָאֵל, וְהִנֵּה זִכְרוֹתֵי מִסִּי עֲלֵינוּ. וְאֲמַרְתָּ מִסִּינֵי שֶׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּגְלָה עָלָיו תַּחֲלָה, וְזִכְרוֹתָ לְכֹחַן, הִנֵּה כִּצְדוֹ וְזִכְרָה וּמוֹסֵיעַ מִשְׁעִיר וּסִחָרֵן שֶׁהֵם צִין הַר סִינֵי וְהַר נָצוּ, וְזֹאת לָמוּ, זַעֲזִיל יִשְׂרָאֵל, כְּדִי לְזַכֵּרָם. מִיּוֹמֵנוּ חֲשָׁדָה, מִיּוֹמֵן לְאַחֲדָה הַסִּפָּגָה הַזֹּאת שֶׁהִיא מִסִּי עוֹמֵד אֲחֵר זִכְרוֹתֵיהֶם. וְעֵסֶם זִכְרוֹת הַיּוֹמֵן, כִּי מִזֵּי וְשִׁעִיר וּסִחָרֵן כֻּלָּם לְדָרוֹם יִהְיֶה נָצוּ, וְהַדָּרוֹם נִקְרָא יִמִּין, וְהַלְּפָנִים נִקְרָא שְׂמָחֵל. וְחֵין הַכּוֹוֹנָה כֻּלָּל עַל מִתֵּן תּוֹרָה, שֶׁאֵתָּה בֵּין הֵם לוֹ לִוְיָהּ אֲלֵה סִינֵי, לֹא מִסִּינֵי. אֲשֶׁרֶת כִּתִּיב מֵלֵךְ הַדָּשׁ, וְהוּא מִן אֲשֶׁרֶת הַסִּפָּגָה, וְיָדִי מִיּוֹמֵנוּ הוּא עַל דֶּרֶךְ נָצוּ זַעֲוִר, וְהִיּוֹתָהּ מִתַּחֲלָתָהּ וְיָדִי הַכּוֹוִי, עַל דֶּרֶךְ מִתְּנוֹת שֶׁלִּשְׁלָמָה (שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ לִשׁוֹן אֲרָמִי, שְׁמִיָּה דִּי אֲלֵהֶם: אֲלֵהֶם הוּא דִּי שֶׁדֶּרֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל), וְזַמְחֵךְ הַזֶּה נִשְׁכַּח עֵקֶר הַרְחָתָהּ, וְחִזְרָה לְהִיּוֹת אֲוֹת נִסְפָּה, לְסִיכָךְ מִלְּחָמָה בֵּין אֲלֵה שֶׁסִּי הוּא לִשׁוֹן נִקְצָה, כְּגוֹן חֵיתוֹ אֲרָץ, וְכֵן כֹּחַן מִיּוֹמֵנוּ אֲשֶׁרֶת. מֵלֵךְ דָּרָה חִינֵם לִשׁוֹן עֲזָרִי, וְחֵף. לֹא לִשׁוֹן אֲרָמִי, אֲלֵה לִשׁוֹן פְּרַסִּי. הִטְעַמְתִּים הֵם מִסִּינֵי, תִּמְדֵּי עֵם הַקְּרִי, וְכֹחַן הַקְּרִי הוּא אֲשֶׁר דָּשׁ דָּשׁ מִלּוֹת, לְסִיכָךְ הִנֵּה מִן הַכְּרִיכָה שֶׁהִיא הִטְעַמְתִּי זִלְתִּי מִסִּינֵי עִם פִּירוֹשִׁי. אֲשֶׁרֶת צִחִיּוֹ זִלְתִּי מִיּוֹכּוֹת, כְּמוֹ עוֹרֶת מֵאֵד, חֲכָמָה וְדַעַת, וְזֹלָתָם: (ג) אֲתָה חֲבִב עַמִּים, חֲנִנֵּה מִלִּשׁוֹן בִּקְצֵי (חִיּוֹץ לִי לֵב) שְׁעִינוּ צִחִיקִי, וְהַכּוֹוֹנָה נִשְׁכַּח צִחִיקִי דֶּרֶךְ חֲנִי, וְחֵילִי מִזֵּה לִשׁוֹן חֲנִי. עַמִּים, הֵם הַשְּׁעִינִים. כֻּלָּם קְדוּשִׁיוֹ, כֻּלָּם קְדוּשִׁיוֹ ה', שֶׁהֵם הָעַמִּים (הַשְּׁעִינִים) שֶׁזֶכַר, שֶׁהֵם כֻּלָּם קְדוּשִׁים, הֵם צִדִּיק, סִימֵן אֲהֵנָה, כְּמוֹ וְהִיּוֹת עֲטִידָה מִפְּתָחֶת צִיד ה' וְלִינֵיךְ מִלּוֹכָה זִכָּךְ אֲלֵהֶיךָ (יִשְׁעִיָּה ס"ז ג'). וְהֵם כְּמוֹ לְרִגְלִיךָ, רִבְאָה זִחְרָמִי-שִׁלָּחֵן, וְהַפְּעִל מוֹרָה זַלְמָן עֲרָנִי וְסִינָה אֲלֵהֶם שִׁלָּחֵן, וְהַכּוֹוֹנָה: הֵם וְשִׁעִים לְפָנֶיךָ כְּמִסּוּבִין עַל הַשִּׁלָּחֵן, לְקַבֵּל דְּעִרִיךָ וְזִכְרוֹתֶיךָ אֲשֶׁר תִּזְכָּרָם, כֹּחֲדָם הִיּוֹשֵׁעַ אֲלֵהֶם שִׁלָּחֵן וּמִסִּינֵי לְחִיּוֹן: (ד) תּוֹרָה צוּרָה לָבוּ מִשְׁהָ, כֵּן הֵם חוֹמְרִים, כְּלוּמֵר הֵם מִקְצָלִים עֲלֵיהֶם לְקִיּוֹם תּוֹרָה ה' (וְכֵן פִּירֵשׁ רַש"י, וְכֵן הוּא זִכְרוֹנוֹ יְרוּשָׁלַיִם): (ה) וְיִהְיֶה בִּישְׁרׁוֹן מֶלֶךְ, מֵאֲחֵר שֶׁהֵם חוֹמְרֵם תּוֹרָה לֹא לָנוּ מִסִּי, הִנֵּה כְּנֵר יִתְכַּן לִוְיָהּ עֲלֵיהֶם-טִיט זֶה־מֶלֶךְ הַשְּׁמִינִתָה רָחֵי הָעַם וְהָעַם כֻּלּוֹ. וְהִנֵּה עַל יִשְׂרָאֵל לְמֶלֶךְ חִינֵי חוֹמֵר (כְּמוֹ וְהִנֵּה ה' לְמֶלֶךְ עַל כֻּלָּם הַחֲרָץ), אֲלֵה

הַשְׁתָּה לִּי לֵב לֵב

פירוש צדק וצניע . רצו חתור , כמו גדול צניע , לעיר חתור , ואין ענינו רצו לחתור :
לד (כח) ברזל ובחשת מבעלד , חרץ תהיה סמורס , כאלו היא נעולה זמנעולי צדל ונחשת . וכימין ,
 כל חתור , כל חתום . דנחך , ספקט סלך , צלשון ערצו . **(כז) מעונה אלהי קדם** , אלהי קדם הוא לך
 למען ולמחסם המעלה (רצ"ע) , והוא ב"כ זרועות עולם לתמוך חותך מתחת : **(כח) ויבחרו אויבך**
לד , המליצה הזאת מלחמה זממסה מקומות , כאן צנין נפעל , וצמחאל (צ' כ"צ מ"ה) צני נכר יתכחו
 לי , צמחעל , וצמחלים מלחמה שלש פעמים צמחעל , צני נכר יכחו לי (ו"ח מ"ה) , צצ . עזך יכחו לך
 חותך (פ"ו ב') , משנאי ה' יכחו לו (פ"ח י"ו) . והנה קלת מן המסרסס פירשו המליצה הזאת מענין
 כחיות וזון (עיון רד"ק שרש כחש , ורצ"ע צמחלים פ"ח י"ו) ; ופירוש זה לא יועיל צחותם שצחו
 צמחעל , ובס צחותם שצחו צמחעל וצמחעל יקסס , כי מלחמו ענין הכחיות צנין הקל , וצצרי כחש משמן
 (תהלים ק"ט כ"ד) , ומה מקום עוד לנסעל וצמחעל ? וכי חותנים ועשו עולם כחוחים ורזים צצונים ?
 בס מלת לו צלחי מתפרשת ופה ד' ורצו המסרסס וצמחחמים פירשו כחחעו , ענין כחש וכזו , וחחרו
 מהכונה יסחירו שחחם ויחחיסו לך חחסי סירחם ; וזה צנין סירוס ונבונה מחד , כי צצרות ה' דברי חוש
 בס חותנים יסלים חתור , חזל סוחיסו לו , וצקצס יסחירו חרצס , חין זו צצרת ; ויחחר הוא מבוזה צמקרחות
 סחחורים כלפי חלל , כי חין יתכן לומר כי משנאי ה' יחחיסו לו ? חס כחחל צחחוס , יתחלו צו ? — לפיכך
 נרחה לי כי המליצה הזאת היא לשון מוחלל , וענינה : לא יהיו מה סחיו מלפנים , כי תחצד מהס בצורתה ,
 בחוסן סמחעוהס . עתה גחחיסו , מעסיהס הקוצמים , כאלו חו חססר סחס עשו הצצורות המסופרות עליהס ,
 ובחלו הס צעלחס יכחיסו צמחס חת עליהס , ויחחרו לך חונו חותס סחיו מסורסמים בצצרתהס . וכיולח
 צזס צלשון צרפת חומחיס se démentir . ובס חוץ מהמקרחות סנצכרים למעלה מלחמו שרש **בחש** צקרחת
 הזאת סמוסחלת , והוא (חצקוק ב' י"ו) כחש מעסה זית , ופה סירש רצ"ע : כאלו לא היה זית צתולדחור .
 ופנה סחורחה הזאת . מסססה לצחחר צנין חחעל (כמו צלשון צרפת se démentir) , חו צמחעל , וכו'
 ור יחחצ היותה כחמכת בס צמחעל , ומכל מקום חוץ וצ צחחח קצר , ור , וקצס , כי כצר מלחמו סיעל צח צמקוס
 חחעל , כנון סתח סחמור , וסחונס סתח חת עלמו , לא סתחס חונך (יסעיה מ"ח ח') , לא סתחס חת
 עלמה , ולצו קחק חחני (יסעיה כ"ט י"ב) . כחחבומור , חף כאן קחס חת עלמו . מעסה זית , צני נכר
 יכחו עולם לי .

לד (ד) ויתמו ימי כבי אבל משה , סכונה סנחעצו סס ולא נסעו מערצות מוחצ , עד סנעלמו
 ימי חצלו (דון יחחק) .

1234567
 חתור החכמה